

**REVISTA
DE STUDII INTERDISCIPLINARE
C. STERE**

An 5 (2018), nr. 1-2 (17-18)

REVISTA DE STUDII INTERDISCIPLINARE „C. STERE”
(psihologie, sociologie, studii juridice, economie, religie, științe politice, relații internaționale)
e-mail: revista.c.stere@gmail.com

FONDATORI:

- ✓ Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, R. Moldova
- ✓ Universitatea Americană din Moldova
- ✓ Institutul de Studii Interdisciplinare „Petre Andrei”, România

Director: **Cătălin BORDEIANU**, doctor în filosofie, profesor, România

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef adjunct: **Aliona LÎȘIU**, doctor în economie, conferențiar, R. Moldova

Secretar general de redacție: **Cristina COPĂCEANU**, doctor în economie, conferențiar, R. Moldova

Secretari de redacție: **Elena BORDEIANU**
Florentin BUSUIOC

Consiliul științific:

1. **Elena ACULAI**, doctor habilitat, conferențiar, R. Moldova
2. **Serhat AKPINAR**, academician, doctor în economie, profesor, Cipru
3. **Gheorghe AVORNIC**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
4. **Ștefan Alexandru BĂIȘANU**, doctor în filosofie, conferențiar, România
5. **Alexandru BOBOC**, academician, doctor în filosofie, Academia Română
6. **Ionel BOSTAN**, doctor în drept, doctor în economie, profesor, România
7. **Valeriu CANȚER**, academician, doctor în fizică, Președintele Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare, R. Moldova
8. **Ioan CHELARU**, doctor în drept, Președintele Academiei Juriștilor din România
9. **Eugenia COJOCARU**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
10. **Valentina COPTILEȚ**, doctor în drept, conferențiar, R. Moldova
11. **Nicolae DABIJA**, academician, Republica Moldova
12. **Ion DEACONESCU**, doctor în filologie, profesor, România
13. **Teodor DIMA**, academician, doctor în filosofie, Academia Română
14. **Spiros FLOGAITIS**, academician, doctor în drept, doctor în istorie, profesor, Grecia
15. **Victoria GONȚA**, doctor în psihologie, conferențiar, R. Moldova
16. **Raisa GRECU**, doctor habilitat, conferențiar, R. Moldova
17. **Ion HUMĂ**, doctor în filosofie, profesor, România
18. **Lucian DINDIRICĂ**, doctor în istorie, România
19. **Dan JUMARĂ**, doctor în istorie, conferențiar, România
20. **Vasile MACOVICIUC**, doctor în filosofie, profesor, România
21. **Tatiana MANOLE**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
22. **Pavel MIDRIGAN**, doctor în politologie, conferențiar, R. Moldova
23. **Iurie MIHALACHE**, doctor în drept, conferențiar, R. Moldova
24. **Svetlana MIHĂILĂ**, doctor în economie, conferențiar, R. Moldova
25. **Mihai MILCA**, doctor în sociologie, conferențiar, România
26. **Octavian MOȘIN**, doctor în teologie, conferențiar, R. Moldova
27. **Vasile NECHITA**, doctor în teologie, profesor, România
28. **Adrian Dinu RACHIERU**, doctor în sociologie, profesor, România
29. **Alexandru ROȘCA**, academician, doctor în filosofie, Academia de Științe a Moldovei
30. **Gheorghe RUSNAC**, academician, doctor în istorie, Academia de Științe a Moldovei
31. **Tzvetan SIVCOV**, doctor în drept, profesor, Bulgaria
32. **Alexandru SURDU**, academician, doctor în filosofie, vicepreședinte Academia Română
33. **Laurențiu ȘOITU**, doctor în filosofie, profesor, România
34. **Andrei TREBCOV**, doctor în drept, Președintele Uniunii Internaționale a Juriștilor, Federația Rusă
35. **Alexandru TRIFU**, doctor în economie, profesor, România
36. **Viorel ȚURCANU**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
37. **Pantelemon VARZARI**, doctor habilitat, conferențiar, R. Moldova

ISSN 2457-5550

Editura **Vasiliana '98** – acreditată CNCS

Tel: 0332421250; e-mail: vasi98iasi@gmail.com; www.vasiliana98.ro

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

CUPRINS

RELAȚII INTERNAȚIONALE

Modernizarea politică: abordări conceptuale și de conținut	5
Aspects of Israel's Democratization Through The Strengthening of The Statehood.....	15
Effect of Total Quality Management Implementations on Hospitals in Turkey	21
Grupurile de presiune și lobbyismul în Republica Moldova	40
Dicursul instigator la ură în campania electorală din Republica Moldova	52

PSIHLOGIE

Singurătatea lucrătorilor din sfera IT	59
Truth Telling to Life-Threatened and Dying Patients in Israel: Can Legislation Improve it?.....	68
Problemele de incluziune socială a familiilor care au în grija lor copii cu nevoi speciale	84
Strategii de adaptare psiho-emoțională, comportamentală și religioasă la pacienții cu diabet.....	94

EDUCAȚIE

Instruirea practică în studii universitare	104
Вопросы разработки и реализации управленческих решений в высшей образовательной организации.....	115
Problems of Modeling and Cognition of The „World View” and Cognitive Linguistics	121
Методологический потенциал междисциплинарного подхода в преподавании биополитики	125
Bazele metodologice ale formării competenței de comunicare asertivă	132
Responsabilitatea și decizia în învățare: vectori pentru dezvoltarea personală	147
Corelația interdisciplinară medicină-biologie: strategii și principii didactice.....	155

Relația dintre atitudini parentale și afectivitate la elevii de vârstă școlară mică	163
Tehnologia exersării deprinderilor de producere a enunțului monologat oral și scris în procesul educațional.....	168
Parteneriate educaționale – oportunitate pentru școală, familie și comunitate	176
Improvement of Psychological and Pedagogical Competences of Didactic Staff of Komrat State University in The System of Lifelong Learning.....	186
Educația – perspectivă economică pentru Republica Moldova	193
 ECONOMIE	
Asigurarea echilibrului financiar în sistemul bugetar	202
A Study Over to Productivity Affect of Stress Structure of Tax Officers.....	208
Structura Trezoreriei de stat și rolul în gestionarea finanțelor publice	217
Impact on Job Satisfaction of Organizational Stress Resources for Bank Staff.....	226
 DREPT	
Medierea în Republica Moldova – realitate și tendințe	233
Evoluția datoriei de stat externe în Republica Moldova	245
Проблемы квалификаций и идентификаций конструкции дистрибьюторского договора в системе договоров Республики Молдова	253
O retrospectivă istorică a Instituției medierii.....	266

MODERNIZAREA POLITICĂ: ABORDĂRI CONCEPTUALE ȘI DE CONȚINUT

Pantelimon VARZARI,

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
dr. hab. în științe politice, prof. cercetător, prof. universitar

The article examines the relationship between political modernization and democratization, referring to the modernization of the state and the society of the Republic of Moldova during the democratic transition. It is demonstrated that the concept of modernization of the state acquires new valences and meanings, specific to the political realities of the Republic of Moldova. It is concluded that the political modernization of the Republic of Moldova under the auspices of democratization and in the context of the enlargement of the European integration process must contribute to several factors, including the capacity to renew the traditional political elites and thus modernizing political elites manifested by the alternation to power of political leaders and party competition, by minimizing the role and legitimacy of traditional elites, and by including new, meritorious, non-elite people in politics.

Key words: *political modernization, conceptual approaches, democratization of society, democratic transition, political elite, democratic reforms, European integration, Republic of Moldova.*

În literatura politologică există o multitudine de abordări, adesea controversate, ale conceptului de modernizare a statului. Printre acestea se enumeră abordarea instituțională, abordarea behavioristă, abordarea structural-funcțională etc., reduse, de regulă, la ideea promovării unor schimbări de substanță, calitative, ale instituțiilor sistemului politic și ale sistemului social, transformări ce includ anumite procese de factură democratică și reflectă în mod consistent conținutul modernizării politice. Cercetătorii abordează modernizarea din perspectiva unei sau altei ideologii politice – liberalism, socialism, conservatorism etc. – sau în funcție de tipul regi-

mului politic – democratic sau nedemocratic. O altfel de abordare, cea a sociologiei politice, susține că modernizarea statului este corelată cu schimbarea socială și accentuează rolul maselor în modelarea elitelor politice și a structurilor instituționale. În sfârșit, un alt grup de cercetători afirmă că modernizarea statului este dictată de progresul tehnologic și de industrializare, întrucât trecerea de la statul agrar la statul industrial ar determina modificări în structurile instituționale și sociale [14].

Conceptul de modernizare în literatura științifică de specialitate fiind extrem de vast, în cele ce urmează va fi examinată relația

dintre modernizarea politică a statului și democratizarea societății, făcându-se, în același timp, și unele referiri la statul și societatea din Republica Moldova, care se află în continuare într-o tranziție prelungită de la sistemul politic totalitar, nedemocratic, la sistemul politic democratic.

Cercetătorii occidentali sunt uneori tentați să afirme că în domeniul științelor politice sunt identificate trei mari teme de cercetare ce țin de paradigma democratică. La prima se referă teoriile democrației (inclusiv democrația participativă, feminismul, asociaționismul, teoriile cetățeniei și cosmopolitismul etc.), care evocă în mod conștient ideea democrației ca proiect utopic și pleacă pe diferite căi de la tradițiile comunitarismului). Teoriile democratizării, inclusiv *teoria modernizării*, teoria sociologiei istorice ș.a. se referă la a doua tematică. Studiile democratizării sunt situate în cadrul teoriilor mai generale ale schimbării sociale, constituind un domeniu vast și interdisciplinar. În acest sens, cercetătorul și profesorul român A. Marga evidențiază șapte concepte ale schimbării: **„stat ca păzitor al ordinii”, „democrație ca formă de viață”, „nouă industrializare”, „consolidare a pieței interne”, „independența justiției”, „descențializare prin subsidiaritate”, „reconstrucția democratică a statului” și lansarea dialogului în societate** [15]. Din a treia categorie fac parte studiile tranziției (tranzitologia), numite de cercetătorul britanic J. Grugel abordarea tranziției sau abordarea orientată către agenți și pe interacțiunile dintre elite [6, p. 35-41, 57-73]. Aceste studii, care reprezintă

abordarea tranzitologistă, reies din considerentul că democrația este creată de actori conștienți, implicați, cu condiția ca actorii să respecte regulile jocului politic – procedurile democratice, consensul politic / voința de compromis la un moment dat, încheierea alianțelor / pactelor în procesul guvernării etc. Un lucru este cert, afirmă cercetătorul V. Capcea, că în ultimele patru decenii a apărut o disciplină științifică separată care se ocupă de problema tranziției, și anume tranzitologia, care este destul de îngustă, deoarece este construită pe experiența occidentală [1, p. 17-18]. Există și alte opinii privind direcțiile de analiză a democrației ca fenomen social care s-au conturat în științele politice contemporane [16].

În perioada modernă, cu privire la teoria modernizării, au existat mai multe dezbateri (avându-i ca protagoniști pe N. Machiavelli cu modelul conducătorului / principelui „înțelept”, H. Grotius – modelul contractului social, Th. Hobbes – modelul „temeiului pasional” al organizării statale, și B. Spinoza – modelul „naționalist”, și alți gânditori de referință – A. de Tocqueville, Em. Durkheim și M. Weber, elaborările lor devenind clasice). Astăzi, concepțiile modernizării politice pot fi divizate convențional în două grupe, liberală și conservatoare [17], ambele explicate ca un proces de durată și etapizat, așa încât modernizarea unei societăți poate căpăta un caracter ireversibil dacă ea este modelată și prognozată adecvat la nivel teoretic și empiric. Concepția modernizării politice de model liberal, avându-i ca promotori pe G. Almond, S. Verba, R. Dahl, L.

Pye ș.a., analizează modernizarea politică în strânsă corelație cu modernizarea economică și socială, iar conținutul acestui proces este afirmarea și consolidarea treptată a instituțiilor democratice, intensificarea mobilității sociale și creșterea participării politice a cetățenilor în treburile publice ale statului. Direcția sau modelul conservativ de modernizare politică, avându-i ca reprezentanți pe S.P. Huntington și D. Nelson, percepe modernizarea ca proces de transformări economice și sociale profunde, de formare a sistemului social bazat pe stabilitate politică, luând în calcul, de asemenea, și alți factori în democratizarea societății, în menținerea unui dialog eficient între putere și societate. La drept vorbind, aceste două modele de modernizare sunt asemănătoare după conținutul proceselor de schimbare socială prin prisma promovării constituționalismului și pluralismului pentru transformarea societății prin dezvoltarea economică și politică, însă ele se deosebesc prin deschiderea politică față de populație (liberalii - spre întreaga populație, iar conservatorii - spre populația instruită și înstărită).

Tematica modernizării politice și cea a democratizării a devenit una majoră pentru autorii occidentali începând cu perioada interbelică și continuată cu insistență în cea postbelică, dar și pentru cercetătorii din spațiul postcomunist după anii '80 ai sec. XX, pentru că societatea contemporană se întâlnește iminent cu multe probleme referitoare la practica democratică, probleme specifice și pentru „noile” democrații din arealul postsocietății, inclusiv și pentru Republica Moldova.

Teoria modernizării politice apare în cadrul științelor politice în anii '50-'60 ai secolului trecut, bazându-se, în principal, pe studiile lui M. Weber (*Economie și societate*, 1922), K. Mannheim (*Ideologie și utopie*, 1929) și J. Schumpeter (*Capitalism, socialism și democrație*, 1942) [11], dar și pe lucrările lui G. Almond, D. Powell, S. Verba, L. Pye, D. Apter, S. Lipset, S. Huntington, D. Fisichella etc., așa încât teoria modernizării a devenit pentru unii autori autohtoni una complementară sau chiar echivalentă studiilor tranzitologice [1, p. 20-23].

Conform opiniei sociologului român C. Schifirneț, există mai multe tipuri de modernizare: politică, economică, instituțională, culturală, socială etc [18]. Dacă modernizarea socială înseamnă urbanizare, instruire, industrializare, creșterea produsului național brut, mijloace de comunicare, atunci modernizarea politică cuprinde democrație, stabilitate, diferențiere structurală, modele de dezvoltare, integrare națională. Modernizarea politică înseamnă: 1) procesul de raționalizare a societății, înlocuirea unui mare număr de autorități politice tradiționale, religioase, familiale și etnice cu una singură, națională; 2) diferențierea unor noi funcții politice și dezvoltarea structurilor specializate care să îndeplinească aceste funcții, iar domeniile juridic, militar, administrativ, științific să fie separate de domeniul politic; 3) participarea largită în politică a grupurilor sociale din întreaga societate. Autoritatea raționalizată, structura diferențiată și participarea de masă diferențiază regimurile politice moderne de cele anterioare.

Modernizarea politică ca proces se derulează simultan cu modernizarea economică, socială și spirituală, conținutul primei fiind răspândirea treptată a instituțiilor democratice și creșterea participării politice a populației unei societăți. În vreme ce pentru modernizarea economico-socială există un anumit set de criterii privind nivelul și structura forțelor de producție, organizarea și conducerea, valoarea și structura produsului social, pentru viața politică sensurile modernizării politice se pun în alți termeni. Așa cum afirmă politologul român L.-P. Zăpârțan, dacă în gândirea economică strategia modernizării are numai în ultimă instanță semnificație ideologică, în gândirea politică sensul termenilor este dependent de conținutul forțelor social-politice, al claselor și păturilor unei societăți, al popoarelor și națiunilor [19, p. 258].

Modernizarea politică, un aspect al schimbărilor sociale generale, exprimă și reflectă mecanismul de „restartare” și perfecționare a funcționării sistemului politic în direcția modernizării și democratizării societății aflată în plină schimbare. Literatura de specialitate occidentală a încercat să surprindă, în mod cât mai amplu, semnificațiile modernizării politice ca fenomen și ca proces. Astfel, S.P. Huntington în lucrarea *Ordinea politică a societăților în schimbare* (1968) identifică trei modele / variante ale modernizării prin care au trecut SUA și Europa Occidentală începând cu sec. XVIII: raționalizarea autorității (centralizarea puterii), diferențierea structurilor (sociale, politice și economice) și extinderea participării politice

a populației, care, în virtutea lărgirii conștiinței politice și participării politice, pot produce dispariția vechilor modele de autoritate și alterarea instituțiilor politice tradiționale, existente [8, p. 109-133].

Politologul italian D. Fisichella este unul dintre autorii de referință în literatura politologică, care analizează noțiunea de modernizare politică din perspectiva relației tridimensionale: schimbare – dezvoltare – modernizare, specificând că dezvoltarea este o specie a genului „schimbare”, iar aceasta din urmă cuprinde cel puțin șapte aspecte (modul, profunzimea, direcția, conținutul, timpul, locul originii și plasarea istorică). Dezvoltarea politică constă în funcționarea statului-națiune sau în dezvoltarea juridică și administrativă, în mobilizarea și participarea de masă sau în construcția democrației, însă „modernizarea” (cu toate dimensiunile ei – politică, economică, culturală) nu înseamnă numai „occidentalizare”. Modernizarea, ținând cont atât de trăsăturile comune menționate, precum și de elementele ce specifică dimensiunile ei diverse, poate fi definită drept un tip de dezvoltare ce aparține unei faze istorice cu anumite trăsături specifice: pe plan cultural – secularizare, rol strategic sporit al științei, expansiunea învățământului; pe plan economic – industrializare, urbanizare, redistribuire a venitului național, rol expansiv al tehnologiei; pe plan politic – apariția și consolidarea unui *modernizing leadership*, adică a unei clase diriguitoare care își atribuie funcția de a opera cu ajutorul instrumentelor politice în scopul modificării structurilor sau culturilor politice tradiționale.

onale, urmărind obiectivul centralizării puterii, precum și cel al participării / mobilizării populare. Altfel spus, potrivit lui Fisichella, „noțiunea de schimbare este cea care ține de general și ea poate fi socială, politică, economică, culturală. Ajungem apoi la dezvoltare (la fel, politică, socială, economică, culturală), care este o specie a *genus*-ului schimbare. Modernizarea, la rândul ei, este acea specie a dezvoltării care aparține unei perioade istorice determinate” [4, p.110]. Concluzia la care se ajunge este că noțiunile de schimbare, dezvoltare și modernizare politică nu sunt date *a priori*. Formele pe care le îmbracă se combină, fiindcă nu este posibil ca o schimbare politică să apară în istorie fără o dezvoltare și modernizare politică.

Plecând de la asumția lui D. Fisichella și altor autori, sociologul politic român V. Măgureanu arată că epoca modernă a demonstrat că revoluțiile apar în societățile care au realizat modernizarea economică și socială, dar care nu au putut (sau nu au dorit) să realizeze modernizarea politică, rămas mult în urma dezvoltării economice și sociale. Această paradigmă explicativă a fost explicată și confirmată în procesul revoluționar care a cuprins țările Europei de Est în 1989 [10, p. 383].

Cunoscutul politolog și sociolog politic american S.M. Lipset, la mijlocul anilor '90 ai secolului XX, remarcă relația dintre democratizare și modernizare, formulând teza potrivit căreia modernizarea constituie factorul declanșator, catalizator al democratizării [9]. Este adevărat, unii critici ai acestei teorii au contraargumentat prin faptul că autorul

amintit făcea apel în mod exagerat la cazul statelor vest-europene, ignorându-se țările în curs de dezvoltare, unde procesul de democratizare nu întotdeauna a fost în relații de interdependență cu procesul de modernizare. Dacă ținem cont și de semnificațiile concepției lui S.P. Huntington despre „al treilea val al democrației”, atunci criticile aduse teoriei lui Lipset pot fi, într-un fel, justificate.

În această ordine de idei, vom aminti că istoria democrației reprezentative moderne nu reprezintă o evoluție constantă, ci, după cum afirma politologul S.P. Huntington de la Universitatea Harvard, este mai curând comparabilă cu o serie de valuri care cresc, înaintează, se sparg și se formează din nou. În același studiu amintit mai sus *Ordinea politică a societăților în schimbare*, cercetătorul, efectuând o analiză a proceselor democratizării din lumea contemporană, evidențiază trei „mari valuri” ale acestui proces la scară globală. Fiecare val al democratizării a antrenat un număr diferit de state, însă primele două valuri au fost urmate de refluxuri, altfel spus de o revenire la vechile rânduiri de până la reforme, iar instituțiile care asigurau anumite principii democratice fie că au fost lichidate, fie că au continuat să existe formal, nemaijucând, practic, nici un rol în societățile respective. Pentru că democratizarea în lumea postmodernă are loc într-un proces extins, în centrul cercetărilor politologice contemporane există câteva modele ale procesului tranzițional delimitate pe baza valului de democratizare, având la bază conceptul „al treilea val al democrației”

[7] lui Huntington (articol publicat în 1991 în revista *Journal of Democracy*), care s-a încetățenit în literatura de specialitate și din spațiul postcomunist[2]. Mai mult chiar, unii autori încearcă să argumenteze și despre demararea celui de „al patrulea val de democratizare”, avându-se în vedere „primăvarea arabă” în țările MENA începând cu anii 2010–2011 [5].

Este adevărat că abordarea „teoria valurilor” a lui S.P. Huntington are, conform opiniei lui J. Grugel, profesor de științe politice de la Universitatea din Sheffield, Marea Britanie, puncte tari (predomină importanța grupării democratizărilor după criterii temporale; forțează căutarea elementelor comune în procesele democratizării din țări care, la prima vedere, pot fi foarte diferite și, în fine, îndreaptă atenția este orientată spre imaginea de ansamblu, dincolo de experiențele naționale) și puncte slabe (valurile se dovedesc a fi mai curând neclare și chiar suprapuse; se adoptă o înțelegere excesiv de îngustă a democrației și, în sfârșit, evidențiind excesiv aspectele globale ale democratizării, abordarea valurilor induce în eroare în ceea ce privește cauzele democrației) [6, p. 46-47].

Totodată, S.P. Huntington, preocupat de schimbările sistemelor și instituțiilor politice, influențate de schimbările sociale și tehnologice, arăta că ele nu permit adaptarea eficientă la vechile sisteme și instituții, pentru că aceste modificări sunt cauzate de tensiuni în cadrul sistemului politic și a celui social impuse de rapiditatea evenimentelor produse în cadrul societății. În plus, politologul american susține ca modernizarea socială și

economică poate produce dispariția vechilor modele de autoritate și instituții politice existente, fapt ce nu creează în mod obligatoriu noi modele de autoritate sau alte instituții politice, dar creează o cerință imperioasă de înnoire a lor, în virtutea lărgirii conștiinței și participării politice. În așa fel, el critică teoria modernizării, susținând că argumentul acestei teorii cu privire la schimbările economice și sociale ca fiind factorii principali responsabili pentru crearea unor sisteme politice stabile, democratice este greșit.

Fiind mai optimiști asupra efectelor modernizării, unii teoreticieni ai modernizării, cum ar fi, C.E. Black, identifică patru faze ale acestui proces: 1) provocarea modernității; 2) consolidarea puterii modernizatoare; 3) transformarea economică și socială și 4) integrarea societății [20, p. 87]. Plecând de la această paradigmă a teoriei modernizării, putem afirma că apariția statului Republica Moldova, afirmarea elitelor politice naționale și transformările structurale în domeniul economico-social se fundamentează pe baze moderne, iar actualmente aceste procese sunt puternic dublate progresiv de o încercare de integrare a societății în spațiul politic, economic și social european. Acest proces de adaptare a sistemului politic și economico-social la rigorile țărilor occidentale identifică modernizarea cu politica de condiționalitate, europenizarea, așa cum a funcționat în fostele state comuniste, actualmente țări membre ale UE.

Respectând schema lui C.E. Black, Republica Moldova continuă să parcurgă toate fazele procesului de democratizare și

modernizare a societății, integrarea europeană fiind astăzi singura opțiune valabilă de modernizare a țării. Provocarea modernității, percepută inițial de liderii mișcării de eliberare națională din Moldova, de mai mulți reprezentanți ai elitei intelectuale în a doua jumătate a anilor '80 ai secolului trecut, a determinat formarea și consolidarea primelor elite politice modernizatoare (cu toate confruntările și tensiunile politice apărute între diferite facțiuni ale acesteia în actul guvernării [13, p. 124-136]). Ele și-au propus pe parcursul timpului mai multe proiecte și strategii de transformare economico-socială și politică a societății, oscilând permanent între două opțiuni de dezvoltare a țării (vectorul vestic și modelul estic) în funcție de forțele politice care se aflau la guvernare. Mai mult, în toți anii de independență a Republicii Moldova crizele multidimensionale au avut efecte nefaste asupra promovării procesului de modernizare a țării, de transformări structurale și de realizare a așteptărilor sociale. Cu alte cuvinte, a fost perioada în care anomia sistemului social mai continuă să contribuie și astăzi la apariția unor blocaje instituționale și provocări la adresa democrației și a statului Republica Moldova.

Vorbind despre țările din spațiul postsovietic, vom sublinia că evoluția lor de la totalitarism spre democrație (fiind vorba de o tranziție democratică totală, sistemică, și nu de o „restartare” ca în cazul unor societăți occidentale din anii '70 ai secolului XX – Portugalia, Spania și Grecia) actualizează în mod deosebit necesitatea transformărilor

democratice profunde și de durată care pot avea un rol decisiv asupra modernizării sistemului politic în „noile” democrații [12, p. 82-83]. În acest sens, specialiștii în materie menționează, pe bună dreptate, că procesul modernizării politice se transpune în practică prin diferite modalități, prin alinierea la niște cerințe indispensabile ale democrației contemporane și utilizând diverse mecanisme. Printre acestea: crearea unei structuri politice diferențiate cu un înalt grad de specializare conform criteriului instituțional-funcțional; constituirea unui stat modern, care posedă o reală suveranitate (ceea ce nu putem vorbi, de exemplu, de Georgia, Ucraina sau Republica Moldova); creșterea rolului statului prin lărgirea sferelor lui de acțiune și dominarea supremației legii; sporirea numărului cetățenilor cu drepturi politice și sociale; lărgirea accesibilității încadrării indivizilor și grupurilor sociale în viața politică; constituirea unei birocrății politice raționale și transformarea acestei birocrății nepersonificate într-un sistem dominant de conducere și control; minimalizarea rolului și legitimității elitelor politice tradiționale și creșterea rolului elitelor modernizatoare.

Practica social-politică a țărilor occidentale demonstrează că modernizarea multiaspectuală, inclusiv cea politică, este un proces anevoios și contradictoriu. Succesul lui depinde de competența puterii politice și profesionalismul puterii birocratice, de existența liderilor politici naționali capabili să asigure prin diverse mecanisme politice de conlucrare guvernarea democratică și să îmbine rațional consensul și compromisul.

Poate apărea întrebarea dacă acest concept de modernizare dobândește noi valențe și semnificații, specifice realităților politice și din Republica Moldova. Unii autori autohtoni sunt tentați să afirme că modernizarea atât de anevoioasă și contradictorie realizată de decidenții politici nu prevede parcurgerea corentă și succesivă a tuturor etapelor, ci mai degrabă saltul peste acestea și orientarea exclusiv asupra rezultatului final, ceea ce presupune accentuarea atenției acordate formelor în dauna fondului, adică conținutului reformelor aplicate de către agenții guvernamentale la nivel central și local. Pentru evoluția politică a societății noastre după obținerea independenței, semnificativă este asocierea dintre modernizarea statului și reformarea democratică.

Transformările democratice începute după 1991 în Republica Moldova, din punct de vedere politic, decurg destul de rapid, dar parțial și, sub multe aspecte, superficial. Multe elemente-cheie ale modernității (economie de piață, constituție democratică ce prevede separarea și controlul reciproc al puterilor, sistem politic pluralist, legislație civilă și cea penală modernă etc.) sunt amestecate cu elemente specifice regimului totalitar (importanța informală a ierarhiei funcționale și deci a statusului social, permanența relației patron-client, atașamentul față de unele valori perimate etc.), componente ce aparțin și altor țări postsovietice [21].

Practica social-politică a țărilor occidentale arată că modernizarea multidimensională, inclusiv cea politică, este un proces destul de complex. Succesul lui depinde de

competența puterii politice și profesionalismul puterii birocratice, de existența liderilor politici capabili să asigure prin diverse mecanisme politice de conlucrare guvernarea democratică. În acest sens, cazul Republicii Moldova este unul deosebit. Istoria politică recentă a țării noastre probează faptul că ea este dominată de procesul modernizării politice (la moment, a unei „modernizări întârziate”, reflectorii) în contextul unei tranziții democratice prelungite și, totodată, „paralizante” (termenul îi aparține cercetătorului român Nicolae Filipescu [22, p. 13-14]). Acestea îi sunt specifice anumite caracteristici deloc entuziasmante: societate atomizată, sistem de partide neomogene și fără de o reprezentativitate reală la nivelul grupurilor și categoriilor sociale, scindarea clasei politice referitoare la vectorul dezvoltării țării, încredere scăzută în elita politică guvernantă din partea populației, societate civilă imatură, lipsa clasei de mijloc, existența unor clivaje politice profunde, prezența crizelor politice sistemice, precum și a blocajului instituțional în procesul decizional din partea opoziției politice. Țara noastră, caracterizată de autorii autohtoni și străini drept un model continuu („neîntrerupt”) al tranziției democratice, traversează astfel un nivel sporit al instabilității politice și economico-sociale în politica internă și cea externă, o lungă perioadă de căutări ale propriei identități și ale vectorului integraționist de dezvoltare (vectorul vestic *vs.* proiectul estic).

Concluzia mai generală care poate fi desprinsă din analiza de mai sus este că modernizarea politică a statului Republica

Moldova sub auspiciile democratizării în contextul extinderii procesului integraționist european rămâne și în continuare o prioritate strategică a puterii politice, care, având un program de guvernare axat pe procesul de implementare a prevederilor *Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană*, este obligată să depășească problemele și sfidările cu care continuă să se confrunte și să demonstreze prin acțiuni coerente și de substanță că vectorul european este concurențial cu proiectul estic. La realizarea acestui

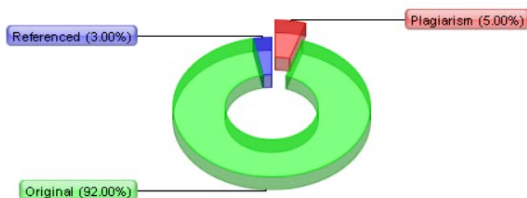
deziderat de integrare europeană trebuie să contribuie mai mulți factori, inclusiv capacitatea de reînnoire a elitelor politice tradiționale în elite politice modernizatoare manifestată prin alternanța la putere a liderilor politici dată de competiția dintre partide, prin minimalizarea rolului și legitimității elitelor tradiționale, precum și prin includerea în politică a persoanelor noi, meritorii, din mediul non-elitei.

Bibliografie:

1. Capcelea V. Tranziția moldovenească: fazele, elementele structurale, dimensiunile, paradoxurile, eșecurile și avatarurile. Chișinău: Editura Arc, 2012. 190 p.
2. Dârdală L.-D. Valurile democrației. Potențialul teoretic al unei metafore. [on-line] http://www.umk.ro/images/documente/publicatii/Buletin16/11_valurile_democratiei.pdf (vizitat 15.04.2018).
3. Filipescu N. Occidentalizarea postcomunistă. Iași: Editura Polirom, 2002. 364 p.
4. Fisichella D. Știința politică. Probleme, concepție, teorii. Iași: Editura Polirom, 2007. 407 p.
5. Gajdo A.-M. Primăvara arabă în Egipt: „al patrulea val de democratizare”, „o trezire islamică” și „un nou autoritarism”. [on-line] https://www.academia.edu/12964423/prim%C4%82vara_arab%C4%82_%C3%8En_egipt_al_patrulea_val_de_democratizare_o_trezire_islamic%C4%82_%C5%9ei_un_nou_autoritarism (vizitat 25.04.2018).
6. Grugel J. Democratizarea. O introducere critică. Iași: Editura Polirom, 2008. 267 p.
7. Huntington S. Al treilea val al democrației. În: Revista Română de Științe Politice, 2002, vol. 2, nr. 1, p. 18-40. [on-line] <http://ro.scribd.com/doc/46831888/Revista-Romana-de-Stiinte-Politice-Vol-2-Nr-1> (vizitat 13.12.2013).
8. Huntington S.P. Ordinea politică a societăților în schimbare. Iași: Editura Polirom, 1999. 432 p.
9. Lipset S.M. The Social Requisites of Democracy Revisited: 1993 Presidential Address. În: American Sociological Review, 1994, Vol. 59, No. 1, p. 1-22. [on-line] <https://www.jstor.org/stable/i336601> (vizitat 13.04.2018).
10. Măgureanu V. Studii de sociologie politică. București: Editura Albatros, 2007. 416 p.
11. Modernization and its Political Consequences: Weber, Mannheim, and Schumpeter / Hans Blokland. New Haven: Yale University Press, 2006. [on-line] <http://www.amazon.com/Modernization-Its-Political-Consequences-Schumpeter/dp/0300110812> (vizitat 07.02.2015).

12. Saca V., Ciobanu I. Relația democratizare-modernizare în sistemele politice ale CSI. Specificul Republicii Moldova, Ucrainei și Federației Ruse. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2017, nr. 2 (174). p. 68-84.
13. Varzari P. Elita politică și birocrăția în contextul realizării reformelor democratice (cazul Republicii Moldova). Monografie. Chișinău: Pontos, 2013. 366 p.
14. Drăgulin Al.I. Teoria modernizării statului în discursul prezidențial românesc. [on-line] https://www.academia.edu/18369280/Teoria_modernizarii_statului_in_discursul_prezidențial_rom%C3%A2nesc?auto=download (vizitat 13.12.2015).
15. Marga A. Ce va fi în trei ani? O critică conceptuală. [on-line] <https://aleximreh.wordpress.com/2011/03/14/andrei-margace-va-fi-in-trei-ani-o-critica-conceptuala/> (vizitat 14.03.2011).
16. Linz J.J., Stepan A. Drumul spre o democrație consolidată. [on-line] <https://www.scribd.com/document/55807619/Drumul-Spre-o-Democratie-Consolidata-Juan-J-Linz-Si-Alfred-Stepan> (vizitat 18.05.2011); Jitcov D. Bazele științei politice (*Note de curs*). București, 2006, p. 26-28.
17. Turc I. Modernizarea țării în doctrina liberalismului românesc (*Rezumat*). Cluj-Napoca, 2011. 34 p. [on-line] http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2011/filosofie/TURC_IOAN_RO.pdf (vizitat 13.01.2015).
18. Schifirneț C. Formele fără fond. Un brand românesc. București: Editura Comunicare.ro, 2007, p. 204-205.
19. Zăpârțan L.-P. Repere în știința politicii. Schița unei teorii generale a politicii. Iași: Editura Fundației Chemarea, 1992, p. 258
20. Tușa En. Republicanism versus monarhie în filosofia politică românească. În: Sfera Politicii. Revistă de Științe Politice, 2014, nr. 2 (178)
21. Giosan V. Cum putem opri asaltul politicii asupra democrației? Propunerile CRPE pentru reforma sistemului politic. [on-line] <http://www.contributors.ro/idei-si-solutii/cum-putem-opri-asaltul-politicii-asupra-democra%C8%9Biei-propunerile-crpe-pentru-reforma-sistemului-politic/> (vizitat 01.11.2013).
22. Filipescu N. Occidentalizarea postcomunistă. Iași: Editura Polirom, 2002

Диаграмма соотношения частей:

ASPECTS OF ISRAEL'S DEMOCRATIZATION THROUGH THE STRENGTHENING OF THE STATEHOOD

Mohammad NAAMNA

PhD candidate, Moldova State University (Israel)

The article analyzes the multilateral political aspects of Israel evolution from the creation of the state to the present, especially referred to the electoral reform development. The study demonstrates that the creation of political coalitions is an imperfect structural problem in Israel requiring a solution; the failure of the early reforms, to solve the problem in question, indicates that the peaceful solution is impossible in Israel.

Keywords: *Israel, reforms, statehood, democracy, citizens, political party.*

Israel is unique in the world with its system of proportional representation and the perpetual need for coalition formation. Israel presents an interesting example of the functions of democracy with its many divisions - religious, ethnic and ideological. The complexity of these issues is vital to studying the functioning of democracy. The case of Israel cannot be taken apart as something isolated but must be regarded as an extreme and very complicated case. In 1992, Israel experienced a reform of the political and deep electoral system that was implemented in 1996. This reform has several elements. The most significant is that now the Israelis vote directly on the prime minister. The new system combines elements of both presidential and parliamentary systems, despite the fact that they are very different and their merger can cause great problems. The intention of the reform - to extend the

prerogatives of the executive branch - has not been transposed into life. It's interesting to understand why.

There is a link between electoral rules, political institutions and the decision-making process. Any change in the configuration of decisions or rules can have a decisive influence on collective outcomes. Just before the end of the fighting in the war of independence, the Israelis were urged to vote for their political representatives. Elections took place in November 1949, more than 415,000 voters supported 21 competing parties. Only 12 of them have passed the 1% electoral threshold and have obtained mandates for the Knesset. But these choices and choices for I Knesset were actually meant for something else. The people came to vote for their representatives in the Constitutional Assembly, it was supposed to be a body of 120 members who would formulate and

adopt a democratic constitution. Once, however, after several debates among members of the secular and religious factions, it was decided that Israel already had a very good constitution – the Bible and the adoption of the Constitution was postponed and the Assembly transformed into Parliament. The Knesset once formed in the 1950s had to adopt a few laws. Some of the fundamental laws were promulgated by the Knesset in its capacity. These laws are called Fundamental Laws. Fifty years later, however, Israel does not have a written Constitution. Political life and other aspects of social life are guided by these fundamental laws, laws, regulations and ordinances. However, ten fundamental laws have not yet been adopted. They include laws that include the following spheres: Knesset, government, president, army, economy, land of Israel, individual freedom and dignity and freedom of occupation. The first six Basic Laws define the institutional and political arrangements of the state [1].

The Jerusalem Law is of significance and symbolic value and states that this city is „unified and complete and is the capital of Israel“. The Israeli land law declares that only 5% of these lands are private and all of them are leased by Israeli citizens for a certain period of time. The last two laws were adopted in 1992 and are essentially liberal, they focus more on individual rights. Important and varied decisions were taken along the opening of the Assemble and during its operation.

So far, it is still unclear what the international boundaries of Israel are. The issue remains as long as there is a conflict between Israel and the Arabs, particularly with the Palestinians. Only in 1979 the southern boundaries between Israel and Egypt were defined, and in 1994 only the eastern ones with Jordan, and in 1999 the northern boundaries with Lebanon for the northeast (Syria) and those with Palestine are not yet determined. The non-liberal nature of democracy in Israel is well illustrated by addressing the issue of citizenship. Because the state belongs to the Jewish people who is an unclear ethnicity, it does not belong to its citizens. This means that Jews outside the country actually have more rights than the non-Jewish Arab citizens of Israel (who were more than 5% of the population by 1999). The Return Law, which was adopted by Knesset in 1950, provides and gives citizenship to any of the Jews who return to the country. The emigration of the diaspora Jews in Israel is the main credo of the Zionist movement - a movement that promotes Jewish nationalism.

When a fragmented society has an electoral system that encourages more parties, it is also obvious the difficult formation of the majority of the government. Such is Israel's case. Israel's electoral reform has not only failed to attack this fundamental problem, but it has made it even worse.

Israel's political system is originally intended to represent the interests of different voters, but this is problematic because of the disproportionality that is given to minorities. In order to alleviate these

difficulties, reforms were initiated for the 1996 elections. By the direct election of the prime minister, the reformers hoped to amplify the prime minister's office and thereby diminish the disproportionality of the influence of small parties. So they hoped to increase the prime minister's ability to govern and thus contribute to the stability of Israel's democracy. However, the election results of 1996 and 1999 have not yet met these expectations. Israel's electoral reforms have come out because reformers have not considered a crucial moment for the process in question. Reforms have been made to give the Prime Minister the minimum need to depend on small parties to strengthen his power. Under the new system, voters were faced with not only voting for an individual prime minister, but also choosing a different party for the Knesset. Voters began voting more for small parties, continuing to limit the prime minister's ability to govern. Prior to the 1996 elections, the President was the one who called the leader of the largest party to form the government. This is why voters were encouraged to vote for the party whose leader they wanted to be prime minister. The new system allowed them to vote directly for both the prime minister and a different party who thought they would represent their specific interests and needs. It should be noted that after the electoral reform there was no evidence that the governments of Israel were stronger than they were before. Political and electoral systems, as well as the rules they create, provide the government's operating framework and thus offer it the

legitimacy to process. Moreover, they provide the main link between mandates and votes.

Israel's political system has a high level of inclusion, it offers many people and groups to be represented and to compete for resources. With so many small parties represented in the Knesset, the reform of the electoral system becomes very difficult. Prior to the current electoral reform, the Israeli system was a parliamentary democracy with a single voting district of 120 members elected every four years. Each party will have its candidate list, create the platform, and seek support from the electorate. All parties that have obtained the minimum required votes will receive a proportion of seats equal to their total proportion of votes. Mandates were granted according to the Largest Remainder Formula system (used in Israel from 1951 to 1973) or Highest Average (D'hondt) System, which was used in 1949 and then since 1973 to the present [2].

This system is known in Israel as the Bader-Ofer system, after two politicians who introduced it. This application of only one district combined with a small threshold for obtaining mandates causes the public and individuals to think that it is easier to get at least one place in the Knesset. Moreover, no party has ever obtained a majority of votes. It is therefore clear that all governments had to be coalitions, in fact the very majority of the Israeli policies are coalition constructions. To understand the political system in Israel, attention must be drawn to the process and rules of coalition formation that begin as

soon as the elections are over. The president consults the leaders of each party and determines who should entrust the formation of the government. The leader of the elected party is given 21 days to form a government and present the list of the Knesset.

If he is incapable of forming his government, he is given another 21 days or another leader is appointed to monitor the achievement of the given goal. When the new government is approved by the Knesset, the coalition formation process is finished. During the old system, the government could not have been approved by the Knesset for 4-5 years, and even during that time it could receive the vote of non-confidentiality. Gideon Doron mentions that the 1948-1992 political system in Israel was based on the governance structure that served Yishuv (the Jewish Community of Palestine before independence) [3].

The roots of this trend come from the 19th century, the early period of the Zionist movement. In order to have supporters and to form a strong image on the international arena, the Zionist Movement had to recruit as many followers. One way to achieve this goal was to adopt a relatively generous system of representation that allows the inclusion of several groups from the small to the large groups of Jewish communities spread throughout Europe and the world. There has never been a systematic debate on what political system should be. Since the Independence War began on the first day after the nation declared statehood, there was only the so-called academic time for debates

on the best governance system. We should also take into account that a powerful influence was exercised by the British system on the Israel system implemented in 1948. Israel now called Palestine was governed by the British authorities between 1917 and 1948 [4].

Through strong cooperation and struggle, the Jewish people began to study to understand and adopt a system similar to the British governing system. The British system was well suited to the socialist tendencies of many early Zionists. However, a difficulty arose with this arrangement that Israel is not Britain. Bagehot argues that „the characteristics of the British Constitution are inapplicable in countries where there is no material for monarchy or aristocracy“ [5]. So there was a need for a system that fits perfectly with the unique circumstances of Israel, so it is no wonder that this system has proved imperfect. The proposal to elect the direct prime minister was adopted as a law (Fundamental Law of the Government) in 1992 in the last days of the 12th Knesset. This idea was discussed between March and June 1990. Then Likud and the Labor Party struggled to form minimal leadership coalitions to dissolve the second National Government. They came up with initiatives to make changes in the Prime Minister's election. This had to diminish the dependence of the Prime Minister of Knesset. Prime Minister Shamir and many Likud party representatives opposed this proposal, being concerned that Ytzhak Rabin could be elected in direct elections.

However, after the consolidated debates on the last day of the 12th Knesset, the reform passed and maintained not only the Prime Minister's direct election idea, but also the proposal that the non-confidentiality vote would mean the resignation of the Knesset. The reforms undertaken in 1992 were aimed at enhancing the legitimacy and power of the Prime Minister. And, it was not intended to limit the power of small parties at all what was actually believed to be. If we look at the 1996 election results, we will notice the dramatic shift of power from the big parties (Labourist and Likud) to the smallest. The two parties that won in 1992, 84 Knesset manuscripts in the 1996 elections, managed to receive only 66 and only 45 in 1999. In 1996, other parties such as Shas, the National Party and Hadash have considerably increased their Knesset mandate to 67, 50 and 67 percent, and this trend followed in the 1999 elections when Shas increased the percentage up to 70. However, the new system implemented in 1996 has resulted not only in the transfer of power from large to small already existing parties, but has also made many new parties obtain representation in the Knesset. The record of 35 parties that participated in the 1999 elections and 15 who obtained mandates in the Knesset demonstrates that they have passed the electoral threshold of 1.5% [6].

Although Netanyahu in 1996 and Barak in 1999 were directly elected as prime ministers, they had to form coalitions as party leaders who had only 32 seats in Netanyahu's case and 36 in Barak's case. This

was caused by the small threshold that allowed many small parties to be represented in the Knesset, and thus the prime minister elected was faced with forming coalitions of government. The reform was aimed at widening Prime Minister's prerogatives and minimizing his dependence on the Knesset, but this was not achieved. In the 1996 and 1999 elections, Israeli voters proved to be more sophisticated than the reformers expected. The size of the two large parties dropped to 55 percent in Knesset (1996) and 37 percent in 1999 [6].

However, attempts have been made to change the political system and improve electoral reform, ie to exclude direct elections. Uzi Landau (Likud) and Yossi Beilin (Labor), who cooperated for the new reform, proposed a piece of legislation, while Moshe Shahal of the Labourists proposed another. Landau-Beilin proposed that Israel either return to the old system or Prime Minister will be elected by the Knesset, each party presenting its candidate for the vote. Beilin argued that the new law weakened large parties, and Shahal noticed that small parties grew much in the leverage. However, politicians are concerned that reforms, on the one hand, lead to problem solving and, on the other hand, create new problems [7]. This proposal is supported by several members of the Likud party. The process of forming coalitions is inherently linked to the government's ability to make decisions and rule. Coalition issues were part of the political reality of Israel in 1948 and intensified in the late 1970s.

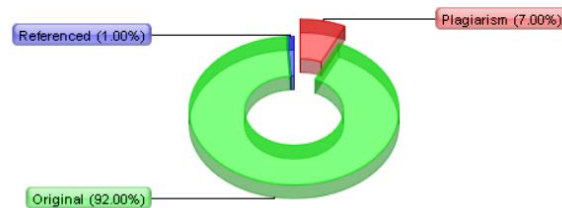
The implementation of the 1992 electoral reform demonstrates that the creation of coalitions is an imperfect structural problem requiring a solution; the failure of the early reforms, to solve the problem in question, indicates that the peaceful solution is impossible in Israel. The inability of the political system in Israel to

resolve or at least address seriously this issue over several decades may be a sign that the problem is impossible to solve in this state. However, acknowledging that the issue has serious implications for the government, political process and democratic founding of the state can make Knesset deputies look for a more effective reform in the field.

Bibliography:

1. Bechor G. *Constitution for Israel*, Tel-Aviv: Maariv, 1996, p. 87.
2. Taagepera R., Shugart M.S. *Seats and Votes: Determinants of Electoral Systems*, New-Haven, Conn., 1991, p. 45.
3. Gitelman Z. *Comparative Politics and The Jewish Political Experience*, New York: Armonk, 1992.
4. Rael J.I. *Party and Politics in Israel: Three Visions of a Jewish State*, New York, 1981, p. 56.
5. Fein L.J. *Politics and Israel*, - Boston, Mass., 1967, p. 58.
6. Harris M. *Democracy in Israel*, - Typescript, 1990, p. 125.
7. Collins L. *Bill Would Abolish Direct Election of PM.* // „Jerusalem Post International Edition”, 1996, 6 July.

Диаграмма соотношения частей:

EFFECT OF TOTAL QUALITY MANAGEMENT IMPLEMENTATIONS ON HOSPITALS IN TURKEY

Hun AGASY

Abstract: *The purpose of the research is to demonstrate the contribution of the total quality management practices to the performance of the hospitals. For this purpose, the panel data analysis method was applied to determine factors which effective on hospitalization time and life time after birth in Turkey, Russia, Korea, Germany and France. As a result of the study, it was observed that the number of MR imaging units per 100,000 people is significantly effective on the hospitalization time and life time after birth.*

Keywords: *Total Quality Management, Hospital Performance, Panel Data Analysis, Hospitalization Time, Life Expectancy*

Definition of the **Total Quality Management** (TQM) is a process that every department and every employees of the organization are get involved and all requirements are carried out by administration for optimum service and production. And in this direction together with to offer quality goods and services, TQM is a management regime which look out for customer demands and satisfaction, worker's requirements and organizational benefits (Karabulut, 2009:15-16).

Workers that evaluate according to qualifications and abilities, take an active role in TQM. The most important property of TQM is being an avoiding system contrary to elimination. In this sense avoiding of the negative situations is one of the major aim of TQM. The other aims of the TQM are, provide customer satisfaction, promote management perception that focuses on human,

provide improvement constantly and evaluate the facts (Gedikli, 2001:23).

According to Schermehom *et al.*(2000) TQM focuses on human concept apart from technical factors and intend high quality supply to reach customer satisfaction and get into the employees to processes in accordance with the approach of continuous development. In this regard a structure which all of the organization and customers are roled in, must be create. The main difference of TQM from other management approaches is the placement of human in the focus of the processes. Through to this property of TQM has performed successful implementations.

According to Slack *et al.* (2001) the other important factor of the successful of TQM is to set the reliable communication between departments of organizational management. Due to the effect of the every process and

proceeding in the organization to other departments of the organization, communication of the organization must be in optimum level from lower level to upper stage and processes must sustain in this sense.

Relationship Between Total Quality Management and Performance

Nowadays, organizations are faced with non-stop changing and developing proceeds associated with technology, globalisation and severe competition. These changing proceeds emerge having regard to focus on human and customer needs with the effect of technological improvements. According to Kingır *et al.* (2009) the main factor of the sustainability and competitiveness of organizations in these processes is internalization of TQM successfully.

Employee performance and organizational performance are seen the main objectives of TQM because of human oriented approach of it. Most important point is to train every employees permanently and evaluate these employees about effects of work and education which they have taken. Within the scope of TQM, there are different dimensions of performance assessment. Some of them express like teamwork, openness to inovations, elasticity and statistically control and auditing operations. There are some principles on performance-oriented assessments in terms of TQM. With reference to Ertuğrul and Karakaşoğlu(2005) these principles is presented below.

- Efficiency and quality approach that focused on customer and employee of TQM must be placed to performance understanding of organization with continuous improvement philosophy. And bring TQM principles to forefront when determine the all levels and departments of organization. Criteria of the performance assessments should be determined as quality, innovation and efficiency.
- Objectives in the existence, vision, values and missions of an organization should be redefine on behalf of development of performance in accordance with dimensions of efficiency, quality and inovation and aims in the long run should perform clearly. Than by making proper plans and implements, purposes in the short run and medium term should be determine. This process is a basis of performance assessment systems.
- The most important subject in the auditing and assessment of performance is receiving the feedbacks correctly. To be able to transform the data, which is obtained from the system, into implementation and decision, evaluation data should forward to right units and employees in optimum time and the developers should be included in these process.
- Indications and assessments of performance is a critical initiator to improvement of performance. Award systems for meeting the success needs of employees and organization could be

efficient if only do proper and fair to indications and evaluations.

- Performance outputs should involve whole organization and also the lowest units should be include as long as possible. Measurements and evaluations should be designed and implemented accordingly to TQM.

There are also discourses that assessment and measurement practices to improve performance do not match with TQM. According to Ertuğrul and Karataşoğlu (2005) Deming claims that organizations which focus on individual performance and award system, should ignore organizational success and diverge from human-oriented approach.

Other parties in the organization said that instead of the management focus on employees, they need to focus on work process and general businesses. Cardy and Carson (1996) had examined views that generated between TQM and performance evaluation and expressed businesses, which follow blindly TQM, are tend to faulty practices, they should establish a balance between TQM and performance development.

Total Quality Management Practices in Hospitals

The differences of TQM in the perception of companies being expressed that cooperation of management, employees and patients to improve good and services quality in hospitals (Çavuş and Gemici, 2013).

According to Yalçın (2014) in the hospitals TQM is explained that provide world class technological equipment and orientations for fulfilment of patient needs like proper diagnosis, treatment and nursing services and realization of requests.

As a result of wrong treatment complaints and convert of this situation to judicial cases in USA at 1970s, interest on TQM has increased in hospitals and health services day by day. Focus of TQM which had started to implement in health services for 1980s, is provide 'patient satisfaction' and measure of feedbacks from patients (Çavuş and Gemici, 2013). After this term TQM focused on efficient diagnosis and nursing services, establish an environment of confidence between patients and employees, motivation of employees, constant improvement approach, high efficiency and receiving the requirements (Söyük and Yenidikici, 2010).

Factors of being the concept of quality important in hospital services could be summarize like, demanding quality in accordance with the needs of patients and other partners, get into the quality concept to priorities of management, impulse to offer world class service and auditing of government especially on public hospitals, innovations on technology and science, widespread of health services in accordance with increasing needs and be in need of restructuring (Bekçi and Toraman, 2011).

In the process of the determining the quality in hospitals, after the appealing of patients, diagnose and realize the proper

implements to this diagnosis by technology and science oriented, put forth the technical quality. Physical qualifications of corporation, level of employee and quality of the used equipment are in the technical quality concept. Feelings of patients and perceived quality according to received service and improvement of technical quality effect both employee and patient satisfaction directly lead to increase in service quality and performance. As a result of this, according to Söyük and Yenidikici (2010) both profitability and efficiency increase.

Main purpose of hospital and health services is to realize needs of requirers completely. To improve quality in hospitals may possible by support of all disciplines relevant to health sector. Another important factor to improve quality in health sector is first step healt services. First step health services should be easily accessible and efficient so that is a particular factor of increase in patient satisfaction. Some of individuals who demand health care in difficulty to survive normal life and have to take home care services. It is critically important for their lifes to take quality and easily accessible home care service by professional employees in optimum level.

According to Aktan (1999) quality concept in health services is an aim that can realize by TQM. In accordance with this approach management aims to improve goods and service quality with the process including management and organization leader by focusing on human. In hospitals TQM is a manner of rule that aims to create

quality assurance system standarts along with quality plan, quality development and quality implements. This definition should be summarize that to satisfy patient satisfaction and happiness. All implements that intend to patient satisfaction like physical conditions of hospital, relationship with employees, pricing, correct diagnosis and treatment methods are the main purposes of the TQM in hospitals.

Çoruh and Zorlutuna (1997) examined the TQM as development in hospital performance structure, become healthy of self communication of all organization, provide productivity along with patient happiness, decrease inspection and diagnosis time and improve zero fault principle.

Dimensions of Total Quality Management in Hospitals

Quality dimensions in hospitals and health services has been studied by several researchers in different ways. In terms of the Kaya (2003) there are three quality dimensions in health services. These are customer quality, professional quality and management quality. Customer quality is assessment of patients about service that meet their demands. Professional quality can explain that evaluation of professionalism of health service methods and procedurs. Management quality is controlling the processes and using the resources optimum before, during and after the health care services.

According to Maxwell (Söyük and Yenidikici, 2010) there are six dimensions of

quality in health services. These are, effectiveness, acceptableness, efficiency, accessibility, fairness and convenience.

Effectiveness is assessment of how effective of the result of diagnosis and treatment. In this point answers of the questions like, is the best treatment available to patient? and is this treatment effective on the patient? put forth the quality and achievement of health care services.

Acceptableness is concerning to way of health care services. Considerations of patients about services, communication style of workers, qualifications of the service-building with emphasis on privacy and confidentiality are the assessment criterias of acceptableness.

Efficiency is an condition of minimum input for optimum output or as maximum output as from the inputs. Result of comparison to another hospital about cost of care services should provide assessment of efficiency.

Accessibility is an evaluation of the extent to health service which do not meet an obstacle or interruption at requested time and place. Fairness is an evaluation of to realize of fair treatment opportunities for all patients. Convenience should explain to evaluate of to what extent the health care services meet expectations of individuals considering the needs and all expectations.

Çoruh (1995) cited from A. Donabedian who is the initiator of the quality approach in health sector, seven base dimensions of quality in health. These dimensions include "legality" unlike Maxwell's dimensions.

According to Öznalbant(2010) to assess of these dimensions present the value and degree of quality in hospitals.

The Effect of Total Quality Management on Hospital Performance

According to Rust *et. All* (1994) TQM is directly effect to organizational performance by decreasing the cost of corporations, provide customer satisfaction and loyalty, attracting patients to their institutions rather than competitors and increasing the profitability.

Powell (1995) reported that in terms of organizational performance, TQM, profitability and marketshare improve the organizational performance qualifications. Study of Douglas and Judge (2001) expressed the direct relation between TQM and performance enhancement. The main goals of hospitals besides human dimension are decreasing the costs, profitability, sustainability and enrichment of brand name by achieving growth. In this point hospitals need TQM due to performing the technological and labor-intensive service and the necessity of be open to continuous innovation and development (Sitimalakorn and Hart, 2004). In order to achieve these objectives, attract the employees to education, increase the worker participation to decisions and make the brand loyalty by obtain customer satisfaction. Especially in private hospitals strategic plans effect organizational performance directly. The important factors of affecting the organizational performance are structure of TQM

concept and education. To solve the problems occur in management of hospitals which is rapidly developing in Turkey, improve the service quality, apply the strategic plans, enter the foreign investment to increase profitability are the effecting factors of organizational performance in sustainable business.

In the context of TQM, fulfillment of the demands, needs and expectations of the employees increase the motivation of them. In addition to this by a fair award system which adopted with the understanding of TQM increasing of performance is possible.

TQM enable to fix the employees work environment and conditions because TQM regulates the physical conditions in organization. As in all sectors hospital workers will also have motivation problems under adverse conditions. Şahin *et al* (2005) said that rehabilitation of work conditions of hospital workers with TQM approach effect directly performance and increase motivation.

The concept of TQM has many effects not only increase the quality of the service offered to customers, but also in terms of improving the quality of working conditions. In this context, education, equipment, improvement of working conditions, meeting of requirements, fair award and pricing system are the factors of effecting performance along with TQM.

Particularly in hospitals, perform in a quality conditions motivation and productivity of workers will be increase. Tutar(2007) reported that associated with the impro-

vement of working conditions, the job satisfaction of the employees who make their job happier increase. This situation results that can be associated with performance. Working conditions that improved every unit by TQM, increase the organizational commitment of workers. Even employees who are dissatisfied showed organizational commitment and started to work more efficiently along with the TQM approach. In this sense, hospital workers is willing to work and do not think different jobs.

TQM practices that carried out in hospitals and other health facilities aim strengthening and developing the institutional structure. Hospital workers maintain more positive business life with elimination of errors in business processes and increasing the efficiency of them. In addition to this contributions of TQM practices to hospital employees and organization the organization provide more willing to work.

According to Yaman(2013) motivated and willing work of hospital staff raising their attention levels and this situation reduce the possibility of error to optimum levels. In this sense that can express organizational and individual performance situations are directly related with TQM practices.

Selected Countries for TQM Applications in the World Health Sector

Russia, France, Germany and South Korea whose started TQM applications simultaneously with Turkey, the applications of these countries implemented within the

scope of TQM are mentioned in this part of study.

Russia: Standardization workings about total quality had started at 1917 in Russia. In 1923 regulation about quality control and standart of import goods had started to develop and during the secon world war standardization desks had been established. In that times the importance which is given to industrialization and machine construction, lead up to preparing of quality standarts. While total quality regulations has been starting in 1955, systems associated with the quality of good and increasing of productivity in regard to these sectors had developed. After the 1980s, preparation of new and national quality standarts which enable to improve product systems technically had started and current total quality applications was founded(Asgarov, 2007:27-38). Health Reform Programme (Zdraw Reform-ZRP) workings had started in 1993 and these reform workings constituted on three basis factors. These factors are;

- To carry out reforms in organizations and health care and treatment financing
- Improve the quality of care services
- On behalf of to meet the necessities which are mentioned above facilitate to establish health information systems.

Along with the health reform in Russia, applications that shortening the hospitalization period of patients, doing research about provide patient satisfaction, minimization of errors in surgery and ensuring quality approach in hospital management are

at the forefront(Tillinghast, 1998, Kaya, 2003: 87-88).

France: In France, which started its quality applications during the Second World War like Russia, the health system operates with a system based on patient satisfaction. An organization called ANDEM established with the support of French government in order to carry out effective implementations in health reforms. This organization was established to improve quality, to ensure the regulation and improvement of health services. Targets determined in projects which carried out with the help of ANDEM by identification of processes within the health system, standardization studies on quality, improvement and development activities, evaluating the results that obtained and spreading the benefits throughout the country (Kaya, 2003: 84-85). In the health system which is close to perfection in terms of health expenditures with gross domestic product, patients have become the key elements in the quality practices of public and private health institutions providing health services. Along with the high level funding provided by state outpatient care and inpatients will take treatment and nursing services. In addition to this special applications and paid treatments realize in private hospitals. According to occupational and income status in France, every citizen is automatically registered in an insurance policy. Apart from that ten percent of population buy complementary health insurance policies for specifik conditions. The first particular case is all patients have to

have health insurance. Nobody can cancel or health insurance or withdraw the system. When we look at the quality approach in the management of hospitals, there is an effective internal audit system within all health institutions. NHI, which is also in practice in France like Medicare in USA, focuses on patient satisfaction. But in this system within the permission of hospital management, patients have opportunity to pay directly doctors. French NHI represents “Medicare for All” system in the USA generously by financing and organization of health care and additional private insurances (Imai *et al*, 2010; OECD Health Data, 2017).

Germany: DRG which is a health insurance system implemented in Germany is a mechanism based on a system of diagnostic groups. With this system as implemented in Germany using determined diagnostic groups based on comparable treatment costs that aims a patient classification system that allows selective classification of treatment cases. This patient classification system is based on to provide the most appropriate treatment for the patients according to the requirements and the quality oriented management and working system (Schreyögg *et al*, 2007:29).

South Korea: The top authority about regulation and auditing of health system and quality studies is Health and Welfare Ministry in South Korea. Operations related to health insurance and services are carried out under the supervision of this ministry. National Health Insurance Organization which is established under the Health and

Welfare ministry, undertakes supporting health insurance associations, guiding to integration of quality applications to health system and make a deal with hospitals for being auditor. In South Korea, citizens prefer to receive treatment or care in large city hospitals instead of micro health agencies even if they have ailments and little diseases or wounds because in these hospitals services are more corporate and qualified. Therefore this situation creates an inefficient system for distrust to micro clinics along with offering of health services. In this direction, there is an important quality difference between big cities and rural area. Therapeutic health services are in same weight in South Korea like Turkey. However, despite the differences between rural preventive health services it can be said to be more important. South Korea has a health system based on welfare-oriented insurance. This raises a health system in South Korea where all resources, including human resources are used more efficient and effectively (Sargutan 2014: 1070-1072).

The Effect of TQM Applications on Oncology Service Performance

When considering medically, quality measurements determine whether optimal treatment approach is applied for patient. From the perspective of quality improvement, whether the goal is achieved in a treatment process or when evaluated the no efficient execution according to specified action limits, quality measurements will be more powerful. Nowadays, especially in

radiation oncology, medical errors and quality improvement concern come to the fore. In daily practice of radiation oncology to assess precautions, benefits and stability of quality and security workings are watched always. Safety and quality are different but interrelated issues. Quality in health services is important to specify practices which in terms of achieve the results necessary to improve patient care and safety (Pawlicki *et al*, 2012:70).

TQM aims improving the conditions and medical equipment in oncology services as in every unit of health care organization. Patients in the oncology services have severe psychological processes than other disease types and they undergo treatment stages tiresomely. In this regard the diagnosis of the disease in oncology correctly and providing optimal treatment opportunities that can be possible by using equipments and devices which are suitable and integrated with technology.

While developing technologies and medical advances are resolving almost every disease, the most important issue is ensuring that the right and the best equipment can be used at the required time as TQM targets.

For oncology services, follow most proper technology, choosing of medical equipments, and supply these equipments, and maintain the using of these in operation, and the periodic maintenance of equipments are directly related with the TQM applications.

In oncology along with the advancing technology diagnosis with less error, hospital workers that open for improvement and can

be reach the current information take an important place in treatment of oncology patients. In this respect quality expectation of oncology patients increase. In oncology TQM aims (Karabulut, 2009);

- Use of high-cost devices properly
- Perform technical maintenance of the devices periodically and provide local units for his maintenances.
- Looking out for cost and application balance
- Measurable performance in oncology services
- Coordination with the quality policies of health corporations.

2. Methodology

Purpose of the Study

Purpose of the study is to present total quality management applications innovation concept which started to become widespread in health sector on different countries like Turkey, Russia, South Korea, Germany and France, and the contributions of TQM to hospital performance. The other purpose of the study is to determine comparatively variables about hospital performance and values of those countries by years. Thus, in the study data which is published by OECD has been analyzed.

Model of Study

Panel data model was preferred for study. Panel data model is an regression model for panel data. Assumptions of regression analysis is applicable for this model. In this model units have separate

parameters according to times. In this regard the results of classical regression analysis can not be obtained because the number of parameters to be estimated is greater than the number of observations. Therefore the model is formed with different assumptions considering the characteristics of panel data and error terms. There are two useful panel data models which are fixed effects model and random effects model (Güriş, 2015:4-11).

Fixed Effects Model

$$Y_{it} = \alpha_1 D_1 + \dots + \alpha_N D_N + X_{it} \beta + \varepsilon_{it}$$

Random Effects Model

$$Y_{it} = \beta_1 + \beta_2 + \dots + \beta_k X_{it} + \varepsilon_{it}$$

Data of Study

The data used in the research has the feature of panel data. In econometric analysis types of data series are cross-sectional series, time series and panel data (Kutlar, 2017:11). According to Güriş (2015) time series and cross-sectional series are different each other. Because time series line up to time variable and do not change the sequence on the other hand cross-sectional series can change and do not line up. In this situation panel data model analyzes both time series and cross-section series in one. This feature of panel data model is the data type have both horizontal

and vertical dimension (Kutlar, 2017:11). In short the difference of these data change according to time besides units. This feature of model can analyze both time and units and prevent the complications. In this study units of the model are the countries which are Turkey, Russia, South Korea, Germany and France. In respect to literature review total quality practices in health sector has started in those countries recently to Turkey. Kaya (2003) reported that, in 1996 French Ministry of Health had started to second continued quality improvement project, quality specialists had studied about hospital management in Germany, health reform programme had started in Russia at 1993, in South Korea some studies had been realized about this topic at 1997. In Turkey quality management directorate established at 1998. In this sense data are taken between 2000 and 2015 years belongs to Turkey, Russia, South Korea, Germany and France. In the study data taken from OECD and TÜİK. Name of the variables are “number of beds per 1000 patient”, “number of doctors per 1000 patient”, “number of nurses per 1000 patient”, “number of MR devices per 100.000 person”, “hospitalization time (day)” and “life time after birth”.

Table 1. Variables of Study

NNo	Independent Variables	Variable Name	Dependent Variables	Variable Name
11	Number of Beds per 1000 Patient	NBP		
22	Number of Doctors per 1000 Patient	NDP		
33	Number of Nurses per 1000 Patient	NNP		
44	Number of MR devices per 100000 Person	NMRP		
55			Hospitalization(per day)	HD
66			Life Time after Birth	LTB

There is no missing observation among the data used in research. Independent variables are number of beds per 1000 patient (NBP), number of doctors per 1000 patient (NDP), number of nurses per 1000 patient (NNP) and number of MR devices per 100000 person (NMRP) in this research. Dependent variables in the research are hospitalization time (per day) (HD) and life time after birth

(LTB). At the beginning of the 2000s along with the increased emphasis on total quality in Turkey, increase in health reforms than establish of Performance Management and Quality Improvement Department within the Ministry of Health also increased the total health expenditures. Changes of total health expenditures by years demonstrated at the table below.

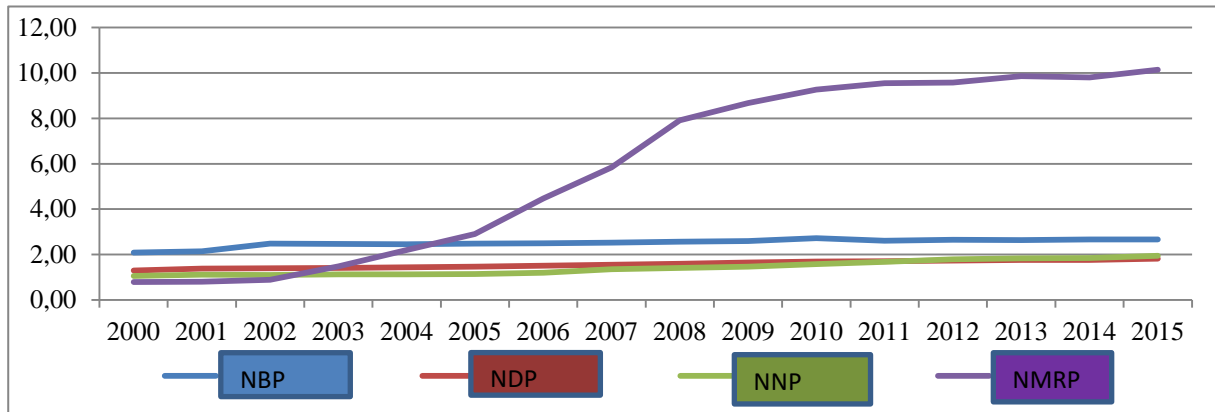
Table 2. Changes in Total Health Expenditures by years For Turkey

Year	Total Health Expenditure	
	Million TL	Exchange Ratio
2000	8248	65%
2001	12396	50%
2002	18774	51%
2003	24279	29%
2004	30021	24%
2005	35359	18%
2006	44069	25%
2007	50904	16%
2008	57740	13%

2009	57911	0.3%
2010	61678	7%
2011	68607	11%
2012	74189	8%
2013	84390	14%
2014	94750	12%
2015	104568	10%

As shown in Table 2, especially in 2000 total health expenditure had a significant increase of %65 compared to the previous

year. Later on this increase continued in various proportions until today.

Figure 1. Change of NBP, NDP, NNP, NMRP by years for Turkey

As it is seen in Figure 1, NBP, NDP, NNP and NMRP has increased various ratios since 2000 until 2015. Along with the increase of the total health expenditure, share of the units that NBP, NDP, NNP and NMRP in health expenditures also increased. Therefore, those variables were chosen as independent variables of the study. To select

dependent variables of study, qualification the HD and LTB like an output of the performance of hospitals and health reforms was decisive.

Statistics belong to dependent and independent variables are demonstrated in Table 3.

Table 3. Brief Statistics of Dependent and Independent Variables

	Minimum	Maksimum	Mean	Std. Deviation
NBP	2,08	11,59	7,15	2,85
NDP	1,30	5,00	2,98	1,18
NNP	1,06	13,30	5,90	3,65
NMRP	0,78	33,63	10,80	9,07
HD	3,90	14,00	8,13	2,72
LTB	71,10	80,00	76,40	2,10

The averages of the dependent and independent variables for each country used in the study between the years 2000-2015 are demonstrated in the Table 4.

Table 4. Averages of Dependent and Independent Variables According to Countries

	Türkiye	Almanya	Fransa	Rusya	Kore
NBP	2,51	7,66	6,95	8,46	10,17
NDP	1,57	1,81	3,30	3,62	4,61
NNP	1,42	4,28	4,28	11,78	7,71
NMRP	5,89	16,16	6,05	23,46	2,45
HD	4,68	10,09	5,79	8,55	11,54
LTB	74,08	75,81	77,63	77,25	77,25

Analysis of Data

Firstly multicollinearity problem which is the assumption of regression method, tested. Whether to detect multicollinearity

between dependent variables Tolerance and VIF values summarized and demonstrated below.

Table 5. Multicollinearity Test Values of Independent Variables

		Tolerance	VIF
Independent Variables	NBP	.350	2.859
	NDP	.141	4.088
	NNP	.139	5.213
	NMRP	.240	4.161

According to Table 5, VIF(Variance Inflation Factor) values of independent variables are lower than 10. Thus, there is not multicollinearity problem within these variables. Regression analysis with panel data was used in this study. First of all for each dependent variables fixed effect model and random effect model was created. For these two separate models non-significant independent variables were excluded and fixed and random effect models are calculated repeatedly. The basis method of to generate fixed effect model is within estimator method. According to Güriş(2015) in within estimator method changes in dependent variable can examine by changes in independent variable. The basis method of to generate random effect model is least square method. According to Güriş(2015) the significant property of least square method is differentiation of error terms according to

variance-covariance matrix. After the generate of the models, Hausmann test is applied to determine which one will be chosen. Thereafter fixed variance, autocorrelation and cross-sectional dependence of the model were tested.

3. Findings

Firstly fixed effect models and random effect models created for dependent variables which are HD and LTB. As the model coefficients are analyzed according to units one-way fixed effect model an one-way random effect model was applied. When one-way fixed effect model was installed, Dummy Variable Model was used which stability coefficient changes, slope coefficient remains constant. When one-way random effect model was installed, error component model was used. Outputs of the models demonstrated on the Table 6.

Table 6. First Step Models

	Hospitalization(day)		Life Time After Birth	
	Fixed Effect Model	Random Effect Model	Fixed Effect Model	Random Effect Model
NBD	.064656	1.037037***	-.028892	-.018275
	.071887	.098006	.112755	.083650
NDP	.532497	-2.641878***	-.348454	2.358802***
	.420767	.373480	.659978	.318772
NNP	-.093296	.792103***	.158326	-.543347***
	.268655	.121507	.421389	.103708
NMRP	-.156710**	-.277883***	.300206**	.235160***
	.055006	.037132	.086177	.031693
F Statistic	27.48***		48.64***	
Wald Ki Square Statistic		196.75***		147.28***

Table 6 demonstrated that while there are non-significant independent variables in fixed effect model for hospitalization, all independent variables are significant in random effect model. There are both non-significant independent variables for both random and fixed effect model for life time

after birth. Models were repeated after non-significant variables excluded from analysis.

In the second step of study, findings of one-way fixed effect model and one-way random effect model, results of Hausman Test, Adjusted Wald Test, BaltagiWu LBI test and Pesaran CDLM to test cross-sectional dependence demonstrated Table 7.

Table 7. Second Step Models

	Hospitalization(Day)		Life Time After Birth	
	Fixed Effect Model	Random Effect Model	Fixed Effect Model	Random Effect Model
NBP		1.037037***		
		.098006		
NDP		-2.641878***		2.318583***
		.373480		.258609
NNP		.792103***		-.540551***
		.121507		.102269
NMRP	-.170868***	-.277883***	.306713***	.232869***
	.018303	.037132	.021901	.029718
F Statistic	54.47***		196.12***	
Wald Ki Square Statistic		196.75***		149.10***
Hausman Test	10.62**		13.51***	
Değiştirilmiş Wald Test	549.25***		1061.39***	
Durbin-Watson	.325089		.581230	
BaltagiWu LBI Test	.709166		.936863	
Pesaran CD	-1.548		.943	
R ²	.960		.835	
F Statistic	293.43***		75.05***	

* %10 significance, **%5 significance, ***%1 significance. Values in the second row are standart deviations.

In regard to informations shown at Table 7, due to determine the effect of NBP, NDP, NNP, NMRP variables to hospitalization time, Hausman Test used to create fixed effect and random effect models. According to the results of the Hausman Test, the assumptions of the random effect model did not meet. Therefore study continued with the fixed effect model. Adjusted variance problem occur in model but cross-sectional dependence not. R-squared value is 96%. According to results only NMRP variable has an significant effect on hospitalization. Increase in number of MR devices per person is reducing the hospitalization time.

Due to determine the effect of NBP, NDP, NNP and NMRP variables on Life Time After Birth variable, Hausman Test was used to create fixed effect and random effect model. Results of the Hausman Test showed that the assumptions of the random effect did not meet. Therefore study continued with the fixed effect model assumptions. Adjusted variance problem occur in model but cross-sectional dependence not. R-squared value is 84%. Results show that NMRP variable has a significant effect on life time after birth. Increase in number of MR devices per person is extend the life time after birth.

4. Conclusion

In the context of research, in order to present health expenditures which increased result of the total quality applications in Turkey, Russia, South Korea, Germany and France between 2000-2015, effect to hospital

performance on variables that hospitalization time, life time after birth, number of beds per 1000 patients, number of doctors per 1000 patients, number of nurses per 1000 patients, number of MR devices per 100000 devices.

As a result of the study NBP, NDP and NNP has not significant effect on LTB. According to obtained results NMRP has significant effect on hospitalization time. With reference to this increase in MR devices extend the life time after birth. According to Akgün and Al-Assaf (2007) in particular the intensive implementation of protective health services has made hospitals more important, both the number of patients in need of treatment and the number of patients in treatment process decreased and than the accessibility of hospitals increased. It has been revealed in various studies, improvements realized as a result of the spread of total quality practices along with the understanding of innovation in health sector has positive effect to various processes of hospitals. A research done by Gök (2014) with the participation of 100 hospital employee showed that increase of total quality applications has positive effect to raise of the employee productivity and make them more successful about time management. Likewise Gürbüz (2014) conducted a research with 410 staff working in a private hospitals in Ankara and as a result of this research it was determined that perception of leadership, trust and personal relationship from total quality management elements significantly effected individual performance of health staffs. In consequence of study NBP,

NDP and NNP have no significant effect on hospitalization time. According to results NMRP has significant effect on hospitalization time. Thus increase in MR devices per 100000 person reduce the hospitalization time. As a result of the Küçük's (2009:147) study which done upon to total quality management by the participation of 500 patient, the primary factors that have positive effects on patient satisfaction are service structure of hospitals and hardware facilities. Seyhan (2014:44) studied on supply process of magnetic resonance devices in public hospitals and the satisfaction of users of device. In the research conducted in public hospitals operating in Ankara, as a result of view of staff supply of new technologies facilitate the operations performed in hospitals and ease of use is higher than the old devices. In accordance

with this information, in this study increase in NMRP reduce the hospitalization time. From this point of view, throughout the process until today quality improvements in hospital provide technical strengthening of hospitals, technically empowered hospitals are becoming easier, thus it is concluded that there is a significant decrease in hospitalization time.

Magnetic Resonance is a effective method uses nowadays to detect prostatic adenocarcinoma, breast neoplasms, dimensions of heart diseases, brain neoplasms and paralyze with neural system. Evaluation of the results of study NMRP significantly effect hospitalization time and life time after birth. Hence for further studies research on technical opportunities which is effective on diagnosis level and treatment level affect on hospital performance are recommended.

References:

- Akgün, S. & Al-Assaf, A. F. (2007). Sağlık Kuruluşlarında Hasta Güvenliği Anlayışını Nasıl Oluşturabiliriz?, Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, 3, 42-47.
- Aktan C. C. (1999). Yeni Yönetim Tekniklerinin Kamu Yönetiminde Uygulanması, Türk İdare Dergisi, (1), 425.
- Asgarov, K. (2007). Rusya'da Toplam Kalite Yönetimi Sisteminin Gelişimi, Mevcut Durumu ve Uluslararası Kalite Yönetim Sistemiyle Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Cardy, R. L. & Carson, K. P. (1996). Total quality and the abandonment of performance appraisal: Taking a good thing too far?. Journal of Quality Management, 1(2), 193-206.
- Çavuş M. F. & Gemici, E. (2013). Sağlık Sektöründe Toplam Kalite Yönetimi, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of Academic Social Science, 1(1), 238-257.
- Çoruh, M. (1995). Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi, Ankara, 23-28.

- Douglas, T.J., Judge, W.Q. (2001) Total Quality Management Implementation and Competitive Advantage: The Role Of Structural Control And Exploration, *Academy of Management Journal* 44-1, 158-69.
- Gök, D. (2014). Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Özel Sağlık Kuruluşlarında İş Verimliliği Üzerine Etkisi: Elazığ Medikal Park Hastanesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürbüz, F. (2014). Toplam Kalite Yönetimi Algısının Bireysel Performansa Etkileri Üzerine Sağlık Çalışanları Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güriş, S. (2015). Panel Veri ve Panel Veri Modelleri. In S. Güriş, *Stata ile Panel Veri Modelleri* (pp. 1-37). İstanbul: Der Yayınları.
- Imai, Y., Jacobzone, S. & Lenain, P. (2010). *The Changing Health System in France*. Paris, France: Economics Department, Organization for Economic Cooperation and Development; November. Working Paper 268.
- Karabulut, F. (2009). Sağlık İşletmelerinde Kalite ve Akreditasyon ISO\IEC 15189:2003 Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir.
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. Ankara: Nobel.
- Kaya, S. (2003). Çeşitli Ülkelerdeki Hastanelerde Uygulanan Toplam Kalite Yönetimi/Sürekli Kalite İyileştirme Çalışmalarından Örnekler, *Amme İdaresi Dergisi*, 36(4), 83-101.
- Kingır, S., Karagöz, Y., Yıldız, M. S., & Ağraş, S. (2009). Toplam Kalite Yönetimi İle İlgili Çalışmalara Katılım Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:13, ss.255-278.
- Kutlar, A. (2017). *EViews ile Uygulamalı Zaman Serileri*, Umuttepe Yayınları
- Küçük, N. (2009). Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi Ve Dış Müşteri Memnuniyeti Üzerine Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğü'nde Bir Uygulama (Diyarbakır Devlet Hastanesi), Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- OECD Health Data. (2017). *Organization for Economic Cooperation and Development*, 18. *Carnets Statistiques*, Paris.
- Özhalbant, Z. (2010). Sağlık Sektöründe Hizmet Kalitesi Ölçümü ve Bir Uygulama, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları*, No: 77, Ankara.
- Pawlicki, T., Chera, B., Ning, T., Marks, L.B., (2012). The Systematic Application Of Quality Measures And Process Control in Clinical Radiation Oncology. *Semin Radiat Oncol.* 22(1):70-6. doi: 10.1016/j.semradonc.2011.09.006.
- Powell, T.C., (1995). Total Quality Management as Competitive Advantage: a Review and Empirical Study, *Strategic Management Journal* 16, 15-37.

- Rust, R. T., Zahorik, A. J. & Keiningham, T. L. (1994). Return on quality: Measuring the financial impact of your company's quest for quality. Probus Publishing Company.
- Sargutan, E. (2014). Almanya Sağlık Sistemi, Ülkelerin Karşılaştırmalı Sağlık Sistemleri, 139-174.
- Schermehorn, Jr J. R., Hunt, J.G. & Osborn, R.N. (2000). Organizational Behavior, John Wiley & Sons Inc, New York, U.S.A.
- Schreyögg, J., Tiemann, O. & Busse, R. (2007). The DRG Reimbursement System in Germany, Euro Observer, Winter 2005, Volume 7, Number 4, C. Çetin Değer (çev.), Makro Bakış, 5, 29.
- Seyhan, F. (2014). Kamu Hastanelerinde Kullanılan Manyetik Rezonans Cihazlarının Tedarik Süreci Ve Cihaz Kullanıcılarının Memnuniyetinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sitimalakorn, W., Hart, S. (2004) Marketing Orientation Versus Quality Orientation: Sources of Superior Business Performance, Journal of Strategic Marketing, 12 (December), 243-253.
- Slack, N., Chambers, S. & Johnston, R. (2001). Operations Management, Prentice Hall, London.
- Söyük S. & Yenidikici A.Ü. (2010). Sağlık Kurumları İşletmeciliği Önlisans Programı Sağlık İşletmelerinde Kalite Yönetimi, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 1. Baskı, İstanbul.
- Tutar, H. (2007). Erzurum'da Devlet ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin İşlem Adaleti, İş Tatmini ve Duygusal Bağlılık Durumlarının İncelenmesi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, 12(3), 97-120.
- Yalçın, N. (2014). Sağlık Kuruluşlarında Kalite ve Akreditasyon Açısından Tıbbi Kayıt Sistemine Yaklaşımlar Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Yaman, Y. (2013). Toplam Kalite Yönetimi ve Sağlık Sektörü, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

GRUPURILE DE PRESIUNE ȘI LOBBYISMUL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Victoria BEVZIUC

PhD in Political Science, lecturer, State University of Moldova,
Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences,
Department of Political Science, Chișinău, Moldova

The study of interest groups represented a broad approach in the literature, many authors attempting to identify the influence of these groups on public power. The optics of the public sphere in the scientific literature is different and aimed at all the state organizations that are likely to make political decisions; the higher political institutions created by the Constitution, whose statutes are set by laws. In contemporary political society, pressure groups are political institutions that have the role of putting political pressure on the governors.

***Key-words:** interest groups, political institutions, state organizations, political pressure*

Grupurile de interese sunt organizate ierarhic și diferențiate pe sectoare economice; ele sunt recunoscute, uneori chiar create de către stat, care le acordă un monopol de reprezentare în sectorul lor specific, în schimbul unui oarecare control în procesele de selecție a conducătorilor și de formulare a cerințelor politice. De altfel, în acest domeniu se poate constata o atitudine extrem de ezitantă în ceea ce privește chiar obiectul cercetării. Unii autori arată că, nefiind alese și nefiind democratice, grupurile de interese sunt considerate mai mult o amenințare pentru democrație decât niște actori legitimi care joacă un rol central în procesele decizionale [11, pp. 143-148].

Bentley a susținut necesitatea investigării comportamentului politic pe calea descrierii interacțiunii dintre grupurile sociale. În acest sens, el a sprijinit importanța operațiilor de măsurare în știința politică [7, p. 23-25]. În teoria clasică a lui A. Bentley se reia subiectul cu privire la interes prin descrierea procesului democratic efectiv de luare a deciziei și evaluarea calităților acestuia, comparativ cu cel specific alegerii democratice abstracte. El consideră că un grup reprezintă o fracțiune distinctă din societate și orice individ poate fi membru al mai multor grupuri. De asemenea, Bentley susține că nu există grup fără interes, ele fiind inseparabile. În accepțiunea sa, avantajul grupurilor constă în posibilitatea manifestării intensității preferințelor, spre

deosebire de cazul democrației „pure” [1]. În baza studiului procesului politic din S.U.A., A. Bentley a demonstrat că pentru realizarea intereselor proprii oamenii sunt forțați să se întrunească în grupuri organizate cu anumite interese sau să se alătore grupurilor formate care devin subiecții principali ai politicii.

Apariția teoriei grupurilor interesate era dictată de tendința de a depăși cadrul restrâns al abordării instituționale, doctrină dezvoltată în continuare de David Truman (1913-2003) în lucrarea „Procesul guvernării” (1951) [15]. El considera că politica este o luptă a grupurilor pentru putere, a posibilităților de împărțire a resurselor. D. Truman este considerat teoreticianul grupurilor care a încercat să extrapoleze teoria, verificându-i validitatea în spațiul non American [10, p. 85]. Procesul politic, subliniază autorul american, poate fi înțeles dacă rolul grupurilor de interese sunt recunoscute în societate.

Grupurile de interese nu sunt un fenomen nou. S-au născut odată cu politica însăși; există din momentul în care un grup de indivizi și-au unit forțele pentru a pune presiune asupra celor care, la un moment dat, guvernează și stabilesc reguli de conduită pentru toți membrii societății [6, p. 6]¹. Analizând specificul societății democratice

---

¹ Duncan Watts, *Pressure Groups*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2007, p. 6. Merită precizat aici faptul că autorul arată că americanii tind să vorbească despre grupuri de interese pentru a se referi la tot ansamblul de grupuri organizate, în timp ce în Marea Britanie termenul este utilizat cu referire la grupurile care militează pentru un anumit interes specific în societate (de ex. agricultură sau marile afaceri).

americane, Alexis de Tocqueville a explicat în mod plastic necesitatea existenței unui spirit asociațional pentru ca societățile democratice să funcționeze: „Este limpede că, dacă fiecare cetățean, pe măsură ce devine mai slab și în consecință mai incapabil să își păstreze propria libertate, nu ar învăța arta de a se uni cu semenii săi ca să o apere, tirania ar crește în mod necesar odată cu egalitatea. Dacă oamenii care trăiesc în țările democratice nu ar avea nici dreptul, nici gustul de a se uni în scopuri politice, independența lor ar fi supusă unor mari riscuri, cu toate că ar putea să-și păstreze multă vreme bogățiile și cunoștințele; în vreme ce dacă nu ar dobândi desprinderea de a se asocia în viața de toate zilele, însăși civilizația ar fi pusă în primejdie. Un popor în care indivizii ar pierde capacitatea de întreprinde singuri lucruri mari, fără a dobândi facultatea de a le produce în comun, s-ar întoarce curând la barbarie.” [13]

Specificul acțiunii grupurilor este elementul determinant pentru explicarea diferenței sensurilor acestor noțiuni (grup de interese și grup de presiune). Astfel, în opinia unor cercetători, grupul de presiune este o organizație ce exercită efectiv influență asupra factorului de decizie și prin aceasta asigură interacțiunea dintre societatea civilă și cea politică.

Grupurile de interese sunt formațiuni în cadrul cărora se elaborează baza ideologică a unei eventuale acțiuni de presiune. Orice grup de presiune poate fi și grup de interese (dacă nu promovează interesele altora), iar orice grup de interese este un

potențial grup de presiune (dacă își valorifică interesele sale în raport cu puterea politică). Prin urmare, fiecare grup de presiune, pornind de la interesele sale, întreprinde acțiuni de influență asupra factorilor de decizie în vederea realizării acestor interese. Grupul de presiune, menționează pe bună dreptate unii autori, este o categorie de analiză a științei politice care creează un instrument de interpretare și explicare a vieții politice [3, p. 9]. Unii autori folosesc alternativ termenii „grup de interes” (Interest Group) și „grup de presiune” (Pressure Group), alții îl preferă pe primul, dar există și încercări de delimitare.

Autoarea franceză Sabine Saurugger observa că, într-o accepție mai restrânsă, grupul de interese este definit ca o organizație constituită care încearcă să influențeze autoritățile politice într-un sens favorabil interesului său. În timp ce prima definiție permite conceperea grupului de interese ca un actor care caută să influențeze nu numai autoritățile politice, ci și alte grupuri sau opinia publică în general, a doua definiție insistă mai mult pe legătura care există între autoritățile politice și grup, de unde și noțiunea de grupuri de presiune [11]. Cunoscutul politolog italian Domenico Fisichella subliniază că determinant în delimitarea acestor două concepte (grupurile de interes și grupurile de presiune) devine criteriul metodologico-acțional, aplicat comportamentului grupurilor în contextul luptei politice [3, p. 9].

Specificul acțiunii grupurilor este elementul determinant pentru explicarea

diferenței sensurilor acestor noțiuni. Astfel, în opinia unor cercetători, grupul de presiune este o organizație ce exercită efectiv influență asupra factorului de decizie și prin aceasta asigură interacțiunea dintre societatea civilă și cea politică. Grupurile de interese sunt formațiuni în cadrul cărora se elaborează baza ideologică a unei eventuale acțiuni de presiune. Orice grup de presiune poate fi și grup de interese (dacă nu promovează interesele altora), iar orice grup de interese este un potențial grup de presiune (dacă își valorifică interesele sale în raport cu puterea politică). Prin urmare, fiecare grup de presiune, pornind de la interesele sale, întreprinde acțiuni de influență asupra factorilor de decizie în vederea realizării acestor interese.

Lobbysmul ca fenomen original al presiunii

În literatura de specialitate și în reglementările naționale (acolo unde ele există), au fost enunțate numeroase definiții pentru activitatea de lobby și au fost stabilite și clasificări ori tipologii. Cu toate acestea, așa cum am arătat anterior, nu există o definiție general acceptată pentru un termen atât de polivalent și controversat.

Lobby-ul este considerat astăzi ca profesie cu vechime, o activitate naturală și inevitabilă, care a luat naștere odată cu societatea: ori de câte ori un grup a exercitat puterea într-o organizație, alte persoane sau alte grupuri au încercat să influențeze deciziile conducătorilor [9, p. 6]. Lobby-ul este privit ca o practică inerentă într-o societate democratică deschisă [2, p. 8]. care

poate chiar contribui la sporirea răspunderii guvernanților și determina creșterea participării cetățenilor în procesul de luare a deciziilor.

Din punct de vedere istoric, termenul „lobby” își are originea în germanica veche prin cuvântul *loub* care se poate traduce prin hol, acoperiș. Verbul „to lobby” a fost atestat prima dată în 1850, iar cuvântul „lobbyist” în 1863. În limba română, cuvântul lobby este definit ca „grup de persoane care influențează, din afară, hotărârile unui Parlament; grup de presiune”. Activitatea de lobby presupune o serie de contacte cu conducători sau reprezentanți ai autorităților sau instituțiilor publice în vederea promovării sau respingerii anumitor legi sau reglementări.

Totuși, în Republica Moldova este foarte persistentă confuzia între trafic de influență și lobby, mulți oameni considerându-le sinonime. Lipsa unei legi care să reglementeze această activitate sporește și mai tare confuzia și amână desfășurarea unor campanii de lobby cu adevărat profesioniste în domenii, până la urmă, de interes general. Reglementarea activității de lobby nu s-a bucurat niciunde de o mai mare atenție decât în Statele Unite ale Americii unde începutul are loc în 1935. Reglementările Federale ale Activităților de Lobby cer înregistrarea tuturor persoanelor care, ele însele sau prin intermediari, solicitau, colectau sau primeau pur și simplu bani în vederea trecerii sau respingerii legislației în Congres.

Deoarece a întâmpinat rezistență din partea diferiților lobbyiști care apelau la diferite tertipururi pentru a se eschiva regle-

mentărilor ei a fost nevoie ca în noiembrie 1995 să se adopte Regulamentul Activităților de Lobby. Specialiștii consideră că acest regulament a reprezentat pasul spre o perioadă de transparență și profesionalism în mediile guvernamentale. Astfel, Legea transparenței activităților de lobby (*Lobbying Disclosure Act*²) din 1995, modificată în 2007, definește contactele de lobby (*lobby contacts*) clar și restrictiv, prin referire la orice formă de comunicare scrisă sau orală (inclusiv comunicarea prin mijloace electronice), în numele unui client, cu un reprezentant oficial al puterii executive sau legislative, prin care se are în vedere:

(i) Formularea, modificarea sau adoptarea unei legi la nivel federal (inclusiv a unor proiecte de lege);

(ii) Formularea, modificarea sau adoptarea unui act administrativ (*regulation*), ordin executiv sau orice alt program, politică sau poziție a Guvernului SUA;

(iii) Gestionarea sau executarea unui program sau politici federale (inclusive negocierea, acordarea sau gestionarea unui contract, finanțare, împrumut, licență etc.);

(iv) Numirea sau confirmarea unei persoane pentru o funcție pentru care Senatul are competența de confirmare/numire.

Totodată, este important de remarcat că legea americană enumeră o multitudine de alte activități foarte specifice, pe care nu le încadrează la categoria contacte de lobby, inclusiv activitatea de comunicare pe care o

---

² Legea este disponibilă online: <http://lobbyingdisclosure.house.gov/lda.pdf>, consultat la data de 25 ianuarie 2018

realizează un oficial în realizarea atribuțiilor sale prevăzute de lege. De altfel, legiuitorul american a fost foarte atent ca în Legea transparenței activităților de lobby să asigure un echilibru just între, pe de o parte, libera exercitare a dreptului de petiționare, a dreptului de asociere, a libertății întrunirilor și a libertății de exprimare și, pe de altă parte, transparența relațiilor dintre grupurile de interese private și autoritățile publice.

În ceea ce privește Uniunea Europeană și activitatea de lobby în Parlamentul European, reglementarea ei a început în octombrie 1992 cu planul Galle care a fost anulat deoarece nu s-a ajuns al un consens asupra definiției termenului de lobbyist. În anul 1995, raportul lui Ford propune acordarea unor premise permanente persoanelor care doresc să intre frecvent în Parlament, cu scopul de a furniza informații membrilor Parlamentului European.

Înregistrările lobby-iștilor s-au făcut publice pe site-ul Parlamentului European. În 19 iulie 2005 peste 160 de organizații, grupuri ale societății civile, asociații de afaceri, asociații academice și firme de relații publice s-au organizat sub titulatura „Alliance for Lobby Transparency and Ethics Regulation (ALTEREU)” pentru a solicita un sistem electronic transparent de înregistrare obligatorie a lobby-iștilor la nivelul Uniunii Europene, îmbunătățirea Codului de Conduita al oficialilor Comisiei Europene și eliminarea accesului privilegiat acordat lobbyistilor marilor corporații [16]. În 23 iunie 2008. Comisia Europeană a lansat Registrul Online al reprezentanților grupu-

rilor de interese în care au fost invitați să se înscrie toți n altă ordine de idei, în ceea ce privește definirea noțiunii de lobby, trebuie făcută, mai întâi, distincția dintre grupuri de interese, grupuri de presiune și organizații de lobby. Dacă, în perioada anilor '50, se folosea noțiunea de grupuri de presiune, acestea reprezentând grupuri ce se implicau în procesul politic fără a fi partide politice, ulterior s-a renunțat la acest termen în favoarea celui de grupuri de interese, pentru a se evita conotațiile negative pe care le implică ideea de presiune politică. Într-o altă opinie, se face distincție între grupuri de presiune și organizații de lobby. În acest sens, grupurile de presiune sunt definite ca grupuri mai mari, alcătuite din amatori, care urmăresc să influențeze sistemul politic și opinia publică, iar organizațiile de lobby grupuri mai mici, alcătuite din profesioniști, care pot fi angajați spre a influența eficient anumite decizii politice. Noțiunea de grup de interes are o conotație negativă pentru cea mai mare parte a românilor.

Exemplul tipic de acțiune al grupurilor de presiune este reprezentat de Statele Unite ale Americii. Tradiția acestor grupuri este foarte puternică în această țară așa încât unele dintre ele au fost integrate în sistemul politic american și oficializate - lobbyismul politic din S.U.A. Fiind progresiv integrate în sistemele politice ale diferitelor state grupurile de presiune influențează, în diferite forme, deciziile politice majore ale guvernanților. Totodată aceste grupuri au depășit sfera politicii etatice naționale, făcându-și simțită prezența tot mai evident și în

contextul politicii internaționale. Convingerea noastră este în sensul sporirii influenței acestor grupuri de presiune nu doar la nivelul statelor dar și la nivel global, mondial, prin influențarea politicii internaționale desfășurate de marii actori politici ai mapamondului

Activitatea de lobby trebuie înțeleasă ca modalitatea transparentă de influențare a deciziilor legislative și executive prin acțiuni care au scopul de a susține drepturi și interese legitime în promovarea, adoptarea, modificarea sau abrogarea unor decizii și acte normative de către autoritățile și instituțiile publice. Prin lobbying se înțelege activitatea unui grup (sau persoană) care încearcă să determine puterea legislativă sau executivă să adopte o poziție sau să ia o decizie care să servească interesele legitime ale respectivului grup. În plus, prin lobbying (activitatea de lobby), factorii decizionali – parlamentarii, reprezentanții administrației publice centrale și locale etc. – pot beneficia, prin intermediul acestor grupuri, de expertiza unor specialiști în diferite domenii.

Dintr-un alt punct de vedere, lobbying-ul constituie un mecanism prin care se menține legătura dintre alegători și aleșii lor, pe durata mandatului acestora din urmă. Activitatea de lobby presupune o serie de contacte cu conducători sau reprezentanți ai autorităților sau instituțiilor publice în vederea promovării sau respingerii anumitor legi sau reglementări. Totuși, în Republica Moldova este foarte persistentă confuzia între trafic de influență și lobby, mulți oameni considerându-le sinonime. Lipsa unei

legi care să reglementeze această activitate sporește și mai tare confuzia și amână desfășurarea unor campanii de lobby cu adevărat profesioniste în domenii, până la urmă, de interes general. Acest lucru face extrem de dificil controlul democratic asupra diferitelor activități, pentru evitarea, în primul rând, a traficului de influență, atât de blamat de opinia publică.

Activitatea de lobby este una dintre caracteristicile democrației performante, cu adevărat în folosul cetățenilor. Obiectivele oricărei acțiuni de lobby pot fi clasificate în două mari categorii:

- adoptarea sau respingerea unei propuneri, în componenta legislativă, și
- emiterea sau abținerea de la emitere a unui act administrativ, în componenta executivă (propunerile sunt supuse atenției funcționarilor din instituțiile administrației publice și culminează cu adoptarea și aplicarea acestora prin decizia voluntară a unui demnitar investit cu putere executivă (primar, director de agenție, departament ori direcție județeană, prefect sau ministru).

Activitatea de lobby realizată într-un mod profesional are o serie de avantaje precum:

- efecte benefice asupra transparenței actului decizional și a participării active din partea societății civile la procesul decizional;
- creșterea calității deciziilor adoptate, prin furnizarea profesionistă de informații decidenților cu privire la domeniul asupra căruia se operează, suplinindu-se astfel limitele de timp, bani sau chiar cognitive ale decidenților;

- creșterea eficienței în aplicarea deciziilor adoptate, rezultat al posibilității de cointereseare a celor cărora li se adresează încă din stadiul de proiect;
- schimbarea mentalității de abordare a raporturilor între emitenții deciziilor legislative și administrative și adresații acestora, prin responsabilitatea autorităților publice și creșterea corespunzătoare a încrederii societății civile în procesul decizional, ca urmare a instituționalizării dialogului;”

În ceea ce îi privește pe cei care iau deciziile, au și ei anumite avantaje printre care se numără următoarele: au acces la statistici și studii de măsurare a părerii populației gratuite; relația dintre ales și alegător se îmbunătățește; are loc încurajarea unei „a doua opinii”, chestiune ce poate evita adoptarea unei hotărâri greșite.

Și cei care practică lobby au anumite avantaje:

- interesele lor sunt mai bine observate decât a celor care nu sunt interesați de acest proces;
- pot aduce în atenția politicianilor chestiuni importante care pot trece neobservate de către aceștia;
- pot influența legislația astfel încât opinia publică să nu aibă de suferit de pe urma unei decizii greșite;
- pot aduce în fața unui minister problema respectivă;
- își exercită un drept
- contribuie la îndeplinirea rolului în societate a respectivei persoane sau organizații.

Cum se face LOBBY? Există două modalități de a face lobby:

1. Lobby direct: întâlniri *face to face* – cel mai eficient mod de comunicare a mesajului; conversație telefonică – politețea însoțită de explicații simple și la obiect pot fi foarte eficiente; mesaje scrise (fax, scrisori, etc.) – invită la o abordare mai atentă a problemei în cauză și are ca avantaj faptul că nu cere răspuns imediat; scrisori cu destinatar (individual) – o scrisoare concisă poate fi adresată mai multor persoane ce au legătură cu problema abordată, amprenta personală – semnătura trebuie să fie obligatoriu de mână.

2. Lobby indirect: campanii media – mass-media poate avea o influență puternică asupra publicului țintă utilizând comunicate de presă, evenimente media speciale, articole, care să scoată în evidență poziția și punctul de vedere al celui care a inițiat campania. alte organizații – third parties, care să sprijine punctul de vedere exprimat (asociații, organizații, partide politice).

Mesajul transmis trebuie să fie: ade-vărat, argumentat, clar, concis și susținut cu referințe. Democrația reprezintă mult mai mult decât alegeri libere. O evaluare a democrației trebuie să țină seama, pe lângă această dimensiune „mecanică”, de existența și funcționarea instituțiilor democratice ale sistemului dar, mai ales, de pluralismul politic și civil, de libertățile individuale și de grup, astfel încât interese și valori opuse să fie exprimate și să se afle în competiție printr-un proces continuu de reprezentare dincolo de momentele alegerilor periodice.

Existența unei diversități de identități, opinii și interese este un dat al oricărei

societăți contemporane. În aceste condiții, reprezentarea acestora devine din ce în ce mai dificilă și din ce în ce mai ușor de contestat [12, p. 71-140]. Aceasta situație problematică poate însă fi depășită prin mecanismele democrației participative. Democrația participativa face referire la mecanismele prin care luarea deciziilor cu privire la afacerile publice se face prin implicarea cetățenilor. O sugestie sau o reclamație venită din partea unui cetățean poate fi acceptată sau respinsă, dar nu trebuie să fie ignorată de decidentul politic.

Așadar, democrația participativă include:

- participarea cetățenească la procesul de luare a deciziilor publice;
- participarea cetățeanului la administrarea banului public;
- consultarea publică a societății civile, în ansamblul ei [4].

Totuși, în democrațiile avansate, această noțiune desemnează o formă consacrată de acțiune politică. De exemplu, în Republica Moldova, cele mai semnificative grupuri de interes sunt sindicatele, organizațiile non-guvernamentale și oamenii de afacerii, grupuri care protejează minoritatea pe care o reprezintă, etc. La nivel central, sindicatele participă prin calitatea de parteneri, în cadrul sistemului tripartit de dialog social, împreună cu guvernul și patronatul. La nivelul confederațiilor naționale, sindicatele prezintă programe concrete de dezvoltare economică sectorială sau globală. Ele își susțin atitudinile și proiectele în fața administrației centrale a statului. Există și alte elemente de implicare a sindicatelor în sfera politicilor

publice: prin organizarea și desfășurarea acțiunilor de luptă sindicală, mitinguri, marșuri de protest, sindicatele exprimă o atitudine față de deciziile care îi vizează. Mai mult, în situația premiselor declanșării unui conflict colectiv de muncă, prin lege se solicită organizatorilor să prezinte soluții de rezolvare. Legiuitorul a considerat că sindicatele trebuie să aibă un rol activ, constructiv, în soluționarea stării conflictuale apărute. Negocierea contractului colectiv de muncă constituie instrumentul principal prin care sindicatele își exercită prerogativele de apărător și promotor al intereselor salariaților. În vederea negocierii și încheierii unui contract avantajos și în interesul salariaților, sindicatele trebuie să aibă în vedere o serie de condiții și situații, să aplice o serie de tehnici. Cele mai utilizate modalități sunt: prezentarea fermă a cererii, propuneri de eventuale soluții, solicitarea sprijinului unor reprezentanți din cadrul organizațiilor sindicale superioare, a căror capacitate de negociere a fost dovedită, amenințarea declanșării procedurilor legale de luptă sindicală, declanșarea efectivă a acestora. Lobbying-ul politic, sprijinit de acțiuni publice cu caracter puternic demonstrativ, este principalul mijloc de influențare a procesului decizional utilizat de către sindicate. Organizațiile non-guvernamentale încearcă să joace un rol de monitorizare (watch dog), dar au reușit să contribuie și la dezvoltarea instituțională, prin activități de parteneriat cu administrația publică centrală și locală, de exemplu, prin instruirea funcționarilor publici și a celor aleși. Aceste inițiative au fost sprijinite în

multe cazuri de către programele de reformă a administrației publice și reforma legislativă ale Fundației pentru o Societate Deschisă; programul pentru administrația publică locală al USAID și, ulterior, de programul PHARE pentru Reforma Administrației Publice Locale și de programele PHARE pentru organizații non-guvernamentale. Punctul slab al acestor inițiative, cu implicații negative asupra impactului lor, au fost lipsa de coordonare și lipsa de strategie la nivel național. Alte grupuri de interes Asociațiile de locatari/proprietari ocupă un loc aparte în peisajul grupurilor de interes în Republica Moldova, cu precădere la nivel local, ele cuprinzând un număr relativ mare de cetățeni. În funcție de gradul de comunicare între autoritățile locale și asociațiile de locatari, acestea se implică mai mult sau mai puțin în rezolvarea problemelor care le afectează și, uneori, fac presiuni în vederea adoptării unor decizii favorabile.

De asemenea, în anumite probleme, cum ar fi aceea a avorturilor, asociațiile religioase pot avea un cuvânt de spus prin influența pe care o au în rândul populației și prin care pot determina guvernul să adopte anumite decizii. Din această perspectivă, și Biserica poate reprezenta un grup de interes mai aparte, la fel cum pot fi privite organizațiile sportive, artistice sau umanitar-caritabile. Astfel de grupuri recurg la mijloace diverse de exprimare a revendicărilor și de influențare a deciziei în favoarea lor – greve, manifestații de stradă, proteste, contactarea unor instituții.

Principiile care trebuie respectate în activitatea de lobby sunt următoarele:

- transparența relațiilor și contactelor dintre oficialitățile și reprezentanții autorităților și instituțiilor publice și lobby-iști în vederea evitării unor posibile conflicte de interese;
- credibilitatea activității de lobby prin evaluarea profesionalismului și onestității lobby-iștilor acreditați;
- responsabilitatea lobby-iștilor față de client în susținerea interesului legitim al acestuia;
- integritatea tuturor părților implicate, manifestată prin interzicerea dării sau primirii de foloase necuvenite pentru influențarea unei decizii sau act normativ;
- respectul față de legislația în vigoare și față de autoritățile și instituțiile publice supuse activității de lobby.

Activitatea de lobby depinde de context și circumstanțe/condiții;

- Lobby-iștii au tendința de a fi eficienți în momentul în care activitatea de lobby este orientată spre subiecte tehnice, nepolitice și „low profile” (nu sunt vizibile, de prim-plan).
- Lobby-iștii tind să acționeze ca interpreți, explicându-le clienților reguli și proceduri concomitent cu explicarea dorințelor și a obiectivelor clienților în fața persoanelor cu autoritate și putere de decizie. Lobby-iștii tind să fie mai valoroși în momentul în care tratează aspecte tehnice low-profile, întrucât în acest caz este mult mai puțin probabil ca respectivii clienți să știe cui și cum să se adreseze în afara organizației.
- Vor informație pentru a-i putea informa, la rândul lor, pe cei care participă la luarea

deciziei, iar lobby-iștii știu cum să ofere acest material astfel încât clientul lor să „arate bine”. Cea mai eficientă activitate de lobby este cea în care sunt implicate oficialitățile. Lobby-iștii vor fi mult mai eficienți în tratarea subiectelor sau a aspectelor pe marginea cărora este puțin probabil ca sectorul politic să adopte o poziție fermă. În același context, acest sector este puțin probabil să fie un oponent organizat în ceea ce privește subiectele „low profile”, nepolitice sau tehnice. Cu cât activitatea de lobby este mai vizibilă însă, cu atât va provoca o reacție mai puternică din partea celui alt grup, pe care îl va determina să „iasă la luptă”[5].

Pentru ca un grup de interese să poată exista și acționa în forma unui „lobby” sau a unei organizații non-guvernamentale formale și transparente o serie de condiții trebuie îndeplinite în prealabil:

(1) societatea trebuie să recunoască și să asigure dreptul la asociere al indivizilor și dreptul indivizilor asociați de a-și promova interesele (chiar dacă limitează interesele acceptate ca legitime); (2) grupul de interese trebuie să aibă acces atât la comunicarea cu populația – pentru a recruta noi membri – cât și la comunicarea cu clasa politică – pentru a o influența;

(3) grupul de interese trebuie să aibă acces la resursele necesare pentru a putea exista și acționa;

(4) atât societatea, cât și clasa politică trebuie să considere legitimă (și deci posibilă) acceptarea influențării deciziilor politice ca urmare a acțiunilor grupului de interes, altfel

existența și acțiunea grupului nu ar avea rost sau ar deveni revoluționară. Or, aceste condiții nu sunt îndeplinite decât în societățile democratice. Asta nu înseamnă, însă, că nu pot exista grupuri de interes (de presiune) în societățile nedemocratice.

Până la urmă, nici o clasă politică, oricât de autoritară sau dictatorială nu poate controla societatea în asemenea măsură încât să împiedice grupuri de oameni să-și formuleze propriile interese, să se asocieze pentru a și le promova și să încerce să influențeze decizia politică în favoarea lor. Mai mult, nici o clasă politică, indiferent de conținut, mărime și convingeri, nu poate governa societatea dacă ignoră asemenea grupuri de interese și refuză să dea satisfacție măcar unora dintre ele (eventual în defavoarea altora). Atâta doar, că regulile de funcționare ale grupurilor de interese se modifică, în funcție de circuitele de comunicare stabilite de fiecare clasă politică în parte. Astfel, în loc să acționeze prin mobilizarea opiniei publice, ele pot acționa pe căi mai puțin publice dar, întotdeauna, direcția lor de acțiune va fi aceeași – către clasa politică și pentru a-i influența deciziile. Grupuri de interese se constituie în orice societate, ele fiind un produs „natural” al vieții sociale.

Dintre cazurile de lobby care au căpătat rezonanță sunt Legea nucului nr. 658-XIV din 29 octombrie 1999 (modificată abia în 2007 prin Legea Nr. 142 din 21.06.2007), fiind lichidate lacunele ei cu privire la exportul de nuci, al produselor derivate din nuci și al lemnului de nuc), scandalul CAIRO, elibe-

rarea de impozite a firmei Seabeco, tranziția pe teritoriul Moldovei a trenului cu deșeuri radioactive de la Kozlodui (Bulgaria), monopolul companiei Voxtel pe piața telefoniei mobile, procurarea automobilelor Škoda etc.

Specific pentru multe grupuri de presiune din Republica Moldova este aplicarea neprofesionistă, sporadică a tehnicilor și a metodelor de influență. Ele acționează indirect prin persoanele lor în legislativ care le apără interesele. Modurile de achitare cu aceste persoane sunt diverse: de la mită până la posturi ocupate ulterior în diverse firme, fie promovarea, angajarea copiilor, nepoților etc. În Moldova, sunt puternic dezvoltate relațiile de nănașism, cumătrism, care la fel favorizează influența persoanelor din exterior. Eventuala influență a unor interese de grup asupra organelor puterii de stat în Republica Moldova și, respectiv, creșterea corupției a acutizat problema privind reglementarea activității de lobbyism în Republica Moldova. În februarie a. 2000 Președintele Republicii Moldova P. Lucinschi a propus proiectul de lege cu privire la lobbyism. În consecință, opinia publică negativă formată la acest subiect a stopat procesul de adoptare. Prin acest proiect s-a încercat o reglementare mai realistă a presiunilor politice exercitate asupra organelor decizionale, a surselor de finanțare a instituțiilor de lobby și a fluxurilor financiare din această sferă. Aceasta ar fi facilitat lichidarea corupției și ar fi redus din deciziile luate în detrimentul societății noastre. La momentul de față se resimte tot mai puternic necesitatea reglementării legale a activității grupurilor de presiune. Cu atât

mai mult cu cât Planul de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova (2005) prevede în pct.1 „Priorități pe termen scurt”: elaborarea și aprobarea proiectului de Lege cu privire la lobbyism (alin. 8) [14]. În Republica Moldova, au existat la rândul său, două proiecte legislative privind legiferarea lobby-ului, ambele fiind respinse de pe agenda legiuitorilor.

Recomandări și soluții practice:

Stabilirea unor reguli de joc corecte, imparțiale și transparente privind compatibilitatea și ingerința mediului de afaceri în cadrul sistemului public.

Organizarea unor mese rotunde cu participarea ONG-urilor, think tank-urilor și organizațiilor societății civile din Republica Moldova, pe marginea oportunității și viziunii acestora asupra nevoii și modalității de practicare a activității de lobby.

Dezvoltarea unei strategii și viziuni la nivel național, privind modalitățile și specificul sistemului public din Republica Moldova, în baza căruia va putea fi fundamentat sistemul de reglementare a lobby-ului.

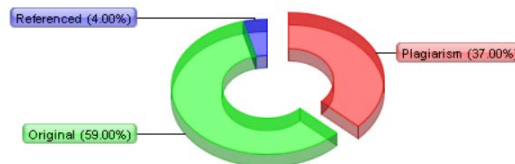
Grupurile de presiune își îndeplinesc eficient rolul când reprezintă multitudinea de interese existente în societate: economice, sociale, ideologice, culturale, etnice, ecologice, teritoriale, religioase, de ramură etc. Reprezentarea intereselor garantează influența adoptării deciziilor politice, asigură fluxul de informație și susținere de care au nevoie organele puterii de stat. Grupurile de presiune sunt în același timp baza și un

component important sistemului politic, care asigură transmiterea operativă a cerințelor.

Bibliografie:

1. Bentley A. F. The Process of Government: A Study of Social Pressures. Chicago: The University of Chicago Press, 1994, 182 p
2. Bryan Cassidy, European Lobbying Guide: A Guide on Whom and How to Lobby, London, Thorogood, 1999, 138 p.
3. Carpinshi A., Carpinski G., Nedelcu M. Partide și grupuri de presiune. Iași, Editura Polirom, 2011, 209 p.
4. Cerkez Ș. Grupurile de interese și politicile publice: modele de agregare a revendicărilor sociale. Iași: Editura Polirom, 2010, 238 p.
5. Dahl, Robert, A., Poliarhiile, Participare și opoziție, Institutul European, Iași, 2000, p.165
6. Duncan Watts, Pressure Groups, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2007, 326 p.
7. Dicționarul marilor gânditori politici ai secolului XX. Coord. R. Behewick și Ph. Green. București: Editura Artemis, 2002, 23-25 p.
8. Fisichella D. Știința politică. Probleme, concepte, teorii. Iași: Editura Polirom, 2007, 171-177 p.
9. Lionel Zetter, Lobbying. The Art of Political Persuasion, Petersfield, Hapshire, UK, Harriman House, 2008, 156 p.
10. Zamfira A. Contribuția teoretică a lui Arend Lijphart în studiul comparat al societăților multiculturale. În: Revista „Sfera politicii,” 2009, nr. 137, p. 85-96.
11. Saurugger S. Grup de interese. În: Dicționar de politici publice. Volum coord. de L. Boussaguet, S. Jacquot, P. Ravinet. Iași: Editura Polirom, 2009, 143 p.
12. Stoica V. Politici publice. În: Științe politice, vol. IV. Coord. P. Bejan. Iași: Editura Universității „A.I. Cuza,” 2010, p. 71-140
13. Alexis de Tocqueville, Despre democrație în America, vol. II, București, Humanitas, 2005 [1840], p. 116-117.
14. Troșin P. Perspectiva reglementării activității de lobby în Republica Moldova. I.D.I.S. „Viitorul.” Chișinău, Tipografia „M.S. Logo” S.R.L., 2011, 48 p.
15. Truman D. B. The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion. New York: Knopf, 1951, 568 p.
16. Vass, Andreea, Lobbying opportunities, confusions and misrepresentations in the European Union, Romanian Journal of European Affairs, vol. 8, nr. 2, an 2008.

Диаграмма соотношения частей:

DICURSUL INSTIGATOR LA URĂ ÎN CAMPANIA ELECTORALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

TATIANA VERDEȘ,

doctor în filologie, conferențiar universitar interimar
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Political discourse is one of the most complex and diverse acts of communication, in recent years, more and more, highlighting the instigating messages of hate. The present study proposes an analysis of the political discourse in the Republic of Moldova, especially the one aimed at attacking, intimidating, humiliating, discrediting or incitement to violence or actions that can harm a person or a group of people, this being more pronounced in electoral campaigns. Discursive forms and communication elements will be exploited by reference to pragmatism and persuasion, emphasizing the elements that feed the instigator's speech into hatred, the latter becoming a tool for manipulating public opinion.

Key-words: *Political discourse, public opinion, electoral campaigns.*

In literatura academică din sfera științelor sociale, dar și în sursele juridice și organizații internaționale lipsește o definiție unanim acceptată a conceptului de **discurs instigator la ură** (DIU). Astfel că, în articolul dat vom face trimitere la actele juridice considerate relevante subiectului și care stau la temelia legislației europene și naționale.

Conform Recomandării 97 (20) a Comitetului de Miniștri din cadrul Consiliului Europei, termenul „discurs instigator la ură” trebuie să fie înțeles ca acoperirea tuturor formelor de exprimare care diseminează, incită, promovează și justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau a altor forme de ură bazate pe intoleranță, incluzând: intoleranța exprimată pe naționalismul agre-

siv sau etnocentrismul, discriminarea și ostilitatea împotriva minorităților, migraților și a persoanelor ce sunt descendenți ai imigranților. Deși, între discursul instigator la ură și libertatea de exprimare există o limită foarte fină, Convenția Europeană a Drepturilor Omului // Convenția Nr. 1950, pentru *Apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, prin Art. 10, prevede că „1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare, libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere”, specificând, în același aliniat că „prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare”. Punctul 2 vizează că executarea acestor

libertăți poate fi supusă unor restrângeri, condiții, sancțiuni, „măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești”, care ar permite a considera inofensive unele afirmații.

În prezent, foarte populară, în acest sens, este formula din engleză „*hate speech*”, care înglobează în general discursul destinat atacării, intimidării, umilirii sau incitării la violență, ori la acțiuni care pot produce prejudicii împotriva unei persoane sau unui grup de persoane pe motiv de rasă, etnie, naționalitate, vârstă, religie, sex, categorie socială, orientare sexuală, dizabilitate etc. Bineînțeles că, cel mai des vom găsi referiri la discursul instigator la ură când se abordează discriminarea, stereotipurile, prejudecățile și excluderea socială.

Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI), în 2015, prin Recomandarea nr. 15, care vizează combaterea discursului instigator la ură, definește conceptul ca fiind *activitatea de advocacy*, promovare sau incitare a denigrării, ură sau desconsiderare a unei persoane sau a unui grup de persoane, hărțuire, insultă, stereotipuri negative, stigmatizarea sau amenințarea fiecărei persoane sau a mai multor persoane și orice justificare a tuturor formelor de exprimare, bazate pe „rasă”, culoare, limbă, religie sau credințe, naționa-

litate sau origine națională sau etnică, precum și descendența, vârsta, dizabilitatea, sexul, genul, identitate de gen, orientarea sexuală și alte caracteristici sau statut” (ECRI, Recomandarea nr. 15, din 8 decembrie 2015).

În același timp, în ultimii ani, la nivel european, se observă o incidență crescândă a discursului instigator la ură în mediul online, iar conform Protocolului Adițional la Convenția privind Criminalitatea Informatică, articolul 2.1 (idei regăsite și în Constituția RM și în Legea RM nr. 6 din 02.02.2009 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică) unde: „material rasist și xenofob” înseamnă orice material scris, orice imagine sau orice reprezentare a ideilor sau teoriilor, care susține, promovează sau incită la ură, discriminare sau violență, împotriva oricărui individ sau a unui grup de indivizi, bazat pe rasă, culoare, descendența națională sau origini etnice, dacă religia este folosită drept pretext pentru oricare dintre acești factori. În ceea ce privește definirea Urii cibernetice de Liga Anti-Defăimare, menționăm că aceasta reprezintă „orice care utilizează tehnologii electronice de comunicare pentru răspândirea antisemitismului, rasismului, bigotismul, extremismul sau mesajele sau informațiile cu caracter terorist. Aceste tehnologii electronice de comunicare includ internetul (spre exemplu site-urile web, rețelele sociale, Web 2.0 utilizatorii care generează conținut, site-uri de date, blog-uri, jocuri online, mesaje instant și e-mail), precum și alte tehnologii computerizate și celulare bazate pe tehnologii informaționale.

După cum observăm, trimiteri la discursul instigator la ură, definiri și abordări conceptuale valorificate în diverse și importante documente europene, internaționale, dar și naționale: Legea nr 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității și Legea nr 298 din 21.12.2012 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurării egalității, care-și exercită atribuțiile date în competență prin Legea nr. 121.

Considerăm relevant a menționa și faptul că în R. Moldova există și legi cu mecanisme de protecție, precum art. 346 din Codul penal, nr. 985 din 18.04.2002, Legea nr. 54 din 21.02.2013, privind contracararea activității extremiste, dar și Legea nr. 121, pomenită mai sus, ce sancționează *instigarea la discriminare*. Codul audiovizualului (art. 6) stabilește, în acest sens, că (1) „radiodifuzorului îi este interzisă difuzarea de programe care conțin orice formă de incitare la ură pe considerente de rasă, religie, naționalitate, sex”. Și dacă discursul de ură nu este calificat drept infracțiune, atunci legislația civilă care trebuie aplicată este legislația anti-discriminare, cu condiția ca discursul să se încadreze sub noțiunea de *instigare la discriminare*, iar aici intervine deja Consiliul pentru prevenirea și eliminare discriminării și asigurarea egalității și, dacă e vorba de subiecții ce cad sub incidența Codului audiovizualului, respectiv, Consiliul Coordonator al Audiovizualului.

În Republica Moldova, discursul instigator la ură poate fi sancționat pe mai multe căi și de mai multe autorități: *Consiliul pentru*

prevenirea și eliminare discriminării și asigurarea egalității, Consiliul Național al Audiovizualului, Avocatul Poporului (cu precizarea că nu poate emite decât recomandări), Instanța e judecată civilă, Poliția și instanța de judecată penală.

Interesul nostru pentru discursul politic nu este întâmplător, ci argumentat de abundența exemplelor instigatoare la ură, în special în campaniile electorale, când cel din urmă devine un instrument lingvistic de persuasiune și manipulare a publicului alegător. Cunoscut este faptul că discursurile politice din campaniile electorale au scopul ferm de a transmite și a promova „oferta electorală” convingător, astfel încât receptorul/alegătorul să creadă, să urmeze și să voteze ideile programului. Varietatea strategiilor discursive ce vizează transmiterea acestor mesaje electorale implică diverse tehnici și forme care generează efecte de credibilitate și orientează electoratul spre o anumită interpretare a ofertei politice. Astfel că, se numește, ponegrește, discriminează contracandidatul, pentru a-și sculpta, evidenția imaginea proprie, una benefică, opusă și pe placul electoratului. În acest context, amintim și afirmația lingvistului Andrei Stoicu: „un răspuns corect poate seduce un alegător, dar un răspuns sincer prea tranșant și în dezacord cu așteptările cetățeanului poate dezamăgi un potențial alegător” (Stoicu A, 2000, p. 58), iar exprimarea urii în campaniile electorale față de un contracandidat, ancurează violență, manifestat prin dezechilibru emoțional, ceea ce nu ar caracteriza benefic un actor politic.

Exemple de discursuri instigatoare la ură

Puțini dintre noi aleg cu grijă cuvintele rostite, unii au nevoie de timp ca să înțeleagă că discursul este o formă extrem de puternică și poate facilita atingerea oricărui scop, în același timp generând fie efecte pozitive, fie negative. Alții mânuiesc atât de bine strategiile discursive, încât ușor pot capta, convinge sau chiar manipula orice public.

Discursurile electorale, în esență tot politice, prin menirea sa de a influența, a ghida, a manipula, a convinge publicul electoral, sunt forme de comunicare politică, mesaje prin care emițătorul, omul politic, reprezentantul unui partid sau omul ce râvnește a câștiga o funcție ajunge la receptor - electoratul, populația care trebuie să-l voteze. Și aici, manipularea nu este abordată ca un fenomen care poate apărea în orice tip de discurs, ci ca o procedură importantă, sau ca un instrument de câștigare a controlului și puterii în arena politică.

Discursul instigator la ură este cauzat de anumite elemente de discriminare, hărțuire, comportament provocator care vizează demnitatea, intimidează, umilește etc. implicit, determină oamenii să se comporte într-un anumit fel, într-un mod care să-l discrediteze în fața electoratului, puterea lingvistică, declanșând anumite efecte în mintea publicului.

În continuare, propunem doar câteva exemple ce ar putea fi tratate ca instigatoare la ură, discursuri și comportamente din campania electorală din Republica Moldova, în variate contexte, fie emisiuni televizate, fie articole publicate:

• Alegerile Prezidențiale din 30 octombrie 2016:

Dezbaterea electorală de la postul de televiziune TV7 - adresarea moderatorului către candidatul la funcția de președinte Maia Sandu „*De unde s-a luat Maia Sandu? Doamna Sandu de unde dvs. în 2012?*” (min. 10:52), este o discriminare directă, întrucât este tratată mai puțin favorabil decât candidații prezenți, atitudinii ancorate în comparație cu contra candidatul.

Discriminare, prin defăimare, implicit o instigare la ură, considerăm și forma ironică și subtilă împotriva minorităților sexuale, manifestată de către moderator, în dezbaterea electorală din 7 noiembrie 2016, care adresează candidatei Maia Sandu întrebarea sexistă: „*Ați avut un bărbat pe care să-l iubiți?*” (min. 23:49, TV7), în contextul discuțiilor despre minoritățile sexuale, întrebare ce ar încălca punctul 49 din Regulamentul CEC.

Astfel că, orice discurs care poate dezavantaja persoane în funcție de rasă sau etnie, vârstă, orientare sexuală, religie sau dezabilitate și nu poate fi justificată în mod obiectiv poate fi considerat unul discriminator și instigator la ură. Drept exemplu, poate servi și conferința de presă, IPN, a unui grup de preoți privind susținerea unui candidat moral sănătos și pro-ortodox, accesibilă la adresa: <https://www.youtube.com/watch?v=-EDEqrcbjI8>, și în cadrul căreia câțiva membrii ai Bisericii Ortodoxe aflate sub patronatul Patriarhiei Moscovei (Episcopul de Bălți și Fălești, Preotul Marcel, preotul Ioan Grigoraș, preotul Roman Pintilii și preotul Vitalie Șanhar) au defăimat-o pe

candidata Maia Sandu, în favoare candidatului Igor Dodon, implicit discriminând minoritățile sexuale existente din R. Moldova, aici Maia Sandu fiind exponent al femeilor de o anumită vârstă, care nu sunt căsătorite și nu au copii și care se abate de la „axa moralității” pentru faptul că susține și că este susținută de comunitatea minorităților sexuale: (min: 03:34) *„avem de ales un creștin și un necreștin, un patriot și un nepatriot”*; (min: 04:45) *„atitudinea ei față de moralitatea creștină, față de curățenie sufletească, față de tot ce este sfânt, și chiar și de simplu popor pare să fie abătută mult de la axa moralității”*; (min: 06:40): *„numai într-o minte fără de minte putea încolți o astfel de idee”*; (min: 09:57): *„ultimul punct care ne face să vă îndemnăm dragi creștini ca nici într-un caz să nu votați această candidatură la președinte pentru că vă asumați multă osândă și mare păcat în fața lui Dumnezeu, este dânsa Sandu, Maia Sandu, este primul candidat în istoria Moldovei care este susținută public de activiștii homosexuali, de lesbiene, de bisexuali și de transsexuali”*; (min: 24:16): *„dacă la acest post aspiră un candidat care la 40 de ani nu are nici copii, nici soț, nici nu a dat naștere la un copil, [...], dar faptul că este acesta lucrul la 40 și ceva de ani, pe bună dreptate vorbește despre faptul că omul este un bob sec, omul este sterp”* etc. Asemenea abordare considerăm o încălcare gravă și poate fi examinată ca hărțuire, comportament pe criteriu de orientare sexuală, vârstă, statut care aduce la crearea unui cadru intimidant, degradant și ofensiv.

Mesaje instigatoare la ură se regăsesc și în campania electorală din 2018

• Alegerile Locale din 25 mai 2018:

Pe data de 24 aprilie 2018, portalul www.moldovandream.com a publicat articolul *„Andrei Năstase la spitalul de psihiatrie din Costiujeni: lângă voi mă simt ca acasă”*, mesaj prejudecată ce ține de persoanele cu deza-bilități psiho-sociale, candidatul PPPDA Andrei Năstase prezentat în mod nefavorabil.

Portalul www.stiripespuse.com pe data de 27 aprilie 2018 a publicat un articol cu titlul: *„Andrei Năstase după întrevederea cu Abdullah Elam Karim: Sunt gata să dau arabilor Chișinăul în arendă pentru 50 de ani!”*, ce ar presupune o înțelegere a candidatului Andrei Năstase cu reprezentanții Emiratelor Arabe Unite, o știre falsă care vizează prejudecăți și clișee legate de religie și rasă, menționându-se în același context că în Chișinău și suburbii vor fi construite Moschei și vor fi aduși 30 000 de musulmani, informație ce reprezintă o încercare de a stimula stereotipurile legate de religia islamică, musulmani și arabi și l-ar defavoriza pe candidat.

O situație similară întâlnindu-se și în campania prezidențială din 2016, știrea falsă în care Moldova urma să primească 30 000 de sirieni, știre în defavoarea Mariei Sandu.

Informații denigratoare la adresa lui Andrei Năstase a publicat și portalul www.presa independenta.wordpress.com, 27 aprilie 2018, *„Interviu cu preotul din sat la Năstase”*: *„Năstase a fost un mic diavol! Bine că a plecat de la noi, din Mândrești”* etc.

După cum s-a observat, în campaniile electorale discursul instigator la ură devine

un instrument de manipulare a electoratului, în special al celui neinformați și creduli.

Factori ce ar facilita recunoașterea discursului instigator la ură

Cu riscul de a ne repeta, menționăm că discursul instigator la ură este o formă de exprimare, prin urmare este dificil de a stabili unde se termină „libertatea” de exprimare și unde începe discursul calificat drept *ură*. Deseori alegătorii sunt manipulați de politicieni și se pierde măsura acceptabilului și intolerabilului. Tocmai din acest considerent, credem important a aminti câteva sugestii, inspirate din recomandările organismelor internaționale, cât și organizațiilor care desfășoară campanii de *advocacy* în acest domeniu:

- o **Conținutul și forma de exprimare**, în ce măsură declarația este deliberat provocatoare, cum este formulată, stilul său de exprimare și în ce măsură este răspândită. Deci, dacă discursul instigator la ură este enunțat face-to-face, fără public, impactul lui va avea caracter unilateral, prin urmare, mai puțin provocator. Sau același discurs poate fi unul inofensiv și neutru într-un context, situație de comunicare, dar în alt caz poate fi periculos și provocator.

Concluzii și recomandări

Campania electorală din R. Moldova este una bogată în discursuri instigatoare la ură, acestea servind drept instrumente de manipulare a opiniei publice, strategie electorală a campaniei negative în care un candidat în scopul de a câștiga votul alegătorului atacă

- o **Climatul politic, social și economic** la momentul exprimării și răspândirii discriminării împotriva contracandidatului. Discriminarea sistematică împotriva contracandidatului, utilizând aceeași arie tematică și aceeași tehnică sporește efectul discursului ură.

- o **Funcția sau poziția politicianului** – dacă acesta este din guvernarea actuală, bine cunoscut de electorat și a făcut ceva pentru popor, puterea declarațiilor lui va fi mai influențabilă, pe când cel care nu a fost la guvernare și e nou în arena politică, îi va fi mult mai greu să se afirmă și să capete încrederea electoratului.

- o **Amploarea răspândirii declarațiilor**, natura audienței, mijloacele de transmitere a discursului, răspândirea în mass-media sau pe Internet, precum și tirajarea, prelucrarea masivă poate indica spre o strategie deliberată de instigare la ură împotriva contracandidatului.

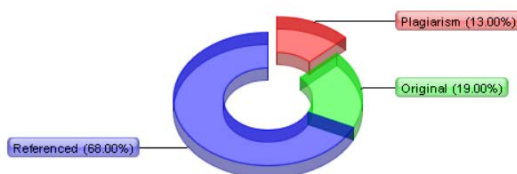
- o **Scopul exprimării** – declarațiile ură în cadrul campaniilor politice, în sine sunt unele denigratoare, întrucât scopul lor este de a-l ponegri pe oponent. Prin urmare, trebuie a se lua în considerație contextul mai larg în care politicienii se exprimă, a se verifica veridicitatea afirmațiilor și a combate știrile, afirmațiile false. adversarul și nu-și evidențiază propriile calități, merite.

Prin urmare, consultarea mai multor surse, verificarea surselor și a informațiilor în repetate rânduri va ajuta să nu fiți ușor manipulați de actorii politici și nu doar.

Bibliografie:

1. Vlăsceanu Lazăr, Zamfir Cătălin coordonatori. *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1998.
2. Factcheet, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului*, iunie 2016:
http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf
3. Lia Pop, Ioan Laza, *Discursul politic și comunicare*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2004, p. 48.
4. *Manual on hate speech*, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2009.
5. *Recomandarea de politică generală nr. 15 a Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) privind combaterea discursului de incitare la ură*, adoptată la 8 decembrie 2015.
6. *Recomandarea nr. (97) 20 Comitetului Miniștrilor către statele membre despre discursul instigator la ură*, disponibil la:
[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dhlgbt_docs/C_M_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dhlgbt_docs/C_M_Rec(97)20_en.pdf)
7. Stoicu, Andrei. *Comunicarea politică. Cum se vând idei și oameni*, Editura Humanitas – Libra, București, 2000, p. 58.
8. *Recomandarea nr. R 97(20) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei adresată statelor membre cu privire la „discursul de incitare la ură”*, 30 octombrie 1997.
9. *Recomandarea de politică generală nr. 7 a Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) privind legislația națională pentru combaterea rasismului și a discriminării rasiale*, 13 decembrie 2002.
10. *Recomandarea 1805 (2007) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind „blasfemia, insulta religioasă și discursul de incitare la ură împotriva persoanelor pe motiv de religie”*, 29 iunie 2007.
11. *Studiul nr. 406/2006 al Comisiei de la Veneția, „Raport privind relația dintre libertatea de exprimare și libertatea de religie: problema reglementării și urmării penale a blasfemiei, a insultei religioase și a incitării la ură religioasă”*, doc. CDLAD (2008) 026, 23 octombrie 2008.
12. *Manual privind discursul de incitare la ură*, Strasbourg, Editura Consiliului Europei, 2009.
13. *Document de discuție al Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei privind „Jurnalismul etic și drepturile omului”*, doc. Comm DH (2011) 40, 8 noiembrie 2011.
14. Websiteul Conferinței cu tema „Abordarea discursului de incitare la ură: Conviețuirea online” organizată de Consiliul Europei la Budapesta în noiembrie 2012.
15. Websiteul Conferinței cu tema „Factorul ură în discursul politic – Cui revin responsabilitățile?” organizată de Consiliul Europei la Varșovia în septembrie 2013.
16. Websiteul Conferinței cu tema „Libertatea de exprimare: încă o condiție prealabilă pentru democrație” organizată de Consiliul Europei la Strasbourg în octombrie 2015.

Диаграмма соотношения частей:

SINGURĂTATEA LUCRĂTORILOR DIN SFERA IT

Sergiu SANDULEAC,
dr. conf. univ., Universitatea Americană din Moldova,
Natalia MARTÎNIUC,
MA Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

In this article are presented essential results about loneliness of IT workers. The results reveal that IT workers suffer of loneliness as a psychic condition. The majority of people in the IT area are young. One can be noticed the attempt to escape the need to communicate with other people, for several reasons, in the norm, it has a short-lasting effect, but it can dominate a longer period (up to one year and more a lot). As a result, the loneliness that can affect the whole process of the quality of human life is installed.

Keywords: *loneliness, IT workers, communication, condition, young people.*

A aborda singurătatea, înseamnă a reflecta asupra naturii relațiilor sociale, care constituie condiția umană și care întrunește calitatea și cantitatea acestora luate împreună. Starea de a fi singur corespunde unei persoane într-un anumit moment. Omul ca creatură socială nu poate fi concepută fără interacțiunea cu mediul înconjurător, cu alți oameni. Lumea lui interioară este cauzată de relațiile lui sociale. Fiind rupt de ceilalți, el va înceta să fie purtătorul unui șir de funcții. Problema singurătății nu a apărut în zilele noastre însă, odată cu dezvoltarea tehnologiilor informaționale, ea a devenit una dintre problemele cele mai actuale ale umanității la nivel mondial.

Există o multitudine de definiții cu privire la conceptul de singurătate, dar vom încerca să trecem în revistă mai multe definiții cu scopul de face o caracteristică amplă a conceptului dat. Ținem să menționăm că în cercetarea de față intenționăm să abordăm totuși singurătatea ca stare.

Booth afirmă: „Singurătatea poate fi o stare foarte dureroasă. Cu toții o experimentăm din când în când, însă unii oameni trăiesc cu ea ani la rând. Este epuizantă emoțional, inhibitorie în relațiile interpersonale și care te determină să regresezi din punct de vedere psihologic. Când trăim această stare, ne simțim goliți și foarte însingurați. Nevoia de intimitate rămâne la nivel fundamental nesatisfăcută, chiar dacă aparent ar putea exista condiții în acest sens.

Atunci când ne simțim singuri, gândurile noastre pot fi distorsionate astfel încât să exagerăm reacțiile la unele evenimente din viață care în alte situații le-am lua mai ușor” [1].

În dicționarul psihologic, singurătatea se definește a fi „o stare a unei persoane care trăiește singură” [2, p. 290]. Швалб Ю.М., Данчева О.В. consideră că „singurătatea ia o conotație pur psihologică cu caracter personal” [3, p. 37]. Шагивалиева Г. [4, p.156], afirmă că „singurătatea apare în relațiile interpersonale, culturale și sociale ale individului pentru care este caracteristică poziția sa izolată în aceste contacte și relații”.

Ajungem astfel la concluzia că singurătatea este o conștientizare dureroasă a faptului că lipsește contactul semnificativ cu cei din jur. Deși singurătatea este devastatoare atât emoțional cât și fizic, unele persoane acceptă să fie singure, detașându-se absolut benevol în singurătate. Persoanele acceptă diverse forme de singurătate și tot diverse sunt în acest sens predispozițiile fiecăreia pentru acceptarea singurătății.

Oamenii care lucrează în sfera IT folosesc cuvintele chibzuit și mulți dintre noi am putea învăța asta de la ei. Mîntea lor funcționează la un nivel de abstractizare extraordinar de înalt și lucrează tot timpul. Nu au timp să vorbească despre nimicuri [5]. Pe de altă parte, persoanele din sfera IT au greutate în a iniția contacte sociale. Permanent naufragiază în coduri, petrec cea mai mare parte a timpului în tăcere, lucrând mental cu funcții și moduli. În acest context persoana pierde capacitatea de a vorbi

frumos și mult, nu are dorința să se intereseze adăugător de alte sfere decât cea profesională. Drept rezultat, îi este foarte greu să găsească limbă comună cu cei din jur, chiar și cu familia comunicând deficitar [6].

În majoritatea cazurilor, este susținut faptul că persoanele ce activează în sfera IT sunt persoane introvertite. De fapt, aceasta se consideră a fi un mit. Actualmente, persoanele angajate în această sferă sunt comunicabile și iubesc munca în echipă. De altfel, acestea sunt și niște criterii conform cărora sunt angajați la serviciu, făcând parte din calitățile indispensabile pentru a profesa. Dacă sunt sau nu ei afectați de singurătate, la fel se crede că acesta este un mit. Singurătatea lor constă în izolarea în fața monitorului pentru a lucra din propria inițiativă, în situația în care nu sunt la serviciu. Sensul vieții lor este programarea, deci solitudinea este indispensabilă pentru ei, deoarece doar detașându-se, vor putea concepe lucruri cu adevărat valoroase. În acest sens, Покровский Н. Е. susține că elementul comunicării în calitate de schimb de informații, adică comunicarea formală, fără semnificația intimității pentru indivizi din contra poate genera singurătatea: „Comunicarea care î-și pierde limitele sale naturale, individualitatea, ușor se transformă într-un tiran al personalității” [7, p.9].

Odată ce majoritatea persoanelor din sfera IT din Republica Moldova sunt tineri, Мухина В.С. afirmă că la tineri se poate observa încercarea de a scăpa de necesitatea comunicării cu alți oameni, din mai multe motive, în normă, aceasta poartă un efect de

scurtă durată, dar poate să domine și o perioadă mai lungă (până la un an și mai mult). [8, p.515] Vorbind despre singurătate, se cade de subliniat faptul că tinerețea este timpul realizării și posedării singurătății. Prin resimțirea singurătății se întâmplă toate la această vârstă. Singurătatea este tendința spre contemplație. Contemplația permite pregătirea tânărului pentru relațiile sentimentale, dragoste, care pot fi apreciate doar în solitudine. Persoana care nu a trecut prin starea de singurătate așa și nu se maturizează. Singurătatea este taina tinereții. Din ea crește sentimentul tragic de autocunoaștere [9].

Persoanele care utilizează excesiv calculatorul, cu precădere persoanele care lucrează la calculator, sunt iritabile, au o toleranță scăzută la frustrare, sunt într-o permanentă tensiune interioară, dominate de nerăbdare și neliniște. Calculatorul acționează ca un mijloc prin care ei își descarcă aceste stări interioare, dar în același timp le potențează datorită efectelor negative asupra sănătății. Aceste persoane sunt mai timide, manifestă neplăceri fizice, nesiguranță, vulnerabilitate, iritare. Un număr mare de ore petrecute la calculator semnifică o reducere importantă a gradului de implicare în alte activități cu consecințe pe plan somatic (obezitate, tromboză venoasă etc.), dar și psihic (retragere socială, oboseală psihică, fobie socială, tulburarea hiperkinetică).

După cum știm deja cu toții, secolul XXI este o epocă dominată de tehnologia informației, informația, sub toate formele ei – în scris, auditiv, vizual – a devenit atât de ușor accesibilă oricui și oriunde. Evident, un

uz al internetului echilibrat, poate fi benefic de cele mai multe ori, întrucât se poate ajunge la o economie de timp, la optimizarea programului personal, la transmiterea sau receptarea unor informații mai rapid și poate uneori mai coerent, însă, folosit în exces și pe o lungă perioadă de timp, internetul poate favoriza utilizarea patologică.

Există foarte multe studii al căror obiect l-au făcut relația dintre internet și singurătate. În această relație delimitarea cauzei devine extrem de dificilă, întrucât cele două se pot determina foarte ușor una pe cealaltă, în funcție de fiecare individ în parte. Există persoane care devin dependente de internet și de realitatea virtuală, întrucât nu mai găsesc satisfacție în realitatea concretă, care le face să se simtă singure, la fel cum există și persoane care devin singure din pricina mirajului pe care o lume aparent perfectă și ușor de adaptat propriilor pretenții și proiecții mentale îl oferă. În general, persoanele care dezvoltă o dependență de internet, sunt persoanele inactive social, cu o stimă de sine scăzută sau care prezintă deja un comportament anxios și depresiv. Dependența de internet este asociată cu persoanele al căror nivel de singurătate este destul de crescut. Bineînțeles, alte variabile atunci când vine vorba de singurătate sunt dependența de internet sau vârsta, genul, sau trăsăturile de personalitate și stilul de viață [10].

Într-un studiu, Kim, La Rose și Peng (2009) și-au propus să testeze situațiile în care singurătatea este o cauză sau, dimpotrivă, un efect al dependenței de Internet. Studiul a pornit de la premisa că o serie de probleme

psihosociale (de exemplu, stările de depresie sau sentimentul de singurătate) sunt cauza pentru care indivizii ajung să abuzeze de Internet (Caplan, 2007; La Rose, Lin și Eastin, 2003; Davis, 2001; apud Kim, La Rose și Peng, 2009). Atunci când introdusă în model, alături de abilitățile sociale deficitare, ca una dintre cauzele dependenței de Internet, datele obținute de Kim, La Rose și Peng (2009) au indicat un efect semnificativ al scorurilor asupra utilizării compulsive a Internetului, asupra preferinței pentru interacțiunile on-line, respectiv asupra abilităților sociale. Singurătatea s-a dovedit a fi una dintre cauzele semnificative pentru două dintre activitățile on-line preferate de către subiecți, și anume downloading-ul și participarea la rețelele de socializare (între aceste două tipuri de activități, s-a înregistrat o diferență semnificativă în ceea ce privește efectul din partea scorurilor la singurătate). În cadrul unui al doilea model ipotetic, Kim, La Rose și Peng (2009) au pornit de la premisa unui cerc vicios, în care dependența de Internet este

generată de sentimentul de singurătate și de nivelul scăzut al abilităților sociale și, la rândul ei, conduce la întărirea sentimentului de singurătate care poate fi inclus printre alte consecințe negative [11, p. 63].

Pătrunderea masivă a computerelor și a Internetului în toate domeniile vieții cotidiene (de la petrecerea timpului liber la rezolvarea problemelor administrative și până la rezolvarea sarcinilor profesionale) nu este altceva decât expresia adaptării firești a societății umane la progresul tehnologic, la exigențele vieții cotidiene (caracterizată printr-un ritm din ce în ce mai alert de desfășurare a evenimentelor), precum și expresia unor fenomene macrosociale: globalizarea (în sfera vieții economice, sociale și culturale), concurența acerbă de pe piața muncii, diversificarea serviciilor, consumarismul, etc. [11, p. 70]

Pentru determinarea gradului de intensitate a trăirii singurătății generale la persoanele din sfera IT, am analizat rezultatele pe nivele a testului UCLA.

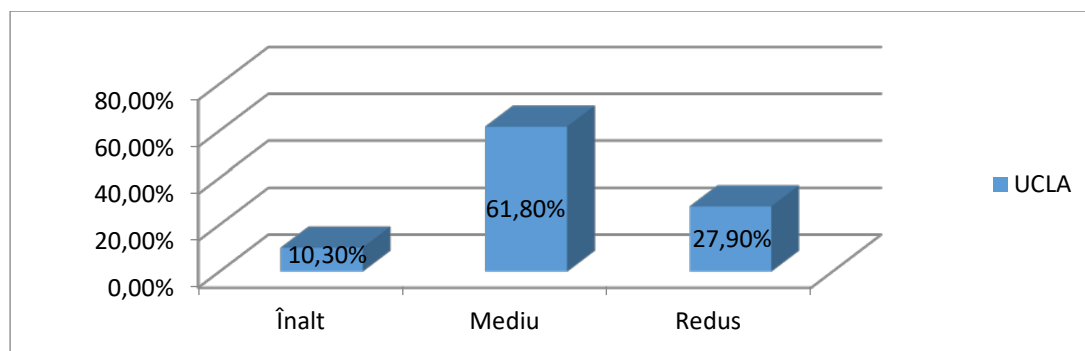

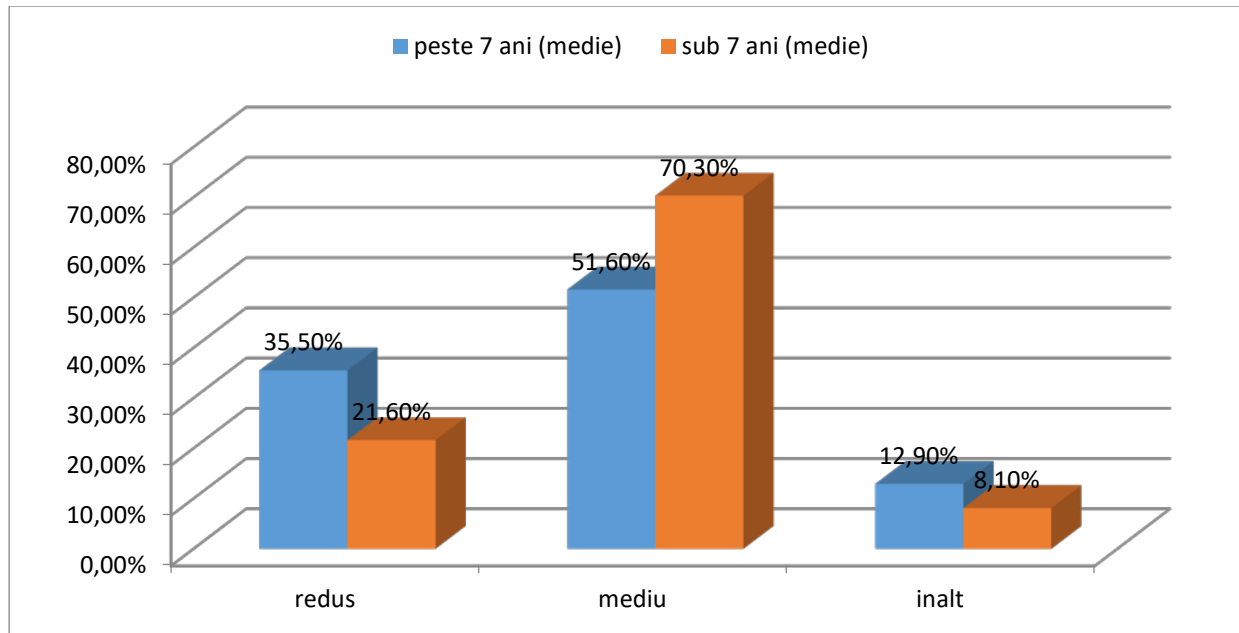
Fig. 1 Distribuția rezultatelor conform testului „UCLA”, manifestarea singurătății generale

Din figura 1, observăm distribuția pe nivele a singurătății conform testului UCLA. Din numărul total de subiecți, nivelul redus al singurătății îl trăiesc 27,90% (19) subiecți; Nivelul mediu-61,80% (42) subiecți; Nivelul înalt al singurătății este prezent la 10,30% (7) subiecți.

Din rezultatele date putem observa că persoanele din sfera IT cu nivelul înalt al

singurătății manifestă discrepante între nivelul dorit al contactelor sociale și respectiv nivelul realizat al acestora, discrepanța fiind în descreștere de la un nivel al singurătății la altul.

Ulterior, am reprezentat manifestarea pe nivele a singurătății generale în funcție de vechimea în muncă a angajaților din sfera IT, conform anexei 4.

Fig. 2 Distribuția rezultatelor conform testului „UCLA” manifestarea singurătății generale, în dependență de vechime în muncă.

Conform reprezentării grafice, atestăm următoarele rezultate:

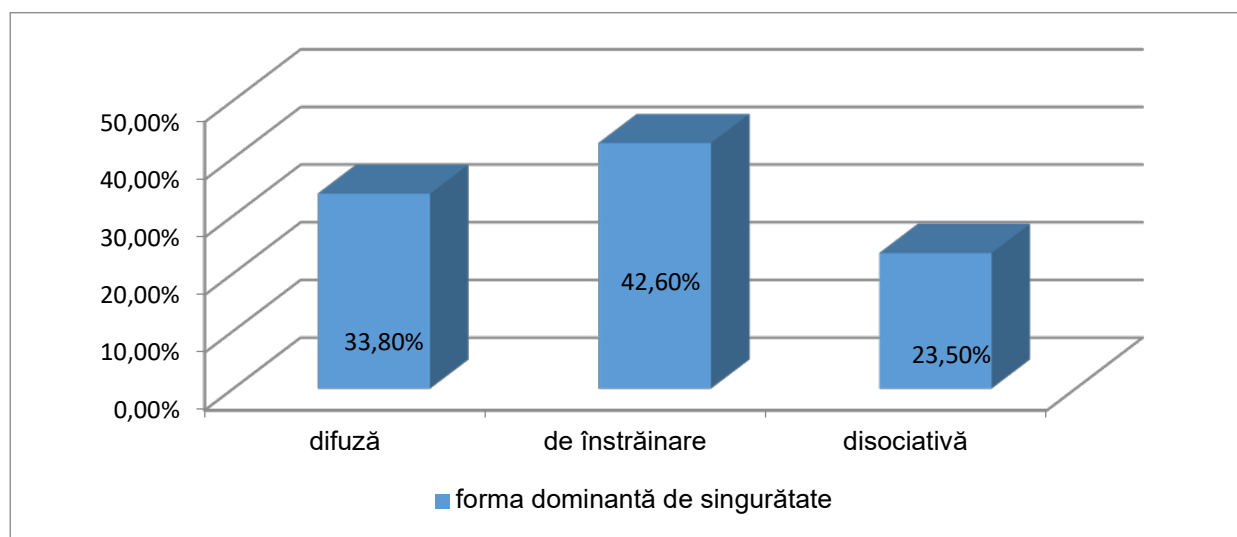
- Din subiecții peste 7 ani vechime în muncă nivelul redus al singurătății generale îl manifestă 35,50% (11) subiecți; Nivelul mediu - 51,60% (16) subiecți; Nivelul înalt al

singurătății generale fiind prezent la 12,90% (4) subiecți.

- Din subiecții sub 7 ani vechime în muncă nivelul redus al singurătății generale îl manifestă 21,60% (8) subiecți; Nivelul mediu - 70,30 % (26) subiecți și nivelul înalt manifestat de 8,10% (3) subiecți.

În continuare rezultatele obținute prelucrând „ Chestionarul Forma dominantă de

singurătate Korchagina” au fost introduse și reprezentate grafic în figura 3.

Fig. 3 Reprezentarea grafică a rezultatelor „Chestionarului Korchagina”
Forma dominantă de singurătate”

Din reprezentarea grafică putem observa că cel mai mare număr de subiecți sunt afectați de singurătatea de înstrăinare - 42,6% (29) subiecți. Aceasta este asociată cu prioritatea mecanismelor de separare în structura psihologică a personalității, forma extremă a căroră reprezintă înstrăinarea de oameni, norme, valori, anumit grup, de lume în întregime. În acest caz, persoana conștientizează starea sa și deseori înțelege de ce este condiționată. Forma extremă de înstrăinare de la lume aduce cu sine o trăire dureroasă a singurătății. Înstrăinarea produce pierderea conexiunii emoționale cu alte persoane, locuri cunoscute, amintiri, trăiri, situații dragi, care devin străine pentru individ, iar

relațiile cu acestea lipsite de sens. În funcție de caracteristici individuale singurătatea de înstrăinare se poate manifesta prin anxietate ridicată, teamă, agresivitate, ostilitate, scepticism, neajutorare etc.;

Următoarea formă de singurătate resimțită de persoanele din sfera IT este singurătatea difuză - 33,8% (23) subiecți. Singurătatea difuză apare atunci când individul are tendințe predominante de a se identifica cu alte persoane, grupuri sociale, idei etc. Individul care se identifică cu alte persoane refuză să afișeze propriile sale caracteristici, aspirații, interese. Această persoană trăiește viața din partea acelei persoane cu care se identifică. Situația poate fi generată de

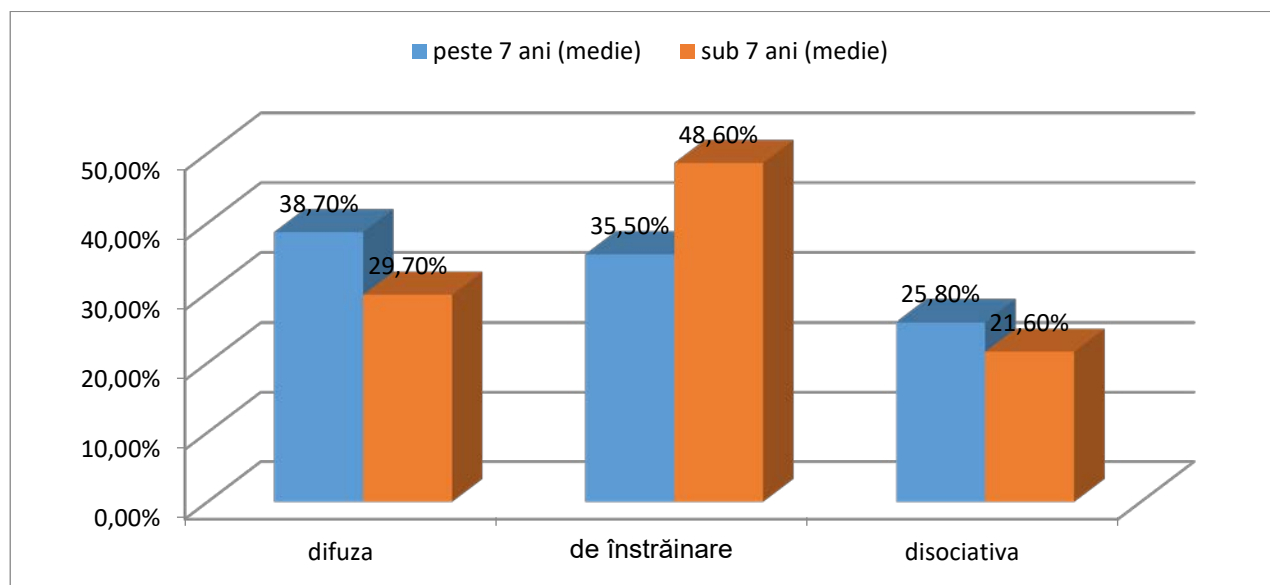

nemulțumirea și insatisfacția de sine și viața sa. Neacceptarea situației reale stimulează persoana la autoperfecțiune sau la imitarea și copierea persoanei care a reușit în viață. Încercarea subiectului de a se identifica cu altă persoană sau grup de persoane îl îndepărtează tot mai departe de existența proprie, ceea ce inevitabil se reflectă nu numai în trăirea singurătății dar și în frica de ea.

Cea mai mică frecvență înregistrează singurătatea disociativă - 23,5% (16) subiecți. Aceasta prezintă cea mai complicată formă de singurătate prin origine, manifestare și trăire. De la început persoana se identifică cu

altă persoană, preluându-i stilul de viață, urmându-l întocmai, având încredere depălină. După identificarea completă cu obiectul urmează o (separare) înstrăinare bruscă de la el, care reflectă adevărata atitudine a subiectului față de sine înseși: unele calități ale personalității sunt acceptate altele respinse categoric. Sentimentul de singurătate trăit este acut, dureros și conștientizat.

Ulterior, am reprezentat manifestările formei dominante de singurătate în dependență de vechimea în muncă a angajaților, conform „Chestionarului Korchagina”.

Fig. 4 Reprezentarea grafică a rezultatelor „Chestionarului Korchagina”, Forma dominantă de singurătate, în dependență de vechimea în muncă

În urma analizei grafice, constatăm următoarele rezultate:

- Din subiecții peste 7 ani vechime în muncă cei mai mulți manifestă singurătate difuză – 38,70% (12) subiecți; urmată de singurătatea

de înstrăinare – 35,50% (11) subiecți și cea mai mică frecvență înregistrând singurătatea disociativă – 25,80% (8) subiecți.

- Din subiecții sub 7 ani vechime în muncă cei mai mulți manifestă singurătate de înstrăinare 48,60% (18) subiecți; urmată de singurătatea difuză – 29,70% (11) subiecți și singurătatea disociativă – 21,60% (8) subiecți.

În concluzie, putem consemna că din numărul total de subiecți, nivelul înalt al singurătății este prezent la 10,30%. În ceea ce privește diferențele în manifestarea singurătății generale în dependență de vechime în muncă a angajaților din sfera IT, din subiecții peste 7 ani vechime în muncă nivelul înalt al singurătății generale fiind prezent la 12,90%, iar din subiecții sub 7 ani vechime în muncă nivelul înalt manifestându-se la 8,10%,

atestându-se diferențe statistic semnificative. Aceasta ne-a permis să confirmăm ipoteza înaintată, conform căreia „există diferențe dintre persoanele din sfera IT în manifestarea singurătății generale, în funcție de vechimea în muncă”.

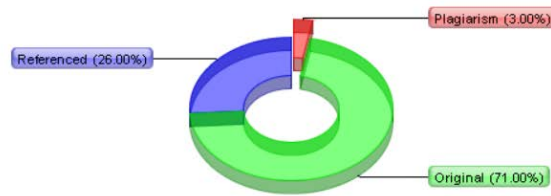
În conformitate cu rezultatele înregistrate la chestionarul „Forma dominantă de singurătate, din numărul total de subiecți cea mai mare pondere o înregistrează singurătatea de înstrăinare – 42,6%. În ce privește diferențele manifestării unei forme dominante de singurătate din punct de vedere al vechimii în muncă la angajații din sfera IT, cei peste 7 ani manifestă singurătate difuză – 38,70%, iar subiecții sub 7 ani manifestă singurătate de înstrăinare 48,60%, datele nefiind semnificative statistic.

Bibliografie:

1. Dupont S. Face a la solitude existentielle de l'individu contemporain: les atouts de S.O.S. Amitie [online]. [Accesat: 15 decembrie 2017]; Available from: URL: <http://ea3071.unistra.fr/wp-content/uploads/2013/11/S.-Dupont-Les-atouts-de-SOS-Amitie.pdf>.
2. Sillamy N. Larousse. Dicționar de psihologie. București: Univers enciclopedic, 1998. 347 p.
3. Швабл Ю. М., Данчева О. В., Одиночество. Киев: Украина, 1991. 270 с.
4. Шагивалеева Г.Р. Одиночество и особенности его переживания студентами: Монография. Елабуга: Изд-во ОАО «Алмедиа», 2007. 157 с.
5. Hrab A. IT-iștii: cine sunt, cu ce se „mănâncă” și cum îi recrutezi [online]. [Accesat: 22 februarie 2018]; Available from: URL: <http://angajatorulmeu.ro/istii-cine-sunt-cu-ce-se-mananca-si-cum-ii-recrutezi>.
6. Severov D. [online]. [Accesat: 10 ianuarie 2018]; Available from: URL: <http://severov.by/article/view/view/url/osobennosti-psihologicheskoy-pomoshhi-rabotnikam-it-sfery>.
7. Покровский Н. Е. Человек, одиночество, гуманизм // Лабиринты одиночества / пер. с. Н. Е. Покровского. М.: Прогресс, 1989. 624 с.
8. Мухина В.С. Возрастная психология. Феноменология развития. Учеб. для студ. Высш.учеб.зав. 10-е изд. Перераб и доп.-М.: Изд- ий центр „Академия”. 2006. 515 с.
9. Zlate M. Fundamentele psihologiei. București: Pro Humanitate, 2000. 330 p.

10. Danescu L. Psihologia dezvoltării, Singurătatea – prezentare generală, Singurătatea și dependența de spațiul virtual [online]. [Accesat: 13 februarie 2018]; Available from: **URL:** http://www.academia.edu/10910305/Psihologia_dezvolt%C4%83rii_Singur%C4%83tatea_prezentare_general%C4%83_Singur%C4%83tatea_si_dependenta_de_spatiul_virtual.
11. Tcaciuc E., Robu V., Relația dintre dependența de internet, sentimentul de singurătate și suportul social perceput în rândul adolescenților, în Romanian Journal of Applied Psychology.2010: Editura Universității de Vest Timișoara, Vol. 12, No. 2, 62-72. Centrul Euroregional de Psihologie Aplicată. 63 p.

Диаграмма соотношения частей:

TRUTH TELLING TO LIFE-THREATENED AND DYING PATIENTS IN ISRAEL: CAN LEGISLATION IMPROVE IT?

Riad ABU RAKIA

RN, PhD, Senior lecturer, and Head, Home Palliative Care dpt.,
School of Nursing Sciences, Tel Aviv Academic College, Tel Aviv, Israel

Mahdi TARABEIH RN PhD (Corresponding Author)

Senior lecturer, Faculty of Nursing Sciences, Tel Aviv-Jaffa Academic College, Jaffa, Israel

Truth-telling by doctors to patients is a basic moral rule in developed healthcare systems. Not to tell the truth jeopardizes staff-patient trust, undermines the patient's capacity for autonomy, and deprives the terminally-ill of a 'good death'. Yet non-truth-telling is still common. This study explores and measures the extent of non-truth-telling to cancer patients in Israel's modern health care system, why it happens and what consequences it leads to.

Research design and methods: *This Mixed Methods study of doctors working regularly in the field of palliative care, in both hospital, community and home care settings centred on two main tools, the first a qualitative structured in-depth interview of 15 doctors (from oncology, hospice home care and family medicine); the second a much longer quantitative self-administered questionnaire for 90 practitioners (30 hospital oncologists, 30 home care specialists, and 30 family medicine specialists). The sample was made fully representative of the research population. The sampling method combined cluster, directed and convenience sampling. Data were analysed by content analysis and descriptive statistics (chiefly means and correlations).*

Findings: *Most oncologists had poor knowledge and a negative opinion of the 2005 act of parliament drawn up to regulate the care and treatment of terminally-ill patients. They knew and thought equally little of the palliative care approach which the Act mandated. Most doctors did not tell patients the full truth about their medical condition and avoided holding an end-of-life conversation with them or discussing Advance Medical Directives, largely out of fear and lack of the emotional resources and communications training required. Most thought truth telling took away hope and that hospice care approximated euthanasia. Many/most were reluctant to face the 'failure' implied in even discussing the transfer of a patient to palliative care. All doctors thought it was another doctor's responsibility to break bad news to patients. There was a huge variance in approach to end-of-life care between hospital oncologists and home care specialists. The consequences of the above were that few patients were given the chance to plan the end-of-life they wanted for themselves and that palliative and hospice care were very much under-used.*

Main Conclusions: *Israeli oncologists are too fearful of patient-centred end-of-life care to be left in sole charge of it. Shared decision-making by all members of a multidisciplinary team would help take the responsibility off oncologists, as well as ensure a higher quality of decision-making. Medical training needs to prepare health care staff for interdisciplinary teamwork. Not sharing data/ decisions with the patient threatens*

both their autonomy and the quality of the decisions made without their input. The Israel Ministry of Health needs to take initiatives to firmly clarify the provisions of the 2005 Act, to provide and enforce training in its requirements, and to firmly apprise oncologists of their duty to break bad news and conduct the end-of-life conversation most patients need.

Keywords: *Advance Medical Directives, doctor- patient communication; end-of-life care; end-of-life conversation; a good death; hospice care; oncologist; palliative care; Terminally-Ill Patients Act, 2005; truth telling.*

Truth-telling, such as doctors telling the truth about a patient's illness, prognosis and treatment plan to the patient and/or their family, is a basic moral rule in the western healthcare system. Not to tell the truth can be viewed as jeopardizing trust in the staff-patient relationship, intruding on the patient's existential integrity and undermining the patient's capacity for autonomy [18]. Non-truth-telling can also mean that no Advance Medical Directives (AMDs) and drawn up and no end-of-life (EoL) planning carried out. Yet in this 21st century non-truth-telling is still common.

This study explores and measures the extent of non-truth-telling to cancer patients in Israel's modern health care system, why it happens and what consequences it leads to. The findings it discusses are drawn from the author's doctoral research carried out between 2012 and 2014.

Research design and methods

There were two main tools. The first was a qualitative structured in-depth interview by the author of 15 doctors, five each from the fields of oncology, hospice home care and family medicine. It asked how

they saw the Terminally-Ill Patients Act being implemented, about their approach to the care of terminally-ill patients and palliative and hospice care, about their conduct of EoL and AMD conversations, about coping with the challenge of truth-telling and communications skills, about the barriers to transferring patients to hospice and palliative care. The second tool was a much longer quantitative self-administered questionnaire for 90 palliative care practitioners (30 hospital oncologists, 30 home care specialists, and 30 family medicine specialists) covering their knowledge of, and attitudes to, topics such as the implementation and core principles of palliative care and Israel's Terminally-Ill Patients Act, communication issues such as truth telling, drawing up AMDs and EoL planning, the handling of ethical issues in palliative care and the Act's implementation, such as the transition from curative to palliative care..

The research population for the study was all the doctors working regularly in the field of palliative care, in both hospital, community and home care settings. The hospital sector was represented by hospital doctors working in a range of departments

(family medicine, geriatrics, internal medicine, oncology and others). The community medicine sector was represented by doctors working (a) in community clinics and (b) home-care units. The sample was made representative of the research population by ensuring that 20% of the doctors sampled were Arab-Israelis, that it was geographically heterogeneous and that all four major health management organizations participated. The sampling method combined cluster sampling, directed and convenience sampling. Data were analysed by content analysis and descriptive statistics (chiefly means and correlations).

Israeli's health care system and its provision of EoL care

Israel's population has for decades been served by an advanced health care system which aims to emulate American and European best practice. Since 2005 the Israeli healthcare system has been making a strong effort to improve its medical training new graduates are very soon involved in clinical care, of which the care of terminally-ill patients will be part and only a small minority of them will have been trained for this element of their daily ward practice. In Israel as elsewhere it is usually regular doctors and nurses who are often 'left' to care for dying patients, and many feel unprepared for this role [10]. It is clear that end-of-life training is more conspicuous by its absence than presence and that what did exist was not powerful enough to give trainees new insights or alter entrenched attitudes.

Palliative care was provided in the main in Israeli general hospitals. Hospice care was available for the six months before death but, in practice, its duration varied widely, suggesting different perspectives on the appropriate timing for the transition from curative care to palliative care. At the time of this research the 76 beds in three hospice units made up a nationwide bed-population ratio of 1.02 per 100,000, much lower than the ratio of 5 per 100,000 recommended by the Oxford Textbook of Palliative Medicine. The four main health management organizations also operated some eighty Home Care Units which provided medical, nursing and rehabilitation care across the country for bed-ridden persons in their own homes.

In 2005 the Terminally-Ill Patients Act was passed. The Act was designed to regulate the care and treatment of incurable, terminally-ill persons, striking a balance between the values of the sanctity of life, recognition of the patient's autonomy of choice, and the importance of the quality of life beyond the importance of life itself. It instituted the instrument of Advance Medical Directives (AMDs) by which an individual states their wishes as to how they should be medically treated should they become terminally-ill and lose lucidity of mind. These advance instructions may be designed to rule out life-prolonging treatment or to constrain attending physicians to give such treatment even when they do not consider it medically justified. A patient's right to consent or not to any particular form of treatment had already

been set out in the Patients' Rights Act, 1996, (Ministry of Health, 1996).

The provisions and non-provisions of the 2005 Act most relevant to truth-telling were the following:

1. It required that the patient be given full information as to his/her treatment and care choices, according to their capacity to take that information in. It laid down that the patient had the right to know, the right to be told the truth and the right to prepare for death.

2. It defined the concepts of a „terminally ill patient” and an „end-stage patient”.

3. It introduced the concept of Advance Medical Directives and required doctors to respect them.

4. It laid down that any decision in AMDs shall be made only by the individual themselves and of their free choice, not by their family members and not according to any other consideration.

5. It laid down the importance of alleviating pain and suffering even if this involved a reasonable risk of the patient's death,

6. It stressed the importance of the „personal physician” holding an end-of-life conversation with the patient as a key to enabling the patient to realize the above-mentioned rights, but it did not specify who that physician is:

Findings

(a) What truth do patients not get?

We can distinguish here between (a) truth telling about the patient's illness, its prognosis and treatment plan, and (b) truth

telling about EoL planning, AMDs and the resort to palliative care (see Discussion).

- No less than 78% of doctor-respondents admitted giving their patients only partial information about their medical condition.

- For a variety of reasons the majority of doctors avoided end-of-life conversations, at the best preferring to wait for the patient to broach the issue.

- In the qualitative interview all family medicine practitioners and oncologists declared that they avoided 'ethical issues' such as abandoning curative treatment for palliative/hospice care and planning for death.

- Only 37% of doctor-respondents said that they frequently, or more often, „encourage my terminally-ill patients to draw up Advance Medical Directives”.

- In Israel, family members have by custom had a special role in communicating bad news. Although the 2005 Act requires that physicians disclose diagnoses first to patients themselves, whether the family agree or not, it has long been culturally approved that family members receive the information before patients, and families are requested to decide how and to what degree the patient should be told. Thus, while family members typically receive full medical information, including incurability and estimated prognosis, patients receive information gradually, and often partially, based on their preferences.

(b) Why do patients not get the truth?

Potential obstacles to truth-telling reflect attitudinal, informational, economic,

societal, and system barriers that are perceived differently by patients, physicians, and health care administrators. Last but not least, we should not forget that every doctor brings his/her own personal values onto the ward.

(b1) Beliefs/attitudes

- Over 77% of doctors believed that „concealing information from the patient can sustain his/her hope and prevent harm”.
- Almost 70% of doctors agreed *in principle* that „A multiplicity of treatment options is an obstacle to holding a conversation with the patient about end-of-life and a change in treatment goals”.
- Israeli oncologists are trained to cure and hate to admit failure in this regard. Respondents said to me:
  - “Telling a patient their treatment goal has changed is not an automatic thing with me. It's easier to mend a broken leg or give antibiotics, easier to play the role of healer rather than talk about death, with all its sense of medical failure.”
  - “We have been taught to treat to the end. I never give up. Nowadays I have a wide range of treatment options I can offer.”

(b2) Doctors' knowledge of the Terminally-Ill Patients Act, palliative care, and EoL planning

The Act:

- The great majority of respondents reported being given no formal training in the provisions of the Act. They picked up

information about it at conferences or study days but had not studied it deeply or systematically;

- Those doctors who had a more thorough knowledge of the Act's provisions said, nonetheless, that it was complicated and hard to understand. Less than 30% of doctors felt „that I have mastered the provisions of the Terminally-Ill Patients Act”. No more than 28% were aware of the Act's definition of 'terminally-ill'.. Most doctors reported that they were not in a position to initiate an end-of-life conversation with a patient because the Act was not clear enough on when curative treatment should give way to end-of-life care. 61% were unable to distinguish accurately between 'hospice care', 'terminal care', 'palliative care' and 'supportive care'.

- Doctors versed in the Act and the various aspects of palliative care had positive attitudes to truth telling and palliative care;

- Doctors trained in palliative care and the Act had considerably more knowledge about starting/transitioning to palliative care than doctors without this training. They also knew more about the ethical issues associated with the Act.

- The more doctors know about the effects of telling patients the truth the more positive their attitudes to doing so.

Palliative Care:

- Doctors trained in palliative care were, overall, more positive in their attitudes to that form of care and its component elements;

- Almost 70% held *in principle* that „A multiplicity of treatment options is an obstacle to holding a conversation with the patient about end-of-life and a change in treatment goals”.

- 72% agreed that they „fear that referring a patient to hospice care accelerates their death”. What the doctors may in fact be afraid of, without admitting it in so many words, is euthanasia (see next finding); :

- 69% agreed with the statement that „Not infusing liquids into the patient in hospice care symbolizes for me that this form of care shortens life”.

- The more they know about palliative care the more positive their attitudes to it and to telling patients the truth about their prognosis.

- Only 54% of the doctors agreed that „Terminally-ill patients should get palliative care in the last 6 months of their life”, i.e. the point in time when palliative care should begin and which is core to the 2005 legislation but more than half the doctor-respondents were unaware that its timing had been so fixed.

EoL planning:

- 91% of doctors felt that their „limited ability to predict when a patient will die holds me back from initiating an end-of-life conversation”, that is, they felt the patient was not terminally-ill enough.

- 88% felt that their „lack of time is an obstacle to holding difficult end-of-life conversations”.

- 93% of doctors felt that their „lack of communication skills training is an obstacle to holding end-of-life conversations”.

- Doctors felt that, lacking knowledge about palliative care, it was best they shied clear of EoL conversations with patients for fear of doing them harm..

(c) Lack of Training

- Almost 70% of doctors agreed *in principle* that „A multiplicity of treatment options is an obstacle to holding a conversation with the patient about end-of-life and a change in treatment goals”. Yet this „multiplicity of treatment options” is a sign of progress in healthcare, in that it provides doctors more treatment options to offer a patient than was the case in the past. In other words, they had not been trained in a modern-day approach to EoL care and treatment.

- Two-thirds of doctors agreed that „A doctor's work with terminally-ill patients is made more complicated by ethical, social and religious issues”.

Israeli oncologists perceived in themselves a general lack of the skills to handle EoL planning and care. As for which communication skills would make it easier to transfer patients to hospice care and get Advance Medical Directives drawn up the respondents cited the following:

- 75% - Medical training which teaches communication skills, not only medical procedures;
- 72% - The ability to explain a shift in the objective of care and treatment, not only a procedure's percentage success;

- 70% – The ability to put questions and to negotiate;
- 66% – Instruments for managing end-of-life conversations;
- 55% – Listening skills;
- 30% – Confidence in the way you practise medicine, not necessarily in your medical knowledge per se;
- 20% – Self-awareness.

(d) Conditions of work/systemic factors

- Organizational barriers included lack of staff and beds for hospice care, both in inpatient and at home, and hospice care not having a clear place on the agenda either of healthcare institutions or of the Israel Ministry of Health.

- “Passing the Act does not mean it automatically gets implemented. The reality in oncology is that we are dependent on the media, on the state-sanctioned basket of drugs and therapies, on private health insurance policies, and so we find ourselves giving curative treatment to the end.”

(e) Doctors' emotional resources

- Over 75% stated that „Disclosing the truth to the patient can cause me embarrassment and unease at how they (patients) will react”

- Over two-thirds agreed that „An end-of-life conversation with the patient raises the issue for us of our own death. As physicians, fears of our own death influence extensively how we face up to the end-of-life issue”.

- “I do not initiate discussing such sensitive issues. I stick to the medical facts. I wait for the patient to raise such a matter and

then I lay stress on, for example, the importance of quality of life.

- “I wait for the patient or the family to raise such a matter. I know I should take the first step but in practice I am not up to it. I simply do not have the strength for it.”

- As for Advance Medical Directives: „I just cannot look the patient in the eyes and say to him. 'Let's fill out some forms about your death.' So I just answer questions when I'm asked them and where I think it necessary bring in a social worker.”

(f) Patients' attitudes

- Many patients do not want to hear the full truth about their condition (or at least that is what their family maintain);

- Others want their physician to take the decisions alone;

- Still others insist on every possible curative measure being attempted until the end and will listen to no other option.

(g) Family resistance

Almost every doctor agreed that „Sometimes it is the family that is the main obstacle to referring a patient to hospice care”. Yet the Act lays down that if a patient is cognitively competent to take decisions for himself/herself the family has no right to prevent a doctor discussing different care options with the patient.

(h) Not clear who is responsible for telling the patient the truth

Every doctor thinks it is another doctor's job to inform the patient of a change in treatment site or goals. Patients themselves, at least those treated in hospitals, have no such doubts: they expect their oncologist

to break bad news, after all he/she and their team have usually been caring for the patient for some time. Unfortunately, the 2005 Act is no help: it lays the responsibility on the patient's „personal physician” but does not say which doctor occupies this role.

(i) The gap between what doctors declare and what they practise

We see a wide gap between doctors' principles or at least what they feel they ought to declare as their principles and their behavior in practice.

- 80% of doctors reported that they „prefer to be told all the details of a patient's personal story”. They wanted to know as much as possible about the patient's circumstances in order to manage their own situation vis-à-vis the patient. That is, they wanted more for themselves than they were willing to give the patient.

- Only 37% of doctor-respondents said that they frequently, or more often, „encourage my terminally-ill patients to draw up Advance Medical Directives”. Yet over 85% of doctors agreed that „Every patient has the right to know how terminal their condition is and to have their Advance Medical Directives respected”.

- Almost every doctor agreed *in principle* that it was important to empower the patient by giving them information about changes in treatment goals, thus preventing their uncertainty, but *in ward practice* the great majority of doctors usually failed to observe this principle.

(j) Variation by profession (oncologists v. home care specialists v. family doctors)

Oncologists tended to stress the difficulty of the Act's implementation: „Theoretically, the Act helps but it is hard to put into practice. „I am not the one to take hope away from my patients. If there is no choice then my preference is to talk with the family and not directly with the patient. As oncologists we prefer to keep making efforts up to the end or until the patient himself takes the initiative to talk about the end of life.” The home care specialists were markedly the boldest in implementing the Act, while family doctors thought that implementing the Act was the oncologists' job. The home care specialists agreed with them that the oncologists bore the brunt of the responsibility for preparing the patient for the end but it is clear that that oncologists found this very problematic.

In talking about PC, home care specialists reported having more of the necessary skills and resources than oncologists and family doctors. This is perhaps unsurprising since it is the home care specialists who have chosen to face up to the issues of EoL planning and care and equipped themselves for that. One said: „None of my colleagues [hospital oncologists] has attained emotional awareness of their own death and so steer clear of end-of-life conversations.” Home care specialists were markedly more willing to persist to the end with the issues raised by the Act in order to give their patients a more dignified death. For instance, they were more willing to give the patient the information which would enable them to make their own choices. They

were correspondingly more worried by the advance of the disease bringing about cognitive deterioration, which would prevent the patient expressing their wishes, in which case a guardian or family members would have to make necessary choices. By contrast, all family doctors and oncologists responded by shying away from such issues; Home care specialists (and only home care specialists) were unafraid to face up to whatever might occur in an EoL conversation perhaps because they appreciated better what their patients wanted a true prognosis of the time left to them, to discuss their quality of life and the circumstances of their death.

Home care specialists were more open to ethical problems: „I cope with any issue that arises and even broach the subject as part of my patient intake. I want to give the patient the best care possible and so I need to know their wishes and we talk about that in team staff meetings.” This multidisciplinary approach to ethical issues is a hallmark of home care: „Any issue that comes up, no matter how difficult, we face up to it as a team so that we provide the best quality of life we can.”

The knowledge displayed in the responses to the quantitative questionnaire about starting/ transitioning to palliative care differed significantly by specialism -- doctors working in home care and family medicine know markedly more than oncologists. The same is true with respect to telling patients the truth—oncologists know the least of the three specialism groups. And oncologists also score lowest on attitudes to

telling patients the truth with family medicine specialists having the most positive attitudes. On knowledge about the provisions of the Terminally-Ill Patients Act, it was the family medicine specialists who scored lowest and the home care experts who scored highest

Discussion

Israel’s deficiencies in providing dying patients the quality and place of death they would prefer threatens to become a national issue of disrespect for patients' and their wishes for death with dignity. Part of the problem is that Israel is very much a multicultural society. If advanced EoL and palliative care are to expand it has to find a way to adapt its principles to divergent cultural and religious beliefs, practices and customs

The connection between truth-telling per se and truth telling about palliative care

Surely it is just to argue that not telling a patient about the possibilities of palliative and hospice care and not giving them the opportunity to discuss these matters and plan their coming care and treatment and death, surely this is not telling them a very significant part of the truth they should know. Truth-telling and EoL conversations— can you have one without the other? Further, if an oncologist is ignorant, or largely so, of the provisions and requirements of the Terminally-Ill Patients Act then he or she is quite unequipped and unable to tell their patients all the truth they should know.

The consequences of non-truth telling

Truth-telling as patients' right and doctors' obligation

Open and candid communication with the patient is the heart and soul of palliative care and the basis of doctor-patient trust. A patient suffering from a life-threatening illness deserves full, accurate and honest information about his condition but the findings show that relatively few patients get this. As soon as the patient does not receive honest, straightforward information the decision-making process is distorted. They cannot plan autonomously for their own future. It is the patient's right to choose how they will be treated (or not) and how they will die. It is their right to issue Advance Medical Directives. Not given full information about their medical condition and the options available to them, they cannot decide if they want curative treatment 'to the bitter end' or prefer the dignity and quality of life of hospice care.

Non-truth-telling is a serious obstacle to the transfer of terminally-ill patients to palliative care and to other key elements of EoL care. EoL decisions are postponed until too late so that the benefits of palliative and hospice care are not fully exploited. Relatively few patients get the chance to draw up Advance Medical Directives, or discuss the option of hospice care and their place of death. The findings of the present study make it abundantly clear that if the oncologist does not take the initiative to broach the issue of Advance Medical Directives they will in most cases not be drawn up and registered.

Truth-telling does not cause harm to patients.

On the contrary, most patients want to be involved in decision-making but doctors' awareness and attitudes on this issue and their lack of the communications skills which would help them be open with the patient often deprives patients of this right. Most patients prefer the truth and want it undecorated by euphemism and medical jargon. They want to talk about their quality of life and the circumstances of their death. Doctors frequently censor information they give to patients about their outlook on the grounds that what someone does not know cannot harm them [20] but avoidance of communication about the reality of a patient's situation does not protect them from experiencing considerable the psychological distress of uncertainty [5]. At the heart of any patient-centered approach is the need to understand the meaning of the illness for the patient, a central goal of any whole-person approach to end-of-life care [13]. In other words, doctors must learn how to listen fully as much as to speak truthfully. He/she must be willing to listen to the patient's views, fears and preferences for their future care and treatment. This is perhaps even harder for them than to do most of the talking the mselves.

Oncologists' training needs

A notable lack mentioned especially by oncologists was training in the skills needed for managing end-of-life conversations: all said this was not a part of current training programs and this and the uses of palliative care ought to be given more place in medical training.

Few Israeli medical schools and even fewer residency training programs mandate courses or clinical experience in end-of-life care. Palliative care is not taught in basic medical training. Medical students, as noted at the beginning of this paper, frequently do not feel prepared to discuss end of-life issues with their patients and physician surveys have demonstrated a desire for ongoing education in this area [12]. In Israel, there are no formal courses in palliative care in doctors', nurses' and social workers' basic training. We cannot ignore that attitudes and knowledge may be markedly affected by medical education.

Studies have shown that medical students who complete clinical rotations and courses in palliative care feel more comfortable with death and caring for dying patients [17]. The differences between three professions involved in EoL care displayed in the findings set out above demonstrates too the effectiveness of specifically designed training, although we cannot rule out that the very choice of profession results to some extent from individual beliefs and choices.

The UK General Medical Council's [9] second edition of *Tomorrow's Doctors* recommended core teaching on 'relieving pain and distress, together with care of the terminally-ill' [10]. The UK Department of Health too has recently highlighted the need to educate all health care professionals to try and improve 'end-of-life care' and the third edition of *Tomorrow's Doctors* reiterates the need for students to be prepared to care for patients at the end of life [9].

Giving knowledge does not necessarily alter beliefs

Firstly, we need to state that some training clearly works. We have seen that doctors trained in palliative care and the 2005 Act knew much more about and had far more positive attitudes towards core elements of good EoL care and treatment. However, it would seem that it is harder to use training to alter doctors' attitudes than to increase and improve their knowledge. Although some studies have assessed physicians' knowledge and attitudes concerning various aspects of terminal care few have examined the effect of knowledge and attitudes on actual physician practice on the ward (nor has the present study, unfortunately), and the results vary [7]. In a study of pain management practices of physicians the authors found no evidence that knowledge or attitudes about pain medication were associated with prescribing behaviors [3]. However, in three other studies which examined hospice-referral patterns, physicians' attitudes concerning disclosure and communication were associated with hospice-referral behaviors [2].

It is clear that education is unlikely *alone* to substantially change practice patterns [4]. Ideally, education would be one component of a more comprehensive systems-change approach. Empathic and compassionate communication with the patient requires from the attending physician not only the readiness and skills for this difficult task but a considerable degree of self-awareness. It will be critical for all palliative

care experts to spend 40%-50% of their time educating and supporting other health care professionals and community support systems, in addition to providing consultation and direct patient/ family care [21].

It is clear that when doctors blame their lack of time for not broaching EoL conversations that the true explanation lies elsewhere. Some doctors are self-aware of this inability but many are not and need self-awareness training. For this to change doctors need to start asking themselves why they hold the attitudes they do and whether they are the ones most suited for their patients' welfare. It is vital too that trainees be active participants in their training, which will include role play, exercises in reflectivity, case analyses, maintaining a personal journal, lectures, and the analysis of video clips and films.

The gap between respondents' declared beliefs and actual ward practice

What does this gap mean or imply? Given that respondents' answers to the intensive qualitative interview were on the whole markedly more negative and sombre than the answers to the self-administered quantitative questionnaire, one possibility is that it was far harder to give self-deceiving answers to a knowledgeable interviewer than to a sheet of paper. A second possibility is that many respondents said what they thought the researcher wanted to hear or what they thought they ought to say. A third possibility is that the respondents are genuinely conflicted, that many feel that

what they find themselves doing is not what ideally they would want to do,

Conclusions and Recommendations

Shared responsibility/teamwork

Oncologist as 'commander': The present study has demonstrated that leaving the oncologist in sole charge of hospital-sited end-of-life care is a recipe for failure in terms of truth telling. From my own long experience it is fear of what might make its appearance in an EoL conversation that deters most oncologists from this central component of modern patient-centred EoL care. Yet shared decision-making by all members of the multidisciplinary team would take some of the responsibility off oncologists as well as ensure a higher quality of decision-making. This widening of the 'circle of responsibility' to other hospital professionals, including nurses, social workers, home care coordinators, palliative care physicians, psychiatrists, psychologists and spiritual care specialists, each with their own input and experience, is invaluable [22]. The caregivers of patients in a hospice setting perceive nurses and social workers as most helpful with the transition to hospice care [11].

The critical value of teamwork lies in this very fact that it avoids the oncologist feeling that he/she faces the patient and their family alone. Teamwork in in-patient care could also involve family doctors and hospice home care specialists, both of whom have demonstrated in the present study a

universe of attitudes far more sympathetic to palliative care than oncologists display.

The oncologists interviewed for the present study admitted to being untrained in team-working. They and other potential team members frequently have little awareness about each other's informational roles and responsibilities. Oncologists in particular need to understand the roles of other disciplines and the advantages of the interdisciplinary approach in health care [6].

Medical education and training, however, provides little or no preparation for interdisciplinary practice and this recommended teamwork is unlikely to succeed without training in co-working, coordination and communication. Researchers have suggested that attitudes and stereotyping must be addressed early in professional education. Fineberg et al write, „Learning together allows team members to experience the viewpoints, knowledge, skills, and particular pressures of colleagues in other disciplines.”

Sharing data/decisions with the patient

A common situation among doctors is that they cannot predict life-expectancy with sufficient accuracy and so fear to take responsibility for initiating an end-of-life conversation. This makes it all the more important that the doctor share his/her knowledge with the patient so that the patient can plan for the end of their life. When the benefits of an intervention are not discussed and understood by patients it threatens not only their ability to participate

in decision-making, but also the quality of the decisions made without their input.

Patients in qualitative studies spontaneously mentioned their participation in various decisions, indicating that it is an issue that matters to them [1]. Seven studies have examined whether palliative care patients generally prefer collaborative roles in decision-making. Five of these studies used the same five-point scale about treatment decisions and according to these five studies between 40% and 73% of the 379 participants prefer to share treatment decisions with their physicians [19].

The Israel Ministry of Health needs to take initiatives

Training oncologists in the 2005 Act

The Ministry of Health has a commitment to setting standards for the study and mastery of the provision of the 2005 Act. In practical terms doctors' mastery of the 2005 Act is currently mediocre and their attitudes to it and to the principles of palliative care embodied in it are even more negative. The Ministry of Health should require doctors to take periodic short study courses and/or longer training programs in the implementation of the Act and this has to be regularly enforced: doctors should be given positive and negative feedback and penalized if necessary.

Failings of the Act

The 2005 Act makes the „personal physician” responsible for informing the patient of a change in treatment goals, (but does not say who the personal physician is).

The Ministry of Health must make it clear to hospital oncologists that a key component of their responsibility as the chief provider of care and treatment to terminally-ill patients is their duty from beginning to end to maintain regular and open communication with patient and family and build up relations of trust so that, at the required moment, they, the doctor, are in a position to open an end-of-life conversation. In that conversation they must be equipped to, if necessary, persuade/inform patient and family that treatment goals have to change from cure to palliation and preparation for death.

The critical sensitivities involved in handling end-of-life care in a manner that supports the patient's dignity and autonomy make it likely that certain personality traits are needed in the oncologist. The national regulator has to give thought to how these traits can be encouraged and sustained.

Recommendations formally submitted to the Israel Ministry of Health

With the aim of having the findings of the present study applied to current practice a multidisciplinary panel was appointed

(including the author) to submit recommendations for action to the Israel Ministry of Health. The panel drew up the following recommendations:

1. It is our opinion that the task of breaking the bad news to a patient that they have entered the category of the „terminally ill” should be given to the hospital specialist who has been treating the patient's illness. He/she would inform the attending physician that he/she intends to do break the news and cooperate with the attending physician in the community as necessary. to inform the patient of his/her having entered this category and of their right to draw up Advance Medical Directives.

2. According to doctors the 2005 Act's definition of a 'terminally-ill patient' is insufficiently clear. Indeed, to determine that a person is definitely „terminally-ill” is extremely problematic. Medicine is not mathematics and this determination cannot be made with the required certainty. The Ministry of Health must therefore revisit and review the current definition of a 'terminally-ill patient'.

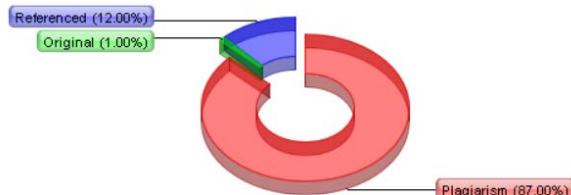
Bibliografie:

1. Bélanger, E. et al., 2011. Patient participation in palliative care decisions: An ethnographic discourse analysis. *Int J Qual Stud Health Well-being*, 11, 10.
2. Bradley, E. H., Cramer, L. D., Bogardus, S. T., Kasl, S. V, Johnson-Hurzeler, R., Horwitz, S. M., 2002. Physicians' ratings of their knowledge, attitudes, and end-of-life-care practices. *Acad Med*, 77,4, 305-11.
3. Bruera, E., Neumann, C. M., Mazzocato, P., Stiefel, F. 2000. Attitudes and beliefs of palliative care physicians regarding communication with terminally ill cancer patients. *Palliat Med*, 14, 287-298.

4. Dalal, S., et al. 2011. Association between a name change from palliative to supportive care and the timing of patient referrals at a comprehensive cancer center. *The Oncol*, 16(1), 105-11. doi: 10.1634/theoncologist. 2010-0161
5. Fallowfield, LJ, Lipkin M, Hall A.1998. Teaching senior oncologists communication skills: results from phase 1 of a comprehensive longitudinal program in the UK. *J ClinOncol*, 16, 1961.
6. Fineberg, I. C., Wenger, N. S., Forrow, L. 2004. Interdisciplinary education: evaluation of a palliative care training intervention for pre-professionals. *Acad Med*, 79(8), 769-76. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15277134>
7. Gardiner, C., Gott, M., Ingleton, C., Hughes, P., Winslow, M., Bennett, M. I., 2012. Attitudes of healthcare professionals to opioid prescribing in end-of-life care: a qualitative focus group study. *J Pain Symptom Manage*, 44(2), 206-14. doi:10.1016/j.jpainsymman. 2011.09.008
8. General Medical Council, 2002. *Tomorrow's Doctors: Recommendations on Undergraduate Medical Education*, 2nd ed. London: GMC.
9. General Medical Council, 2009. *Tomorrow's Doctors: Outcomes and Standards for Undergraduate Medical Education*. 3rd ed. London: GMC.
10. Gibbins, J., McCoubrie, R., Forbes, K, 2011. Why are newly qualified doctors unprepared to care for patients at the end of life? *Med Educ*, 45(4), 389-99. doi:10.1111/j.1365-2923.2010.03873.x
11. Kelly, K. H., Eileen, D. H., 2010. Helping patients with cancer prepare for hospice. *Clin J OncolNurs*, 12,2, 180-188.
12. Kutner, J. S., Chomiak, A., Kramer, A., 2003. Palliative care education: an intervention to improve medical residents' knowledge and attitudes. *J Palliat Med*, 6(3), 391-399.
13. Larson, D. G.,2000. End-of-life conversations: evolving practice and theory. *JAMA*, 284(12), 1573-1578.
14. Ministry of Health, Patients' Rights Act, 1996, Jerusalem, Israel. http://www.health.gov.il/LegislationLibrary/Zchuyot_01.pdf/HEBREW
15. Ministry of Health, Terminally-Ill Patients Act, 2005, Jerusalem, Israel. http://www.health.gov.il/LegislationLibrary/Zchuyot_03.pdf/ENGLISH
16. *Oxford Textbook of Palliative Medicine*, fourth ed. 2010, eds. G.Hanks et al., Oxford University Press, UK.
17. Peng, J.-K., Chiu, T.-Y., Hu, W.-Y., Lin, C.-C., Chen, C.-Y., Hung, S.-H., 2013. What influences the willingness of community physicians to provide palliative care for patients with terminal cancer? Evidence from a nationwide survey. *Jpn J ClinOncol*, 43(3), 278-85. doi:10.1093/jjco/hys222
18. Pergert, P., Lützn, K., 2012. Balancing truth-telling in the preservation of hope: a relational ethics approach. *Nurs Ethics*, 19(1), 21-9. doi:10.1177/0969733011418551
19. Schüklenk, U., Van Delden, J. J. M., Downie, J., McLean, S. A M., Upshur, R., Weinstock, D., 2011. End-of-life decision-making in Canada: the report by the Royal Society of Canada expert panel on end-of-life decision-making. *Bioethics*, 25 Suppl. 1, 1-73. doi:10.1111/j.1467-8519.2011.01939.x

20. Slort, W., et al., 2011. Perceived barriers and facilitators for general practitioner-patient communication in palliative care: a systematic review. *Palliat Med*, 25(6), 613–29. doi:10.1177/0269216310395987
21. Smith, T. J., et al. 2012. American Society of Clinical Oncology provisional clinical opinion: the integration of palliative care into standard oncology care. *J ClinOncol*, 30(8), 880–7. doi:10.1200/JCO.2011.38.5161
22. Wentlandt, K., et al., 2011. Preparation for the end of life in patients with advanced cancer and association with communication with professional caregivers. *Psychooncology*, 876 (June 2011), 868–876. doi:10.1002/pon.1995

Диаграмма соотношения частей:

PROBLEMELE DE INCLUZIUNE SOCIALĂ A FAMILIILOR CARE AU ÎN GRIJA LOR COPII CU NEVOI SPECIALE

Svetlana HARAZ

MA, lector universitar, ULIM

Tatiana FOCȘA

dr. drept, lector universitar, ULIM

The children family with special needs / disabilities it is a component part of social system, by interaction directly with „disability” environment and „disability” itself.

The child grows up in the family that has not accomplished the experience of interacting with disability, a family that hardly accepts disability and hardly adapts to the child with disabilities special needs.

Our investigative study intend to analyse the family social exclusion risk aspects, through the disability and the family needs in the process of adaptation to the unknown situation, as well as to the social environment that suddenly becomes different. The faced problems of families that have children with disabilities are divergent by their nature and size, having different degrees and diverse attitudes. As a social system, the child family with disabilities / special needs, is facing daily these problems without choosing or giving up.

Keywords: *family, children with special needs / disabilities, environment, social inclusion, social exclusion, risk, social needs and problems.*

In Republica Moldova sunt 184.5 mii de persoane cu dizabilități, ceea ce constituie aproximativ 5% din populația țării. Deși în ultimii 10 ani, sub presiunea societății civile, statul a început să dezvolte anumite politici sociale în vederea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, datele statistice, analiza materialelor din mass media, unele cercetări indirecte denotă că, de fapt, aceste politici sunt implementate cu greu în practică din cauza neasigurării reformelor cu surse financiare necesare, lipsei surselor financiare în bugetele locale, nivelului redus de infor-

mare și conștientizare a problemei de către autoritățile publice centrale și locale, precum și de către instituțiile private [10].

Sistemul social este un concept „concret-analitic”, permițând cunoașterea interdependențelor, a modurilor de integrare a părților, a naturii acestor interdependențe și a regularității socialului. Se consideră sistem acel ansamblu organizat acea clasă de fenomene care satisfac următoarele exigențe:

a) poate specifica un set de elemente identificabile;

b) printre cel puțin unele din elemente există relații identificabile;

c) anumite relații implică alte relații [6].

Dicționarul de sociologie, Zamfir și Vlăsceanu (1998:), definește *sistemul social* ca o mulțime de obiecte care acționează între ele atât de intens, încât stările lor sunt interdependente, modificarea unuia ducând la modificări determinate în toate celelalte prin natura sa, viața socială prezintă caracteristică de sistem la toate nivelele sale de organizare: grupul de muncă, familia, întreprinderea, localitatea, societatea globală, umanitatea [15].

Uneori definirea sistemului este dificilă, deoarece aceasta se face prin intermediul noțiunii de structură și invers, așa cum susține Piaget (1972) [16] că structura este un sistem de transformări, iar Parsons (1978) [17], că sistemul social rezidă în organizarea structurală și funcțională.

Teoria generală a sistemelor s-a dezvoltat simultan cu cibernetica, teoria informației și comunicației, progresele matematicii, teoria deciziei, cercetarea operațională și utilizarea mai intensă a calculatoarelor. Premisele acestei teorii au fost formulate la început de către *Ludwig von Bertalanffy* a demonstrat că teoria generală a sistemelor intenționează să elaboreze proprietăți, principii și legi care sunt caracteristice sistemelor în general, indiferent de varietatea lor, de natura elementelor lor componente și de relațiile dintre ele [14].

Minuchin (1974) [12], vorbește despre tendința familiilor de a menține modelele preferate cât mai mult timp posibil și să

opună rezistență schimbării dincolo de anumite comportamente specifice. Modelele alternative de comportament sunt admise, însă numai până la o anumită limită a toleranței. Atunci când această limită este depășită familia tinde să-și învinovățească membrii de neîndeplinirea datoriilor familiale și să recurgă la apeluri de loialitate sau inducerea sentimentului de vinovație. În mod necesar, familiile interacționează cu mediul și cu alte sisteme. Familiile diferă însă prin gradul în care sunt deschise tranzacțiilor cu celelalte sisteme și prin flexibilitatea, granițelor lor externe. Prin flexibilitate înțelegem măsura în care membrii familiei au voie să dezvolte relații emoționale în afara familiei și măsura în care se fac schimburi de informații și materiale cu mediul.

Kantor și Lehr (1975) [7] propun *trei prototipuri de granițe familiale*: închise, deschise și aleatorii, fiecare dintre acestea implicând diferite modalități de relaționare cu mediul:

1. Sistemele familiale închise:

Cei care dețin autoritatea în familie creează un spațiu familial departe de cel al vecinătății și comunității. Acest sistem familial închis e caracterizat de reguli stricte care limitează tranzacțiile cu exteriorul, restrângând numărul obiectivelor, ideilor, influențelor și persoanelor care circulă din sistem în exterior sau invers.

2. Sistemele familiale deschise:

În cadrul acestui tip de sistem mișcările membrilor în familie sunt reglate printr-un consens de grup. Granițele familiilor sunt flexibile, extinzându-se mai larg în comunitate,

admițând influența acestora în interiorul familiei.

Atâta timp cât nu se încalcă normele familiei sau nu se face rau în mod particular cuiva, membrii familiei au voie să se miște cum doresc.

3. Sistemele familiale aleatorii:

Indivizii din cadrul acestui tip de sistem dezvoltă patternuri individuale ale granițelor cu exteriorul, urmărind stabilirea și apărarea propriului teritoriu, precum și pe cel al familiei. Totodată, aceste granițe reprezintă conglomerate ale stilurilor individuale. Aceste stiluri individuale se ciocnesc la un moment dat, însă pentru că nu există patternuri fixe și membrii familiei nu simt nevoia să-și modifice stilul.

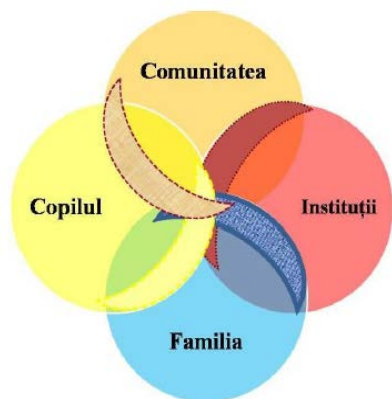

Fig.1. Raporturi de interdependență (subsistemele și zonele de interferență)

Sentimentele exprimate în familie sunt în strânsă legătură cu structura sistemului după Lewis (1976) [9]. În cadrul unui sistem cu granițe rigide, structura neclară și nediferențierea membrilor, dispozițiile afective

predominante par a fi de neajutorare, disperare, depresie, anxietate, ostilitate, culpabilitate, cinism sau apatie.

Beavers (2000) [3] analizează motivele pentru care un asemenea climat negativ creează disfuncționalități. El crede că punctul central ar fi așteptările fiecăruia din partea celorlalți. În familiile cu probleme, membrii lor cred că diferențele de opinii în mod inevitabil au un rezultat distructiv, ca interacțiunile umane sunt în mod necesar de opoziție. A aprecia această expectanță înseamnă a înțelege rezultatul modelelor comunicative perturbate: prevenirea conflictelor. Explică de asemenea, dispoziția afectivă neplăcută ce predomină în aceste familii din moment ce alternativa ar fi evitarea conflictului, rămânând astfel singur, fie de a te angaja în conflicte, ceea ce amenința eu-l, relațiile lui și sistemul familial.

Demersul nostru ipotetic susține că familia care îngrijește un copil cu dizabilități se află într-un risc iminent de excludere socială.

• *Originea și contextului apariției termenului de „excludere” și „incluziune”*

Excluderea socială analizează punctul de vedere conform căruia este refuzată participarea în societate prin violarea drepturilor cetățenești, a celor politice și sociale.

Originea termenului de excludere socială se regăsește în Franța (anii 70 ai secolului trecut) ca răspuns la problema susținerii integrității și solidarității sociale. În 1974, René Lenoir, secretar de stat cu afaceri sociale în guvernul gaullist condus de

Jacques Chirac, a publicat cartea *Les Exclus*. După Lenoir, „exclușii” reprezentau toate categoriile sociale care nu erau incluse în sistemele de asigurări sociale specifice statului social (*welfare state*) [8].

Conform lui Marmur D (2002) [11]: „Incluziunea socială este mai mult decât „cei respinși, neintegrați în interior. De fapt, este o apropiere fizică, socială și economică a distanțelor care separă oamenii, nu doar despre eliminarea barierelor și a granițelor dintre NOI și EI.”

Conceptul de *incluziune socială* este introdus în 2006 prin diferite Comunicări ale Comisiei Europene (CE). Din 2008 CE prin **Recomandarea privind „Incluziunea activă”** [5] (*incluziunea activă înseamnă a permite fiecărui cetățean, în special celui mai dezavantajat, să participe pe deplin în societate, inclusiv prin angajare*) tuturor statelor membre UE se recomandă a concepe și implementa o strategie integrată și comprehensivă pentru incluziunea activă.

Încurajarea activă înseamnă a permite fiecărui cetățean, în special celui mai dezavantajat, să participe pe deplin la societate, inclusiv prin angajare.

Conform DEX [1]: Proprietate care constă în faptul că orice element al unei mulțimi date aparține și altei mulțimi.

- *Modele de abordare ale dizabilității*

În timp, abordarea dizabilității a evoluat:

– *de la filantropică*, care privea persoanele cu dizabilități drept persoane care nu își pot purta singure de grijă și au nevoie de empatia și suportul celor din jur,

– *la cea medicală*, care consideră persoanele cu dizabilități au nevoie de cât mai multă recuperare pentru a ținti spre stadiul de normalitate și a avea drepturi, respectiv pentru a participa în societate;

– *la abordarea socială* consideră că dizabilitatea este rezultatul unei proaste organizări a societății: de aceea, persoanele cu dizabilități se confruntă cu prejudecii care împiedică participarea lor în societate în condiții de egalitate cu ceilalți;

– *și la abordarea bazată pe drepturile omului*, care vede persoanele cu dizabilități ca având drepturi în mod intrinsec și vizează asigurarea accesului deplin și egal la toate drepturile fundamentale a persoanei cu dizabilități și promovarea respectului pentru demnitate [2].

Abordarea de către Uniunea Europeană a problemelor dizabilității se bazează pe „modelul social” care, la rândul său, se bazează pe drepturile tuturor persoanelor de a participa la viața socială în mod egal și deplin. La nivel internațional și european, se recunoaște că problematica dizabilității trebuie tratată prin prisma drepturilor omului.

În momentul de față, în lume, au loc dezbateri frecvente referitoare la rolul factorilor de mediu și de atitudine, tocmai pentru a scoate în evidență faptul că dizabilitatea nu este un atribut al persoanei, ci al relației dintre persoana având o anumită afectare/deficiență și mediu. Mediul neadaptat este cel care „dizabilitează” persoana, datorită în mod deosebit obstacolelor arhitecturale dar nu numai, iar în această relație asumarea responsabilității de a elimina barierele și de a

facilita participarea activă la viața socială a persoanelor cu dizabilități devine obligație a fiecăruia dintre noi [14].

- *Atitudini față de dizabilitate*

Gordon W. Allport (1935) a încercat să definească atitudinea ca o stare mentală și neuropsihică de pregătire, ca replică la un stimul, organizată ca urmare a experienței subiectului și care exercită o influență directă sau în dinamică a răspunsurilor individului față de totul la care se raportează.

Atitudinile sunt sociale pentru că individul se raportează la „obiectele” din mediul său, prin cunoașterea obiectivă a situațiilor, prin semnificația și valoarea ce o acordă diferitelor realități sociale.

Deși pare un lucru general acceptat, totuși, din cauza neînțelegerii, a reminiscentelor de intoleranță și de mentalitate învechită, drepturile umane firești mai sunt refuzate sau trunchiate în cazul persoanelor cu dizabilități [13].

- *Excluziunea / incluziunea socială prin prisma valorilor sociale*

Hilary Silver (1995) și-a propus să clarifice valorile și înțelesurile asociate excluziunii sociale prin trei paradigme:

- Solidaritate (ruptură a liantului social dintre individ);
- Specializare (indivizii diferă, iar prin specializare, ei vor face parte din grupuri și sfere sociale diferite);
- Monopol (ordinea socială ca fiind de tip coercitiv, impusă printr-un set de relații de putere).

- *Studiul problemelor de incluziune socială a familiei care are în grijă sa copil cu nevoi speciale / dizabilități.*

- **Scopul investigației:** Identificarea problemelor de incluziune socială a familiei care are în grijă sa copil cu nevoi speciale/dizabilități.
- **Obiectul cercetării:** problemele de incluziune socială a familiei care are în grijă sa copil cu nevoi speciale /dizabilități
- **Obiectivele investigației:**
  - Analiza literaturii și a modelelor explicative ale problematicii abordate;
  - Aplicarea instrumentariului investigației (Diferențialul semantic (Osgood) și Scala atitudinilor);
  - Identificarea problemelor familiei care îngrijește copil cu nevoi speciale / dizabilități;
  - Elaborarea arborelui problemei;
  - Comentarii epistemologice, concluzii și recomandări.
- **Ipoteza cercetării:** Excluziunea socială a familiilor care îngrijesc copil / copiii cu dizabilități se manifestă la nivelul confluinței dintre auto- și heteroaprecierile cu valență negativă date realității pe care o parcurg aceste familii, manifestate la nivel de percepții și atitudini.
- **Parametri metodologi:**
- Eșantionul cercetării: 790 subiecți: 580 persoane = Populație; 210 persoane= Părinți. *Eșantion:* stratificat, reprezentativ.
- Aria geografică a cercetării: municipiul Chișinău, orașul Orhei, raionul Călărași (localități urbane și localități rurale).
- Metodele investigației:
  - Diferențialul semantic (Osgood, 1957);

- Scala atitudinilor;
- Metoda one-way ANOVA pentru grupuri independente: Parinti (N = 210) și Populație (N = 580).

Instrument aplicat: Chestionar complex.

❖ Realizarea investigației:

Pentru a identifica dispersiile în ceea ce privește percepția copilului / persoanei cu dizabilități, a mamei și tatălui care au copil cu dizabilități am folosit Diferențialul semantic (Osgood);

Pentru identificarea atitudinilor față de familiile care îngrijesc copil sau copii cu dizabilități, am utilizat o Scala a atitudinilor (constituit dintr-un șir de întrebări prin aranjarea răspunsurilor de la foarte negativ la pozitiv ca o scară ordinală de 7 puncte).

Pentru analiza datelor am creat baza de date prin introducerea tuturor variabilelor pentru aplicația SPSS.

Pentru analiza statistică efectivă am folosit Metoda one-way ANOVA.

Analiza statistică discriptivă

• Rezultatele cercetării:

Descriptiv

	N	Media	Abatere standard	Eroare standard	95% Interval de încredere pentru valoarea medie		Minimum	Maximum	
					Limita inferioară	Limita superioară			
Percepția persoanei adulte a unui adult cu dizabilități cu (Scor înalt = Mai negativ)	0 Populație 1 Parintii Total	589 210 799	87.37 89.42 87.91	25.342 30.931 26.918	1.044 2.134 .952	85.32 85.21 86.04	89.42 93.63 89.78	34 34 34	166 170 170
Percepția tatălui (0 P) a Tatălui (1P) care îngrijeste copil cu dizabilități (Scor înalt = Mai negativ)	0 Populație 1 Parintii Total	589 210 799	77.98 78.98 78.24	30.423 33.650 31.285	1.254 2.322 1.107	75.52 74.40 76.07	80.44 83.55 80.42	34 34 34	170 170 170

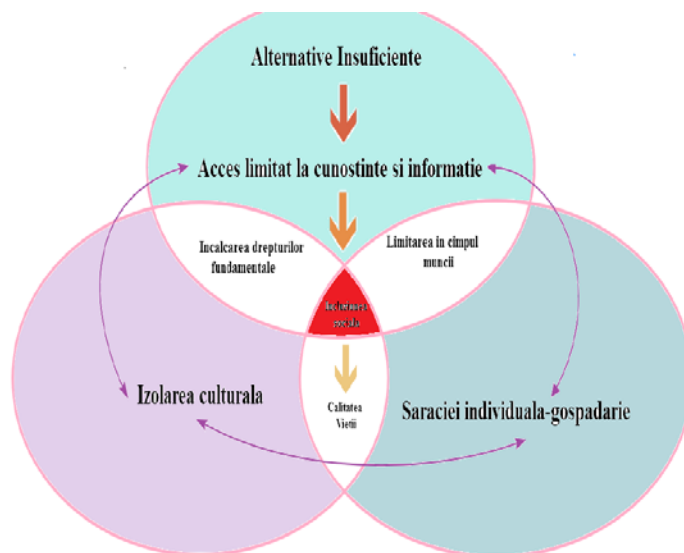
Percepția mamei (0 P) a Mamei (1P) care îngrijește copil cu dizabilitati (Scor înalt = Mai negativ)	0 Populatie	589	73.91	34.283	1.413	71.13	76.68	34	170
	1 Parintii	210	71.35	32.482	2.241	66.93	75.77	34	168
	Total	799	73.23	33.817	1.196	70.89	75.58	34	170
Percepția copilului cu dizabilitati (Scor înalt = Mai negativ)	0 Populatie	589	85.20	30.052	1.238	82.76	87.63	34	170
	1 Parintii	210	91.16	32.040	2.211	86.80	95.52	34	168
	Total	799	86.76	30.679	1.085	84.63	88.89	34	170
Scala atitudinilor fata de familiile care îngrijesc un copil cu dizabilitati	0 Populatie	580	6.03	1.499	.062	5.90	6.15	1	8
	1 Parintii	210	6.26	1.405	.097	6.07	6.45	2	8
	Total	790	6.09	1.477	.053	5.99	6.19	1	8

- Diferențialul semantic ne-a oferit următorul rezultat semnificative: Părinții (1P) tind să perceapă mai negativ copiii cu dizabilități decât Populația (0P) (Valoarea medie = 91.16 vs. 85.20), iar diferența nu se datoreze unei erori aleatorii (Probabilitatea este.016%).
- Scala atitudinilor, rezultatul obținut denotă faptul că Părinții (1P) au o atitudine mai pozitivă față de familiile care îngrijesc un copil cu dizabilități (Valoare medie = 6.26 vs. 6.03), iar diferența nu se datorează unei erori aleatorii (Probabilitatea este.047%).

• **Probleme de incluziune socială a familiei care îngrijește copil cu dizabilități**

- Atitudinea față de dizabilitate (ambele grupuri);
- Percepția dizabilității (persoanei cu dizabilitate) (ambele grupuri);
- Cunoașterea dizabilității - unul dintre factorii care mențin o „reticență” - ezitare din partea ambelor grupuri;
- Pierderea statutului social și economic;
- Periclitarea unei socializări continue;
- Etichetarea (proiecția stigamului).

- **Arborele problemei**

***

Fig. 2. Arborele problemei

Comentariu epistemologic

- Atitudinile sunt omniprezente în diferitele forme ale activității umane;

- Atitudinile pot fi sesizate indirect, pornind de la manifestările și efectele lor observabile;

- Teoria stigmei (sociale). Impactul negativ de la stigmă este unul mai complex decât însăși de la dizabilitatea în sine;

- Teoria sistemelor & Teoria ecosistemică: Sistemele simple se comporta în moduri complexe. Comportamentul complex presupune cauze complexe, iar sistemele diferite se comportă diferit;

- Dubla proveniență a excluziunii sociale a părinților care au în grija lor copii cu dizabilități (sistemul de opinii și valori);

- Existența unui șir de factori (micro-mezzo – macro-) care „catapultează” familia copilului cu dizabilități în grupul marginalizat de populație (cu preponderență mamele).

Cum trebuie să acționăm? Schimbarea planificată:

- **Motivația**

- ceea ce oamenii doresc și cât de mult o doresc

- **Capacități**
  - resursele pe care oamenii le aduc în procesul de schimbare
- **Oportunități**
  - se referă la condițiile și mediul care invită și sprijină schimbarea

Comentarii/concluzii:

- Atitudinile negative față de dizabilitate pot avea anumite implicații pentru calitatea asistenței și a suportului. Familiile își ascund sau își infantilizează copiii cu dizabilități, iar furnizorii de îngrijire își pot abuza sau nerespecta persoanele cu care lucrează.
- Atitudinile negative și discriminarea subminează de asemenea posibilitatea ca persoanele cu dizabilități să își facă prieteni, să

își exprime sexualitatea și să realizeze viața de familie pe care persoanele fără dizabilități o au.

– Atitudinile față de dizabilitate și percepțiile persoanei cu dizabilități sunt proiectate asupra întregii familii.

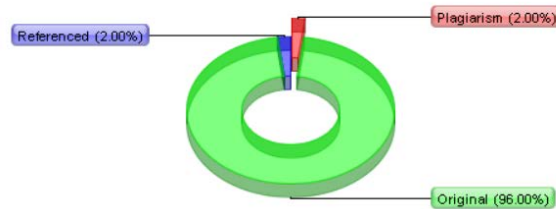
– Părinții au o poziție fermă în ceea ce privește atitudinea față de copilul său, comportamentul fiind o parte componentă a atitudinii și părinții au demonstrat trifactorialitatea atitudinii (ce cred și cum îi văd (componenta cognitivă), ce simt (componenta afectivă) și cum mă comport (componenta comportamentală). Nu am identificat respingere, inacceptare, dimpotrivă am identificat mai mult credințe pozitive, toleranță, grijă, protecție.

Bibliografie:

1. Academia Română. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția 2016. București: Univers Enciclopedic, 2016. 1376 p.
2. Barnes C. *Disabled people in Britain and discrimination. A Case for Anti-discrimination Legislation*. London: C. Hurst & Co. Publishers, 1991. 264 p.
3. Beavers R., Hampson R. B. *The Beavers Systems Model of Family Functioning*. Oxford: Blackwell Publishers, 2000. 108 p.
4. Bertalanffy L. *General Theory of Systems. Application to Psychology. The Social Science: Problems and Orientations*. Paris: The Hague Mouton, 1968. 510 p.
5. Commission Recommendation of 3 October 2008 on the active inclusion of people excluded from the labour market (notified under document number C(2008) 5737) [on-line] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32008H0867> [vizitat: 07.05.2018].
6. Haralambie E. *Teoria reglării sistemelor sociale*. București: Academiei, 1972. 202 p.
7. Kantor D., Lehr W. *Inside the family*. San Francisco: Jossey-Bass, 1975. 259 p.
8. Lenoir René. *Les Exclus: un Français sur dix.. In: Points Actuels*, édition du Seuil, Paris, 3e édition mise à jour, 1981 (1974), 182 p.
9. Lewis J. M., Beavers W. R. *No Single Thread: Psychological Health in Family Systems*. New York: Macmillan Press, 1976. 228 p.
10. Malcoci L. *Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități: Studiu sociologic*. Chișinău: Arva Color, 2017. 60 p.

11. Marmur D. *Ethical Reflection on Social Inclusion*. Ontario: The Laidlaw Foundation, 2002, 35 p.
12. Minuchin S. *Families and Family Therapy*. Cambridge: Harvard University Press, 1974. 280 p.
13. Racu S. și al. *Drepturile omului și problema dizabilităților*. Chișinău: Cartier, 2011. 280 p.
14. Stanciu M. *Copiii cu dizabilități*. București: UNICEF, 2013. 72 p.
15. Zamfir C., Vlăsceanu L. *Dicționar de sociologie*. București: Babel, 1998. 754 p.
16. Piaget J. *Psihologie și pedagogie*. București: Didactică și Pedagogică, 1972. 210 p.
17. Parsons T. *The Social System*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1991. 448 p.

Диаграмма соотношения частей:

STRATEGII DE ADAPTARE PSIHO-EMOTIONALĂ, COMPORTAMENTALĂ ȘI RELIGIOASĂ LA PACIENTII CU DIABET

Victoria GONȚA,
dr. conf. univ., AUM,
Simona LUNCANU,
psiholog clinician, Iași, drd., ULIM

Psycho-emotional, behavioral and religious strategies for patients with diabetes

The illness causes the fear of a possible addiction, handicap and death. It affects many aspects of life and it requires the necessity of a multidisciplinary treatment based on a patient. Living under the influence of stress associated with the diagnosis of diabetes demands strategies of coping that lead to regaining the sense of balance. The psychological implications of the illness are dictated by the emotional feelings and the value judgements triggered by the unexpected diagnosis of the illness although the prognosis seems to be excellent. The delay in diagnosis decreases the patients' confidence in the results of science. And equally important is the fact that the treatment is a psychological and emotional struggle, it causes losses in terms of body image, the body functioning, existential security, changes of roles, the patient frequently associating the illness with the loss of self resources.

Spirituality and religiosity have an important role in fighting the illness or dealing with the somatic effects of stress. The religious people cope with the illness in a more effective way, the belief in God given control being important for their mental health. That's why, using the religious coping strategies gives sense to the control without interfering with the self responsibility. This stimulates a better response of the hypothalamic-pituitary-adrenal axis to the stress.

Dealig with the illness and the emotional stress requires the using of adaptive coping strategies. A coping strategy is related to the psychological profile of the patient. Most of the studies on the relation between the illness perception and patients' coping strategies have used methods based on the distinction between the adapting strategies of coping centered on the problem and the strategies centred on the emotion. But this distinction creates a major conceptual problem, the cognitive dimension overcomes the limits of this dichotomy.

Keywords: *family history of diabetes, family adaptability, cognitive-behavioral coping strategies, illness perception, religious coping strategies.*

trăi sub influența factorilor de stres asociați cu diagnosticul de diabet impune dezvoltarea unor *strategii de coping* care să ajute pacientul să recâștige un

„sens al echilibrului” [35]. Adaptarea la boală se aseamănă cu adaptarea la un eveniment stresant major și poate fi analizată din punctul de vedere al intensității solicitărilor

asupra *resurselor adaptative ale individului* [26] și asupra *resurselor de coping* sau a *autoeficacității* [3].

Aproximativ 10-25% dintre pacienți dezvoltă o tulburare depresivă dependentă de gradul de depreciere, stadiul bolii, simptome precum durerea [8]. Temerile legate de moarte, dependență și handicap, contribuie la dezvoltarea unui nivel ridicat de stres psihologic pentru pacient [32]: boala afectează multe dimensiuni ale vieții consolidând necesitatea unui *plan de tratament multidisciplinar centrat pe persoană* inclusiv parcurgerea unui program psihoterapeutic.

Implicațiile psihologice ale bolii sunt dictate de trăirile emoționale și judecățile de valoare ale pacientului atunci când diabetul intervine neașteptat în viața sa deși prognosticul pare a fi excelent. Întârzierea diagnosticării bolii scade încrederea pacienților aflați în căutarea tratamentului necesar supraviețuirii; un alt aspect la fel de important este acela că tratamentul este adesea solicitant fizic și emoțional, provoacă pierderi multiple în ce privește imaginea corporală, funcționarea organismului care suferă modificări, securitate existențială, schimbări de rol, pacientul asociind frecvent boala cu epuizarea resurselor personale.

Gestionarea bolii și stresului emoțional necesită utilizarea unei mari varietăți de strategii de coping adaptativ: *tipul de strategie de coping* folosită de individ pentru a face față bolii este legată de adaptarea psihologică la situația de boală [11;30;39;45;46].

Folkman și Lazarus [25;26] au distins două categorii de *strategii de coping*: *centrate pe*

problemele inerente situației de boală ce descriu efortul de a modifica sursa tensiunii sau de a atenua stresul indus de boală, respectiv *strategii adaptative centrate pe încercarea de a gestiona conflictele interne* precum autocontrolul, evadarea din situație, evitarea, resemnificarea pozitivă a situației, sau centrate pe încercarea de a gestiona conflictul dintre individ și mediu precum punerea în perspectivă, căutarea suportului social, acceptarea, reorientarea spre planificare.

Evaluarea este definită ca judecarea unui eveniment ce determină percepția situației ca stresantă, amenințătoare, cu efecte nocive [57]. *Amenințarea* se referă la percepția asupra prejudiciului sau pierderii suferite din cauza situației de boală. Lazarus în 1990 a postulat că situația de boală este apreciată ca susceptibilă de a fi gestionată prin *strategii de coping dezadaptativ* în timp ce McCrae [34] a constatat că situația de boală este apreciată ca o provocare frecvent asociată cu *mecanisme de coping adaptativ* de tipul acțiunii raționale, perseverenței, gândirii pozitive, negării, adversității și umorului.

Liu și Cao în 2014 au investigat relația dintre istoricul familial de cancer și strategiile de coping utilizate în scopul adaptării la suferința provocată de situația de boală [28]; autorii au constatat faptul că între pacienți au existat diferențe semnificative în ce privește nivelul de anxietate și depresie specifice interpretării bolii instalate ca primejdioasă și strategia de coping: apare o corelație pozitivă între tulburările afective (anxietate, depresie și stresul negativ generat de situația de boală) și strategiile de coping negativ. *Strategiile de*

coping negativ au intermediat relația dintre boală și nivelul de stres generat de boală.

Cele mai multe studii care urmăresc investigarea relației dintre percepția bolii și strategiile de coping utilizate de pacienți au folosit instrumente pe baza divizării strategiilor de adaptare în *coping centrat pe problemă* (activ-pasiv) și *coping centrat pe emoție* (pozitiv-negativ). Însă, elaborarea acestei distincții generează o problemă conceptuală majoră, deoarece există o dimensiune care depășește limitele acestei dihotomii: dimensiunea cognitivă (gânduri), comparativ cu cea comportamentală (comportamente) [14;16], care este mai puțin explorată în studiul strategiilor de adaptare. *Strategia de adaptare cognitivă* contribuie la gestionarea și reglarea emoțiilor destinate adaptării la boală, cu scopul de a evita ca pacienții să devină copleșiți de evenimentul negativ cu care aceștia se confruntă.

Studiile susțin că indivizii care au adoptat mecanisme de coping eficiente au avut tendința să raporteze niveluri scăzute ale anxietății și depresiei, mai puține simptome psihosomatice și un nivel mai ridicat al calității vieții comparativ cu indivizii care au adoptat mecanisme de coping mai puțin eficiente [19]. Totodată, adoptarea, într-o anumită situație / confruntare cu un eveniment negativ, a mai multor strategii de coping ar putea fi mai eficientă decât adoptarea unei singure strategii.

Pornind de la această idee am analizat studiile în domeniu asupra relației dintre spiritualitate și religiozitate, respectiv strategiile de coping religios și consecințele confruntării cu un eveniment negativ. *Modelul*

bio-psiho-social-spiritual este susținut de deschiderea psihologilor clinicieni pentru dimensiunea spirituală a omului: componentele credinței religioase (afective, volitiv-acționale și cognitive) se asociază sănătății mentale [4]. Din acest motiv manifestările religioase ar trebui asociate cu sănătatea în măsura în care *maturitatea religioasă* se dovedește a fi o bună modalitate de adaptare psihologică la mediu.

Religiozitatea corelează pozitiv cu reducerea mortalității și morbidității generale, religiozitatea / spiritualitatea având un impact semnificativ asupra *sănătății fizice* ca factor de protecție față de bolile cardiovasculare sau cancer [43].

Subiecții cu mare *implicare religioasă* au o longevitate mai mare și o capacitate mai mare de coping la vârste înaintate. Într-un studiu dublu-orb într-o secție de coronarieni s-a constatat că pacienții religioși prezentau mai puține complicații și necesitau mai puține antibiotice sau diuretice [7].

Forumul Internațional de Medicină Alopată și Alternativă desfășurat la București în 2013 a ilustrat prin patru studii atenția oferită relației spiritualitate - sănătate. Unul dintre acestea a evaluat *impactul religiozității asupra sănătății orale și a fumatului* la adulți creștini-ortodocși [40]: au fost intervievați pacienții unui cabinet stomatologic (64% femei), fiind investigați factorii socio-demografici și psihologici, sănătatea orală și fumatul, respectiv implicarea religioasă. Rezultatele au evidențiat *diferențe* semnificative între subiecții religioși și cei nereligioși în ceea ce privește *genul*: femeile sunt mai

religioase, *statusul marital*: căsătoriții sunt mai religioși, *educația*: cei mai instruiți sunt mai nereligioși, *pierderea speranței*: mai accentuată la nereligioși, *anxietatea*: mai accentuată la nereligioși, *percepția stresului*: mai accentuată la religioși, *depresia*: mai accentuată la religioși.

Religiozitatea non-organizațională a corelat semnificativ cu *frecvența igienei orale*, nefumătorii au înregistrat scoruri ridicate la toate dimensiunile DUREL [10]: *religiozitate organizațională, non-organizațională și intrinsecă*. Rezultatele sugerează că spiritualitatea / religia reprezintă un determinant important al sănătății orale și practicării fumatului la adulții români de confesiune ortodoxă.

Participarea regulată la oficiile religioase furnizează *sentimentul de valorizare personală*, prin *ajutorarea altora și emoții pozitive consecutive*. Studiul relației dintre religiozitate / spiritualitate și *lungimea supraviețuirii* a evidențiat faptul că indivizii cu o bună religiozitate organizațională (*gradul de participare la oficii*) prezintă o incidență mai mică a *bolilor coronariene, hipertensiunii arteriale, cancerului* și un nivel scăzut al *colesterolului plasmatic* [22].

Mediatorul ar putea fi *stilul de viață sănătos, dieta moderată, prezența unui suport social activ și protectiv, o stimă de sine mare, gândirea optimistă și senină* [44].

Influența religiozității / spiritualității asupra *sistemului imunitar* este evidențiată de un nivel crescut al celulelor T helper, un număr mai mare al globulelor albe și limfocitelor. Pe de altă parte, indivizii religioși au un mai bun răspuns al *axei hipotalamo-*

hipofizo-suprarenale la stres [13] sau un nivel mai mare de GABA, *melatonină* sau *serotonină* [38]. Afiliația, comuniunea, rugăciunea împreună pot reprezenta o alternativă naturală de coping mediată de activarea sectoarelor *cortexului prefrontal* și a *amigdalei* [48].

Depresia reprezintă o problemă comună a pacienților vârstnici cu boli cronice dar prevalența depresiei majore se ridică la peste 10% la vârstnicii spitalizați [21], și la peste 35% incluzând și depresia subsindromală, persistentă mult timp după tratarea bolii somatice și externare. Recuperarea din depresie ar putea fi facilitată de religiozitate și sprijinul social acordat: un studiu specific realizat pe pacienți cu vârste peste 60 de ani, diagnosticați cu tulburare depresivă (depresie majoră sau subsindromală) monitorizați după externare, timp de un an, o dată la trei luni, a examinat variabilele religioase ca predictor ai timpului de remisie cu corecții pentru factori demografici, sănătate fizică, status psiho-social și tratamentul aplicat, evidențiind faptul că în următoarele 30 de săptămâni 54% dintre pacienți au avut remisii ale depresiei.

Religiozitatea intrinsecă [profundă sau subiectivă] a corelat semnificativ cu *timpul de remisie*, dar nu și cu frecventarea bisericii și practicile religioase private: pacienții cu depresie și scoruri mari de religiozitate intrinsecă au avut remisii mai rapide decât pacienții cu scoruri mai mici. Studiul a conchis că religiozitatea intrinsecă sporită este un predictor independent al remisiei timpurii.

Alte studii au identificat o corelație modestă și semnificativă între gradul de religiozitate și *numărul simptomelor depresive*, asociere modulată de tipul de religiozitate, confirmând rezultatele publicate de Koenig și Larson [22]. Frecvența participării la oficiile religioase corelează cu simptome depresive ușoare, credința în valorile religioase putând antrena un nivel ridicat de depresie [2].

Religiozitatea antrenează un risc sporit de depresie la femeile cu istoric de depresie în copilărie, față de populația generală, însă a fost protectivă pentru depresie la femeile ce nu au avut antecedente. S-a remarcat că femeile ce au avut experiența depresiei în copilărie sunt înclinate să devină religioase la vârstă adultă.

Studiile asupra relației spiritualitate / religiozitate-*anxietate* au oferit rezultate neconcludente: unele studii au arătat că anxietatea este crescută la persoanele religioase [47], în timp ce altele au concluzionat că anxietatea scade odată cu creșterea religiozității ce funcționează ca mediator al evenimentelor stresante sau conferă un *plus de siguranță* față de situațiile neprevăzute.

Spiritualitatea solicită expansiunea conștiinței și responsabilității pentru și dincolo de sine, de la problemele locale la cele globale: stimulează generozitatea și compasiunea pentru suferința altora, materializate prin servicii de asistență socială și voluntariat pentru a îmbunătăți condițiile de viață sau a atenua nedreptatea, cristalizând *latura spirituală a persoanei*.

În cadrul procesului de adaptare activă la stresul produs de diagnosticarea cu o boală

cronică (asociată cu afectarea stării de sănătate și mortalitate ridicată), orientarea către redimensionarea vieții religioase și spirituale constituie o resursă, prezentă la mulți bolnavi cronici și recunoscută de specialiștii angajați în serviciile de asistență medicală, psihologică și socială a bolnavilor cronici [49].

Boala trebuie privită ca resursă pentru schimbare și creștere în plan spiritual: spiritualitatea urmărește vindecarea și reconcilierea relației individului cu sinele și cu ceilalți vorbind despre sens și scop esențial în viața persoanei [41]. Valorile spirituale (speranța, credința și altruismul) susțin lupta cu adversitățile, suferințele emoționale și crizele individuale produse de bolile cronice.

Religia și viața religioasă oferă un limbaj al speranței și calea spre înțelegerea propriilor suferințe: alături de familie, comunitățile religioase oferă un considerabil suport de ordin social și emoțional.

Într-un studiu, 85% dintre pacienții diagnosticați cu diverse forme de cancer au susținut că încrederea în medici crește când aceștia discută aspecte de ordin spiritual. În plus, 95% dintre pacienții ce considerau spiritualitatea importantă, doreau ca medicul lor curant să fie sensibil la nevoile spirituale incluzându-le în tratament [40]. Spiritualitatea este mai amplă decât religia și parcurgerea tematicii spirituale a pacienților, presupune înțelegerea faptului că spiritualitatea poate fi exprimată în variate moduri: Biserica frecventată oferă suport pentru fundamentarea vieții spirituale, suportul spiritual poate

fi oferit de prieteni ce împărtășesc aceleași concepții și valori sau familie.

Un alt studiu realizat pe pacienți oncologici a evidențiat faptul că spiritualitatea este asociată cu un *nivel scăzut al distresului și o calitate bună a vieții*, indiferent de perceperea amenințărilor vieții. Nivelurile ridicate ale semnificației propriiei vieți și păcii interioare tind să se asocieze cu niveluri scăzute ale depresiei.

Într-un alt studiu longitudinal, efectuat la nivel național în rândul americanilor, supraviețuitorii diverselor forme de cancer (plămân, prostată, de sân, colon, uter) și a diverselor stadii ale evoluției bolii neoplazice au fost comparați cu respondenți, fără istoric de boală neoplazică, echivalați din punct de vedere socio-demografic [29]: rezultatele au evidențiat faptul că supraviețuitorii diverselor forme de cancer înregistrează o deteriorare, reziliență (revenire la starea de funcționare normală) sau îmbunătățire a stării de sănătate mentală, dispoziției afectiv-emoționale, stării de bine în plan psihologic, stării de bine în plan social, respectiv experienței în plan spiritual.

În plus, vârsta a avut un efect important asupra *status*-ului supraviețuitorilor: pacienții vârstnici care nu au neglijat spiritualitatea s-au adaptat mai bine la stresul produs de diagnosticarea cu boala malignă, pacienții tineri prezentând un risc ridicat de a experimenta deteriorarea stării de sănătate mentală și a dispoziției afectiv-emoționale [31].

Într-un alt studiu, a fost reafirmată *nevoia asistenței religioase și spirituale* a bolna-

vilor oncologici în stadiul avansat în urma eșecului tratamentului chimioterapeutic [20]: analizând discuțiile asupra religiozității, suportului spiritual din partea comunităților religioase de apartenență și a sistemului medical, calității vieții percepută subiectiv, preferințelor referitoare la tratamentul oncologic, respectiv planificării îngrijirii paliative, s-a constatat faptul că majoritatea participanților (88%) considerau religia importantă în efortul de adaptare la boala malignă, aproximativ jumătate dintre participanți au raportat faptul că nevoile lor spirituale erau minimal sau deloc satisfăcute de comunitatea religioasă de apartenență, iar 72% dintre participanți au declarat că serviciile de îngrijire medicală răspundeau minimal sau deloc propriilor nevoi în planul vieții spirituale.

Nivelul suportului spiritual, nivelul religiozității, orientarea pozitivă și negativă către adaptare în plan religios, apartenența rasială, sexul, vârsta, nivelul performanței în activitățile cotidiene și mediul de rezidență au explicat împreună 25% din variația calității vieții percepută subiectiv de participanți, însă numai nivelul suportului spiritual [42], orientarea negativă către adaptarea în plan religios, rasa, sexul, vârsta și nivelul performanței în activitățile cotidiene au fost predictorii semnificativi. Dintre aceste variabile, nivelul suportului spiritual și nivelul performanței în activitățile cotidiene au fost cei mai puternici predictorii pozitivi.

De asemenea, nivelul religiozității (alături de rasă și vârstă) a fost un predictor pozitiv și semnificativ statistic al dorinței de

a parcurge toate protocoalele necesare prelungirii vieții [18]. Studiul arată că serviciile de îngrijire medicală și comunitățile religioase ar trebui să se centreze pe asistența de ordin religios și spiritual a bolnavilor oncologici întrucât suportul spiritual tinde să se asocieze cu un nivel ridicat al calității vieții [20].

Alături de reziliență, religiozitatea atrage atenția cercetătorilor preocupați de studiul proceselor implicate în adaptarea pozitivă a pacienților cu comorbidități cronice severe [6]. Hill și Pargament au realizat un studiu corelațional prospectiv pe pacienți diagnosticați cu boala renală cronică, dintre care jumătate urmau procedura de hemodializă și au constatat faptul că aproximativ 41% dintre aceștia prezentau un nivel scăzut al complianței la medicația specifică, cooperării pentru realizarea ședințelor de hemodializă (stabilit prin contabilizarea ședințelor la care pacienții au lipsit și a ședințelor scurtate), religiozitatea manifestată public și cea intrinsecă fiind predictorii semnificativi ai numărului de ședințe de hemodializă la care pacienții lipsiseră sau pe care le scurtaseră [15]; reziliența a fost predictor pozitiv al nivelului aderenței la medicația specifică dar predictor negativ al aderenței la ședințele de hemodializă.

Cercetările din domeniul medical din ultimii 20 de ani asupra relației dintre

spiritualitate, religiozitate, sănătatea mentală și fizică au evidențiat faptul că persoanele religioase au o viață mai lungă, suferă rar de boli cardiovasculare decât dintre persoanele nereligioase [37].

Viața religioasă corelează cu comportamente pro-sănătate, cum ar fi *exercițiile fizice, dieta sănătoasă, lipsa tutunului, folosirea centurii de siguranță, a serviciilor de prevenire* [5]. De altfel, persoanele religioase manifestă mai puține simptome depresive și anxioase, și frecvența adicțiilor este mai mică.

Nenumărate cercetări au demonstrat *corelații negative între religiozitate și consumul de alcool: rugăciunea și alte practici spirituale ajută în recuperarea din adicții* [23]. Pe de altă parte practicile religioase corelează invers cu frecvența gândurilor suicidare [19].

Spiritualitatea, religiozitatea joacă rol important în *lupta cu boala sau în combaterea efectelor somatice ale stresului* [30]. Persoanele cu convingeri spirituale se confruntă mai eficient cu boala, decât persoanele fără convingeri spirituale [12].

Comportamentele de coping spiritual sunt caracteristice bolnavilor cu astm, SIDA, cancer, scleroză multiplă, boli cardiovasculare, diabet, dureri cronice [37]. Cercetările au confirmat că strategiile de coping spiritual sau religios corelează cu nivelul scăzut de depresie în timpul bolii [36].

Bibliografie:

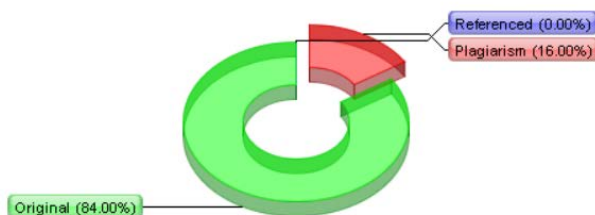
1. Ano G.G., Vasconcelles E.B. Religious coping and psychological adjustment to stress: A meta-analysis. *Journal of Clinical Psychology*. 2005. no. 614, pp. 461-480.

2. Baetz M., Griffin R., Bowen R. Association between spiritual and religious involvement and depressive symptoms in a Canadian Population. *Journal of Nervous and Mental Disease*. 2004. no. 192, pp. 818-822.
3. Bandura A. Human agency in social cognitive theory. *American psychologist*. 1989. vol. 44 (9), pp. 1170 - 1175.
4. Bekelman D.B., Parry C., Curlin F.A., Yamashita T., Fairclough D.L., Wamboldt F.S. A comparison of two spirituality instruments and their relationship with depression and quality of life in chronic heart failure. 2010. *Journal of pain and symptom management*.
5. Berrett M.E., Hardman R.K., Richards P.S. The Role of Spirituality in Eating Disorder Treatment and Recovery. *Journal of the European Health Psychology Society*. 2010. vol. 24 (1), pp. 283-287.
6. Bonelli R.M., Koenig H.G. Mental Disorders, Religion and Spirituality 1990 to 2010: A Systematic Evidence-Based Review. *Journal of Religion and Health*. 2013. vol. 52 (2), pp. 657-667.
7. Byrd E.K. Concepts related to inclusion of the spiritual component in services to persons with disability and chronic illness. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*. 1997. vol. 28 (4), pp. 26-29.
8. Chochinov H.M. Psychiatric care of the cancer patient. *Medicine North America*. 1994. no. 17, pp. 671-674.
9. Doron J., Thomas-Ollivier V., Vachon H., Fortes-Bourbousson M. Relationships between cognitive coping, self-esteem, anxiety and depression: A cluster-analysis approach. *Personality and Individual Differences*. 2013. vol. 55 (5), pp. 515-520.
10. Dumitrescu A.L., Cojocaru M. Religion, psychological-well being, oral health and smoking behavior in Romanian orthodox adults. *Volumul de rezumate al Forumului Internațional de Medicină Alopată și Alternativă*. București. 2013. p. 18.
11. Dunkel-Schetter C.D., Feinstein L.G., Taylor S.E., Falke R.L. Patterns of coping with cancer. *Health Psychology*. 1992. vol. 11, pp. 79-87.
12. Ellis A. Psychotherapy and atheistic values: A response to A. E. Bergin's Psychotherapy and religious values. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1990. no. 48, pp. 635-639.
13. George L.K., Ellison C.G., Larson D.B. Explaining the relationship between religious involvement and health. *Psychological Inquiry*. 2002. no. 13, pp. 190-200.
14. Hamilton J.G., Lobel M., Moyer A. Emotional distress following genetic testing for hereditary breast and ovarian cancer: a meta-analytic review. *Health Psychology*. 2009. vol. 28 (4), pp. 485-510.
15. Hill P.C., Pargament K.I. Advances in the conceptualization and measurement of religion and spirituality: Implications for physical and mental health research. *American Psychologist*. 2003. vol. 58 (1), pp. 64-74.
16. Holahan C.J., Moos R.H., Holahan C.K., Brennan P.L. Social support, coping strategies, and psychosocial adjustment to cardiac illness: Implications for assessment and prevention. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*. 1996. vol. 13 (1 - 2), pp. 33-52.
17. Iloaie S. Morala și viața. Documentele Bisericii Ortodoxe Române referitoare la bioetică. *Revista Română de Bioetică*. 2009. vol. 7 (2), pp. 5-12.
18. Kaminetzky G., Stricker G. Does religiosity predict attitudes toward psychotherapy? *Journal of Psychology and Judaism*. 2001. vol. 24 (4), pp. 251-260.

19. Kendler K.S., Liu X.Q., Gardner C.O. Dimension of religiosity and their relationship to lifetime psychiatric and substance use disorders. *American Journal of Psychiatry*. 2003. no. 160, pp. 496-505.
20. Knox S., Catlin L., Casper M., Schlosser L.Z. Addressing religion and spirituality in psychotherapy: Clients' perspectives. *Psychotherapy Research*. 2005. no. 15, pp. 287-303.
21. Koenig H.G., George K.L., Peterson B.L. Religiosity and Remission of Depression in Medically Ill Older Patients. *American Journal of Psychiatry*. 1998. no. 155, pp. 536-542.
22. Koenig H.G., Larson D.B. Religion and mental health: Evidence for an association. *International Review of Psychiatry*. 2001. no. 13, pp. 67-78.
23. Larson D.B., Sherrill K.A., Lyons J.C. Associations between dimensions of religious commitment and mental health reported in the *American Journal of Psychiatry and Archives of General Psychiatry: 1978 - 1989*. *American Journal of Psychiatry*. 1992. no. 149, pp. 557-559.
24. Lau R.R., Bernard T.M., Hartman K.A. Further exploration of common sense representations of common illnesses. *Health Psychology*. 1989. no. 8, pp. 195-19.
25. Lazarus R.S. *Stress and Emotion: A New Synthesis*. New York: Springer Publishing Co. 1999.
26. Lazarus R.S., Folkman S. *Stress, appraisal, and coping*. Springer publishing company. 1984.
27. Lazarus R.S., Folkman S. The concept of coping. In Monat A.M., Lazarus R.S. *Stress and coping: An anthology* (3rd ed.). New York: Columbia University Press. 1991.
28. Liu Y., Cao C. The relationship between family history of cancer, coping style and psychological distress. *Pakistan journal of medical sciences*. 2014. vol. 30 (3), pp. 502-507.
29. Lynn J.S., Cleere C., Accardi M., Krackow E. Near-Death Experiences: Out of Body and Out of Mind ? *Psychology of Religion and Spirituality*. 2010. vol. 2 (2), pp. 117-118.
30. Maddux J.E. Stopping the „madness”: Positive psychology and the deconstruction of the illness ideology and the DSM, in Snyder C.R., Lopez S.J. *Handbook of positive psychology*. New York: Oxford University Press. 2005.
31. Marcoen A. Spirituality and personal well-being in old age. *Aging and Society*. 1994. no. 14, pp. 521-536.
32. Massie M.J., Holland J.C. Overview of normal reactions and prevalence of psychiatric disorders. In Holland J.C., Rowland J.H. *Handbook of psychooncology: Psychological care of the patient with cancer*. New York: Oxford University Press. pp. 273-282. 1989.
33. McCaul K.D., Sandgren A.K., King B., O'Donnell S., Branstetter A., Foreman G. Coping and adjustment to breast cancer. *Psycho-Oncology*. 1999. no. 8, pp. 230-236.
34. McCrae R.R. Situational determinants of coping responses: Loss, threat, and challenge. *Journal of Personality Social Psychology*. 1984. no. 46, pp. 919-928.
35. Moos R.H., Schaefer J.A. The crisis of physical illness. In *Coping with physical illness*. Springer US. 1984. pp. 3-25
36. Mueller P.S., Plevak D., Rummans T. Religious Involvement, Spirituality and Medicine: Implications for Clinical Practice. *Mayo Clinical Procedure*. 2001. no. 76, pp. 1225-1235.
37. Negoescu R., Bălan C., Nițulescu D., Bănățeanu M. Stres psihosocial, risc cardiovascular, hipertensiune arterială. Analiza de situație - Ziua națională a inimii 4 mai 2013, PromoSan CRSPB, INSP. 2013.

38. Newberg A.B. Religious and spiritual practices: A neurochemical perspective. In McNamara P. Where God and Science Met: The Neurology of religious experience. Praeger Westport. 2006.
39. Osowiecki D., Compas B.E. Psychological adjustment to cancer: Control beliefs and coping in adult cancer patients. Cognitive Therapy Resources. 1998. no. 22, pp. 483-499.
40. Piper W.E. Implications of psychotherapy research for psychotherapy training, Canadian Journal of Psychiatry. 2004. no. 49, pp. 221-229.
41. Plante T.G. Integrating spirituality and psychotherapy: Ethical issues and principles to consider. Journal of Clinical Psychology. 2007. no. 63, pp. 891-902.
42. Post B.C., Wade N.G. Religion and spirituality in psychotherapy: a practice-friendly review of research. Journal of Clinical Psychology. 2009. vol. 65 (2), pp. 131-146.
43. Powell L.H., Shahabi L., Thoresen C.E. Religion and spirituality. Linkages to physical health. American Psychology. 2003. vol. 58 (1), pp. 36-52.
44. Seybold K.S. Physiological mechanisms involved in religiosity / spirituality and health. Journal of Behavioral Medicine. 2007. no. 30, pp. 303-309.
45. Sorgen K.E., Manne S.L. Coping in children with cancer: Examining the goodness-of-fit hypothesis. Child Health Care. 2002. no. 31, pp. 191-207.
46. Stanton A.L., Snider P.R. Coping with a breast cancer diagnosis: A prospective study. Health Psychology. 1993. no. 12, pp. 12-23.
47. Tapanya S., Nicki R., Jaruswald O. Worry and intrinsic/extrinsic religious orientation among Buddhist (Thai) and Christian elderly persons. Aging and Human Development. 1997. no. 44, pp. 75-83.
48. Taylor S.E. Tend and befriend: Biobehavioral bases of affiliation under stress. Current Direction in Psychological Science. 2006. no. 15, pp. 273-277.
49. Vachon M.L. Meaning, Spirituality, and wellness in Cancer Survivors. Seminars in Oncology Nursing. 2008. vol. 24 (3), pp. 218-225.
50. Williams D.R., Larson D.B., Buckler R.E. Religion and psychological distress in a community sample. Social Science Medicine. 1991. no. 32, pp. 1257-1262.

Диаграмма соотношения частей:

INSTRUIREA PRACTICĂ ÎN STUDII UNIVERSITARE

Andrei FORTUNA

Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan Înțeleptul Moldovei”
Universitatea de Studii Europene din Moldova

One of the conditions for raising the quality of university studies is to give them a complex character, characterized by a qualitative combination of theory and practice. An important factor of the proposed formula is the destination of university studies – the training of qualified specialists in specific areas of professional activity, in accordance with the needs of the development of society. The investigations carried out and the proposals based on them are oriented to the experience of different systems of university studies and the overcoming of the standard of the auditor's lessons, which characterizes the existing model in the Republic of Moldova. At the same time, another objective of the research is to point out the risk of submitting the native model to experimental measures to reorganize the university studies at the cost of diminishing their quality.

As one of the complementary solutions, it is proposed to attract professional cadres from the areas accessed, supplemented by the students' ability and ability to assess – at least at the recommendation level – the potential of the teaching staff. At the same time, the practical or applicative nature of the university studies is not limited to the objective of training the professional professionals in specialized fields, but also to the elaboration of universal and independent modules for the graduates' professional membership, designed to develop on the parks the periods of study of certain capacities skills. One of these aspects is the traditional approach of the student's determination to continuous self-teaching, emphasizing the complementary role of the teaching process.

Key-words: *university studies, specialized fields, teaching staff.*

Eficientizarea rezultatelor activității instituțiilor universitare ale Republicii Moldova în condițiile ratingurilor joase la nivel mondial este imposibilă fără implementarea sistemică a noilor modele de instruire. Obținerea unor rezultate vizibile este posibilă numai în baza aplicării unor programe complexe de dezvoltare a învățământului superior, cu implementare treptată, timp de câteva decenii. Ignorarea acestei

realități poate duce la declarații, nu însă și la rezultatele așteptate. În asemenea caz, absolvenții universitari vor dispune de șansa creării unor rezultate inovatorii și a repetării realizărilor deja existente în alte țări.

Cercetarea respectivă a urmărit confruntarea complexă elementelor de studiere în domeniul pedagogic a unor experți, lăsați în afara atenției. În centrul atenției s-au aflat conul experienței formulat de Edgar Dale,

explorările în domeniul calculării timpului necesar pentru obținerea anumitei profesii, desfășurate în diferite perioade de către Malcolm Gladwell și Daniel Levitin, problematica experimentală a utilității sistemului de îndrumători ca încercare a implementare în condițiile sistemului de la Bolonia, precum și problematica instruirii practice, racordate la dezvoltarea resurselor de cercetare – umane și materiale – în cadrul instituțiilor universitare autohtone.

Un avantaj contemporan în calea îmbunătățirii calității studiilor universitare este accesul la experiența existentă a instituțiilor universitare avansate, care cu condiția respectării anumitor cerințe de adaptare, ar putea fi aplicate și în realitățile Republicii Moldova. În condițiile existenței unei largi varietăți de clasificări și ierarhizări a tipurilor de metodologii, aplicate în instituțiile universitare, pentru problema abordată este înaintarea unei formule adaptate. O problemă a sistemului contemporan de studii universitare în general și a sistemului de la Bolonia în particular constă în prioritizarea dominantă a pârghiilor motivaționale directive asupra studentului: necesitatea recuperării contractului, riscul exmatriculării, obligativitatea prezenței la lecții și multe altele. Abordarea descrisă nu totdeauna demonstrează tangențe vizibile cu calitatea studiilor prestate, caracterizată prin accesibilitatea conținutului și formelor materialului predat, inclusiv a metodelor de motivare a studenților în baza provocării interesului față de disciplinele studiate.

Concepțiile contemporane de dezvoltare a societății accentuează importanța potențialului uman ca factor al supraviețuirii calitative, fundamentate pe individualizarea studiilor universitare și acordarea acestora a unui caracter practic, adaptat la calitățile personale a studentului și orientate spre formarea unei personalități creative, responsabile, capabile să se adapteze la dinamica schimbărilor accelerate [6].

Acest imperativ urmează a fi reflectat în legislația autohtonă privind domeniul educațional, ca orientare spre asigurarea autoafirmării profesionale a individului. O condiție de atingere a obiectivului dat este studierea sistemului aplicat în universitățile britanice, terminologic nominalizat în limba de origine ca sistem de tutoring. Este necesar de atenționat că modelul a fost tradus și adaptat în diferite limbi, dar în Moldova el nu și-a găsit aplicație masivă și legiferată.

Tutorele, ca element central al acestui sistem, în calitate de pedagog, asigură elaborarea și realizarea programului de formare profesională individualizată a studentului, în calitate de îndrumător al unui grup de studenți [7, p. 121]. În activitatea didactică poziția de îndrumător este competentă de asistarea procesului auto-didactic, căutării instructive individuale, asigurând elaborarea și realizarea proiectelor și programelor individuale. Suplimentar la activitatea didactică și managerială a profesorilor, tutorii asistă și asigură procesele de instruire, stimulând atitudinile autodidacte ale studenților. Profesorii sunt responsabili pentru transmiterea cunoștințelor, consecutiv, tutorii sunt respon-

sabili pentru formarea responsabilității individuale pentru cunoștințele obținute. Activitatea pedagogului se fundamentează pe metodici de predare, tutorii aplică experiența reflexivă autodidactă[3].

Practica tutorială poate fi adaptată cu eficiență maximală anume în universități, în care studenții, cu atitudine calculată și responsabilă față de necesitatea și utilitatea cunoștințelor obținute, în virtutea vârstei conștiente, în care ei dispun de potențialul elaborării a propriei percepții a lumii și să-și găsească locul său în ea, la etapa, în care îndrumătorul desemnat dispune de posibilitatea planificării în comun cu studentul a planului său autodidact.

Funcțiile prioritare ale îndrumătorului includ:

- Diagnoza stării și dinamicii de instruire a studentului;
- Dezvoltarea la student a deprinderii de formulare a scopurilor;
- Motivarea și atragerea în procesul de studii, inclusiv în plan autodidact;
- Management activității și dezvoltării gândirii studenților;
- Corectarea continuă a activității studenților;
- Controlul executării sarcinilor instructive practice;
- Activitatea reflexivă - proprie și a studentului.

Consecutiv, formarea profesională, intelectuală și morală a studentului se integrează în procesul înțelegerii modalității

eficiente de învățare și conștientizării propriului rol în acest proces. Respectiv, asimilarea noilor cunoștințe prin memorizarea anumitor teme constituie conținutul, dar nu și forma instruirii. Sistemul de îndrumare permite adaptarea maximală a procesului de instruire la necesitățile studenților. Îndrumătorul în ajunul sesiunii trimestriale sau absolvirii răspunde personal pentru nivelul de pregătire a studentului / studenților, aflați sub îndrumarea sa, pentru testările corespunzătoare a cunoștințelor acumulate și abilităților de aplicare a acestora. În practica universităților britanice fiecare îndrumător urmărește scopul ca studentul îndrumat de el să fie lider de promoție, asigurându-se astfel lupta pentru calitatea cunoștințelor.

O competență specifică a îndrumătorului este familiarizarea studentului cu diverse metodici și reguli mnemotehnice. Această regulă este în particular importantă pentru instituțiile universitare, care în virtutea varietății de specialități, nu pot oferi îndrumători universali, capabili să-l îndrumeze pe student în cadrul tuturor disciplinelor. În acest aspect, activitatea sa se intersectează cu competențele unui conducător științific, ceea ce poate fi îmbinat.

Metodele de asistență instructivă a îndrumătorilor includ următoarele procedee:

- Activități practice orientate;
- Instruire problematică - soluționarea situațiilor problematice;
- Proiectări;
- Instruire activă;

- Analiză - prin reflexii, punctare a scopurilor și modalităților de atingere a lor;
- Activități instructive individuale și în grup.

Asistența îndrumătorului presupune interacțiunea sa cu studentul după formula: studentul desfășoară acțiunea, îndrumătorul creează condițiile necesare pentru atingerea calitativă a obiectivelor trasate. Atrage atenție faptul, că în calitate de îndrumător pot fi desemnate cadre didactice fără titluri științifice, luând în calcul particularitățile activității practice a acestuia [9, p. 204-210].

Printre vulnerabilitățile sistemului de îndrumare a studenților se enumeră: dependența sistemului de calitățile personale a îndrumătorului, riscul de epuizare intelectuală a lui, riscul rupturii dintre sistemul de îndrumare și programul de instruire, conflictele cu sistemul de lecții auditoriale etc.

Interacțiunea dintre îndrumător și student presupune desfășurarea activităților de instruire și cercetare la următoarele aspecte:

- Conștientizarea necesităților de cunoaștere;
- Familiarizarea continuă cu procesul de studii;
- Punctarea obiectivelor;
- Planificarea acțiunilor;
- Identificarea resurselor necesare pentru instruire;
- Conlucrarea eficientă cu ceilalți participanți la procesul de studii;
- Alegerea planului de studii;
- Elaborate intențiilor trimestriale;

- Parteneriatul cu profesorii;
- Orientare accentuată spre activități auto-didactice;
- Elaborate propriilor criterii pentru evaluarea rezultatelor obținute;
- Dezvoltarea la student a capacităților de autocontrol;
- Obținerea cunoștințelor adiționale la specialitate studiată din resurse alternative, cu grad avansat de veridicitate și plenitudine;
- Formularea deciziilor de perspectivă.

În modelul clasic britanic relațiile dintre îndrumător și student comportă un caracter contractual. Rolul îndrumătorului se află în dependență nemijlocită de rezultatele obținute de către student.

Organizarea eficientă a sistemului de îndrumare instructivă a studenților se află în dependență de următorii factori:

- Nivelul de pregătire a studentului pentru interacțiunea cu îndrumătorul;
- Calitatea materialului instructiv, la căutarea și selectarea cărora studentul participă împreună cu îndrumătorul. Atenție deosebită se acordă structurării materialului;
- Gradul de pregătire a îndrumătorului pentru interacțiunea cu studentul. Principalele calități solicitate de la îndrumători se rezumă la prezența aptitudinilor pedagogice și acceptarea noilor metodologii instructive;
- Eficiența evaluării cunoștințelor. În cazul în care sistemul asigură estimarea regulată

a cunoștințelor, luând în calcul particularitățile individuale a studentului, în scopul punctării vulnerabilităților și lacunelor în experiența și cunoștințele acestora. Anume datorită acestui fapt se conturează principalul avantaj al sistemului de îndrumare – individualitatea acestuia. Evaluarea cunoștințelor teoretice și deprinderilor practice urmărește scopul evitării devierilor studentului de la planul individual de studii.

Indicatorii de performanță a sistemului de îndrumare se demonstrează în nivelul de cunoștințe a studenților la momentul absolvirii și gradul de formare la ei a deprinderilor de activitate independentă. Anume astfel se explică contribuția sistemului de îndrumare ca formă eficientă pentru organizarea activității autodidacte a studentului, stimulării motivației sale pentru calitatea studiilor, dezvoltării înclinațiilor spre perfecționare și autoinstruire continuă.

Performanțele profesionale ale îndrumătorilor se apreciază în Marea Britanie după un sistem de gradații adaptate (University Tutor Grade).

Astfel, la nivelul studiilor universitare se delimitează următoarele modalități de instruire:

Instruirea informativă – caracterizată prin familiarizarea studenților, preponderent auditorială, cu conținutul disciplinelor incluse în programele de studii, obținerea noilor cunoștințe;

Instruirea practică – caracterizată prin plasarea studenților în situații modelate,

apropiate de cele reale, pe domeniul profesiei selectate;

Instruirea emotivă și subconștientă – caracterizată prin provocarea anumitor stări emoționale, capabile să consolideze memorizarea noilor cunoștințe (de regulă se aplică rar).

Însă, pentru eficientizarea produsului final – absolventului competent, este necesară aplicarea complexă, sub forma unui sistem integrat, ale acestor trei componente. Accentul dominant asupra instruirii informative sau academiste are un punct vulnerabil specific și anume provocarea dubiilor în propriile capacități și complexelor de subestimare la studenți în cazurile de apariție a dificultăților în studierea subiectelor complicate. Aceste dubii pot fi suficient de impunătoare, încât să le provoace inhibarea în propriile stereotipuri de percepție a lumii, ale cărui ostatic devine studentul.

Investigațiile anterioare au stabilit diferențele după criteriul eficienței și memorizării a diferitor forme de instruire, astfel prioritatea le aparține formelor active de instruire, urmate de cele pasive. Astfel, după două săptămâni de studii, în memoria studentului se păstrează anumit volum de cunoștințe, după cum urmează.

După formele active de instruire, materialul studiat rămâne în memoria studenților (cu aproximație nesemnificativă) după 14 zile, în funcție de forma instruirii, în următoarele proporții:

90% - în urma participării active la procese instructiv-practice, în conformitate cu particularitățile profesiei studentului.

Memorizarea informativ-intuitivă, obținută în rezultatul participării nemijlocite a studentului la activități reale, pe care le va presta ca profesionist, îi permite să obțină la maximum cunoștințele teoretice și deprinderile practice necesare.

80% - după lecțiile desfășurate sub forme de modelare a activității profesionale în situații simulate, prin participări la activități înscenate. Formele descrise sunt practicate în cadrul instruirii practice sau în laboratoare special adaptate.

75% - în urma acordării studenților a anumitor roluri, în conformitate cu conținutul programelor de studii, în condiții auditoriale.

70% - ca urmare a expunerii verbale a materialului, în procesul pregătirii și prezentării referatelor sau comunicatelor tematice.

60% - în urma participării la dezbateri, atât în cadrul prelegerilor, cât și a seminarelor în format auditorial.

După formele pasive de instruire:

50% - în urma monitorizării vizuale a participării altor persoane la procese reale, în conformitate cu profesia studiată, fără implicare personală;

45% - în urma vizualizării prezentărilor în diferit format, puse la dispoziție de corpul profesoral și cu explicațiile curente a acestuia.

40% - în urma vizualizării individuale a prezentărilor în format tehnic sau ale colegilor, fără participarea nemijlocită a corpului profesoral.

35% - în urma vizualizării materialelor în format video.

30% - ca urmare a examinării materialelor grafice.

20% - din materialul recepționat auditiv (*de regulă în cadrul prelegerilor lipsite de prezentarea materialelor grafice ori schematice*).

10% - din materialul citit individual. Conform acestei formule, lecturarea individuală a materialului reprezintă cea mai redusă eficiență, urmată de audierea pasivă a lecțiilor în format auditorial.

Totodată, instruirea practică nu poate fi o dogmă și cu atât mai mult, nu poate prelua monopolul studiilor teoretice. Aceasta se reflectă în particularitățile sistemului de la Bolonia, divizat în ciclurile de licență și de masterat. În țările avansate, inclusiv din punct de vedere al dezvoltării studiilor universitare, admiterea la studii de masterat este posibilă numai după o perioadă bianuală de activitate profesională și nici într-un caz imediat după ciclul de licență. Nivelul de masterat presupune consolidarea teoretică a abilităților profesionale și nu doar o formă superioară a studiilor universitare. Suplimentar la acestea, schimbarea profilului de studii

Contrapunerea sistemului de îndrumători cu clasificarea descrisă mai sus permite stabilirea atenției îndrumătorilor față de așa formă clasică de autoinstruire, precum pregătirea și prezentarea de către studenți a comunicatelor tematice spre audiere și dezbateri. Cu alte cuvinte, are loc orientarea la forme active de instruire. Un motiv la orientarea spre această metodă este intenția de a-i provoca pe studenți spre activități autodidactice și de a-i ajuta de a-și forma

capacități și deprinderi necesare pentru consolidarea cunoștințelor profesionale.

Astfel, în unele instituții universitare cu profil militar se practica consolidarea cunoștințelor obținute în cadrul prelegerilor și seminarelor prin detașarea studenților pe poligoanele militare. Astfel, dacă în cadrul instituției se desfășura programul de pregătire a cadrelor militare cu durata de 4 ani, fiecare dintre torențele existente (anii 1 - 4) își desfășura studiile conform orarului lunar după următoarea schemă - trei săptămâni auditoriale și o săptămână - lecții de teren la poligon, cu un coraport de 75% la 25%.

Astfel, procesul de consolidare a cunoștințelor, desfășurat după schema - prelegeri, seminare, lecții de teren, acorda fiecărui tip de instruire pondere egală, numărul de pre fiind egalat la toate tipurile de studii. Totodată, avea loc consolidarea materialului predat prin trecerea treptată de la formatul auditorial la cel de câmp.

Indiscutabil, formele practice ale studiilor universitare presupun existența, în paralel cu metodologiile aplicate, și a infrastructurii instructive corespunzătoare - laboratoare, poligoane, planetariumuri etc., în cadrul cărora studenții ar dispune de posibilitatea participării la așa-numite lecții de teren. Baza material-tehnică și financiară de existență și dezvoltare a instituțiilor universitare are importanță și pentru calitatea studiilor în general. În prezent, în condițiile când în baza studiilor contra plată în bază de contract permit studenților și nu rareori finanțatorilor acestora să-și dicteze condițiile, suntem prezenți într-o perioadă a pierderii

de către universități a statutului de mediul academic distinct. Aceste schimbări necesită acordarea către universități a unei finanțări echivalente statelor dezvoltate. Universitățile avansate, care fac parte din primele 100 de instituții universitare din lume, se caracterizează prin participarea activă a corpului profesoral și a studenților la activități de cercetare, pentru care se acordă același volum de timp și alocări, ca și pentru studii. Acest sistem se îmbină cu succes la modelul instruirii universitare practice în cadrul instituției universitare. Corpul profesoral este supraîncărcat cu activitate pedagogică, desfășurată în format auditorial în cadrul prelegerilor și seminarelor.

Ca soluție, este necesară schimbarea coraportului numeric între profesori și studenți, astfel numărul ultimilor în raport cu primii să fie cât mai redus. Astfel spus, la un profesor urmează să-i revină nu mai mult de 4-6 studenți. Această abordare se combină cu sistemul de îndrumători, când activitatea de îndrumare a corpului de lectori și instructori (*în instituțiile autorităților de forță*) este desfășurată în paralel cu activitatea de cercetare, coordonată de corpul profesoral, deținători ai titlurilor științifico-didactice de conferențieri și profesori universitari / cercetători.

În condițiile exodului populației și cu precădere a tineretului din Republica Moldova, această soluție va duce inevitabil la reducerea numărului de universități. Întrebare retorică este cât de calitativ se va desfășura această optimizare și cât de atractiv va deveni învățământul universitar autohton [4, p. 5-8].

O altă vulnerabilitate a sistemului contemporan a învățământului universitar este insuficiența metodelor orientate spre dezvoltarea la studenți a capacităților creative, necesare și utile pentru autoidentificarea profesională. În legătură cu acest fapt, este admisibilă necesitatea creării condițiilor adecvate pentru formarea în instituțiile universitare a unor cadre independente, creative, capabile să ia decizii responsabile.

Pentru realizarea acestui model instructiv sunt formulate sarcini profesionale creative și anume organizarea funcționării conținutului formării profesionale a studenților, prin intermediul căreia, direct sau tangențial se formulează scopul, conținutul și condițiile activității profesionale, se modelează situația creativă, soluționarea căreia poate contribui la însușirea activă de către studenți a cunoștințelor, capacităților și deprinderilor profesionale, precum și a dezvoltării la ei a înclinațiilor creative individuale. Sarcinile creative profesionale integrează elementele de creație - metode inovative de soluționare a sarcinilor instructive, necesitatea depășirii obstacolelor apărute în calea soluționării problemelor apărute, utilizarea procedurilor de activitate creativă, rezultate inovative etc.

Elementele creative se suplimentează de sarcinile profesionale:

- Utilizarea terminologiei profesionale;
- Conținutul sarcinii se bazează pe situații profesionale reale;
- Soluționarea problemei necesită cunoștințe profesionale.

Soluționarea sarcinilor creative profesionale pot fi divizate în următoarele etape:

- 1) Analiza sarcinii, formularea scopului și obiectivelor în baza acesteia, selectarea conținutului materialului studiat, necesare pentru soluționarea sarcinilor;
- 2) Înaintarea ipotezelor, căutarea și identificarea relațiilor necesare pentru soluționarea sarcinilor trasate;
- 3) Proiectarea nemijlocită a activității, direcționate spre soluționarea sarcinilor trasate, formularea întrebărilor și sarcinilor, în scopul activității reflexive de evaluare a experienței personale a studentului;
- 4) Verificarea ipotezelor, modelarea variantelor simulate de soluționare a sarcinilor, analiza preventivă a metodelor alternative de soluționare a sarcinilor;
- 5) Evaluarea și corectarea activității în baza monitorizării rezultatelor acesteia.

Sarcinile creative profesionale presupun de regulă câteva modele alternative de răspunsuri. Este admisibilă situația, când opinia studentului poate să intre în contradicție cu cea a îndrumătorului. Soluționarea practică a sarcinilor creative profesionale presupune utilizarea formelor colective și individuale de activitate a participanților la procesul de instruire. Rezultatele pot fi prezentate în formă verbală și scrisă, cu posibilitatea utilizării lor a diferite etape - de consolidare a cunoștințelor, formarea abilităților, control sau verificare.

Utilizarea sarcinilor creative profesionale contribuie la acumularea și asimilarea eficientă a materialului, dezvoltării active a potențialului creativ al studentului, formării

calităților emoțional-volitivă. Utilizând sarcinilor creative profesionale, îndrumătorul își atrage studenții în activități, în cadrul cărora ei soluționează faptele care pot intra în contradicție cu sistemele lor de cunoștințe și experienței.

Analiza surselor teoretice a confirmat presupunerea, în conformitate cu care utilizarea eficientă a sarcinilor creative profesionale în procesul de instruire presupune pregătirea detaliată a atât de către student, cât și de către îndrumător. Pregătirea studenților de soluționarea sarcinilor creative profesionale este examinată ca un sistem funcțional cu toate elementele componente: scopul, obiectivele, interacțiunea elementelor sale, asistența îndrumătorilor, funcționarea proceselor și realizarea lor tehnologică [8, p. 23].

Un grup de experți în domeniul educației, psihologiei și sociologiei, rămași neobservați, au stabilit că pentru obținerea unui grad avansat de profesionalism ori succese remarcabile în anumit domeniu, absolut orice persoană necesită nu mai puțin de 10 000 de ore de activitate insistentă. Acest volum de timp se încadrează în programele de studii universitare cu condiția unui management eficient al timpului din partea studenților. Însă contrar respectării acestei condiții, volumul de studii teoretice nu este în stare să garanteze pregătirea unor absolvenți cu un înalt grad de adaptare la încadrarea calitativă în noua profesie. Respectiv, este necesar volum de timp similar pentru antrenarea aptitudinilor practice [5].

Cercetările repetate în domeniu au stabilit de nenumărate ori că indiferent de domeniul abordat, posibilitatea și probabilitatea atingerii unui nivel înalt de posedare a artei profesionale, egalat cu nivelul unui expert de rang internațional, este necesar un volum de 10 000 de ore de instruire practică. Anume acest volum de timp este necesar pentru ca creierul uman să recepționeze și să prescrie informațiile obținute. 10 000 de ore se echivalează cu 3 ore pe zi sau 20 ore săptămânal pe parcursul a 10 ani. Evident, această formulă nu explică, din ce cauză unii practicanți ai metodei respective demonstrează rezultate mai avansate în comparație cu colegii lor cu capacități mai modeste[2].

Concluziile formulate în rezultatul cercetărilor desfășurate permit înaintarea unui șir de propuneri, destinate ridicării calității studiilor universitare. Printre modificările necesare s-au conturat: dezvoltarea infrastructurii de cercetare în cadrul instituțiilor de cercetare cu atragerea activă a studenților în investigațiile științifice, desfășurate în condiții practice, în cadrul diferitor proiecte. O condiție stimulatorie, capabilă să le dezvolte interesul față de această formă de instruire practică, este acordarea acesteia a unui statut de activitate remunerată. Crearea condițiilor imitaționale a activității de producție permite să-i adapteze maximal pe studenți la nivel de competență profesională la corespunderea cerințelor profesionale până la atingerea statutului de absolvenți certificați. Totodată, infrastructura de cercetare, care urmează a fi creată și dezvoltată pe lângă institute, universități și academii -

poate fi în același timp și sursă de venit, obținută în urma activității de producere a anumitor bunuri sau servicii. Componentele acestei infrastructuri pot fi edituri, clinici juridice și medicale, centre de antrenament, organizații mass-media, observatorii etc.

Însemnătatea conținutului instruirii profesionale practice urmează a fi organizată astfel, încât în paralel cu formarea noilor deprinderi profesionale, studenții să obțină posibilitatea dezvoltării aptitudinilor creative și nu doar a repetării rezultatelor precedente. În această formulă se evidențiază datoria pedagogică prioritară și anume provocarea la studenți – prin intermediul prezentării noului material de studii – a interesului față de acesta și a aptitudinilor de autoinstruire în general.

Implementarea practică în instituțiile universitare a sistemului de îndrumători urmează să ia în calcul tradițiile învățământului universitar autohton și sistemul legalizat în prezent [1]. Luând în calcul faptul, că tradițiile universitare autohtone nu dispun de experiență seculară și respectiv, continuă să se afle în proces de transformare. Această stare de lucruri admite probabilitatea flexibilității sistemului universitar contemporan din țară, creând astfel o condiție favorabilă pentru completarea ei cu elemente inovative, care și-au demonstrat eficiența în

statele avansate. Un exemplu convingător este sistemul tutorial, implementat în Marea Britanie, însă care nu și-a găsit loc pentru implementarea masivă în sistemul universitar continental european. Exemplificările, cel puțin la nivel de experiment, s-au realizat în Republica Moldova se axează pe Școala Antropologică Superioară, instituție universitară privată [10].

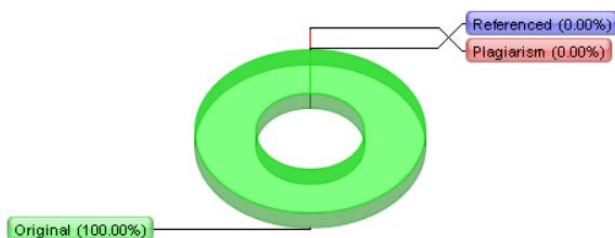
Sistemul tutorial sau de îndrumători, dispune de anumite particularități, care în cazul ignorării sunt capabile să le influențeze utilitatea practică și rezultatele aplicării acestuia. Una din particularități este luarea în calcul a faptului că în sistemul universitar britanic ca îndrumători (tutori) sânt atrași prin excepție lectorii, excluzând profesorii și conferențiarii. Activitatea îndrumătorilor, în virtutea conținutului și competențelor acestora, este separată de cea a conducătorilor științifici în cadrul tezelor sau proiectelor de cercetare. Îndrumătorul este pedagog și nu cercetător, fiind responsabil de completarea formelor colective de instruire cu cea individuală. Din punct de vedere al managementului carierei, implementarea institutului de îndrumători în instituțiile universitare poate fi o soluție pentru consolidarea corpului de lectori, acordând-le noi competență și o însemnătate superioară, cu reflecții pozitive obligatorii în plan bugetar-financiar.

Bibliografie:

1. Codul educației al Republicii Moldova nr. 152/17.07.2014 // Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. 319-324/24.10.2014;
2. Levitin D.J. Foundations of Cognitive Psychology: Core Readings. Cambridge, MA: 2002M.I.T. Press;

3. MacDonald, Ross B. The Master Tutor: A Guidebook for More Effective Tutoring // Cambridge Stratford Ltd, 1994;
4. Винокуров М.А. Высшее образование и наука в России: проблемы и перспективы // Известия ИГЭА. 2012 № 4 (84), с. 5-8;
5. Гладуэлл М. Гении и аутсайдеры. Почему одним все а другим ничего? 2016, 224 с.;
6. Каравайцева, А.Ю. Университетский тьюториал в организации научно-исследовательской деятельности старшеклассников [Электронный ресурс] // Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры: материалы Всероссийской научно-методической конференции (с международным участием), 4-6 февраля 2015 г. / Оренбургский государственный университет. Оренбург: ОГУ, 2015;
7. Ковалева, Т.М. Профессия «тьютор». Межрегиональная тьюторская ассоциация. Москва - Тверь: СФК-офис, 2012, 246 с.;
8. Листопад А. А. Подготовка студентов к решению творческих профессиональных заданий // Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență socială, nr. 4(49) din 2018, pp. 19-27;
9. Ходцева А. Тьюторская система как эффективное средство организации самостоятельной работы студентов в высших учебных заведениях Великой Британии / А. Ходцева // Професіоналізм педагога (Європейський вибір України): матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (21-23 вересня 2005 р.). – Ялта, 2005. - Ч. 2.– С. 204-210;
10. www.ant.md (vizionat pe 09.05.2018).

Диаграмма соотношения частей:

ВОПРОСЫ РАЗРАБОТКИ И РЕАЛИЗАЦИИ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ В ВЫСШЕЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Мариам ХИЗАНИШВИЛИ,

докторант, докторской программы бизнес-администрирования, Грузинский Технический Университет,
Зам. декана Еврорегионального учебного Университета Грузии

In modern conditions, education is seen as the main component of the formation of human capital. This is due to the fact that human capital is defined as the main factor in the development of the country and the quality of life of the population.

Higher education is positioned as a component of the productive forces, satisfying, firstly, the needs of the individual in obtaining knowledge, skills, competencies, and secondly, the needs of the economy in training specialists of various profiles capable of ensuring the reproduction of competitive personnel and the formation of human capital.

At the beginning of the 21st century, Georgia's economy faced systemic challenges that reflected both world trends and internal barriers to development. One of the main challenges is the increasing role of human capital as the main factor of economic development. Human capital, which generates income, is the object of investment, the most important of which is the cost of obtaining high-quality higher education, which led to the development of a strategy for modernizing and developing education in Georgia. The year 2018 is the year of fundamental reform of the higher education system, the main principle of which was the correspondence of education priorities with demand in the labor market.

Successful implementation of the educational reform requires precise, step-by-step transformations in the management, development and implementation of effective solutions. Educational management closely resembles the issues of quality management of education - the process of quality formation, which represents a set of systematic actions to study the needs of customers of educational services in universities, the development and implementation of basic and supplementary educational programs, provision of resources.

Keywords: *education, higher education, management decisions, educational management.*

В современных условиях образование рассматривается как главный компонент формирования человеческого капитала. Это обусловлено тем, что человеческий капитал

определяется как основной фактор развития страны.

Одним из свойств современной жизни стал ее инновационно-интеллектуальный характер,

обеспечивающий динамичное развитие государства с соответствующим качеством жизни населения.

Высшее образование стало позиционироваться как компонент производительных сил, удовлетворяющий, во-первых, потребности личности в получении знаний, умений, навыков, компетенций, а во-вторых, потребности экономики в подготовке специалистов разного профиля, способных обеспечить воспроизводство конкурентоспособных кадров и формирование человеческого капитала.

В начале 21-го века экономика Грузии оказалась перед системными вызовами, отражающими как мировые тенденции, так и внутренние барьеры развития. Одним из вызовов является возрастание роли человеческого капитала как основного фактора экономического развития. Человеческий капитал, как и любой другой вид капитала, приносит доход, выступает объектом инвестиций, важнейшим из которых являются затраты на получение высококачественных знаний, умений, навыков, компетенций как в системе образования, так и непосредственно на рабочем месте.

Отдельные виды человеческого капитала, а, следовательно, и инвестиций в него, различаются нормами доходности. Это приводит к тому, что в обществе появляется как недостаток отдельных видов человеческого капитала, так и их избыток, с учетом этого должно

осуществляться и инвестирование в человеческий капитал т.е. функционирование системы образования.

Вышеизложенное обусловило разработку стратегии модернизирования и развития образования в Грузии- 2018 год является годом проведения фундаментальной реформы системы высшего образования, главным принципом которого стало соответствие приоритетов образования со спросом на рынке труда.

Успешное проведение образовательной реформы, требует четких, поэтапных преобразований в сфере управления, разработки и реализации эффективных решений.

Образовательный менеджмент тесно перекликается с вопросами управления качеством образования- процессом формирования качества, представляющий совокупность систематических действий по изучению потребностей заказчиков образовательных услуг в ВУЗ-ах, разработки и реализации основных и дополнительных образовательных программ, обеспечения ресурсами. Следующим этапом является процесс оценки и сравнения достигнутого уровня качества с заданным, осуществление обратной связи со всеми заинтересованными сторонами, внесение корректив в деятельность и систему управления.

Целью разработки и реализации эффективных решений в высшей образовательной организации, является

управление качеством образования, мотивирование сотрудников, контроль и мониторинг качества их деятельности. Прежде чем анализировать отдельные составляющие образовательного менеджмента в условиях финансово-хозяйственной самостоятельности, целесообразно уточнить, что именно подразумевается под образовательным менеджментом. На практике, выполнение главной задачи управления качеством образования во многом зависит от мониторинга качества и его основы – оценки качества, которое представляет собой непрерывный процесс, состоящий из взаимосвязанных и взаимообусловленных элементов.

Целью создания в высшем образовательном учреждении системы управления качеством является обеспечение необходимых условий предоставления качественной образовательной услуги, отвечающей запросам и ожиданиям целевых потребителей, современному высшему образовательному стандарту, что подразумевает:

- повышение эффективности образовательного процесса в достижении требований, предъявляемых федеральными государственными образовательными стандартами;

- развитие творческой и деятельной атмосферы в учреждении,

- активизация и мотивация профессиональной деятельности работников;

- улучшение системы управления в высшем образовательном учреждении;

- оптимизация финансового, ресурсного и кадрового обеспечения образовательного процесса [1];

- обеспечение широкого участия студенческой общественности в управлении образовательным учреждением

- создание современных безопасных условий образовательной деятельности

- повышение конкурентоспособности образовательного учреждения;

Соответственно, разработка эффективных управленческих решений зависит от глубокого осмысления и решения вопросов соответствующих качественному образовательному стандарту, которая подразумевает:

- Методологическую компетентность руководителя-осмысление и анализ собственной практической управленческой деятельности в рамках системного, процессного, ситуационного, институционального и культурологического подходов;

- применение в профессиональной и образовательной практике коммуникативных методов, а так же методов разработки и принятия управленческих решений;

- осуществление собственной образовательной деятельности методом непрерывного самообразования и совместной организации учебной деятельности;

- доступность информации по актуальным проблемам образовательной политики и управления образованием [2];

Фундаментальная реформа образовательно процесса 21-го века подразумевает, в рамках административно-финансовой самостоятельности, проектно-целевой подход к введению актуальных изменений в деятельность образовательного учреждения, освоение новых образовательных технологий, частичный переход на профильное обучение, разработка новых проектов и проблемно-целевых программ. Непрерывное участие в организации сетевого, интерактивного и других форм социально-образовательного взаимодействия.

Немаловажным аспектом реформ является наличие социальных партнеров, потенциальных работодателей, как потребителей производственного „интеллектуального“ продукта ВУЗ-ов.

Эффективный управленческий процесс сочетает проектирование и использование системы мотивирования труда всех субъектов образовательного процесса, включая системы учета достижений, оценки качества, поощрения в соответствии с изменяющимися общественными и образовательными запросами. Под мотивацией в сфере высшего образования понимается процесс свободного сознательного выбора студентами высшего учебного заведения, целей и моделей трудового поведения, которые формируются под влиянием внутренних

и внешних факторов, что определяет особенности взаимосвязи работника с предметами и средствами определенного труда, а также формирует результат его деятельности.

Модернизировать мотивацию труда в целях активного вовлечения основных мотивов трудовой деятельности работников вузов, нужно посредством внедрения нового подхода к регулированию трудовой мотивации, а именно через концепции всеобщего менеджмента качества.

Мотивация является определяющим фактором эффективности профессиональной деятельности преподавателя высшей школы, а, как следствие, и необходимым условием качества и уровня эффективности процесса обучения в целом [3. с. 78-81].

Исследование условий развития сферы образования позволяет обнаружить ряд закономерностей, которые негативным образом влияют на уровень мотивации труда преподавателя:

- Длительность преобразований в структуре национального образования;
- большой объем учебно-методической работы педагогов в связи с необходимостью приспособления к учебному процессу новых обучающих программ, методов и технологий обучения;
- снижение качества условий труда преподавателя;

- невысокий уровень денежного поощрения работников сферы образования [3].

Напротив, высокой степенью значимости выделяется такой мотив, как возможность, в допустимых границах, самому контролировать процесс труда, что обосновывает важность для преподавателя, сохранения самостоятельного выбора форм, методов, технологий обучения (т.е. вовлечение преподавателей в процесс разработки предметных модулей-силлабусов).

Процесс модернизации образования, в том числе в части обновления финансово-хозяйственной деятельности, требует от любого менеджера в сфере управления, принятия решения о введении тех или иных инноваций; принятие же решения влечет за собой разработку и реализацию целевых программ.

Именно эти два составляющих образовательного менеджмента определяют успешность и конкурентоспособность реформ.

13 Управленческие решения имеют ряд специфических особенностей:

- их разработка и, тем более, реализация требуют привлечения финансовых и материальных ресурсов;

- они оказывают важное воздействие на коллективы людей, срок их последствий достаточно высок;

- каждое из них в значительной мере определяет последующие решения;

- ответственность за принимаемые решения очень высока, так-как реформа производится в рамках жесткой конкурентной борьбы на всеобразовательном рынке страны [5].

Для решения проблемы, менеджер должен уметь: предвидеть проблемы; видеть проблемы; решать проблемы и выбирать приоритеты при решении проблемы.

Проблемы, лежащие в основе образовательных решений, носят системный характер, поскольку предлагают ряд решений, затрагивающих основы процесса управления образовательным учреждением.

Немаловажен психологический аспект принятия решения. На сегодняшний день, особенно важен командный аспект принимаемых управленческих решений – оно должно укреплять понятие «Мы»- конечную цель, стремления, коллектива. Когда коллектив един, дух товарищества побуждает людей делать гораздо больше, чем требует от них простое исполнение должностных обязанностей.

Поэтому, принимая решение, обязательно нужно рассмотреть следующие аспекты: как решение сказывается на укреплении единства в организации, насколько решение увеличивает или уменьшает напряжение между отдельными членами, группами и подразделениями организации (управляющими и управляемыми, мужчинами и женщинами, имеющими

высокую и низкую квалификацию, большой и малый стаж и т.д.). Командное единство отражается на профессиональной „борьбе за выживание” на рынке труда.

Человек, команда познавшая успех, растет в профессиональном и социальном плане, становится активным создателем.

Принимая решения, должна быть выделена и учтена та национальная и региональная задача, которую под собственную ответственность решает вверенное высшееобразовательное учреждение.

Библиография:

1. Казакова Е.И. Разработка и принятие управленческих решений. Учебно-методическое пособие. – СПб.: Отдел оперативной полиграфии. НИУ ВШЭ – Санкт-Петербург, 2011. – 122 с. – ISBN 978-5-906156-04-4
2. Корнеев А.М. Методы принятия решений: учебно-методическое пособие / Корнеев А.М. – Л.: Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2012. 19– с. <http://www.iprbookshop.ru/22892>
3. Кавешникова Л.А., Агафонова М.С. Мотивация Преподавателей Как Основа Качества Высшего Образования // Научное обозрение. Экономические науки. – 2016. – № 2. – С. 78-81;
4. Кавешникова Л. А. Агафонова М.С. Мотивация Преподавателей Как Основа Качества Высшего Образования
5. Стратегический менеджмент в инновационных организациях Андрейчиков А.В., Андрейчикова О.Н. Учебник. – м.: Вузовский учебник, 2013., с,125-126; 396 с.

ВОПРОСЫ.txt

Отчет №1			
проверено: 10.10.2018 10:52:26		длительность: 00:00:01	
^ ЗАИМСТВОВАНИЯ	29,18%	ЦИТИРОВАНИЯ	0%
ОРИГИНАЛЬНОСТЬ		70,82%	
<input type="button" value="ОТКРЫТЬ"/>			
РЕВИЗИИ			
Модуль поиска Интернет	29,18%	0%	70,82%

PROBLEMS OF MODELING AND COGNITION OF THE „WORLD VIEW” AND COGNITIVE LINGUISTICS

Natia CHAGANAVA

Еврорегиональный Учебный Университет Грузии

A man strives to create simple and obvious world view by using adequate methods. This strive implies an attempt to create „view „and to find convenience and self-confidence in it.

It is impossible to act sensibly without the rationalization of the world. The Structure of the universe creates the prism through which people see the world and themselves. By naming objects and events existing in the real world, determining their place in the world, a man „fits” the real world. This is the way the view of some ethnic group’s representatives on their existence is created.

Men’s experience and knowledge is recorded in the linguistic system. In the process of mastering the above mentioned system, people absorb the experience generalized in language. He does not invent the definition of the words- a man applies already existing values set in time and space, a man applies the classification system given in native language. Just for this reason, language affects the process of gaining knowledge and performing activity.

Keywords: *linguistic system, knowledge, language.*

The most valid statements among the numerous concepts on the essence of the lingual world view are the following:

1. Lingual division of the world is different in different nations;
2. Subjective image of the exiting world is formed in human consciousness during human activities;
3. A man adopts the language as well as the surrounding world;
4. Next to the logical image of the world arises linguistic one which doesn't contradict to logic, but still it not identical to it.

The lingual world view is determined as lingual image of the actual subjects and relations, peripheral areas of verbal performance, being the additional source data on our surrounding reality.

The world view is determined by reflecting the peculiarities of solving the problem of existence with the help of the language; Two approaches are identified.

According to the representatives of the first approach, there is no difference between the semantic systems of different languages as far as the reflection of the reality is based on the universal logical principles and

categories. It is possible to identify the regulations:

1. Language reflects the world objectively;
2. All nations exist in the united field of existence and create the whole mankind;
3. Existing difference between different cultures and languages of the nation have accidental character;
4. Despite the existing difference between languages and cultures, adequate perception of information is still possible;
5. Logical categories represent the core of expressing lingual world view.

The second approach focuses on the Sapir-Whorf's hypothesis of linguistic relativity and Vaisgerber's views:

1. Language reflects the world in a subjective way;
2. Nations exist in various fields of existence and don't create the whole mankind. The existing difference between different cultures and languages and nation has non random character;
3. Due to the existing difference between languages and culture it is impossible to adequately convey the information.

Physical, philosophical and linguistic interpretation of the world view creates the basis for the analysis of the lingual world view. Language directly participates in two interconnected processes in terms of the world view:

1. Firstly - the lingual world view is formed within the language;
2. Secondly - Languages itself expresses other images of the human world. The mentioned images enter with specific

vocabulary. They bring the characteristics of the man and his culture in the language. The knowledge based on the individual experience with the help of the language is transformed into linguistic collective achievement and experience.

Linguistics forms the relation with the world view and language, studies the content fixation methods, in other words, the lingual world view, formulated on the basis of the conceptual world view. The world view as the subjective image of the objective reality is revealed in the form of signs.

The primary purpose of the cognitive linguistics is to link the linguistic form to mental representation. The structures fixed in the language represent the structures of human experience, world perception and assessment, recognized by each member of the specific lingual society.

The problem of the cognitive linguistics can be defined through the analysis of the following issues:

1. The essence of cognition: cognition represents the force that supports the process of view formation. Cognition regulates the usage of definitions within the specific culture. Under the definition regulations we mean giving awareness to definitions for every member of society. The awareness of definition is connected to social and cultural experience of a man;
2. The essence of information processing system: cognitivism discusses a man as a processing system of information. Functioning of this system means to acquire, process, save and mobilize the

information. These actions are aimed at adequate solution of the reasonable task;

3. Differentiation of „definition” and „information”: definition and information are radically different from each other: even an non-informative message has a meaning for the information processing system, only informative messages are valid. The message is informative only in the way if it is placed in the advance-compiled code;
4. Peculiarities of language structure: the structure of knowledge is not a static construct – it is constantly formed. The knowledge structure is capable to form the „world view” where we live;
5. The specifics of the cognitive world view: the cognitive world view is realized as the mental model of reality. The mentioned model enables to explain the cause of actions, event prognosis and the organization of human sensitive and rational experience. This is the very form

of experience that is accumulated in the memory;

The relation between mentality and the cognitive world view: mentality is realized as a style of perception and realization of the reality. The peculiarity of the style is stipulated by the peculiarities of the cognitive stereotypes of consciousness. The mentality of a particular person is determined by national or group mentality, as well as by the characteristics of human development, i.e. by his education, culture, event perception and interpretation specifics.

While the main part of cognition is a language, the problem of the cognitive linguistics can be regarded as the space of ratio analysis between cognition and the lingual issues.

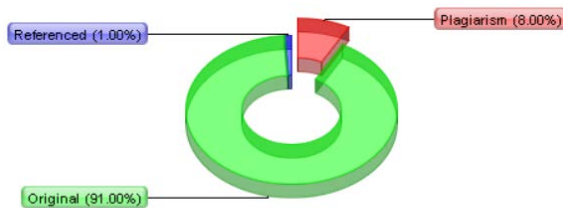
The above mentioned analysis implies the research on the contradictions within the continually developing natural cognition on the basis of the world perception and human daily experience.

Bibliografie:

1. Виноградов, В. (1947). Фразеологические сочетания.
2. Демьянков, В.З. (1989). Интерпретация, понимание и лингвистические аспекты их моделирования на ЭВМ. Изд-во Моск. ун-та
3. Демьянков, В.З. (1992). Когнитивизм, когниция, язык и лингвистическая теория // Язык и структуры представления знаний
4. Кунин, А. (1972). Курс фразеологии современного английского языка
5. Маслова, В.А. (2001). Лингвокультурология
6. Alexander, R.J.(1978). Fixed expressions in English
7. Anderson, A. (1996). Functional Theory of Cognition. Mahwah New Jersey
8. Altenberg, B. (1998). On the phraseology of spoken English: Oxford: Clarendon Press.
9. Burger, H, Buhofer, A., & Sialm, A.,(1982). Handbuch der Phraseologie. Berlin/New York: de Gruyter

10. Burling, R.(1964). Cognition and Componential analysis. In American Anthropologist 66. Man's Many voices, New York, Holt, Rinehart & Winston Inc.
11. Corson, D.(1995). Worldview, Cultural Values and Discourse Norms: The Cycle of Cultural Reproduction. International Journal of Intercultural Relations
12. Croft, W.,&Cruse, A. (2000). Cognitive Linguistics
13. D'Andrade, R. (1985). Character terms and cultural models. In Janet W. D Dougherty (ed.), Directions in cognitive.
14. Das-Smaal, E.A. (1990). Biases in categorization. Amsterdam: Elsevier
15. De Mey, M. (1992). The cognitive paradigm: An integrated understanding of scientific development. Chicago University of Chicago Press
16. Dierks, A. J. (1983). Communication and Worldview. Missionalia
17. Dirven, R, Roslyn, F., & Pütz, M.,(2003).Cognitive models in language and thought: Ideology, metaphors and meanings. Berlin Mouton de Gruyter
18. Dirven,R., & Verspoor, M. (1998). Cognitive Exploration of Language and Linguistics. Amsterdam Benjamins
19. Dirven, R., & Taylor, J.(1988). The conceptualisation of vertical space in English. Amsterdam
20. Duranti, A. (2013). Linguistic anthropology. Cambridge University
21. Erickson, P., Murphy, L.(2003). A History of Anthropological Theory
22. Eugene, H.(1996).Cognitive Linguistics in the Redwoods: The Expansion of a New Paradigm in Linguistics.
23. Evans, V.(2013). Language and Time: A Cognitive Linguistics Approach
24. Fauconnier, G.(1994). Mental Spaces. Aspects of Meaning Construction in Natural Language. Cambridge: Cambridge University Press

Диаграмма соотношения частей:

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОГО ПОДХОДА В ПРЕПОДАВАНИИ БИОПОЛИТИКИ

КИВАЧУКАнна

ПГУ им. Т. Г. Шевченко

The key feature of biopolitics is the interdisciplinary subject area, which offers methodological opportunities in practical teaching. In the literal sense of the word „biopolitics“ is meant the policies of politics, which are based on biological significance. Other languages, subject to biopolitics, find out how important biological values and policies are how to manage the activities of the world. Conditions, for which such an interdisciplinary area is likely to be graduated. The development of biology and emergence in new areas of knowledge has evolved into a trend of convergence biology and social-rubber science. Terminology with „bio“: biopolitics, bioplasty, bioetics, biotechnology in scientific turnover in the second half of the 20th century. This process has its own reflection in the perceptions of biological data and methods in economics, sociology, politics, linguistics, pedagogy, and economics: socio-cultural aspects such as gradual integration into methodological approaches, biology, interpretation. With developed biology and political knowledge, points and the sophistication render different justifications, in the form of biopolitics, how do I say what I mean in a non-insignificant way, I opposed and competed with each other.

Key-words: biopolitics, bioplasty, bioetics, biotechnology.

Владимир Иванович Вернадский в работе «Научная мысль как планетное явление», написанной в 1936–1938 гг., справедливо заметил, что «рост научного знания XX в. быстро стирает грани между отдельными науками. Мы все больше специализируемся не по науке, а по проблемам. Это позволяет, с одной стороны, чрезвычайно углубляться в изучаемое явление, а с другой – расширять охват его со всех точек зрения»[1, р. 105]. Это высказывание великого ученого стало пророческим:

междисциплинарный подход получил новый динамичный виток развития в XXI в. Он в полной мере применим к изучению явлений и процессов, связываемых на современном этапе с понятием «биополитика». В рамках данной статьи будут представлены исходные положения для междисциплинарного подхода в биополитике как науке, что во многом определяет методологический потенциал в преподавании биополитики как учебной дисциплины.

В буквальном смысле понятие «биополитика» означает такую форму политики, которая затрагивает жизнь в ее биологическом значении. Другими словами, предметное поле биополитики находится на пересечении жизни как биологической ценности и политики как сферы человеческой деятельности. Условия, при которых стала возможна такая междисциплинарная область исследований, возникали постепенно. Бурное развитие биологии и появление в ее пределах новых отраслей знания развились в тенденцию на сближение биологии и социально-гуманитарных наук. Термины с приставкой «био»: биополитика, биовласть, биоэтика, биотехнологии вошли в научный оборот во второй половине XX в. Этот процесс нашел свое отражение в проникновении биологических данных и методов в экономику, социологию, политологию, лингвистику, педагогику, эстетику и не был односторонним: социокультурные элементы также постепенно включались в методологические подходы биологии, интерпретируя ее. С развитием биологических и политических знаний, точки их соприкосновения обретали различные обоснования, в силу чего биополитика как понятие используется сегодня в нескольких значениях, противостоящих и конкурирующих друг с другом.

Исторически первое направление трактует биополитику в русле биологического детерминизма

политически важных характеристик поведения человека, этологии политического поведения и биоморфных законов политических систем. Этот подход считается академическим, достаточно глубоко теоретизированным и научно обоснованным. В его границах сложилась своя исследовательская методология: адаптированная к специальным проблемам биополитики, испытанная и вполне ясная.

Второе направление складывается в конце 1970-х гг. и предполагает понимание биополитики как реализацию «биовласти», обозначающую социальную и политическую власть над самой жизнью. Это использование термина «биополитика», предложенное философом Мишелем Фуко, представляет собой отход от предыдущей традиции. Будучи не столь детально и основательно разработанным, концепция со временем испытала на себе ренессанс исследовательского интереса на фоне социально-политических трансформаций в обществе, что способствует ее переосмыслению, обогащению и развитию. В отличие от классического подхода, методологический арсенал фукольдианской традиции не так четко обозначен. М. Фуко скорее использует этот термин для обозначения конкретных явлений, которые пронизывают современное общество, чтобы указать на новое выражение исторического слияния власти и научных знаний, нежели претендует на установление субдисциплины.

Одной из причин такой методологической неоднозначности служит «размытость» субъекта биовласти, который словно «ускользает» при исследовательском приближении. Однако политическая власть все в большей степени запрещает, дисциплинирует, наказывает и агрессивно формирует человеческое поведение, порождая «взрыв многочисленных и разнообразных методов достижения подчинения и контроля населения»[2, р. 73]. Даже беглый обзор заголовков научных статей, связывающих себя с «биополитическим» по М. Фуко, показывает с трудом поддающийся охвату спектр областей применения. Начиная с 2000г., наряду с политической наукой, биополитический анализ применялся в социологии, антропологии, бизнесе, литературе, религиоведении, коммуникациях, культурологии, экономике и истории.

В западной научной среде сложилось устойчивое представление: в борьбе по разграничению термина между «научной биополитикой» и «фукольдианской биополитикой» победу одержала последняя. Именно этот подход доминирует в современной политологической мысли, а биологическому детерминизму, трактующему политическое поведение, рекомендовано найти новый дескриптор, уступив лейбл «биополитика» концепциям, объединенным в русле постмодернизма[3]. В качестве оснований такой позиции выдвигается ряд

аргументов. Прежде всего, речь идет о негативных коннотация термина, как в истории науки, что связано с евгеническими практиками, так и на современном этапе, что вызвано употреблением термина для объяснения угнетающей силы государства в отношении личности и населения. Далее в качестве аргумента констатируется факт утраты контроля над термином со стороны академической науки, что наглядно иллюстрирует его полную связь с базами данных библиотек и конференций по политологии в проблематике биополитики М. Фуко.

Существующее различие между «научной» биополитикой и биополитикой М. Фуко заключается еще в том, что первая понимает себя как потенциальную субдисциплину в политической науке, предпринимая формальные усилия по интеграции наук о жизни под своим началом. Для М. Фуко научная дисциплина являлась ограничителем, который пытается заблокировать исследователя в установленном дискурсе «власть / знания», лишая способности анализировать его динамику[4, р. 85-89]. Поэтому он отвергал любую попытку установить поддисциплину на основе своих центральных концепций, в том числе, биополитики.

Процесс преподавания биополитики в высших учебных заведениях стартовал относительно недавно, что корреспондируется с процессом

становления научных знаний в этой области. Говоря о биополитике как учебной дисциплине, необходимо продолжить установленный концептуальный водораздел.

Проведение в жизнь учебных программ по биополитике, как дарвинистской, этологической науки, продуктивно осуществляется в контексте междисциплинарного подхода, который включает в себя наряду с основами биологических знаний, иные грани биокультуры: этические, эстетические и политические аспекты. В теоретико-методологическом плане реализация социокультурной миссии биополитики представляется целесообразной в качестве частей программы общего биообразования в рамках средней и высшей школы по ряду направлений:

– эволюционно-биологические корни политических систем и в частности, таких конфликтогенных феноменов политической жизни как агрессия, ксенофобия, этноцентризм;

– этологические грани политического поведения людей, физиологические и психологические параметры политического поведения, эффект харизмы, добровольного подчинения, биополитической манипуляции;

– проблемы охраны живого покрова планеты, экологической безопасности;

– вопросы генной инженерии, биомедицинской этики и эстетики с биополитическими позициями, получившие

политический резонанс, как общая проблема взаимоотношения двух биосоциальных систем[5].

Практические аспекты преподавания биополитики на основе биоцентрического подхода «биос – человек – общество – биос» обладают огромным методологическим потенциалом, смещая дисциплинарную «оптику» на более высокий межотраслевой системный уровень, что с точки зрения педагогического процесса отвечает современным тенденциям в образовании и вызывает живой интерес обучающихся.

В России с целью проведения исследований по ключевым аспектам биополитики и смежных с ней направлений гуманитарной биологии, а также распространения биополитических идей в образовательной и научной среде в 1995 г. был создан на базе биологического факультета МГУ учебно-научный сектор биополитики и биосоциологии. Упор делается на понимание роли эволюционно-консервативных сигнальных веществ и регуляторов политического поведения; политической функции социальных технологий сетевого характера и т. д. Начиная с момента возникновения, сектор координирует деятельность семинара «Биополитика» и проводит лекции в рамках семестрового курса «Биополитика» для студентов Биологического факультета и факультета иностранных языков МГУ. Биополитика как субдисциплина также включена в

программу курса «Политическая антропология».

Дебют преподавания биополитики в фукольдиданской традиции связан с именем и научной деятельностью самого М. Фуко. Основные положения его концепции в отношении биовласти были сформулированы и изложены в известном курсе лекций, прочитанном в 1978–1979 учебном году в Коллеж де Франс, позже послужившие основой для книги «Рождение биополитики» [6]. В содержательном плане идеи перекликались с более ранними лекционными курсами «Психиатрическая власть» (1973–1974), «Нужно защищать общество» (1975–1976), «Безопасность, территория, население» (1977–1978) [7]. Курс лекций М. Фуко содержит комплекс методически важных материалов: комментарии, предметный указатель, описание контекста курса и его тезисное изложение.

Нужно отметить, что в западную практику преподавания биополитики в рамках высшего образования достаточно плотно вошли аспекты фукольдиданской концепции, трактующей актуальные процессы, происходящие в современном обществе. В качестве удачного примера реализации данного подхода в России, приведем семестровый учебный курс «Биовласть и современный социальный порядок» для образовательной магистерской программы «Современный социальный анализ» по направлению подготовки социология, разработанной в

Национальном исследовательском университете «Высшая школа экономики» [8]. Структура дисциплины выстроена вокруг стержневого понятия «политики тела», тела человека как объекта осуществления власти над жизнью – биовласти в современном обществе. Ключевые темы курса предполагают постановку следующих проблем. Тело и репродукция: деторождение, вспомогательные репродуктивные технологии, репродуктивные права, современная семейная политика РФ. Тело и желание: секс-работа, неконвенциональные сексуальности, право на признание, личную жизнь и семью, сексуальное образование, законодательная регуляция сексуальности в РФ. Тело и жизнь: фармакология, биотехнологии и трансплантология. Тело и возможности: генетическая диагностика, санкционированные аборты, права инвалидов. Тело и возраст: идеализация старения, культ молодости, эйджизм, возраст брачности и деторождения, гендерный аспект «кризиса среднего возраста». Тело и размер: диетарные режимы, пищевые расстройства, эпидемии ожирения, бодипозитив, фитнесмания. Тело и безопасность: социальные болезни, ВИЧ/СПИД, право на лечение, принудительное лечение. Тело и смерть: переопределение смерти в контексте современных медицинских биотехнологий, право на эвтаназию, смертная казнь.

Благодаря интегральному подходу становится возможным детальное рассмотрение ряда актуальных аспектов биополитики. Тем не менее, биополитика как междисциплинарная сфера научных поисков остается мало исследованной. Методологические установки, свойственные многообразным течениям внутри биополитики и внедряемые в науки о человеке и обществе, требуют дальнейшей разработки, при этом, биополитика остается важным каналом междисциплинарной коммуникации между биологией и политологией. Стоит отметить, что при всей противоречивости взглядов, описанные выше подходы не отрицают друг друга в полной мере. Свидетельством тому является все увереннее прослеживаемая тенденция

применения расширенной интерпретации понятия «биополитики», отчасти совмещающая обе концепции, что открывает возможности для изучения широчайшего спектра неоднозначных проблем в жизни государства, общества, отдельного человека.

Принимая во внимание, что университеты должны способствовать решению задач нового тысячелетия, внутри образования назрел переход от внутридисциплинарного закрепления к междисциплинарным моделям преподавания на основе образовательных реформ, способствующих творческим и осознанным действиям по развитию наивысшего потенциала нынешних и будущих поколений.

Библиография:

1. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление. М.: Наука, 1991. С. 105.
2. Фуко М. История сексуальности. Пер. с фр. В 3т., Т. 1 «Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности». М.: Касталь, 1996. С.73.
3. Liesen L.T., Walsh M. The competing meanings of «biopolitics» in political science. Biological and postmodern approaches to politics. // Politics and the Life Sciences. 2012. Vol.31. No1-2, p.2-15.
4. Fletcher A. L. In praise of a modest postmodernism: Comment in response to Liesen and Walsh. // Politics and the Life Sciences. 2013. Vol. 32, No. 1, pp. 85-89.
5. Олескин А. В. Биополитика. М.: МГУ, 2006. 567с.
6. Фуко М. Рождение биополитики. Курс лекций: пер. с фр. СПб.: Наука, 2010. 448 с.
7. Фуко М. Психиатрическая власть. Курс лекций: пер. с фр. СПб: Наука., 2007. 456 с.; Нужно защищать общество. Курс лекций: пер. с фр. СПб.: Наука, 2005. 312 с.; Безопасность, территория, население. Курс лекций: пер. с фр. СПб.:Наука, 2011. 390с.
Рабочая программа дисциплины «Биовласть и современный социальный порядок» НИУ ВШЭ // Электронный ресурс. <https://spb.hse.ru/ma/pm/courses/205525049.html>

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ.txt

Отчет №1 ПРОВЕРЕНО: 10.10.2018 09:57:22 ДЛИТЕЛЬНОСТЬ: 00:00:01							
^	ЗАИМСТВОВАНИЯ	8,53%	ЦИТИРОВАНИЯ	0%	ОРИГИНАЛЬНОСТЬ	91,47%	ОТКРЫТЬ
РЕВИЗИИ							
	Модуль поиска Интернет	8,53%	0%	91,47%			

BAZELE METODOLOGICE ALE FORMĂRII COMPETENȚEI DE COMUNICARE ASERTIVĂ

Maria IANIOGLO

conferențiar universitar, doctor, Universitatea de Stat din Comrat

Today, the multi-ethnicity represents a feature aimed at establishing the ways of communication, exchange and connection between multiple cultural-ethnic models. The formation of the assertive communication competence to the subjects from the polytechnic academic environment has been approached by researchers from several perspectives, emphasizing the value of the aspects referring to communication as a factor in the formation of communicative competences. At the same time, the connection between communication, assertive communication competence and the multiethnic environment is a less valued area in the science of education.

Keywords: *communicative competences, assertive communication, multiethnic environment.*

Pluralismul cultural contemporan este produsul care implică acceptarea celui alt, suportarea, coexistența și șansa afirmării pozițiilor proprii. De rând cu internalizarea normelor și valorilor în care trăiește individul uman, are loc și schimbul de elemente culturale, asimilând nu numai modele proprii grupului de apartenență, dar și cele care sunt împărtășite de alte comunități etnice.

Multietnicitatea reprezintă astăzi o caracteristică care vizează instaurarea modurilor de comunicare, de schimb și conexiune între multiplele modele cultural-etnice. La rând cu aceasta, se extinde modernizarea învățământului superior, crearea spațiului unic european al educației; compatibilizarea structurii sistemului de învățământ superior cu exigențele procesului Bologna, axarea

învățământului superior pe un nou tip de finalități – sistemul de competențe, mobilitatea studenților.

În acest context, comunicarea este un mecanism continuu care implică interacțiuni sociale dintre participanții veniți din medii diferite. Totodată, organizarea diverselor conexiuni interetnice oferă largi posibilități de cunoaștere a celui alt, implicând o comunicare eficientă dintre persoane care împărtășesc reprezentările grupului de apartenență.

Din perspectiva ideilor referitoare la competențe și învățarea în baza competențelor (N. Chomsky, X. Roegiers, M. Călin, P. Golu, I. Negreț-Dobridor, O. Potolea, D.-Ș. Săucan, L. Șoitu, V. Guțu, Vl. Pâslaru, N. Silistraru, И.А. Зимняя, Д.А. Иванов, А.В. Хуторской ș.a.), a perspectivei instruirii interactive (I. Cerghit, S. Cristea, G. Oprea, D.

Patrașcu ș.a.), competența de comunicare reprezintă o structură psihică foarte complexă, un nivel de performanță, bazat pe cunoștințe în acțiune de aplicare, ce asigură capacitatea de a prezenta propriile intenții, interese în procesul de comunicare, precum și de a percepe interlocutorul pentru a spori magnitudinea impactului și a schimbului interpersonal, astfel, subliniază autorii, competența de comunicare devine o condiție importantă a adaptării persoanelor la noi medii socio-culturale.

Cu referire la identitatea culturală (E. Erikson, Kasterstein), diversitatea culturală, pluralismul cultural (J.A. Banks, S. Chelcea, C. Cuceș, A. Gavreliuc, В.П. Борисенков, Г.Н. Волков, Л.Г. Почебут ș.a.) putem conchide cu certitudine că conviețuirea interetnică complică fenomenul relațiilor cu altul, oferind diverse modele de comportament. Mediul mixt etnic și/sau cultural creează condiții pentru un contact permanent al grupurilor etnice, culturale în condiții de conexiune și interacțiune, de schimb și recunoaștere a modurilor de organizare a vieții fiecăruia, asimilând noi și noi modele de comportament. În contextul pluralismului cultural, autorii evidențiază că acest produs istoric și continuu implică acceptarea celui alt, relaționarea, coexistența plurală, dar și șansa afirmării pozițiilor proprii.

Analiza conceptului de competență ne-a permis să identificăm esența și mecanismele de formare a competenței (P. Herriot și C. Levy Leboyer), fazele constituirii competenței (P. Popescu-Neveanu și I. Radu, L. Șoitu, V. Botnari). Autorii susțin existența unor etape

în formarea competenței. Cercetătorilor T. Callo, A. Paniș, V. Andrițchi le aparține ideea potrivit căreia pentru formarea competenței este necesară parcurgerea succesivă a anumitor etape, „conform algoritmului: Cunoștințe fundamentale + Cunoștințe funcționale + Conștientizare + Aplicabilitate + Comportament/Atitudine = Competență” [1, p. 79].

Conștientizarea și recunoașterea diferențelor interetnice se realizează în procesul implementării *tehnologiilor educaționale* specifice formării competenței de comunicare (A. De Peretti, I.-O. Pânișoară, L. Șoitu, D/-Ș. Săucan, T. Callo, L. Sadovei ș.a.), inclusiv de comunicare asertivă (C. Cungi, I. Dafinoiu, O. Gavril, M. Haddou, I. Holdevici, A. Stoica-Constantin, M. Roco, С. Бишоп, В. Капшони., Т. Новак, В.Г. Помек ș.a.) care, în ansamblu, reprezintă o totalitate a etapelor de interacțiune interetnică.

Din perspectiva holistică, componentele Modelului pedagogic de formare a competenței de comunicare asertivă, indiferent de particularitățile lor, sunt considerate sisteme ce au o anumită structură, elementele cărei se află în relații determinate unele față de altele și formează laolaltă o unitate ireductibilă la însușirile părților componente [2, p. 69-70]. Holismul, conform Enciclopediei de filosofie și științe umane reprezintă o concepție potrivit căreia organismul biologic/social nu echivalează cu o simplă sumă a elementelor discrete. Abordarea holistică analizează întregul pentru a ajunge la componentele acestuia, studiind, astfel, părțile numai în relația cu întregul și modul în care părțile se inserează în întreg

potrivit unei perspective finale.

Prin holism se remarcă importante teze holistice care vizează prioritatea firească a întregului în raport cu părțile sale, precum și neechivalarea întregului cu suma componentelor proprii. În conformitate cu legitățile dialecticii întregul și parțialul se generează reciproc, interconexiunea dintre ele exprimă relația dintre complex și simplu, general și unic, calitate și cantitate.

Faptul, că în Modelul pedagogic, apreciat drept sistem, există o rețea de interacțiuni dinamice dintre componentele constitutive, face ca orice transformare a unui element să determine o restructurare a întregului model. Se poate afirma că holismul poate oferi o abordare mai integraționistă ce ține de problema formării competenței de comunicare asertivă.

Competența de comunicare asertivă la studenții din mediul academic multiethnic prin prisma paradigmei holistice este un construct integral ce reflectă cunoștințe, capacități, atitudini și are funcționalitatea unui model comportamental care exprimă finalitatea: ceea ce se speră a fi. Societatea modernă direcționează generația în creștere pentru a coexista, relaționa, colabora și comunica cu reprezentanții diferitor etnii în medii multietnice și policulturale.

În contextul consolidării componentei umanistice a școlii superioare, implicit, formării competenței interculturale, competența ce oferă posibilități reale absolvenților de a se încadra activ, precum și integrarea lor profesională în peisajul cultural, reducerea efectelor negative ale ideilor preconceptuate și

stereotipurilor despre alte popoare sunt doar unele din dimensiuni ale educației interculturale (specificul culturii etnice, interferența culturilor etnice, mediul academic modern poliethnic, specificul comunicării interetnice etc.);

Viața și studiile într-un mediu multiethnic stimulează nevoia de a interacționa cu persoane de diferite etnii, culturi. Multiethnicitatea mediului modern studentesc devine o premisă importantă pentru care comunicarea între reprezentanții diferitor etnii poate avea diverse aspecte, motiv pentru care tinerii trebuie învățați să înțeleagă și să aprecieze specificul diverselor etnii, culturi, respectul față de alte popoare.

Formarea competenței de comunicare asertivă presupune un nivel de performanță bazat pe cunoștințe, capacități și atitudini, dar și un optim motivațional care determină eficiența subiectului într-o activitate. Asertivitatea, fiind rezultatul unui complex de atitudini și comportamente învățate, favorizează la studenți capacități de a-și exprima emoțiile și convingerile fără a afecta și a ataca drepturile celorlalți, reprezentanți ai altor etnii.

Formarea competenței de comunicare asertivă reieșind din *exigențele realității sociale*, provocate de prezența anumitor factori sociali și psiho-pedagogici, printre care:

- factorul social – societatea devine din ce în ce mai complexă – migrația, multiplicarea contactelor, transparența frontierelor sunt realități evidente;

- factorul etnic – într-o accepțiune largă, societatea contemporană presupune

conlocuirea diferitelor grupuri etnice, culturale, în asemenea caz se manifestă un proces de menținere a raporturilor echitabile, de respect al valorii și importanței fiecărei etnii, culturi fără diferențieri în grupuri superioare sau inferioare, bune sau rele. Particularitățile sociale contemporane care presupun posibilități de cunoaștere a altor etnii, culturi constată o intensificare a interferenței și preluării modelelor de comportament, acestea fiind asimilate în funcție de apartenență la anumite grupuri etnice;

- *factorul psihologic* - atitudini, motivație, exprimarea emoțiilor, gândurilor, manifestări comportamentale, comunicativitatea, capacități de interacțiune „student-profesor”, „student-student”, „student-mediou, context”, „student-sine însuși” etc.;

- *factorul psiholingvistic* - transmiterea bimodală a informației (ca expresie, cât și drept conținut), materializarea funcției sociale a limbajului, intercomprehenșiunea, conștiința vorbitorului, comunicarea directă, deschisă, onestă tip „vorbitor-ascultător”, comunicarea paraverbală, retroacțiunea etc.;

- *factorul metodic* - în contextul organizațional tehnologiile educaționale constituie un mijloc de aranjare a resurselor educaționale și, totodată, pretează la o abordare sistemică. Considerată ca sistem, tehnologia educațională cuprinde strategii, forme, metode, tehnici ș.a.

Procesele politice, sociale, etnodemografice ce au loc în ultimul timp în țara noastră influențează, direct sau indirect, tânăra generație, fapt ce trebuie luat în considerație la elaborarea conținuturilor de

educație cultural-etnică. Un principiu axatoriu al educației cultural-etnice rămâne a fi suportivitatea comunicativă între reprezentanți ai diferitor etnii, pentru ca să primeze dialogul deschis în a căuta nu ceea ce îi desparte, ci dimpotrivă, ceea ce îi unește. Astfel, cultura comunicării constituie astăzi una dintre problemele cele mai importante în relațiile interetnice, dar și cele intraetnice.

Dezvoltarea societății moderne se caracterizează printr-o continuă schimbare a relațiilor interetnice, posibilă implementare socială a elementelor și valorilor culturale și etnice, perceperea denaturată a reprezentanților altor etnii, culturi, confesii ș.a. Poate de aceea, astăzi avem nevoie de educarea culturii comunicării interetnice, lucrul pe care trebuie să realizeze toate mediile sociale.

Specificul mediului academic modern se explică prin faptul că, după componența sa acesta devine multietnic, provocat de mobilitatea accentuată a tinerilor în vederea obținerii studiilor, motiv pentru care are loc interferența culturilor și etniilor. Important este climatul moral-psihologic al unui asemenea mediu. Urmează orientarea activităților educaționale în direcția sporirii calității culturii comunicării interetnice. Conținutul activităților trebuie să se plezie la coordonatele multietnicității.

Astfel, multietnicitatea mediului academic studentesc modern devine o premisă importantă pentru care comunicarea între reprezentanții diferitor etnii poate avea diferite aspecte, atât constructive, cât și distructive. În acest context, Modelul pedagogic de formare a competenței de comunicare asertivă acoperă

funcții principale: competența de tip cognitiv „a învăța să știi” să comunici și să-ți exprimi sentimentele și atitudinile față de alte persoane, reprezentante de altă etnie; competența de tip comportamental „a ști să faci” compromise și concesii cooperante, contacte și relații de colaborare cu reprezentanții diferitor etnii; competența la nivel afectiv „a ști să fii” indulgent, respectuos, stăpânit de sine și colaborant față de reprezentanții diferitor etnii și „a ști să trăiești laolaltă” [2, p. 69]. Aceste funcții deopotrivă sunt importante nu numai pentru mediul academic multietnic, dar și pentru diverse alte medii sociale în contact cu care sau membrul căror poate deveni formabilul.

Relațiile interetnice implică o comunicare între persoane care împărtășesc modele de comportament social ale grupului de apartenență. Astfel, comportamentul social este un acord al individului cu comunitatea. Acest acord este determinat de cursul formării personalității – de socializare, de locul (statusul) social pe care îl ocupă persoana în ambianță, de rolurile pe care le joacă în funcție de circumstanțe.

Prin socializare persoana își ajustează comportamentul la cerințele comunității, așa încât organizarea comunității contemporane oferă largi posibilități de cunoaștere a „celuilalt” prin relaționare și comunicare directă. Fiecare dintre părți aduce cu sine caracteristicile grupului de apartenență și, totodată, produce interferența acestora.

În condițiile contemporane socializarea nu se reduce doar la învățarea modelelor de comportament social, proprii grupului de

apartenență. De rând cu enculturația are loc o aculturație a persoanei, aceasta asimilând în procesul socializării atât comportamente proprii grupului de apartenență, cât și cele împărtășite de alte comunități etnice.

În contextul celor spuse, pot fi evidențiate etapele dezvoltării personalității în procesul socializării ei. Ele țin de adaptarea, individualizarea și integrarea persoanei într-un mediu divers după etnie și alte caracteristici. Dacă prin adaptare are loc includerea personalității în grupul celor diferiți, în cazul dat după etnie, iar individualizarea permite persoanei a-și manifesta unicitatea individualității în grupul multietnic, apoi integrarea prevede obținerea unui anumit echilibru dintre persoană și grup, comunitate. Aceste etape asigură realizarea condițiilor pentru afirmarea personalității în cadrul mediilor sociale variate.

În opinia lui Т. Шибутани, socializarea este „un proces de comunicare” [3, p. 421]. Ea dezvoltă capacitățile de adaptare și integrare în grupul social, de formare a deprinderilor de anticipare a reacțiilor altuia și organizarea propriilor comportamente. Astfel, prin comunicare se formează modurile de răspuns la factorii sociali, împărtășiți de majoritatea membrilor comunității multietnice.

Conviețuirea interetnică complică fenomenul comunicării și relațiilor cu altul, experimentând și oferind diverse modele de comportament. Eficientizarea procesului de comunicare într-un mediu multietnic este determinată de manifestarea competenței de a fi suportiv și indulgent pentru diversitatea celuilalt.

Competențele sociale și cetățenești permit conviețuirea și antrenarea în viața socială activă, comunicarea, relaționarea, cooperarea, înțelegerea naturii comunităților diversificate. Stăpânirea acestor competențe acoperă toate formele de comportament pentru a oferi individului posibilitatea de a participa într-un mod constructiv și eficient la viața socială în mediile din ce în ce mai diversificate.

Actualmente devine tot mai importantă responsabilitatea morală și poziția socială față de alte etnii și culturi. În cadrul educației interculturale primordială devine crearea unor condiții interpersonale propice pentru o comunicare eficientă. Cel care știe și poate să comunice eficient într-un mediu multietnic reușește să obțină ceea ce dorește de la partenerul său.

Din perspectiva comportamentului social, competența de comunicare asertivă contribuie la socializarea mult mai eficientă și cu rezultate accentuate integrative a studenților din medii sociale variate. Competența, fiind un ansamblu de cunoștințe, capacități și atitudini, în procesul formării și definitivării sale trece prin anumite *faze*, care nu sunt fixe și codificate, dar flexibile și într-o permanentă evoluție, astfel că, competența comunicării este dobândită parcurgându-se multiple etape/faze.

În dinamica formării competenței se evidențiază următoarele etape/faze de formare a competenței:

- debutul formării îl constituie *etapa cognitivă*, când subiectul se familiarizează cu situația, urmând înțelegerea exigențelor

pentru a memoriza proceduri și strategii. În așa mod, faza întâi este nu altceva decât cunoașterea datelor fundamentale și al conținutului competenței;

- faza a doua, preluată după Herriot P. (1992), se constată prin *executarea rapidă și diminuarea erorilor*. Astfel, are loc un efort de integrare a componentelor competenței într-o structură unitară, cu eliminarea erorilor. Consumul de timp pentru executarea lor tot mai mult micșorându-se;

- a treia fază este faza *deținerii* competenței. La această etapă are loc sintetizarea și automatizarea componentelor integrate, ele fiind mai puțin dependente de controlul cognitiv permanent (C. Levy Leboyer, 1996).

Debutul formării competenței de comunicare asertivă îl constituie faza cognitivă. La această etapă se asigură familiarizarea studenților cu conceptele de asertivitate, comunicare asertivă, comportament asertiv, competență de comunicare asertivă, drepturile asertive, regulile de comunicare asertivă etc. La rând cu acestea, are loc fragmentarea componentelor competenței de comunicare asertivă pe unități mai mici.

La faza a doua, faza executării rapide și diminuării erorilor, se urmărește integrarea componentelor, unităților mai mici într-o structură unitară, paralel diminuându-se erorile. În final, faza a treia, faza deținerii competenței, vizează integrarea de către participanți în mod automatizat a elementelor componente, activitatea devenind tot mai puțin dependentă de controlul cognitiv.

Prin urmare, fazele constitutive pot fi considerate drept bază a mecanismelor compe-

tenței de comunicare asertivă. Parcurgerea prin aceste etape permite studenților din mediul multiethnic să-și exprime sentimentele și nevoile personale într-o manieră constructivă, ducând la o mai mare eficiență comunicarea și relațiile cu reprezentanții altor etnii.

Principiile care stau la baza formării competenței de comunicare asertivă la studenții sunt selectate din literatura pedagogică științifică și bunele practici educaționale. Principiile pedagogice reprezintă „normele cu valoare strategică și operațională” [4, p. 368] care, fiind respectate, asigură eficiența activităților proiectate la nivelul sistemului și al procesului de învățământ. Analizând conținutul și elementele constitutive ale asertivității (A. Lazarus, C. Cungi, I. Dafinoiu, O. Gavril, M. Roco, E. Stănculescu, A. Stoica-Constantin, С. Бишоп, В.Г. Ромек ș.a.), specificul formării competenței de comunicare la studenții din mediul multiethnic (S. Chelcea, C. Cucos, Vl. Pâslaru, N. Silistraru, A. Gavreliuc, Г.Н. Волков ș.a.), practica învățământului superior și principiile generale pedagogice (I. Bontaș, I. Nicola, И.П. Подласый) s-au determinat următoarele principii de formare a competenței de comunicare asertivă:

- *principiul învățării sociale;*
- *principiul valorificării potențialului cultural;*
- *principiul coeziunii de grup;*
- *principiul manifestării asertivității / suportivității;*
- *principiul continuității, consecvenței, perseverenței;*
- *principiul învățării sociale.*

Din perspectiva principiului învățării sociale fiecare activitate vizează implicarea activă a subiecților în acțiunile special elaborate, asigurând adaptarea socială a fiecărui subiect, autodeterminarea adecvată și autorealizarea eficientă în cadrul unui mediu multiethnic.

Subiecții grupului multiethnic încorporează comportamentele grupului, interacționând cu acestea și formând relații de comunicare. Prin aceasta, membrii comunității multietnice nu manifestă o simplă imitare a comportamentelor, ci o interacțiune cu modelele de comportament care pun în acțiune diverse forme de activitate, relații și comunicare. Interacțiunea cu modelele de comportament se definitivează cu o internalizare a elementelor comunității multietnice. Anume aceasta oferă cunoștințe despre caracteristicile grupului.

Transpunerea în practică a acestui principiu solicită respectarea următoarelor *condiții* pedagogice:

- crearea mediului universitar prietenos;
- crearea spațiului academic indulgent;
- favorizarea relațiilor de tipul „subiect-subiect”.

Respectarea acestor condiții pedagogice prevede elaborarea unor proiecte curriculare și extradidactice, implementate în cadrul procesului de învățământ. Proiectele îndeamnă studenții și cadrele didactice universitare la acțiuni cu un interes comun: formarea progresivă a competenței de comunicare asertivă.

Cu referire la *principiul valorificării*

potențialului cultural s-a evidențiat contribuția acestuia la sporirea încrederii în sine și formarea identității. Astăzi putem remarca o criză a valorilor, o criză pronunțată de identitate, de aceea, planificând o activitate educațională, este necesar de a lua în considerație tradițiile etnice culturale.

Realizarea practică a principiului nominalizat poate fi susținută de respectarea următoarelor condiții pedagogice:

- crearea montajelor pozitive pentru comunicarea cu reprezentanții diferitor etnii;
- asigurarea accesării subiecților la valorile general-umane în contexte etnice specifice/diferite;
- diferențierea intervențiilor în funcție de unicitatea fiecărui subiect, nivelul inițial al competenței comunicative și a premiselor competenței de comunicare asertivă.

În vederea respectării acestor condiții pedagogice se urmărește implementarea activităților educaționale care facilitează raporturile interetnice, implică o comunicare constructivă dintre reprezentanții de diferite etnii, care posedă și împărtășesc tradiții și obiceiuri ale grupului de apartenență și generează crearea montajelor pozitive față de valorile altor etnii și creatorii lor.

Principiul coeziunii de grup a educaților este o condiție importantă a succesului în educație, permite obținerea și consolidarea grupului în baza comunității valorice. Practic, acest principiu este „o condiție importantă pentru o educație cu succes” și reglementează relațiile de grup și între membrii grupului, generează înlăturarea neînțelegerilor interpersonale, dacă edu-

cabilii nu acceptă valorile pozitive ale grupului [5, p. 91]. Acest motiv sugerează că atitudinea individuală în educație este parte componentă a principiului coeziunii de grup.

Dacă se reușește consolidarea grupului prin promovarea valorilor umane, se va obține și consolidarea de grup în baza comunității valorice. Astfel, „grupul unit devine un factor important al educației, el își asumă o parte importantă a funcțiilor educatorului” [6, p. 114].

Condițiile pedagogice, respectarea cărora se va urmări în vederea realizării eficiente a principiului dat, sunt:

- crearea situațiilor favorabile de promovare a valorilor umane;
- crearea mediului de acceptare a diverselor valori co-împărtășite de reprezentanții diferitor etnii, membri ai grupului;
- crearea condițiilor de dezvoltare optimă a personalității membrilor grupului.

Obținerea consolidării de grup în baza activităților educaționale contribuie la unirea grupului, astfel, grupul va deveni un factor remarcat în procesul formării competenței de comunicare asertivă și își va asuma o parte din responsabilitățile formatorului.

Principiul manifestării asertivității/supervitalității în vederea asigurării acceptării pentru comunicarea interetnică eficientă și constructivă. Principiul dat este anunțat pentru prima dată în cercetarea noastră și ocupă un rol important în procesul formării competenței de comunicare asertivă.

Asertivitatea reprezintă priceperea de relatare efectivă a propriilor gânduri și

sentimente în procesul comunicării interpersonale. Acest principiu contribuie la formarea unor calități importante ale personalității omului, fapt pentru care am pus accent pe manifestarea acestei priceperi în comunicarea și relaționarea interetnică. Asertivitatea personalității presupune că realizarea intereselor oricărei persoane va fi condiția realizării intereselor altor persoane, echivalent cum și decurge în strategia cooperării suportive și a compromisului cooperant.

Realizarea practică a acestui principiu respectă următoarele condiții pedagogice:

- crearea situațiilor de ascultare și respectare reciprocă în procesul comunicării interpersonale;
- crearea condițiilor de promovare a unei atitudini indulgente reciproce;
- eliminarea situațiilor de incertitudine și dezorganizare în comunicarea interpersonală.

Prin realizarea principiului manifestării asertivității în comunicarea interetnică se va urmări scopul ca activitățile educaționale să prezinte particularitățile mediului academic modern multi-etnic din perspectiva formării competenței de comunicare asertivă.

Cu referire la *principiul continuității, consecvenței și perseverenței*, menționăm că el exprimă necesitatea respectării caracterului neîncetat, neîntrerupt, permanent al educației, oferind posibilitatea de a obține în timp rezultate pozitive în formarea competenței de comunicare asertivă.

Totodată, principiul presupune realizarea consecvenței care exprimă necesitatea

de a desfășura formarea competenței de comunicare asertivă, parcurgând anumite etape, necesitatea de a desfășura educația în conformitate cu conceptele și exigențele sistemului de educație. Respectarea acestui principiu favorizează formarea deprinderilor de muncă sistematică, a perseverenței, conștiințiozității, stăruinței, statorniciei în convingeri și atitudini în vederea realizării scopului indicat.

Lipsa de continuitate, consecvență și perseverență creează tensiuni negative, derutează factorii educativi, diminuând efectul scontat al educației. Astfel, unitatea și interacțiunea acestor trei norme pedagogice exprimă necesitatea de a asigura acțiunea tuturor factorilor formativi într-un sistem unitar.

Realizarea practică a principiului se asigură de următoarele condiții pedagogice:

- respectarea caracterului fazic în formarea competenței;
- corelarea fazelor cu etapele socializării personalității;
- respectarea conexiunii dintre fazele de formare a competenței și formarea comportamentului social.

Formarea eficientă a competenței de comunicare asertivă se asigură prin realizarea continuității activităților educaționale cu respectarea fazelor și condițiilor de formare a competenței de comunicare, evitându-se contradicțiile cu cerințele formării competenței, de asemenea prin depunerea efortului continuu și mereu înnoit în vederea realizării scopului scontat – formarea competenței de comunicare asertivă la studenții din

medul academic multiethnic. Respectarea acestor principii este o condiție importantă pentru formarea competenței de comunicare asertivă, constituind unul dintre reperele fundamentale ale acestui proces complex.

Activitățile educaționale formative, din perspectiva principiilor evidențiate, creează premise de dezvoltare la formabilii a anumitor capacități specifice, cum ar fi: utilizarea unor mesaje adecvate, ascultarea activă, exprimarea asertivă cu elemente non-verbale etc. De asemenea, devine cert pentru ei că comunicarea și comportamentul asertiv într-un mediu multiethnic modern cer a manifesta capacitatea de comunicare directă, deschisă, onestă care face să se câștige respectul, exprimarea emoțiilor și gândurilor într-un mod în care se satisfac dorințele și nevoile fără a afecta interlocutorul. Totodată, se impune inițierea, menținerea și încheierea conversației în mod plăcut, manifestarea emoțiilor negative, fără a-l ataca pe celălalt, respectarea drepturilor altor persoane.

În vederea asigurării formării competenței de comunicare asertivă se va implementa tehnologia pedagogică cu valență maximă în formarea acestei competențe la studenții din mediul academic multiethnic modern.

Tehnologia pedagogică este definită ca „știință pedagogică aplicată” în diferite contexte care vizează realizarea și perfecționarea proiectelor de acțiune educațională [4, p. 441]. Prin tehnologie educațională sau pedagogică înțelegem asamblarea metodelor, procedeele, mijloacelor, strategiilor pentru un concept unitar și optim, antrenând un ciclu de operații ce ar viza proiectarea

predării-învățării-evaluării în termeni de obiective transdisciplinare.

Astfel, tehnologia pedagogică reprezintă ansamblul tehnicilor și cunoștințelor practice pentru a organiza, a testa și a asigura funcționalitatea instituției de învățământ la nivel de sistem. Raliată în tot unitar metodele, formele, procedeele, resursele materiale asigură realizarea scopului. Cu alte cuvinte, tehnologia pedagogică este totul ce se cuprinde între scop și rezultat. Esența tehnologiei o constituie formele, metodele și tehnicile, mijloacele și conținutul.

Un loc important în cadrul tehnologiei pedagogice îl ocupă *strategiile didactice*. Prin strategie se înțelege „un ansamblu de procedee prin care se realizează conlucrarea... în vederea predării și învățării unui volum de informații, a formării unor priceperi și deprinderi, a dezvoltării personalității umane” [7, p. 374].

Orice strategie, precum afirmă I. Nicola, este rezultatul succesiunii de operații, interacțiunii mai multor procedee, urmărind, totodată, multiple obiective educaționale. De aceea, alegerea unei strategii se face în funcție de conținutul informațional, situația concretă, particularitățile cultural-etnice ale mediului academic modern multiethnic. Coerența dintre obiective și strategii, conținut, forme, metode, tehnici, mijloace asigură eficacitatea activităților educaționale. Orice strategie este eficientă numai în măsura în care, transmițând un volum de informație, reușește să-i antreneze pe studenți în asimilarea ei activă și creatoare.

Am considerat important de a determina și implementa strategiile pedagogice,

care au un rol prioritar în formarea competenței de comunicare asertivă la studenții din mediul academic multietnic. Strategia de formare a oricărei competențe implică mai multe componente: cunoștințe, atitudini și deprinderi, competența de comunicare și cea de învățare. Strategia urmărește optimizarea educației prin alegerea metodelor de învățământ de pe pozițiile principiilor. Ea reprezintă o formă specifică și superioară a normativității pedagogice care asigură reglarea întregului proces de formare a competenței de comunicare.

Strategia centrată pe subiect se referă la implicarea activă a subiecților din mediul academic multietnic în procesul complex de achiziționare a capacităților de comunicare asertivă, axarea pe susținerea suportivă, asigurarea tendințelor de autorealizare și automanifestare a comportamentului social adecvat. Formarea competenței prin învățarea centrată pe subiect prevede și monitorizarea posibilităților și responsabilităților pentru atingerea unei comunicări asertive interpersonale în mediul multietnic.

O strategie în contextul formării a competenței de comunicare asertivă este și cea centrată pe competențe. Standardul de formare inițială a specialistului cu studii superioare inițiale cuprinde competențe generale și specifice. Atât cele generale, cât și cele specifice reprezintă finalitățile educaționale realizate. Printre cele generale (gnoseologică, praxiologică, managerială, de cercetare științifică/investigațională ș.a.) regăsim și competența comunicativă și de integrare socială.

Strategia de formare a competenței de comunicare asertivă integrează ansamblul de acțiuni, orientate spre determinarea obiectivelor realizabile în anumite condiții pedagogice de coerență internă, compatibilitatea și complementaritatea efectelor.

Strategiile interactive „întesc pe lângă realizarea obiectivelor de ordin cognitiv... și atingerea obiectivelor de ordin socio-afectiv (dezvoltarea capacităților de comunicare, de dialogare interpersonală și intrapersonală, stimularea încrederii în sine, stimularea capacităților de reflectare asupra propriilor demersuri de învățare-metacogniția și asupra relațiilor interumane etc.)” [8, p. 42].

În plan funcțional strategia de formare a competenței de comunicare asertivă angajează un model de acțiune educațională. Acest model evidențiază faptul că o singură metodă nu poate rezolva, practic, toate procesele contradictorii care apar din motive obiective și subiective în activitatea proiectată și realizată în anumite condiții și situații din mediul multietnic.

Strategiile pedagogice, nominalizate mai sus, vizează valorificarea prin dimensiunile interactive, care presupun munca în colaborare pe grupe de lucru în vederea atingerii obiectivelor preconizate, deoarece „operaționalizarea unei strategii didactice se constituie ca un exercițiu de rezolvare creativă a unei situații-problemă ce implică abordări și soluții metodologice complexe” [8, p. 30].

Strategiile pedagogice interactive asigură sprijinul reciproc în formarea competenței de comunicare asertivă, stimulează

particularitățile individuale, antrenând la studenți cunoștințele, capacitățile și atitudinile sale, încurajează „participarea subiecților la acțiune, socializându-i și dezvoltându-le procesele cognitive complexe, trăirile individuale și capacitățile de înțelegere și (auto)evaluare a valorilor și situațiilor prin folosirea metodelor active” [8, p. 30]. De asemenea, ele solicită indulgență față de opiniile colegilor și valorile cultural-etnice.

Conținutul este „ansamblul (sistemul) de valori ideatice (gnoseologice) și de abilități practice sau ansamblu (sistemul) de cunoștințe, priceperi și deprinderi, selectat din tezaurul cunoașterii și practicii umane (sistem ideatic și practic), care se transmit și se dobândesc (învață) pentru dezvoltarea personalității tinerelor generații studioase în vederea integrării lor socio-profesionale” [9, p. 104].

Conținutul procesului educațional constă din ansamblul structurat de valori din domeniile științei, culturii, practicii, devenite puncte de reper în proiectarea și realizarea instruirii și este „coloana vertebrală, deoarece prin însușirea elementelor sale constitutive se realizează tipurile de achiziții și de schimbări exprimate anticipativ sub forma obiectivelor pedagogice” [10, p. 128]. Ca un cumul prelucrat de informații, deprinderi, trăiri afective conținutul educației derivă din obiectivele specifice ale acesteia în vederea inserției individului în prezentul social multietnic, dar mai ales pentru pregătirea lui în perspectivă.

Conținutul educației în procesul de formare a competenței de comunicare asertivă include dimensiunile activității de

formare-dezvoltare permanentă a personalității, proiectată și realizată conform unor finalități la nivel intelectual, moral, aplicativ, estetic și fizic. În sens larg, conținutul vizează ansamblul de cunoștințe, norme, valori care respectă cerințele actuale de formare a personalității asertive.

Formele de organizare a activității educaționale sunt structuri organizatorice de realizare efectivă a predării și învățării în cadrul organizat al educației instituționalizate și reprezintă „un sistem ideatic și practic coerent” [9, p. 250]. Formele preconizate realizează „o sudură specifică între toate componentele sale” [7, p. 436], concomitent ele vizează activități didactice curriculare – cursuri teoretice, practice etc. și forme extradidactice, de genul traininguri, conferințe, seminare, mese rotunde, consultații, manifestări cultural-artistice etc. Activitățile educaționale curriculare constituie parte componentă a unităților de curs din domeniul „Științe ale educației”.

Un rol prioritar în formarea competenței de comunicare asertivă le au cursurile teoretice, practice, cursurile de training, mesele rotunde, manifestările cultural-artistice. Cursurile universitare teoretice și practice reprezintă ansamblul de activități educaționale, orientate spre formarea competenței de comunicare asertivă la studenții din mediul academic multietnic modern. Activitățile de training constituie ocazia de dobândire a unor cunoștințe, capacități și atitudini, necesare îndeplinirii mai eficiente a comunicării interpersonale, în general, și într-un mediu academic multietnic, în special.

Consultațiile îndrumază studentul în activitatea lui independentă de acumulare a cunoștințelor și reproducerea lor aplicativă/practică. Manifestările cultural-artistice vin să valorizeze potențialul cultural și să extindă contactele sociale dintre membrii mediului multietnic.

Metodele sunt o componentă importantă, atât a strategiilor didactice, cât și a tehnologiei didactice și reprezintă sistemul de căi, modalități adecvate care asigură desfășurarea și finalizarea de performanță și eficiență de predare-învățare. După cum afirmă I. Cerghit, metoda „nu separă, ci unește într-un tot organic actul învățării și cel al predării și invers, acestea aflându-se într-o interdependență și influență reciprocă, strâns legate prin scopul sau obiectivul urmărit” [11, p. 18].

Din setul de metode, utilizate în procesul experimentului formativ, putem menționa: conversația, prelegerea, joc de rol, metoda 3-6-3, problematizarea, discuție-panel, metoda proiectului, studiu de caz etc. Valențele formative ale metodelor interactive folosite au fost determinate de contextul mediului academic multietnic, în care interacționează sincronic strategia profesorului, personalitatea studentului și conținutul informațional.

Alt component al strategiei cu care operăm este cel de *tehnică* didactică, care este ori asimilată conceptului – mai larg – de metodă, ori considerată sinonimul procedurii. În accepțiunea cercetătorului I. Bontaș „tehnicile didactice sunt o îmbinare de procedee – soluții didactice practice,

însoțite, după caz, de mijloace, pentru realizarea efectivă a unor activități didactice” [8, p. 160]. Esența tehnicilor evidențiază eficacitatea lor prin implicarea dinamică a formabililor în activitatea educațională. Fiecare tehnică permite atingerea anumitor obiective, bine definite. Concomitent, nici una nu poate răspunde tuturor așteptărilor în vederea organizării unei comunicări eficiente. Așadar, tehnicile didactice sunt o îmbinare de procedee însoțite, după caz, de mijloace pentru realizarea eficientă a unor activități educaționale. În cadrul procesului formativ se propun următoarele tehnici: *SINELG, Adevărat sau fals, Ciorchinele, Diagrama Venn, Graficul T, Turul galeriei, Brainwriting* etc.

Parte componentă a strategiilor didactice utilizate, implicit, a tehnologiei instruirii reprezintă *mijloacele de învățământ* – o prezentare cu ajutorul mijloacelor de învățământ „care desemnează totalitatea resurselor materiale concepute și realizate în mod explicit” și menite să faciliteze transmiterea unor cunoștințe, formarea unor deprinderi, evaluarea unor achiziții, realizarea unor aplicații practice în cadrul procesului educațional permite o asimilare mai rapidă și o activitate mai intensă [12, p. 297]. Orice comentariu oral, mai ales, a unui subiect complicat sau nou, trebuie însoțit, dacă e posibil, cu elemente audio-vizuale pentru a fi reținute sau a suscita discuții.

Componenta de bază a Modelului pedagogic conform Cadrului Național al Calificărilor sunt *finalitățile*. Ele reprezintă rezultatele învățării care sunt exprimate în termeni de competențe. Competența profesii-

onală apare nu doar ca o caracteristică integrală a calităților profesionale și personale ale specialistului ce reflectă nivelul cunoștințelor și deprinderilor, suficiente pentru atingerea scopului în domeniul de activitate, ci ca o integralitate imanentă din moment ce personalitatea acceptă și își propune să atingă un scop în activitatea profesională.

Finalitățile formulate în cadrul Modelului pedagogic țin de exprimarea rezultatelor învățării descrise în termeni de competență de comunicare asertivă. Competența de comunicare asertivă reprezintă conexiunea dinamică dintre cunoștințe, capacități și atitudini, ce descriu finalitatea de studiu: formarea competenței de comunicare asertivă. Finalitatea procesului de formare a competenței de comunicare asertivă la studenții din mediul academic multiethnic modern reprezintă simultan acțiunea și scopul asumat al acesteia, respectiv ea este un motiv pentru care se face formarea competenței sau pentru care deja există competența de comunicare asertivă. Prin aceasta, finalitatea experimentului formativ are aspect integrator care reflectă acele dimensiuni definitorii ale activității de formare la studenții din mediul academic multiethnic a competenței de comunicare asertivă care asigură perspectiva acțiunii educaționale.

În plan axiologic și praxiologic finalitatea procesului de formare a competenței de comunicare asertivă exprimă capacitatea subiectului de a valoriza prin intermediul unor repere constante, aflate la baza conținuturilor activității de formare, a sistemului de valori specifice unei comunități multietnice (culturale, etnice, etice ș.a.) și a

valorilor psiho-sociale, caracteristice societății postmoderne (deschidere, cooperare, competitivitate, creativitate ș.a.).

Finalitatea acțiunilor constituie formarea competenței de comunicare asertivă la studenții din mediul academic multiethnic. Factorii determinanți ai dezvoltării competenței de comunicare asertivă favorizează prin comunicare, învățare și comportament deschiderea la studenți a capacității de a-și exprima emoțiile și convingerile fără a afecta și a ataca drepturile celorlalți interlocutori, dar și în mod particular a reprezentanților diferitor etnii și culturi.

Globalizarea societății postmoderne la etapa actuală înaintea educației obiectivul de a pregăti tânăra generație pentru a trăi în mediile din ce în ce policulturale și multietnice, motiv pentru care există scopul educației – formarea la ei a competenței de a comunica și colabora cu reprezentanții diferitor naționalități, etnii, culturi, confesii, etc.

Atât componentele structurale, cât și conținutul Modelului pedagogic propus orientează spre exprimarea asertivă de către studenți și profesori a mesajelor, emoțiilor, gândurilor drept o modalitate de adaptare eficientă la situații conflictuale interpersonale. Este bine știut că asertivitatea este rezultatul unui set de atitudini și comportamente învățate care au ca și consecințe pe termen lung îmbunătățirea relațiilor sociale, dezvoltarea încrederii în sine, respectarea drepturilor personale, formarea unui stil de viață sănătos, îmbunătățirea abilităților de a lua decizii responsabile, dezvoltarea abilităților de management al conflictelor.

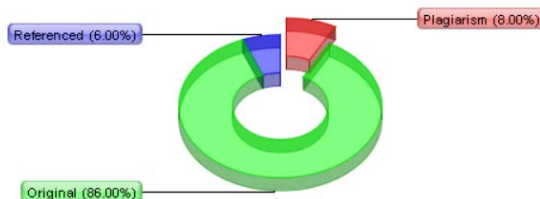
O valoare deosebită are capacitatea de a activa cunoștințe, de a manifesta atitudini, de a le contextualiza în sfera interrelaționării pentru a dezvolta indulgența, în general, și cea etnică, cât și dialogul intercultural direct și onest, în particular, la studenții din medii multietnice. Componenta socio-afectivă care poate influența comportamentul social al fiecăruia la rând cu cunoștințele, modul de gândire, vocabularul, deprinderile, priceperile și conduitele comunicative constituie o premisă a optimizării relațiilor și o condiție a comunicării eficiente într-un mediu modern multietnic.

Astfel, Modelul pedagogic de formare a competenței de comunicare asertivă reprezintă o ofertă de a integra teoria și practica în abordarea problemei în cauză cu luarea în calcul a specificului mediului academic multietnic modern. Este cert că asupra menținerii competenței de comunicare asertivă influențează nu numai specificul mediului academic multietnic, dar și mediul social variat. Educatul nu este un obiect pasiv al influenței educaționale, ci subiect care devine un participant activ și constructiv în procesul de comunicare și relaționare, cât și în afara lui.

Bibliografie:

1. *Educația centrată pe elev. Ghid metodologic.* Coord.: Callo T., Paniș A. Chișinău: Print- Caro SRL, 2010. 171 p.
2. Ianioglo M. *Modelul experimental de formare a competenței de comunicare asertivă la studenții din mediul academic multietnic.* În: *Studia Universitatis*, 2011, nr. 9 (49), p. 68-71.
3. Шибутани Т. *Социальная психология.* Ростов - на- Дону: Изд. Феникс, 1999. 421 с.
4. Cristea S. *Dicționar de termeni pedagogici.* București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998. 480 p.
5. Silistraru N. *Dinamica și funcționalitatea dimensiunilor educației.* Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2001. 226 p.
6. Silistraru N. *Valori ale educației moderne.* Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2006. 176 p.
7. Nicola I. *Tratat de pedagogie școlară.* București: Editura Didactică și Pedagogică, 1996. 486 p.
8. Oprea C. *Strategii didactice interactive.* Ed. a 4-a. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2009. 316 p.
9. Bontaș I. *Tratat de pedagogie.* Ediția a VI-a revăz. și adăug. București: ALL, 2008. 410 p.
10. Postelnicu C. *Fundamente ale didacticii școlare.* București: Aramis Print, 2002. 368 p.
11. Cerghit I. *Metode de învățământ.* Ediția a IV-a revăz. și adăug. Iași: Polirom, 2006. 320 p.
12. *Manual de pedagogie.* Coord.: Jinga I., Istrate E. București: ALL Educational S.A., 1998. 464 p.

Диаграмма соотношения частей:

RESPONSABILITATEA ȘI DECIZIA ÎN ÎNVĂȚARE: VECTORI PENTRU DEZVOLTAREA PERSONALĂ

Mariana BATOG

cercetător științific IȘE, master în științe sociale

In this article we will conceptualize and analyze the notion of responsibility and decision-making capacity; we will highlight the importance of responsibility and decision-making capacity for the lifelong learning process and will emphasize the role of responsibility and independence in the development of the personality.

Keywords: *responsibility, decision-making capacity; lifelong learning, barriers, problems, personal development.*

Învățarea pe tot parcursul vieții ocupă în ultimii ani o poziție centrală în cuprinsul agendei politice europene în domeniul educației, formării și reprezintă un proces continuu de oportunități flexibile de învățare, corelând învățarea și competențele dobândite în instituțiile formale cu dezvoltarea competențelor în contexte non-formale și informale, în special la locul de muncă.

Accepțiuni valoroase în contextul învățării pe tot parcursul vieții constituie: dezvoltarea capacității de asumare a responsabilității; responsabilitate pentru propriu program de pregătire; responsabilizare pentru propria învățare și dezvoltare; responsabilitatea pentru evoluția societății; independența în opinie și acțiune; independența în luarea deciziilor pe baza informațiilor disponibile, eficientizarea capacității de a lua decizii referitor la propria învățare; impli-

care în procesele de luare a deciziilor a tuturor actorilor câmpului educațional, or și dezvoltarea personală și profesională etc.

Responsabilitatea, independența, capacitatea de decizie reprezintă resurse psihosociale valoroase în învățare și constituie componente structurale indispensabile a dezvoltării personale. Michael Armstrong (2005) precizează că *dezvoltarea personală* reprezintă creșterea abilității unui individ și valorificarea potențialului acestuia prin parcurgerea unor experiențe de învățare și educație [1, P.264]. În literatura de specialitate dezvoltarea personală mai este tratată ca fiind abilitatea unui om de a invita alți oameni ca împreună cu el să progreseze către o viziune [2] sau arta de a fi fericit [3].

Valențe ale responsabilității în aspect psihologic se reflectă în cercetările științifice realizate în cadru internațional și național.

Problemele ce vizează responsabilitatea au fost studiate de К.А. Климова (1968), К. Муздыбаев (1983), Т.В. Морозкина (1984), В.М. Пискун (1988), Л.И. Дементий (1990), L. Stog (1999); М.К. Тутушкина (2001); Д.А. Леонтьев (2006), А.В. Ульянова (2011), О. Herlea (2012), О. Paladi (2016) etc.

Responsabilitatea este definită ca fiind conștientizarea abilității de a fi cauza schimbărilor (sau rezistența la schimbare) ce se produc în mediu și în viața personală, precum și gestionarea conștientă a acestei abilități [4]. Această abilitate mai este conceptualizată ca fiind capacitatea de a-ți asuma consecințele propriilor acțiuni și decizii căutând binele propriu și al celorlalți [5].

Psihologii umaniști C. Rogers și A. Maslow descriu responsabilitatea ca fiind un rezultat al auto-actualizării personalității. A. Maslow susține ideea că atunci când o persoană își asumă responsabilitatea, ea se auto-actualizează [7].

Carl Rogers relevă faptul că o condiție esențială în dezvoltarea auto-actualizării și respectiv a responsabilității este acceptarea (atitudine pozitivă, respect, încrederea în schimbări pozitive, empatie, comunicare sinceră) copilului, persoanei de către mediu. Acceptarea doar condiționată a copilului blochează tendința spre auto-actualizare și împiedică formarea responsabilității ca însușire de personalitate.

În psihologia rusă sunt diferențiate mai multe tipuri de responsabilitate: individuală și colectivă; internă și externă; retrospectivă (responsabilitatea pentru trecut, sentimentul

vinei) și perspectivă (responsabilitatea pentru viitor, simțul datoriei) [8].

E. Fromm introduce noțiunea de „responsabilitate psihologică” și examinează responsabilitatea în structura maturității personalității. O versiune a „responsabilității psihologice”, în viziunea lui E. Fromm poate fi formulată prin afirmația: „eu conștientizez, că aceasta am făcut eu”. Acest tip de responsabilitate implică înțelegerea noțiunii prin „purificarea” de sentimentul de vinovăție și teama de pedeapsă. Deoarece „responsabilitatea psihologică”, potrivit lui Erich Fromm, nu are nimic de-a face cu pedeapsa sau sentimentul de vinovăție [9].

Potrivit psihologului german, responsabilitatea umană este reflectată prin descoperirea forțelor specifice a organismului. Responsabilitatea pentru existență implică viața în favoarea „Eu-lui său real. Este necesar ca omul să – și asume responsabilitatea pentru sine și să accepte că numai pe cont propriu poate da sens vieții sale. În viziunea E. Fromm, responsabilitatea pentru propria existență – este o condiție necesară pentru o viață împlinită și fericită. Autorul abordează responsabilitatea din perspectiva normelor etice.

Responsabilitatea include patru componente structurale: cognitive, motivaționale; emoțional-volitive și componenta comportamentală [9]. Proiectul de cercetare științifică fundamentală *Epistemologia și praxiologia asistenței psihologice a învățării pe tot parcursul vieții*, realizat la IȘE, Chișinău, implică cercetări ce studiază relevanța mai multor

valențe psihologice în cadrul procesului de învățare pe tot parcursul vieții.

Realizarea *Chestionarului de determinare a independenței și responsabilității în cadrul învățării pe tot parcursul vieții* (elaborat de M. Batog), pe un grup de 58 studenți de la Universitatea Tehnică din Chișinău (2017), ne-a permis să determinăm unele caracteristici referitor la responsabilitate și independență din perspectiva învățării pe tot parcursul vieții la această categorie de subiecți. Vârsta respondenților implicați în cercetare este între 16-22 de ani.

Studenții consideră că sunt responsabili pentru propriul proces de învățare în rată de 79%; unii respondenți nu se consideră responsabili în rată de 14%. În opinia studenților (95%), activitățile de învățare pe tot parcursul vieții contribuie la dezvoltarea responsabilității și independenței personale. Unii respondenți consideră ca aceste activități nu facilitează dezvoltarea responsabilității și independenței personale (2%). Nu au răspuns la întrebare 3% respondenți.

Intervievații de asemenea, au evidențiat unele bariere ce le întâmpină în dezvoltarea responsabilității și independenței în cadrul activităților de învățare. Printre acestea studenții enumeră: insuficiența de timp; lipsa motivației, a dorinței; lenea, internetul și alte vicii; frica, neîncrederea în sine, pesimismul, dorința de a obține totul foarte ușor, fără a depune prea mult efort; evaluările incorecte; părerile; reacția și influența persoanelor apropiate și circumstanțele; multă informație neînțeleasă și inutilă; unele bariere puse de societate, lipsa viitorului la noi în țară; unele

activitățile extrașcolare ne fură timpul; problemele din viața personală; restricțiile ce limitează libera alegere; încercările eșuate etc.

Ce i-ar motiva pe tineri să manifeste responsabilitate, independență în cadrul activităților de învățare? În continuare vom enumera câteva opinii a tinerilor: dezvoltarea, succesul pe care îl obțin, dorința de realizare, apreciere, cariera; posibilitatea de a se manifesta ca personalitate; dragostea de profesie, alegerea profesiei; dorința de a crește ca personalitate, formarea de sine; dorința de a cunoaște lucruri noi și a studia; de a progresa; formarea abilităților pentru un viitor decent; depășirea situațiilor complicate sau obstacolelor; să nu-mi dezamăgesc apropiații; onoarea față de părinți te face responsabil; succesul altor persoane remarcabile; familia pe care o voi construi; scopurile propuse pentru viitor, atingerea de noi obiective, planurile de viitor; un serviciu bun pe viitor; bursa; câștigul, răsplata sau efectul în urma acestuia; descoperirea; schimbările din societate; educația; viața fără neajunsuri; gândul de a fi independent în acțiuni; sinceritatea cu sine însuși; insistența, curajul, caracterul; rezultatul învățării permanente; mulțime de uși pe care aș dori să le deschid; viața, lumea din jur; dorința de a lăsa o urmă; incapacitățile grupei; viața are mereu surprize, e bine să înveți în fiecare zi ceva nou.

Tinerii consideră că responsabilitatea și independența în cadrul învățării pe tot parcursul vieții ar putea fi dezvoltată prin: dezvoltarea motivației, dorinței, auto-motivare; succesul; găsirea unui scop în viață; participarea activă la soluționarea problemelor din

societate; prin cercetare și educație; dorința de a deveni mai înțelepți; discuții cu persoane înțelepte; schimbarea viziunii psihologice a copiilor; neîntreruperea acțiunilor chiar dacă apar unele impedimente; dezvoltarea încrederii în sine și stimei de sine; prin învățare permanentă și lucru independent; mai multe materiale informative și cunoștințe; prin realizarea diverselor sarcini ce necesită responsabilitate; prin muncă și depășirea dificultăților; dedicație, răbdare, lucru individual; dezvoltarea valorilor de la vârstă timpurie la copii; cursuri sau ore de etică; dezvoltarea trăsăturilor benefice de personalitate; realizarea lucrurilor la timpul lor etc.

Psihologii menționează legătura apreciabilă dintre luarea deciziei și responsabilitate. Unele surse delimitează luarea deciziei ca o parte componentă a responsabilității și se consideră că responsabilitatea implică un proces rațional de luare a deciziei, ce permite persoanei să-și asume în totalitate acțiunea ce derivă din decizie. Pentru a fi responsabil pe deplin, individul trebuie să fie conștient de contextul social, de relațiile semnificative, de efectul mutual al acelor relații etc.

În *Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului* din 18 decembrie 2006 privind competențele cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții [10], capacitatea de luare a deciziilor reprezintă pilonul esențial pe care se sprijină cele opt competențe cheie, ce constituie o bază pentru continuarea învățării pe tot parcursul vieții; alături de gândirea critică, creativitate, inițiativă, rezolvarea de probleme, evaluarea riscurilor, gestionarea constructivă a sentimentelor. O tendință

actuală în cadrul procesului de învățare pe tot parcursul vieții este că adulții sunt tot mai puțin dispuși să învețe ce li se spune; ei înșiși decid ce să învețe.

Procesul decizional este delimitat ca fiind un proces de identificare, selectare a alternativelor, în funcție de orientările valorice și preferințele factorului de decizie [11] sau luarea deciziei constituie unul din procesele prin care gândirea își realizează funcțiile sale, fiind anticipată de înțelegere, rezolvarea de probleme, creativitate [12].

Capacitatea de decizie devine subiect de studiu a numeroaselor cercetări în plan internațional, fiind contextualizat în lucrările lui: V.H. Vroom (1964); A. Tversky, D. Kahneman (1981, 1983), M. Miclea (1999); K.M. Taylor (2001); M. Zlate (2001); S. Chelcea (2002); M. Golu (2002); A.И. Орлов (2004); Т.В. Корнилова (2006), E. Rusu (2007); M.A. Чумакова (2010); M. Apostu (Guranda) (2011). În R. Moldova, capacitatea de decizie în diversele sale aspecte a fost studiată de psihologi și personalități notorii: I. Negură (2010) în elucidarea proceselor cognitive [12]; A. Paniș (2010) a studiat deciziunea managerială în profesionalizarea cadrului didactic [13]; A. Bolboceanu (2015) dezvoltă tematica menționată în cadrul orientării și dezvoltării în carieră [14]; P. Jelescu, E. Biceva (2015) [15] în contextul formării gândirii psihologice la studenții psihologi etc.

Cercetările experimentale realizate în anul 2017, în cadrul sectorului de *Asistență psihologică în educație*, IȘE, pe un grup de studenți (USM; UPS I. Creangă) cu vârsta

cuprinsă între 19-24 ani au permis evidențierea unor particularități specifice de manifestare a procesului de luare a deciziilor la general, cât și cu referire la activitățile de învățare pe tot parcursul vieții (ÎPTPV).

Mai jos, vom enumera barierele cu care se confruntă tinerii în procesul de luare a deciziilor în învățare: organizarea timpului, lipsa timpului liber (25 %); unele trăsături de personalitate demobilizatoare și emoții negative 25% (lenea, lenea de a frecventa orele (10%); frica (5%); lipsa curajului (5%); indecizia, nedeterminarea (5%)); bariere financiare, materiale (15 %); impedimente din partea apropiaților, critica, păreri opuse (15%); probleme de familie, apariția copiilor (10%); viața personală (5%); sistemul din țară și faptul că nu știu ce mă așteaptă în viitor (5%); factorii sociali (5%); prioritățile (5%); domeniul învățării (5%); nici o barieră (5%).

În viziunea studenților problemele ce necesită a fi soluționate în primul rând referitor la luarea unor decizii în procesul învățării pe tot parcursul vieții ar fi: buna conștiință (11%); lipsa de informații (11%); încurajarea persoanelor mature de a finaliza o universitate sau cursuri, căci exista un stereotip că învățătura este pentru tineri (5%); financiară (5%); viața personală (5%); influența excesivă (5%); ascultă părerea tuturor, dar ia decizii singur (5%); lipsa susținerii rudelor (5%); să nu fim emotivi, să nu trăim tot ce se întâmplă prin noi (5%), oamenii (5%); alegerea specialității este o problemă, deoarece nu ne gândim unde ne place, dar unde vei lucra după..., și unde se va plăti mai bine (5%).

Sugestiile respondenților privind dezvoltarea și eficientizarea capacității de decizie vis-a-vis de învățarea pe tot parcursul vieții ar fi: să se informeze și să aleagă ei calea pe care și-o doresc, nu rudele sau prietenii; să nu ne fie frica de schimbări: să ne schimbăm locul, oamenii negativi din jur pentru a vedea ceva nou, pentru a învăța de la alții; să învățăm să ascultăm critica; omul învață cât trăiește, indiferent de vârstă; oamenii își creează bariere invizibile și cred în ele.

În cele ce urmează, propunem unele recomandări și sugestii pentru dezvoltarea capacității decizionale a personalității. În acest context, vor fi bineveniți pașii decizionali propuși de R.J. Marzano (2000). Psihologul descrie pașii de urmat pentru a lua o decizie bună [16]:

- Gândește-te la cât mai multe alternative posibile.
- Gândește-te la punctele bune și proaste ale fiecărei alternative.
- Gândește-te la probabilitatea de succes a celor mai bune alternative.
- Alege cea mai bună alternativă pe baza valorii și a probabilității sale de succes.

Remarcăm mai jos unele recomandări psihologice de eficientizare a responsabilității personale și a procesului decizional în învățare:

- diminuarea aprecierilor și evaluării incorecte din partea altor persoane, ce poate aduce la diminuarea responsabilității personale într-un domeniu;
- deosebit de eficient se prezintă în momentul de față modelului umanist de consiliere. Acest model este axat pe

- deschiderea permanentă către experiență, centrarea atenției pe experiența persoanei, ca fenomen principal în studiul omului; creșterea semnificației autorealizării individului; preocuparea pentru dezvoltarea potențialului oricărei persoane, în raport cu sine și cu alte persoane; se pune accent pe nevoia de apreciere pozitivă; evidențierea și susținerea aspectelor pozitive ale personalității;
- alegerea valorilor și rolurile personale, ghidați-vă după ele. Reduceți numărul de angajamente personale pe care le-ați luat;
  - management eficient al timpului și alegerea în mod independent a sarcinile de învățare;
  - extinderea cercurilor de responsabilitate, dezvoltarea inițiativei în sfera personală și profesională. Exersarea beneficiarilor prin implicarea în sarcini ce necesită responsabilizare;
  - consilierea și asistarea psihologică a persoanelor în soluționarea problemelor de familie (lipsa susținerii din partea soților, rudelor), ce sunt frecvent un impediment în continuarea studiilor la vârsta adultă și luarea unor decizii eficiente;
  - stabilirea în mod corespunzător a priorităților. Acest lucru este foarte important atunci când se proiectează diferite oportunități de acțiune. Decideți ceea ce este cu adevărat important pentru Dvs.: copii, familie, carieră, muncă, bani sau orice altceva. Ține-ți cont de costurile posibile, deoarece acestea pot avea un impact semnificativ asupra corectitudinii și eficacității unei decizii.
- dezvoltarea trăsăturilor de personalitate oportune în luarea eficientă a deciziilor: stima de sine, încrederea în sine, motivația, calitățile volitive, responsabilitatea, valorile personale etc.;
  - implicarea beneficiarilor în acțiuni de luarea a deciziilor, oferindu-le posibilitatea de a rezolva ei înșiși problemele de decizie.
  - dezvoltarea unor atitudini care să favorizeze învățarea și beneficiile sale. Cercetările psihologice au stabilit ca atitudinea negativă referitor la nevoia de a lua o decizie cu privire la viitor, poate stagna pentru o perioadă de timp lung acest proces și este mare șansa de a fi luată o decizie nepotrivită.
  - organizarea training-urilor de dezvoltare personală în instituții din contul organizației, în scopul descoperirii zonelor de excelență personală și creșterea abilităților cadrelor, dar și activități de profilaxie a arderii profesionale.
- În contextul celor expuse mai sus conchidem: dezvoltarea responsabilității și capacității de decizie personalității în învățarea pe tot parcursul vieții se centrează pe următoarele tendințe:
- încurajarea responsabilității personale;
  - responsabilizarea persoanei pentru propriul program de pregătire;
  - plasarea responsabilității individului în centrul procesului de învățare;
  - responsabilitatea pentru succesele sau insuccesele proprii în procesul de învățare;

- identificarea indicatorilor de restructurare personală; a face din cel format centrul acțiunii;
- formarea individului responsabil față de profesie și față de evoluția societății;
- consolidarea independenței personale la beneficiarii învățării pe tot parcursul vieții;
- susținerea capacității persoanelor de a-și soluționa problemele cât se poate de independent, în toate sferele vieții;
- independența în luarea deciziilor și responsabilitate pentru implementarea lor și consecințe;
- susținerea dezvoltării personale în baza reperelor sale structurale: responsabilitatea și independența, capacitatea de decizie etc.
- construirea și stimularea motivației adulților în învățare;
- dezvoltarea responsabilității și a capacității de decizie la toți beneficiarii implicați în activitatea de învățare.

Responsabilitatea personalității și capacitatea de decizie sunt cei mai importanți determinanți ai dezvoltării acmeologice și constituie componente indispensabile a succesului profesional și autorealizării personale.

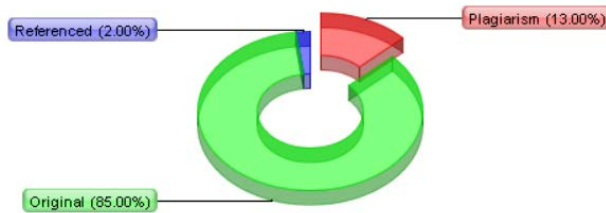
Bibliografie:

1. Paloș R., Sava S., Ungureanu D. (coord.) Educația adulților: baze teoretice și repere practice. Editura Polirom, Iași, 2007, 343 p.
2. Szekeley A. Dezvoltarea personală și succesul profesional. Editura AS Publishing, București, 2013, 190 p
3. David D. Dezvoltarea personală și socială. Editura Polirom, Iași, 2014. 197 p.
4. Леонтьев Д.А. Ответственность. Психологический лексикон. Энциклопедический словарь: в 6 т. / ред.-сост. Л.А. Карпенко; под общ. ред. А.В. Петровского. ПЕР СЭ, Москва, 2006. 176 с.
5. Mocanu I. Responsabilitatea: Ce este și cum se dezvoltă în funcție de vârsta copilului?
6. <http://salvaticopiii.ro/educatieincluziva/articole/responsabilitatea-ce-este-si-cum-se-dezvolta-functie-de-varsta-copiilor/> (vizitat: 01.05.2018)
7. Макаренко, А. А. Проблема ответственности в гуманистической психологии. <http://www.b17.ru/article/92250/> (vizitat: 20.04.2018)
8. Понятие ответственности в психологии. В: «Военная психология и ее прикладные аспекты». Учебное пособие. Военный университет, Москва, 2008, 93 стр.
9. Макаренко, А. А. Проблема ответственности в гуманистической психологии. <http://www.b17.ru/article/92250/> (vizitat: 20.04.2018)
10. Recomandarea 2006/962/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 18 decembrie 2006 privind „Competențele cheie pentru învățarea de-a lungul vieții – Un cadru european de referință” [PR_INI - Europa](http://pr_ini-europa) (vizitat 10.03.2016)
11. Принятие решений. <https://manprogress.com/ru/methods/making/> (vizitat 18.02.2018)
12. Negură, I. Psihologia gândirii. Note de curs. <https://psyexcelsior.wordpress.com/psihologia-gandirii/> (vizitat: 19.01.2018)

13. Paniş A. Deciziunea managerială în profesionalizarea cadrului didactic. Coord.şт. T. Callo. Print-Caro SRL, Chişinău, 2010. 145 p.
14. Bolboceanu A. Consilierea psihologică pentru orientare şi dezvoltare în carieră. Ghid de aplicare. Academia de Ştiinţe a Moldovei, Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei. Tipograf. Cavaioli, Chişinău; IŞE, 2015. 92 p.
15. Бычева Е.В. Формирование психологического мышления студентов психологов. Диссертация на соискание ученой степени доктора психологии. Кишинев, 2015. 243 с.
16. Marzano, R. J. *Designing a new taxonomy of educational objectives*. Corwin Press, Thousand Oaks, CA, 2000.

Диаграмма соотношения частей:

CORELAȚIA INTERDISCIPLINARĂ MEDICINĂ-BIOLOGIE: STRATEGII ȘI PRINCIPII DIDACTICE

Maria PRUTEANU,
Universitatea de Stat de Medicină
și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova

This research is a result of the study on the interdisciplinary correlation between medicine and biology in communication with professional guidance.

The combination of the modern and traditional teaching and learning methodology of the Romanian language for the alofon students with professional orientation becomes a necessity in the context of the European Union's strategy and the global community. We propose an approach based on professional-oriented communication skills in terms of interdisciplinary correlation to ensure success in professional communication.

The integrated curricular area is materialized in: special text lessons, new content assimilation lessons, workshop lessons, vocational communication skills evaluation lessons, assessment lessons.

Integrating competence models with the common goal of correlating lexical units in medicine and biology will keep their interdisciplinary link and the didactic design of the curriculum will be based on the competency/sub-competency triad → content unit → teaching-learning activity.

Keywords: *medicine, biology, communication, students.*

A vorbi despre corelația interdisciplinară medicină - biologie înseamnă a aborda o problemă deosebit de complexă, întrucât factorii care participă la procesul de predare-învățare a limbii române studenților aolingvi sunt multipli și greu de separat, deoarece interacționează cu tot sistemul general de predare-învățare. De altfel, mulțimea de calificative atribuite corelației interdisciplinare - diagnosticarea, continuitatea, formare inițială/finală, asimilarea internă/ externă a unităților lexicale, respectarea criteriilor de evaluare a diferitor modele de competențe - cunoaștere a limbii

studiate - relevă, pe de o parte, complexitatea, multiaspectualitatea și diversitatea procesului de predare-învățare, pe de altă parte, multitudinea de opinii asupra acestui domeniu al educației.

În procesul de studiere a limbii române la aolingvi, interdisciplinaritatea implică, în primul rând, aria curriculară Limbă și comunicare cu orientare profesională, ținând cont de practica rațională și funcțională a limbii studiate. Deși limba română pentru aolingvi cu elemente de orientare profesională, în cazul nostru limbajul medical, pornește de la funcțional la rațional, ca limbă

pe care persoana o vorbește coerent încă până a deveni student, competențele lingvistice cu orientare profesională se intersectează în cazul echivalențelor semantice, gramaticale și lexicale.

Competențele lectorale, formate și dezvoltate la orele de limbă română, permit o înțelegere mai profundă a textelor ce cuprind termeni medico-biologici, a textelor științifice din celelalte domenii. Însă, ținem să menționăm, asimilarea textului de studiu la limba română poate fi neproductivă fără o reală transdisciplinaritate cu biologia și medicina. Profesorul este acela care le poate valorifica pe larg, formând o imagine unificată a celor studiate.

Aria curriculară Limbă și comunicare cu orientare profesională abordată integrat se materializează în:

- lecții de studiere a textului de specialitate și de dezvoltare a competențelor de comunicare;
- lecții de asimilare a noilor conținuturi de lingvistică bazată pe unități lexicale, termeni din biologie și medicină pentru a asigura dezvoltarea competențelor de cunoaștere științifică;
- lecții-atelier (de exersare a competențelor de lectură, de scriere, de comunicare orală, în baza textului de specialitate și detașat de acest text);
- lecții de evaluare a competențelor;
- lecții de analiză a probelor de evaluare respectând principiile corelației interdisciplinare medicină-biologie.

Textul cu orientare profesională, abordat ca o unitate de comunicare și ca un model

de comunicare, contribuie la structurarea competenței de comunicare a studentului alolingv și este susținută și de competențele specifice ale altor discipline de studiu, cum sunt medicina și biologia.

Un aspect al integrării profesionale se manifestă în cercetarea și cunoașterea textului de specialitate ca un fenomen de limbaj, ca unitate comunicativă. La selectarea textului de specialitate e necesar să ținem cont de următoarele criterii generale:

- **accesibilitatea**, în raport cu nivelul de dezvoltare intelectuală și cultură generală a studentului alolingv;
- **varietatea**, evitându-se repetarea acelorași contexte sau a mai multor contexte din aceleași texte de specialitate, în fiecare an de studiu;
- **valoarea**, avem în vedere virtualitatea educativă a textului de specialitate, formarea unor structuri de comunicare profesională privind starea social-economică națională și internațională;
- **atractivitatea**, datorită căreia studentul alolingv poate cultiva plăcerea de a citi, asimilarea estetică a informației, interesul pentru informația din domeniul medicinei și biologiei;
- **volumul de lecturi și consecutivitatea textelor de specialitate** propuse pe parcursul anului de studii.

Paralel cu însușirea aspectului profesional al comunicării verbale, dorim să menționăm două tipuri de procese:

a) receptarea mesajului pe cale orală sau scrisă;

b) producerea mesajului pe cale orală sau scrisă.

Această analiză sumară a ariei curriculare scoate în evidență dificultățile și deficiențele legate de implementarea corelației interdisciplinare medicină - biologie. Pornind de la practica implementării corecte a criteriilor generale de asimilare a termenilor din medicină și biologie și de la autori de referință - E. Joița, I. Holban, I. Radu, J. Barbier ș.a. -, considerăm că strategia de proiectare didactică trebuie recunoscută ca adecvată, funcțională și productivă pentru sistemul universitar, fapt ce impune necesitatea abordării unei noi strategii de predare-învățare care să vizeze și multitudinea de modele a competenței de cunoaștere.

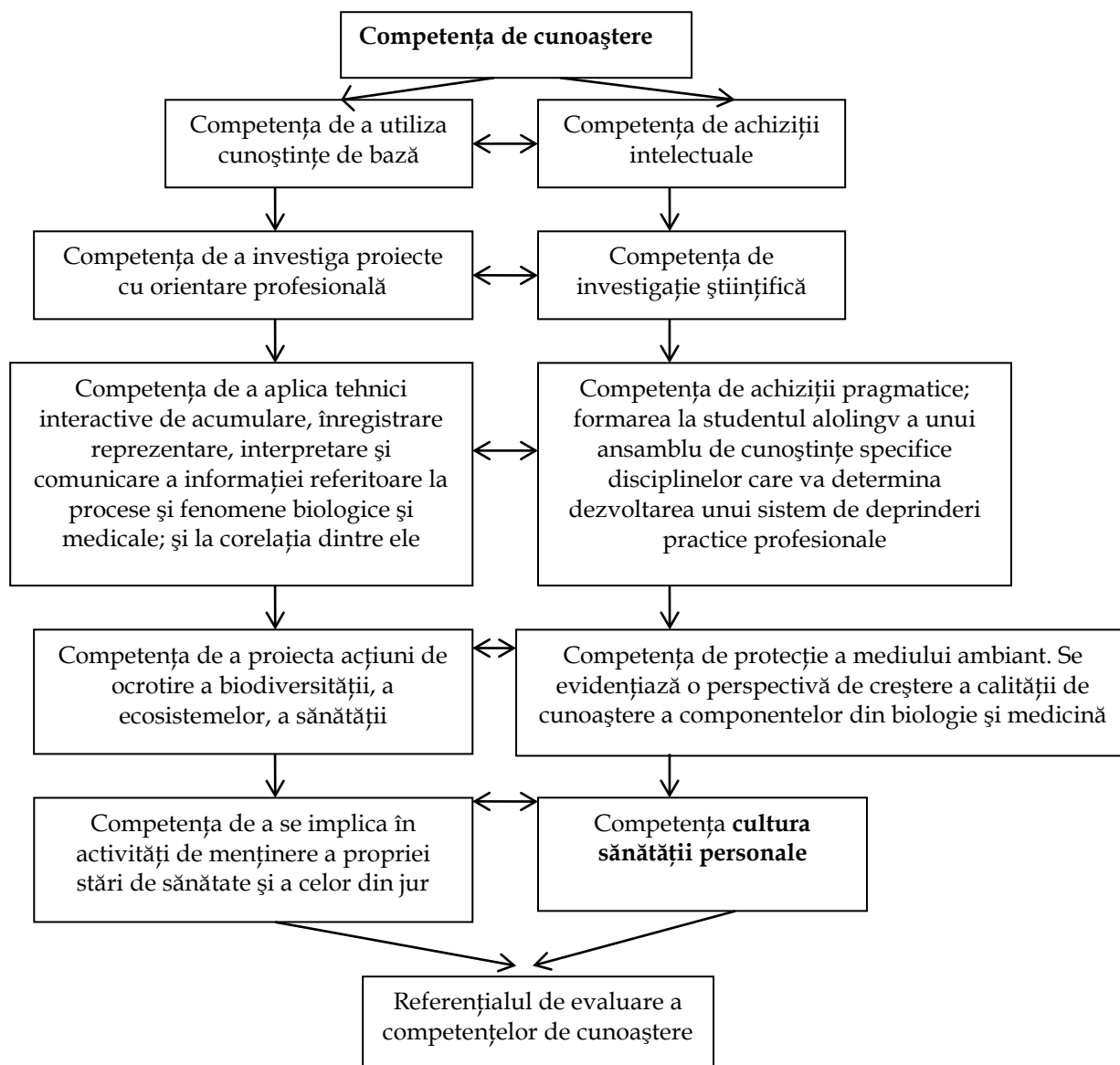
Paradigma de proiectare didactică, în cadrul ariei curriculare Limba română cu orientare profesională este una comunicativ-funcțională. Ținând cont de studiul integrat al obiectului, dorim să evidențiem câteva momente-cheie:

- urmărirea standardelor disciplinei pe parcursul anilor de studii;
- adaptarea strategiilor de predare-învățare la sistemul educațional universitar;
- construirea unui model didactic coerent, cu repetarea situațiilor de cultivare a atitudinii pozitive față de comunicarea

profesională și a încrederii în propriile competențe de comunicare cu orientare profesională;

- echilibrarea și receptarea în procesul de producere a mesajului științifico-profesional;
- dezvoltarea capacității de a valoriza dintr-o perspectivă personală viziunea despre importanța profesională a specialității, acumulată din textele studiate;
- stimularea gândirii critice, reflective și profesionale;
- asigurarea caracterului flexibil al activităților de evaluare care aparțin unui domeniu concret de orientare profesională;
- evidența succeselor profesionale ale fiecărui student aloling.

În această ordine de idei, proiectarea didactică pentru fiecare an de studii, se va face în baza triadei competență de cunoaștere/subcompetență → unitate de conținut → activitate de predare-învățare-evaluare. Schematic, ideea de integralizare a modelelor de competențe, având ca obiectiv comun corelația între unitățile lexicale din medicină și biologie ale studentului alolingv și ținând cont de legătura interdisciplinară ce există între ele, poate fi reprezentată grafic astfel:

La nivel conceptual competența de cunoaștere științifică reprezintă „un ansamblu integrat de resurse interne ale studentului,

comune disciplinelor Biologia, Chimia, Medicina, axate pe interacțiuni ale raționamentului dialectic, gândirii epistemologice, utili-

zării adecvate a limbajului științific și realizate prin comportamente adecvate, în vederea rezolvării unor situații semnificative reale sau modelate pedagogic” susține cercetătoarea Franțuzan L [3].

Dacă în aspect practic dorim să proiectăm un modul de conținut din perspectiva formării competențelor de cunoaștere bazate pe corelația interdisciplinară medicină-biologie e necesar să respectăm următorul algoritm:

- determinarea sistemului de cunoștințe esențiale pentru unitățile de predare-învățare;
- corelarea sistemului de cunoștințe fundamentale cu abilitățile și competențele specifice din curriculumul universitar;
- distribuirea sistemului de cunoștințe fundamentare în unități de conținut;
- elaborarea și operaționalizarea proiectelor pentru fiecare etapă de formare și evaluare a competențelor specifice;
- proiectarea sistemului de situații-problemă specifice cunoștințelor de specialitate și prezentarea a 1-4 situații-bloc.

În acest sens e necesară și definirea *unității de învățare* – un sistem de cunoștințe structurale care aparțin unui domeniu de orientare profesională și care devine un cordon funcțional al procesului continuu de formare a abilităților de cunoaștere a limbii române din perspectiva corelației medicină - biologie.

Această strategie de formare-evaluare contează cel mai mult pe finalitățile educaționale atinse și are în vedere finalitățile

concrete a competențelor specifice de format – evaluat, prin *interacțiunea / intercalarea* lor în procesul de predare-învățare.

Așadar, ce trebuie să reprezinte această unitate de învățare? O atare unitate de învățare:

- a) este coerentă în raport cu competențele specifice: competența de achiziții intelectuale, competența de investigație științifică, competența de achiziții pragmatice, competența de protecție a mediului, competența *cultura sănătății personale*;
- b) are caracter formativ conform noii metodologii de predare-învățare;
- c) are o continuitate pe o perioadă de studii;
- d) operează prin intermediul unor modele constructive de predare-învățare-evaluare;
- e) subordonează lecția-bloc ca element operațional;
- f) la dorință, finalitatea este prezentată printr-o evaluare sumativă.

În rezultatul aplicării acestui sistem de corelație interdisciplinară a crescut motivația studenților alolingvi pentru învățarea limbii române cu elemente de orientare profesională. Studenții s-au obișnuit să scrie proiecte de performanță și să monitorizeze, în măsura posibilității, individual realizarea acestora. Considerăm că un sistem de predare-învățare-evaluare trebuie să îndeplinească mai multe funcții:

- Să motiveze asimilarea limbajului de specialitate prin corelație interdisciplinară, conștientizarea propriului proces de evaluare. Pentru aceasta este necesar ca studentul alolingv să-și dezvolte capacitățile autoevaluative, să învețe să-și

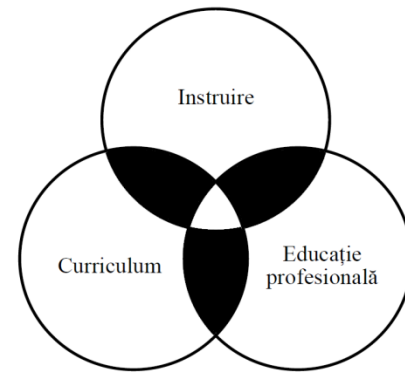
identifice și să-și exprime interesele, să elaboreze un plan al activităților de cunoaștere profesională.

- Să deplaseze accentul asupra dezvoltării unor competențe profesionale concrete, de la evaluarea cunoștințelor la evaluarea capacităților de investigație, a abilităților și atitudinilor.
- Să îmbine evaluarea axată pe obiective cu cea centrată pe procesul de comunicare profesională, evaluarea cantitativă cu cea calitativă.
- Să fie flexibil, multiinstrumental și multicriterial.
- Să ofere posibilități pentru înțelegerea manifestărilor individualității profesionale și dezvoltarea potențialului creativ.
- Să creeze condiții pentru ca evaluarea cu orientare profesională a performanțelor să cedeze, în măsura posibilității, interevaluării profesionale.
- Să favorizeze, să permită studentului alolingv să învețe a construi forme individuale de realizare a învățării cu orientare profesională.
- Să ofere oportunități de gândire, reflecție și revizuire, care ar asigura crearea unor noi structuri cognitive în baza celor acumulate pe parcursul anilor de studii.
- Să se focalizeze pe realizări profesionale autentice pentru obținerea de noi succese.

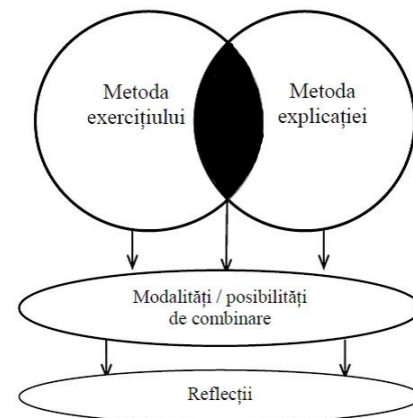
În contextul unui învățământ axat pe competențe, vectorul corelației interdisciplinare este orientat spre o evaluare formativă, care ne-ar putea oferi un feedback relevant în legătură cu eficiența învățământului universitar. Prin specificul acestei corelații procesul

de predare-învățare este centrat pe optimizări, reglări și autoreglări ce conturează cadrul funcțional al limbii române cu orientare profesională. În continuare vom prezenta câteva instrumente de evaluare complementare, care pot fi aplicate și la corelația interdisciplinară, după diagrama Venn.

Sarcina 1. Argumentați rolul și importanța educației profesionale pentru societate.

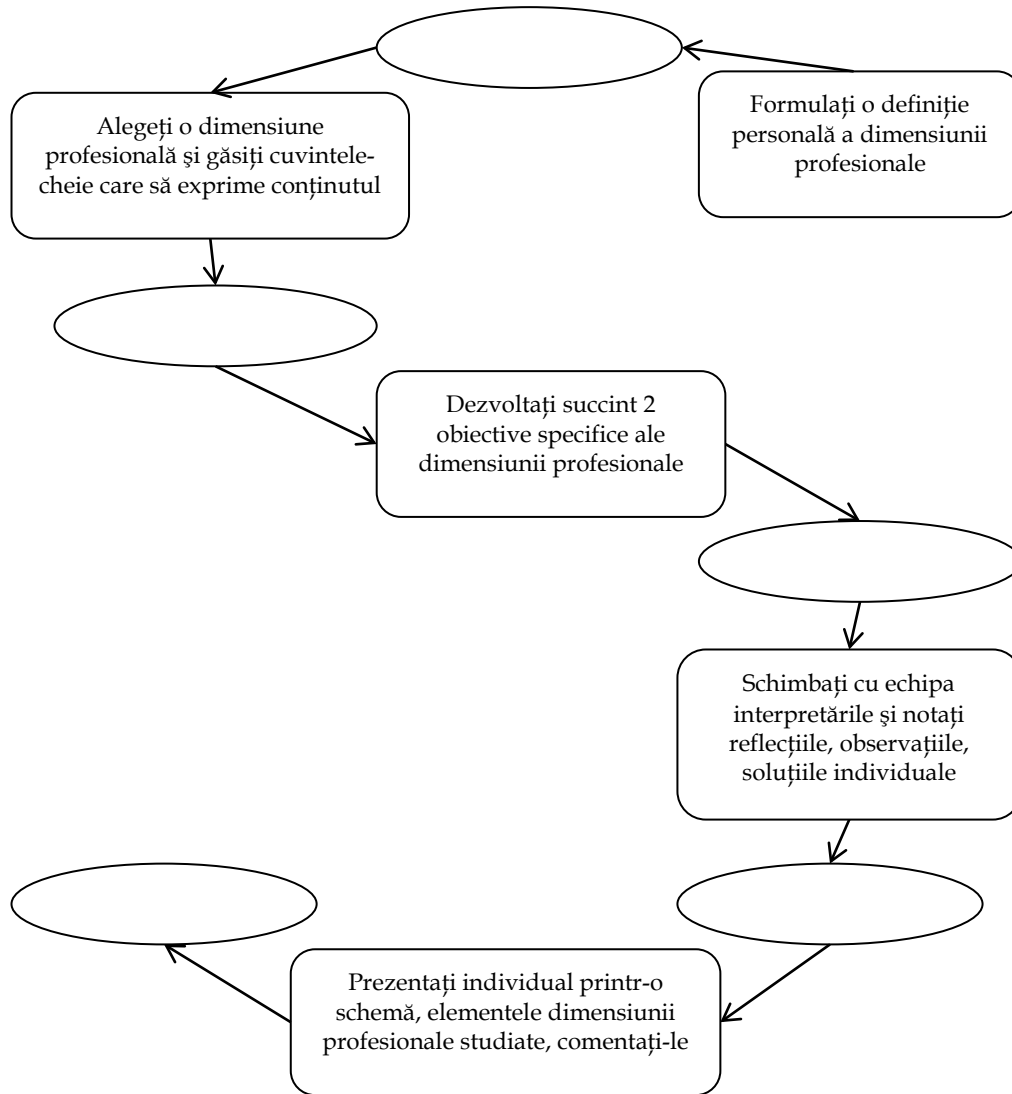
Sarcina 2. Alegeți două metode, stabiliți caracteristicile comune ale acestora și formulați reflecții personale.

Tehnica Lanțul „S” al interpretărilor este un organizator grafic, care ne propune un algoritm de realizare a sarcinilor în corelația interdisciplinară. Se aplică în grup, individual sau perechi, în situația când avem

un număr mai mic de studenți care asimilează texte cu elemente de orientare profesională.

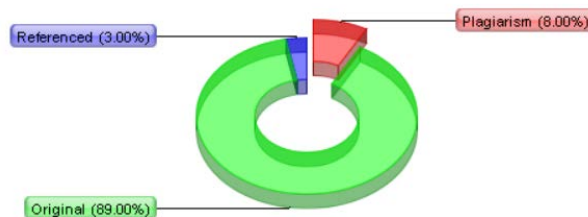
Folosirea întregului arsenal de metode și tehnici în domeniul corelației interdisciplinare este benefică din două perspective: *perspectiva procesuală*, în sensul în care această corelație nu mai este centrată pe produsele învățării de către studentul alolingv, ci pe procesele pe care le presupune această

corelație, și *perspectiva de comunicare cu orientare profesională* profesor-discipol, în măsura în care aceste metode și tehnici sunt considerate instrumente de apreciere ce facilitează cooperarea între parteneri și motivează abilitățile profesionale ale studenților alolingvi.

Bibliografie:

1. Barbier, J.-M., *L'Evaluation en formation*. Paris: PUF, 1985, 295 p.
2. *Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi: învățare, predare, evaluare*. Chișinău: F.E.P. Tipografia Centrală, 2003, 204 p.
3. Franțuzan, L., *Formarea competenței de cunoaștere științifică la liceeni în context inter/transdisciplinar*. Autoreferat al tezei de doctor în pedagogie. Chișinău, 2009, 27 p.
4. Holban, I., *Teste de cunoștințe*. E.D.P., București: E.D.P., 2001, 116 p.
5. Joița, E., *Educația cognitivă*. Polirom, Iași: Polirom, 2002, 248 p.
6. Oprea, C.-L., *Strategii didactice interactive*. Ediția a III-a. București: E.D.P., 2009, 316 p.
7. Radu, I., *Evaluarea în procesul didactic*. Ediția a III-a. București: E.D.P., 2008, 288 p.

Диаграмма соотношения частей:

RELAȚIA DINTRE ATITUDINI PARENTALE ȘI AFECTIVITATE LA ELEVII DE VÂRSTĂ ȘCOLARĂ MICĂ

Carolina PERJAN

conf. univ., dr. în psihologie,

Corina PERJAN

masterand Stockholm Business School

At all times, numerous scholars, psychologists, sociologists and pedagogues have been researching, discussing and analysing the questions of how should a child be raised and what are the psychosocial conditions that would enable the development of a healthy personality. There are many opinions on this subject, however, there is one thing with which all scholars have completely agreed on, that family is the crucial factor. In other words, what parents do is important, but more important is the emotional context in which they act. Parents are the first social model of influence on children, contributing to the formation of the conception of life, behaviour and relation of children. In society, family is the foundation on which the personality of the child is built. The hardness of this foundation influences the child's personality development. The psychic development of the little pupil requires profound changes on the affective level. These have significance both for this age period and for those that will follow.

Which parental attitudes are defective and which of them are positive in the development of the affective sphere of the pupil? The answer to this question was found by an experimental study on pupils of low school age and their parents.

Keywords: children, personality of the child, family, parents

Dezvoltarea și formarea personalității începe chiar de la naștere, părinții constituind primul model social de influențare a copiilor, apoi aceasta este completat de mediul școlar. Pe tot parcursul vieții omului personalitatea suferă multe modificări, completări, însă nu toate sunt primite de către personalitate, doar cele care coincid cu modelele parentale cu acele valori și atitudini care au fost absorbite de copil de la părinții lor.

N. Darling și L. Steinberg (1993) definesc stilul parental ca atitudini parentale care sunt transmise copilului, ce la rândul său creează un climat emoțional, exprimat prin comportamentul parental.

Pentru a putea face anumite concluzii referitor la influența atitudinilor parentale asupra dezvoltării afectivității elevilor de vârstă școlară mică, am făcut o cercetare psihologică aplicând testul casă-copac-om pentru elevi și testul Atitudini parentale de către A. Varga și V. Stolin, eșantionul

experimental formând-ul părinții. Rezultatele experimentale sunt prezentate în figurile de mai jos. Primele figuri reflectă rezultatele de la testul casa-copac-om, prezentate pe fiecare variabilă al testului.

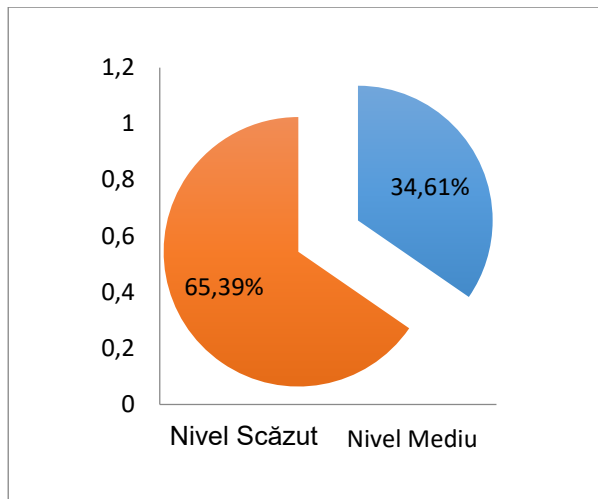

Fig. 1 Frecvența pe nivele a rezultatelor la variabila „ostilitate”, în %.

În urma analizei rezultatelor la variabila „ostilitate” elevii au primit cote de 65,39 % cu un nivel scăzut la această variabilă, ce denotă faptul că elevii se simt siguri în relațiile familiale, resimt securitatea oferită de către membrii familiei. Însă 34,61% se simt mai puțin protejați de către părinții săi și uneori chiar amenințați în cazul când nu corespund cu așteptările părinților, ceea ce provoacă și dezvoltă un comportament ostil față de sine sau față de cei din jur.

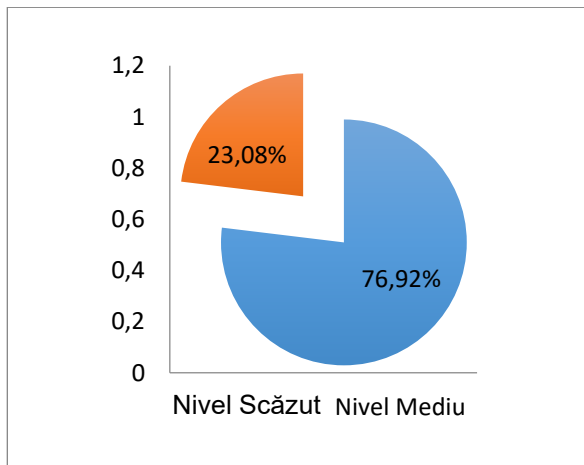

Fig. 2 Frecvența pe nivele a rezultatelor la variabila „Coflictualitate”, în %.

Constatăm că 76,92% din elevii supuși cercetării au fost evidențiat cu un nivel scăzut la variabila „Coflictualitate”, ceea ce ne permite să considerăm ca copii se simt bine în anturajul psihosocial al lor, cât în familie atât și în școală. Acești elevi pot forma relații de comunicare favorabile cât cu familia, atât și semenii săi. În urma cercetării s-au evidențiat și elevi cu un nivel al conflictualității mai mare decât semenii săi cu cote de 23,08%, ceea ce înseamnă că copiii sunt conflictuali, pot manifesta comportamente și atitudini agresive cât față de sine, atât și față de cei din jur, nu pot forma relații constructive cu anturajul psihosocial.

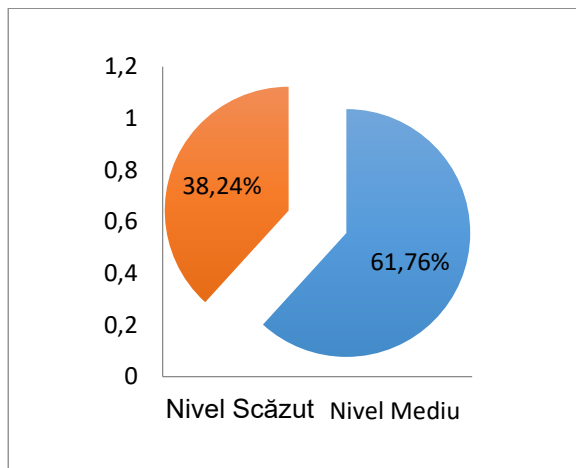

Fig. 3 Frecvența pe nivele a rezultatelor la variabila „Agresivitate”, în %.

La variabila „Agresivitate” s-au evidențiat următoarele rezultate: nivel scăzut al manifestării agresivității cu 61,76% și nivel mediu de 38,24%. Aceste rezultate denotă faptul că marea majoritate din elevii supuși experimentului nu manifestă tendințe agresive în comportament, ceea ce poate fi explicabil prin faptul că ei se bucură de o atitudine de acceptare din partea părinților. Însă nu putem trece peste faptul că un anumit procent de elevii manifestă tendințe agresive în comportament, ceea ce cu siguranță poate provoca probleme în relaționarea cu alții și nu este exclus și faptul că cu timpul se poate dezvolta la ei sentimentul inferiorității, în deosebi dacă acesta este susținut și de atitudinea de respingere din partea părinților.

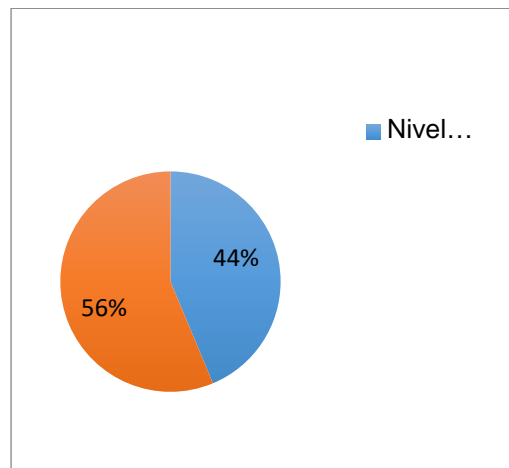

Fig. 4 Frecvența pe nivele a rezultatelor la variabila „Negativism”, în %.

Spre deosebire de celelalte scale ale testului la variabila „Negativism” observăm o mică diferență între scoruri, însă totuși preponderent este nivelul mediu cu 56%, contra nivelului scăzut cu 44%. Acest fapt se bazează pe câteva condiții, una din ele fiind adaptarea la noua activitate de bază cum este învățarea și altă condiție este legată de așteptările înalte din partea părinților față de rezultatele copiilor săi, sau tutela exagerată ce sunt vizibile în atitudinile parentale. Toate acestea, cu siguranță poate crea un anumit disconfort psihic, negativism, nervozitate și în cazuri mai grele chiar tendințe depresive.

În fig. 5 sunt prezentate atitudinile parentale. Pentru a face o mai mare claritate în rezultatele primite am prezentata atitudinile predominante.

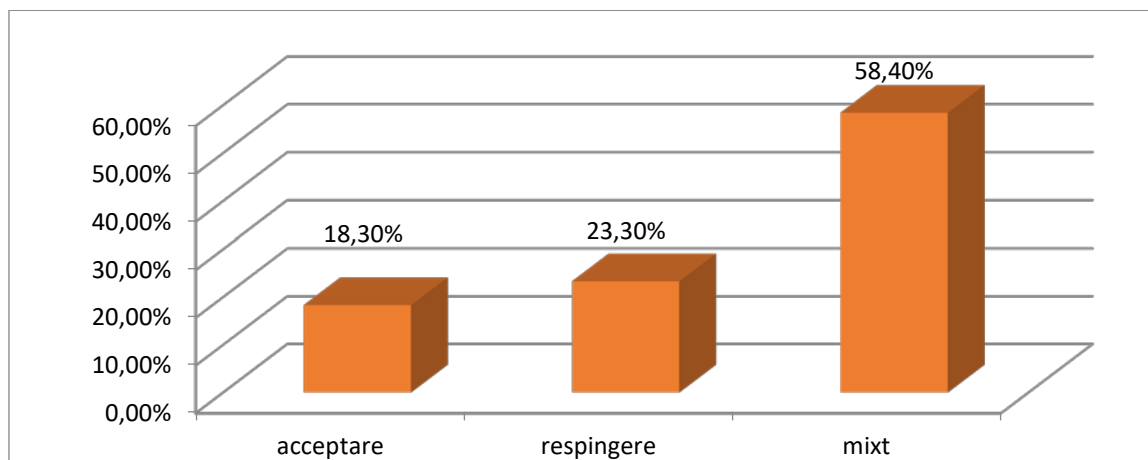

Fig. 5. Frecvențele atitudinilor predominante ale părinților față de copii, în %

Din rezultatele primite se observă că în topul atitudinilor parentale sunt cele mixte (Acceptare, Respingere, Imaginea social dorită). Ca rezultat acești părinți nu au o strategie constantă legată de cerințe înainte copiilor săi, în așa mod devenind pentru ei o persoană frustrantă și neconsecventă, ce la rândul său poate crea nervozitate, anxietate, conflictualitate etc. la elevi.

Pe locul doi s-a plasat atitudinea parentală „Respingerea” cu 23,30 %. Aceștia își consideră copilul neadaptabil, incapabil manifestând un comportament ostil, de neglijență, iar în unele cazuri chiar și agresiv.

Doar 18,3% din părinții supuși testării au manifestat atitudinea de acceptare. Acești părinți sunt capabili să aprecieze la justa valoare capacitățile, posibilitățile copiilor săi, dar cel mai important în așa situație este acceptarea totală și completă a propriilor copii. Ceea ce dezvoltă în ei încredere în

propriile forțe, scade cu siguranță simptomele ca agresivitate, nervozitatea, conflictualitatea etc.

Analiza statistică a datelor ne-a permis să constatăm existența unei corelații între tipurile de atitudine parentală și simptomele copiilor obținute în urma aplicării testului proiectiv casă-copac-om.

Tipul de atitudine parentală „image social dorită” corelează indirect cu „nervozitate” a copilului ($r = -0,384$, $p = 0,01$). Copilul se simte în siguranță dacă părintele este acea persoană care îl susține în toate activitățile sale indiferent de rezultatul lor. Manifestă interes sporit și sincer față de scopurile și problemele copilului. Manifestă empatie față de toate trăirile sale și îi apreciază succesele lui, discută cu el toate situațiile din viața socială și personală apreciind constructiv deciziile propriului copil.

Tipul de atitudine parentală „respingere” corelează semnificativ direct proporțional cu „conflictualitatea” copilului ($r = 0,507$, $p = 0,005$). În cazul când părintele manifestă atitudine ostilă, comportament agresiv, neîncredere în propriul copil, umilință el devine conflictual. Conflictualitatea se poate manifesta în mod diferit fiind orientată cât spre sine atât spre anturajul său psihosocial, în unele cazuri însoțită și de anxietate.

Tipul de atitudine parentală „micul ghinionist” corelează direct proporțional cu „agresivitatea” copilului ($r = 0,396$, $p = 0,012$). În cazul când părintele are tendința de a-și infantiliza copilul, de a-i atribui insucces personal și social, îl vede și îl consideră mai mic decât vârsta lui reală, considerându-l vulnerabil și incapabil de a rezolva anumite situații și probleme proprii, la copil va deveni

agresiv dezvoltându-și și sentimentul de inferioritate.

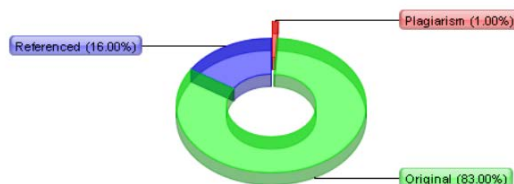
Toți părinții doresc ca copiii lor să devină oameni de succes, să fie personalități deosebite, fiecare părinte dorește să fie mândru de propriul copil. De aceea ei optează pentru acea atitudine parentală care după părerea lor o consideră ca cea mai bună. Însă ei pot greși în mai multe feluri și cauza optării pentru una sau altă atitudine defectă este de ordin personal, bazată pe neîncrederea în propriile forțe, pe nerealizarea propriilor vise, pe imaginea de sine înaltă neadekvată / joasă etc.

Copilul este oglinda părinților, în deosebi acest lucru este vizibil în vârsta preșcolară și școlară mică când părintele încă mai este persoană cu autoritate. De aceea pentru a primi un rezultat bun, psihologul în activitatea sa copiii de vârstă școlară este nevoie să implice și părinții acestora.

Bibliografie:

1. Mitrofan I. *Familia de la A... la Z*. București: Editura Științifică, 1991
2. E. Losii. *Psihogeneza agresivității*. Chișinău, 2016, 135 p.
3. Darling, N. și Steinberg, L. (1993). *Parenting style as context: An integrative model*. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496. doi:10.1037/0033-2909.113.3.481
4. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: В 2 кн. — М.: Владос, 1999. Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. 480 с

Диаграмма соотношения частей:

TEHNOLOGIA EXERSĂRII DEPRINDERILOR DE PRODUCERE A ENUNȚULUI MONOLOGAT ORAL ȘI SCRIS ÎN PROCESUL EDUCAȚIONAL

Lidia STRAH

Universitatea de Stat din Moldova

Our research inspired by the difficulties that have arisen in the practice of teaching Romanian language to foreign students and their confrontation with various assimilation problems of the Romanian language led us to try their systematization to expose them, as clearly as possible, to a productive reflection on the EMO and EMS production habits.

It deserves greater attention to the practice of EMO and EMS in terms of exercises needed to train them.

The typological variations of EMO and EMS help foreign students learn more about communication: oral, oral and written reproduction of assimilated information, extraction of semantic information.

Summarizing the issue of EMO and EMS, we would like to mention their functional capacity in the teaching-learning-evaluation of Romanian language for foreign students.

Keywords: EMO, EMS, foreign students, Romanian language

Diversitatea problemelor pe care le generează procesul de formare a deprinderilor de vorbire, în general, și a deprinderilor de vorbire monologată orală scrisă, în special, ne-au determinat să valorificăm enunțul într-o eventuală tipologizare în raport cu textul care servește drept reper în formarea unor deprinderi de durată.

Textul fiind o unitate de comunicare în procesul de instruire, poate servi drept reper în formarea următoarelor deprinderi:

1) De a înțelege enunțul și de a construi un enunț monologat în baza cunoașterii structurii lui semantice;

2) De a alege modul de expunere a materialului în dependență de conținut (descriere, raționament, concluzie, narațiune);

3) De a alege mijloacele de vorbire necesare pentru exprimarea conținutului.

Ținând cont de diversitatea și complexitatea etapei de sesizare a materialului inițial în procesul pregătirii, a unui enunț coerent, vom reieși în continuare din faptul că studenții străini învață să audieze enunțul, apoi să-l citească după metoda propusă de noi.

C	V, S
<p>A determina tema mesajului (despre ce se vorbește în text).</p> <p>A dezmembra mesajul verbal în părți semantice.</p> <p>A determina ideea principală a fiecărei părți semantice și particularitățile ei de bază.</p> <p>A determina logica enunțului verbal.</p>	<p>A conștientiza obiectul enunțului.</p> <p>A organiza enunțul în părți semantice.</p> <p>A formula ideea principală a fiecărei părți semantice și elementele ei de bază.</p> <p>A stabili consecutivitatea desfășurării logice a enunțului.</p>

Merită o atenție sporită inventarul deprinderilor de generare a vorbirii și a tipurilor de exerciții necesare pentru formarea lor, precum și pentru crearea EMO și EMS în anumite condiții. Formularea sarcinilor pentru aceste exerciții depinde totdeauna de etapa însușirii materialului propus. În primul rând, este necesară formularea sarcinilor instruirii astfel, încât ele să includă indicațiile necesare asupra mijloacelor de limbă și modul de utilizare a lor în actul vorbirii. În continuare, nu mai e nevoie de aceste indicații, ci de acțiuni de fixare în scris cauzat, de sarcini comunicative orientate spre conținut și formă dinamică în instruire. Alegerea formei de prezentare a exercițiilor ce sunt orientate la formarea vorbirii nepregătite a studentului străin, care se realizează prin reducerea treptată a punctelor de sprijin (se prezintă tema fără instrucțiuni, se propune tabloul fără indicații etc.) este condiționată, prin urmare, de etapa la care s-a ajuns în procesul de formare a deprinderii respective.

Astfel, apare problema privind volumul și caracterul materialului textual, care

este sursa stimulării vorbirii monologate, solicitând o selectare deosebit de atentă.

S-a menționat deja că enunțul are în calitate de caracteristici *tema* și *modul* de expunere. Dar numai cu aceasta n-am putea determina caracteristicile enunțului monolog, deoarece ele nu reflectă calitățile lui esențiale ca generator al exprimării, fapt deosebit de important dacă interpretăm cunoașterea unei limbi ca pe o activitate de vorbire. Din acest punct de vedere este important să găsim reperele de delimitare a enunțului monologat, ținând cont de factorul- *timp*. O asemenea încercare a fost făcută de savantul D. I. Izarenkov și reflectă natura veridică a monologului.

Sintetizând unele reflecții ale autorului, completându-le cu degajările teoretice ale surselor și asigurându-le cu unele concluzii pe care am reușit să le cunoaștem, dorim să menționăm cele patru particularități ale enunțului monologat.

Prima particularitate constă în *timpul* realizării enunțului monologat. Enunțurile monologate pot fi pregătite din timp (timpul pentru pregătire practic nu este limitat), dar pot fi și nepregătite de timp. E firesc că

pentru a pregăti un enunț din timp nu se cere posedarea activă a limbii, în acest caz fiind suficiente capacitățile de a construi propoziții într-un timp nelimitat; al doilea caz solicită posedarea activă a limbii.

A doua particularitate include **conținutul** enunțului din punctul de vedere al gândirii independente a vorbitorului. Deosebim următoarele tipuri de enunțuri:

- a) enunțul ce transmite detaliat un conținut sau cele auzite, cele văzute;
- b) enunțul ce transmite pe scurt un conținut sau cele auzite și văzute;
- c) enunțul ce a fost creat în baza câtorva texte ce dezvăluie o temă;
- d) enunțul în care cel care informează își exprimă opinia asupra unei teme concrete;
- e) enunțul al cărui conținut este prezentat într-o formă sintetizată (scheme, tablouri, un set de tablouri, tabele).

Primul tip de enunț presupune transmiterea gândurilor străine în forma lor neschimbată; al doilea tip de enunț cere compresarea operației logice, reducerea informației în scopul de a evidenția principalul; al treilea tip de enunț presupune proiectarea informației personale în baza analizei materialului pregătit și operații pentru selectarea și comasarea lui conform planului; al patrulea tip de enunț prezintă procesul activ de gândire a conținutului; al cincilea tip de enunț este proiectarea posibilă a conținutului.

A treia particularitate se profilează în **forma** informației din punctul de vedere al generării ei independente. În dependență de

acest factor deosebim următoarele tipuri de enunțuri:

- a) enunțurile ce au o formă pregătită (când este timp suficient pentru pregătirea enunțului);
- b) enunțurile ce au formă finisată (are loc reproducerea conținutului enunțului care, după ce a fost citit de două ori este retras pentru timpul pregătirii și reproducerii comunicării);
- c) enunțurile ce au o formă nepregătită (sunt construite de sine stătător, fără a se baza pe un text).

Enunțurile ce au o formă pregătită presupun posedarea modelului la nivel de conștientizare. Enunțurile ce au o formă nepregătită presupun posedarea modelului la un nivel înalt al gradului de automatizare.

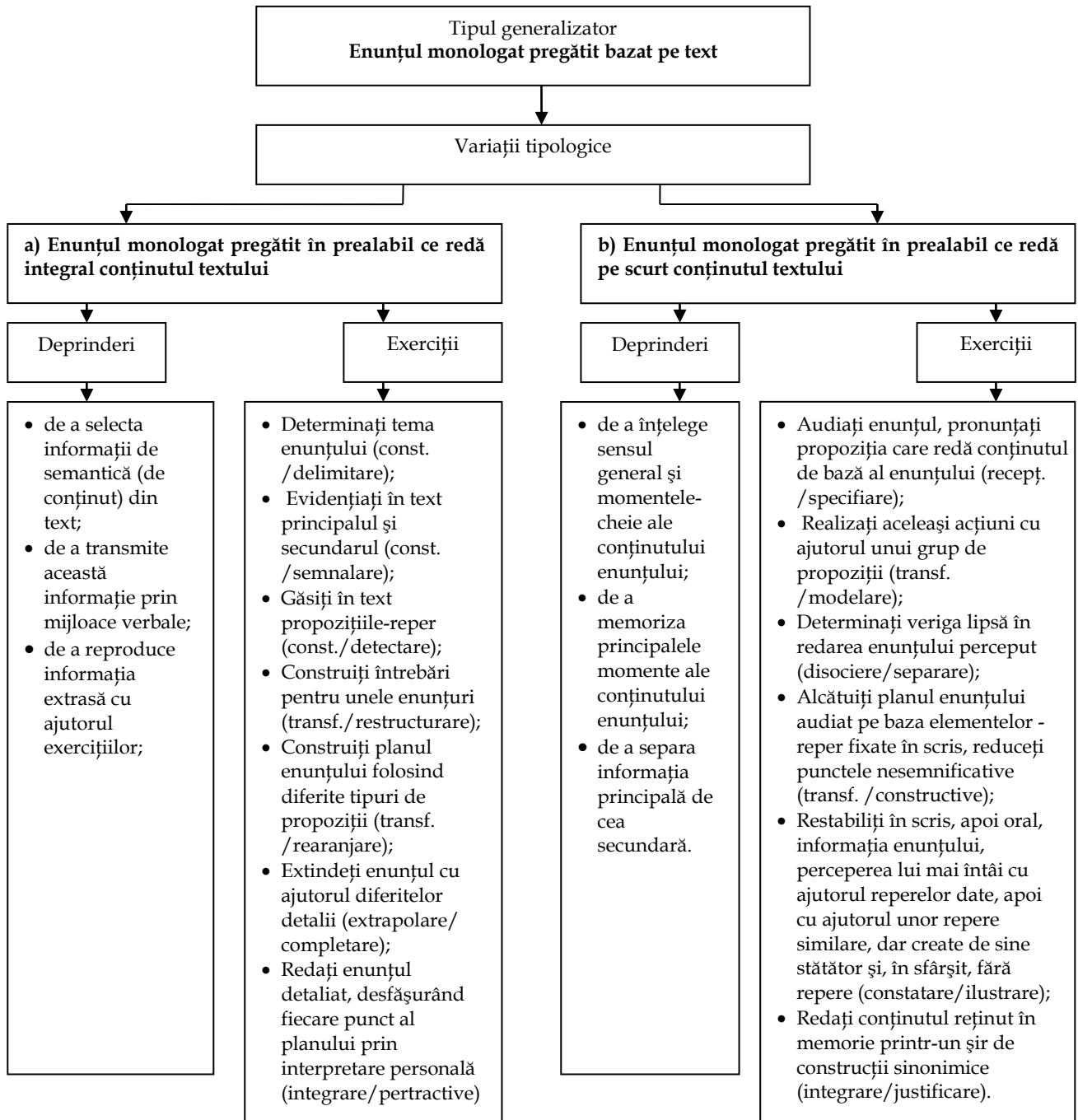
A patra particularitate o constituie **directiva** de reproducere. În acest caz pot fi următoarele tipuri de enunțuri:

- a) cu o directivă preliminară de reproducere;
- b) fără directivă de reproducere;

Ele se deosebesc prin mecanismul de memorizare ce se bazează pe enunțul pregătit. În primul caz va fi vorba de memorizarea spontană a materialului, iar în cel de-al doilea, de memorizarea specială.

În baza acestor particularități dorim să prezentăm tipul generalizator al EMOIEMS.

Elocvent este în acest sens faptul că, formarea mecanismului de conștientizare a unui conținut cere o dezvoltare a deprinderilor atât pentru aspectele receptive, cât și pentru cele productive ale AV, fenomen ilustrat în tabelul de mai jos:

În conformitate cu cele expuse anterior se cere menționată importanța *enunțului monologat pregătit care redă integral conținutul textului*.

Prin urmare, fenomenul *relatării* este binevenit pentru această activitate, deoarece ea dezvoltă unele mecanisme ale deprinderilor de a vorbi, cum este: *reproducerea, îmbinarea și construirea*. *Relatarea* poate fi utilizată în calitate de exercițiu de bază în dezvoltarea următoarelor deprinderi de vorbire:

a) deprinderea de a reda conținutul informației unei persoane ce nu cunoaște fenomenul despre care se vorbește;

b) deprinderea de a reda conținutul informației având în vedere situația dată sau schimbările situației date;

c) deprinderea de a reda conținutul informației schimbând sarcina de vorbire.

Relatarea apropiată de informația enunțului este un exercițiu destul de eficace atât pentru dezvoltarea vorbirii orale, cât și a celei scrise. Ea permite studenților străini să-și concentreze atenția asupra formei de exprimare (planul conținutului este prezent în text). Accentuăm faptul că acest tip de enunț monologat are un rol deosebit în dezvoltarea vorbirii corecte, contribuie la îmbogățirea vorbirii cu noi cuvinte și construcții. În cazul dat, studenții au posibilitatea să apeleze la plan și la cuvintele-cheie, memorizând numeroase fenomene descrise în text.

O formă de lucru destul de eficientă este *relatarea orală*. Îndeplinind acest exercițiu în auditoriu, se face economie de timp,

se stimulează pregătirea studenților către lecții.

Pentru a pregăti comunicarea orală, studentul folosește și *conspectul*, el fiind o formă de expunere a gândului. *Conspectul* are o mare valoare în procesul de vorbire, deoarece este determinat, în primul rând, de îmbinările receptive și productive ale aspectelor AV.

Ca și conspectul fenomenul *reproducerii* informației culese din text este direct proporțională cu exerciții bazate pe cunoașterea textului și comunicare. Iar pentru reproducerea informației sunt binevenite două deprinderi de bază:

a) deprinderea de a selecta informația semantică (de conținut) din text;

b) deprinderea de a transmite această informație prin diferite mijloace verbale.

Pentru a forma deprinderile de a *extrage informația semantică* din text, e necesar de a realiza un set de exerciții orientate spre stimularea activității de vorbire cu genericul:

1. Să determinăm tema enunțului;
2. Să evidențiem în text principalul și secundarul;
3. Să găsim în text propozițiile-reper;
4. Să construim întrebări pentru unele enunțuri;
5. Să determinăm tema principală a fiecărui enunț;
6. Să determinăm principalul în fiecare enunț;
7. Să determinăm importanța fiecărui fragment semantic pentru a dezvălui conținutul enunțului.

Posedând numai deprinderile de a extrage informația din text, studentul evident nu se poate include direct în actul de comunicare. El trebuie să-și formeze și deprinderi de reproducere a informației extrase cu ajutorul exercițiilor. În acest sens recomandăm următoarele tipuri de exerciții:

- 1) alcătuirea enunțului folosind cuvinte sau îmbinări de cuvinte;
- 2) adăugarea, extinderea sau concentrarea propozițiilor;
- 3) unirea într-un tot întreg a momentelor importante de conținut ale enunțurilor separate;
- 4) citirea a două enunțuri apropiate după conținut. Reproducerea informației care lipsește în primul;
- 5) redarea enunțului conform planului (pe scurt, în baza titlurilor; relatare-referat);
- 6) extinderea enunțului cu ajutorul diferitor detalii;
- 7) alcătuirea independentă a textelor la aceeași temă sau la o temă înrudită.

Acest bloc de exerciții creează un câmp favorabil în tratarea fenomenului gramatical și lingvistic al enunțului. Ele stimulează activitatea studentului orientându-l spre o comunicare productivă și fluentă.

Desfășurarea mai mult sau mai puțin echilibrată a acestor exerciții înregistrează diverse opinii ce țin, în primul rând, de faptul că atenția studenților străini este concentrată mai mult asupra conținutului

enunțului, decât asupra formei de exprimare. Acest fenomen le facilitează studenților străini procesul de reproducere a textelor.

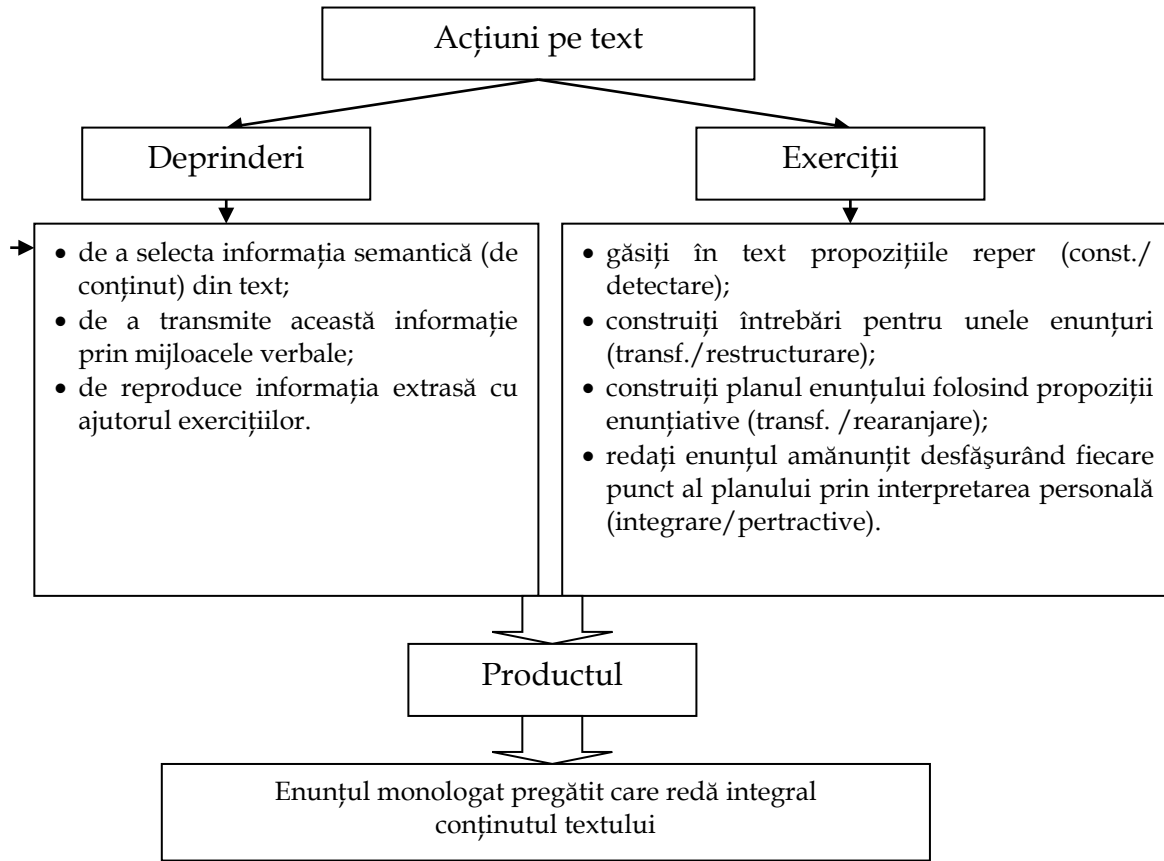
Pornind de la această idee, scopul final trebuie să devină un mijloc de creare a enunțului personal, fapt care necesită condiții suplimentare, cum sunt:

- pregătirea în prealabil a materialului;
- anexarea la materialul lecției;
- folosirea diferitelor surse (scheme, tabele etc.), fără pregătire prealabilă în auditoriu.

Insuficiența formării deprinderilor de căutare și selectare a formelor de exprimare, incapacitatea de a folosi productiv mijloacele de comunicare reduce posibilitatea studentului străin de a diversifica vocabularul, modelele de comunicare, contextele, textele. La această etapă potențialul EMOIEMS poate condiționa nivelul de asimilare al materialului, pe de o parte, și realiza capacitatea de a comunica activ, pe de altă parte.

Rezumându-ne la problema semnificației enunțului monologat pregătit care redă integral conținutul textului, dorim să menționăm că sporirea capacității a acestui tip de enunț influențează vădit procesul de predare-învățare-evaluare a limbii române pentru studenții străini. Într-un mod anume, la prima etapă, ne poate ajuta modelul de organigramă corelațională a acțiunilor instructive.

Model de organigramă corelațională a acțiunilor instructive

Familia mea

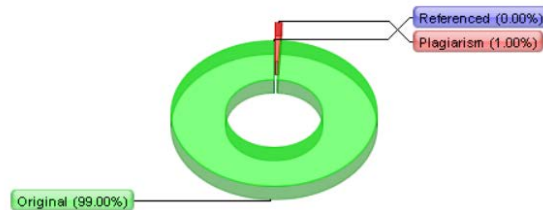
Familia mea este mică. Eu, tatăl meu, mama mea și fratele meu.
Mama mea este medic, are 45 de ani. Ea locuiește în Turcia, în orașul Diarbacăp.
Tatăl meu este pensionar, el are 54 de ani. El locuiește în Turcia, în orașul Diarbacăp.
Eu sunt student la Universitatea de Stat. Eu am 24 de ani.
Familia mea este veselă și prietenoasă.

Bibliografie:

1. Andrei. M, (1991), Câteva considerații asupra textului didactic, în Studii de limbi și literaturi străine, Timișoara, 215 p.
2. Balea. A., Butuman. M., Pera. M. (1981), Texte pentru studiul limbii române în anul pregătit, Timișoara, 153 p.
3. Ețcu. I, (1995), Caracteristici onomasiologice ale enunțului, în Limbaje și comunicare, Iași, 317 p.
4. Riffaterre. Michael, (1979), La production du texte, Paris: Senil, 149 p.
5. Slma-Cazacu. T, (1982), Limbaj și context, București: Editura Științifică, 464 p.
6. Wald. H, (1978), Realitate și limbaj, București, 224 pag.
7. Wald. H, (1973), Sisteme de comunicare umană, București: Editura Științifică, 215 p.
8. Watzlawick. P, (1988), Une logic de la communication, Paris, 272 p.

Диаграмма соотношения частей:

PARTENERIATE EDUCAȚIONALE - OPORTUNITATE PENTRU ȘCOALA, FAMILIE ȘI COMUNITATE

Tatiana GRIBINCEA,
dr., conf. univ. USPEE „Constantin Stere”

School and community are two issues that have also been concerned with pedagogues, sociologists, psychologists, philosophers, anthropologists, etc., each trying to capture the aspects that contribute to their functioning mechanisms, the agents involved, and their involvement in promoting education. Today we are witnessing the development of a true social stream that has at its heart the community and its development. Most of the times, the terms and expressions used by practitioners, specialists, and even ordinary people are confused, we encounter a great deal of semantic diversity in this issue. Most of the times, the terms and expressions used by practitioners, specialists, and even ordinary people are confused, we encounter a great deal of semantic diversity in this issue. The school is one of the central institutions of the community, it has specific roles but can not function and can not develop without taking into account the specificity of the community in which it operates. The activity of the school, generally of education, is an organized training and education process whereby a person achieves a certain degree of physical, intellectual and spiritual training, established by the state, and obtains the respective certificate of education

The education system comprises the network of state educational institutions of different levels and guidelines, as well as the governing bodies of education, institutions and enterprises subordinated to them. The quality of services provided by the education system is ensured by actors at different levels of the system.

Keywords: *School, community, social stream, education.*

Educația este percepută în prezent ca o funcție vitală a societății contemporane deoarece prin educație societatea își perpetuează existența, transmitând din generație în generație tot ceea ce umanitatea a învățat despre ea însăși și despre realitate. De la școala contemporană societatea așteaptă astăzi totul: să transmită tinerilor o cunoaștere acumulată de-a lungul secolelor, să-i ajute să se adapteze la o realitate în continuă transformare să-i pregătească pentru un viitor

larg imprezvizibil. Considerată un *factor-cheie* în dezvoltarea societății – ea asigură forța de muncă calificată pentru toate sectoarele de activitate, ea favorizează progresul, stimulând curiozitatea intelectuală, capacitatea de adaptare, creativitatea și inovația –, educația constituie unul dintre cele mai puternice instrumente de care dispunem pentru a modela viitorul, sau măcar pentru a ne orienta către un viitor dezirabil. În cadrul societății contemporane moderne există și

funcționează o multitudine de organizații care se caracterizează prin obiective foarte variate și printr-o mare diversitate de activități [1,p.4].

În societatea contemporană, se apreciază tot mai mult efectele benefice ale participării active a părinților în viața școlii. Numeroase cercetări la nivel național și internațional au pus în evidență aspectul determinant al calității interacțiunii dintre familie și școală asupra educației copiilor. Recunoașterea importanței unei bune colaborări cu părinții în favorizarea succesului școlar al copiilor a impulsionat autoritățile educative să susțină necesitatea întăririi legăturilor dintre părinți și școală și să le promoveze și la nivel de politici publice. În contextul actual, aceste legături par a fi mai necesare ca niciodată, deoarece misiunea școlii depășește tot mai mult simpla atingere a obiectivelor pedagogice ale curriculumului școlar, având în vedere faptul că numeroși părinți sunt mult prea preocupați de problemele familiale, profesionale sau sociale pentru a putea sprijini evoluția copiilor lor sau pentru a putea urmări coerența dintre educația exercitată în familie și cea din școală.

Aspirațiile, rezultatele și sprijinul social și familial constituie trei aspecte ale unei interacțiuni dinamice între copilul individual și cercul său imediat. Implicarea părinților joacă un rol semnificativ în cadrul intervenției școlare. Acțiunile care implică părinții produc o schimbare în ambientul familiei și cresc aspirațiile, atât ale părinților pentru copiii lor, cât și ale copiilor înșiși. Mediul familial este primul mediu educativ și socializator pe care îl cunoaște copilul și a cărui influență îi marchează esențial dezvoltarea ca individ. Legătura copilului cu familia este extrem de puternică și de neînlocuit. Un parteneriat familie-școală este relația cea mai profitabilă pentru toți cei ce participă la acest demers. Parteneriatul va fi eficient dacă fiecare parte va reține că același subiect este copilul nostru și școlarul nostru [3, p.65].

Deși suntem două țări cu aceeași limbă și cultură, între România și Moldova sunt câteva diferențe, ceea ce ține de parteneriatele dintre școală, familie și comunitate. La prima vedere se pare ca totul este asemănător, însă intrând în esența acestei probleme abordate sunt unele diferențe, ceea ce tine de sistemul de cooperare și parteneriate între familie, școală și comunitate.

Tabelul 1. Tangente, deosebiri și asemănări în ceea ce privește sistemul educațional între România și R. Moldova

Deosebiri Romania	Asemănări	Deosebiri Moldova
Parteneriate educaționale publice private cu mai multe țări din Europa;	Vorbesc aceeași limbă;	Stat care nu face parte din familia europeană;

Stat care face parte din Uniunea Europeana;	Au aceleași cultură și obiceiuri;	Data începutului și sfârșitului an școlar: 1 Septembrie - 31 Mai
Data începutului an școlar: 15 Septembrie -15 Iulie	Părinți plecați peste hotare; Eșec școlar;	La noi nu sunt suficienți profesori, iar cei care sunt – cei mai mulți sunt aproape de vârsta de pensionare. Așa că riscăm să rămânem fără profesori în câțiva ani.
	Aceleași sistem de notare 1-10;	
Eficiența profesională a cadrelor didactice, a administratorilor și a întregului personal al școlii să fie maximizată prin dezvoltarea unor abilitați concrete, esențiale, conexiuni cu părinții și comunitate.	Învățământ primar și gimnazial obligatoriu și gratuit;	
Mai multe școli care se autogestionează singure.	Învățământul este ultimul domeniu la care se gândesc absolvenții să activeze.	Începerea politicii de autogestiune și aplicarea acesteia deja în mai multe instituții de învățământ.
Spirit de voluntariat mai dezvoltat ceea ce tine de familie-copii-școală.	Ambele țări cu acord comun participa la programul educațional Bilateral eTwinning România – R. Moldova și multe alte programe și parteneriate.	Voluntariat dezvoltat slab, în instituții ca școala, puțini părinți care știu despre voluntariat sau care este esența lui.

Unul dintre parteneriatele naționale în Moldova care demonstrează colaborarea școală-familie-comunitate este „Mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului” între Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Educației și Ministerul Muncii, Protecției

Sociale și a familiei. Acest parteneriat are drept obiectiv prevenirea copilului împotriva tuturor tipurilor de violență-fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică și aplicarea măsurilor de protecție a copilului – victimă. Drept consecință a acestui parteneriat, la nivel de fiecare Direcție de Învățământ au fost create „Comisii Intersectoriale din reprezentanții tuturor

factorilor implicați în prevenirea abuzului față de copii, iar la nivel de instituție a fost desemnat un coordonator care este obligat să completeze „Fișa de sesizare a cazului de abuz” în „Registrul de evidență a sesizărilor în cazurile de abuz și neglijare a copiilor”.

Un alt exemplu relevant de colaborare dintre „cele trei chei ale educației” este organizarea „Turnamentului Republican în Domeniul Drepturilor Omului/ Copilului”, o colaborare dintre Ministerul Educației, ONG-urile de profil și instituțiile școlare. Această colaborare are drept scop formarea unui cetățean activ, capabil să se implice în activitatea de zi cu zi din cadrul comunității. Dacă este să ne formăm o concluzie despre conlucrarea școlii cu ceilalți factori formativi - familia, comunitatea, organizații de tineret și copiii, instituțiile cultural-educative - școlii îi revine menirea de a coordona toate acțiunile educative și asta este deja o țintă bine determinată în societatea din Moldova. La nivel de instituții deja parteneriatele publice private capătă un alt sens, alte activități, alte experimente și viziuni. Rolul școlii în această coordonare este determinat de faptul că ea este o instituție specializată, cu cadre pregătite pentru realizarea scopului educației [2, p. 87]

Dacă am face o concluzie putem să afirmăm că acțiunea de coordonare pe care o exercită școala atât în România și Moldova se concretizează în selecționarea influențelor educative pe care le exercită ceilalți factori, în funcție de particularitățile de vârstă ale copiilor, asigurând dozarea rațională a întregii munci educative. Școala trebuie să

integreze influențele educative exercitate de ceilalți factori într-un sistem al muncii educative din cadrul ei, concretizat într-un plan concret a cărui realizare este urmărită de întregul colectiv pedagogic. Cooperarea școlii cu ceilalți factori educativi sporește forța educativă a acțiunilor pe care acești factori le întreprind pentru formarea tinerei generații.

Cooperarea școlii cu familia

Copilul este obiectul acțiunii educative exercitată de școală și familie. Relațiile interpersonale între educatori și părinți au un caracter social. Ele se definesc în funcție de statutul și rolul pe care-l au pedagogii și părinții în cadrul activității educative. Profesorul este acela care imprimă un mod sau altul de manifestare a acestei relații. El trebuie să mediteze asupra problemelor pe care să le discute cu părinții elevilor, asupra tonului discuției, atmosferei în care se desfășoară ea.

„O eroare de tact care se petrece în relația profesor - părinte constă în adoptarea de către educator a unei atitudini de comunicare și de reproș în unele cazuri. Părintele este invitat la școală, i se comunică pe un ton grav rezultatele la învățătură ale copilului și i se dau informații asupra conduitei. Părintele ascultă fără a fi convins. Conduita de comunicare a educatorului duce la îndepărtarea de școală a părinților și a elevilor și constituie câteodată o barieră în calea funcționării normale a relației școală - familie.” [4, p.116].

Relația profesor-părinți nu trebuie să ducă la un schimb de opinii în sens unic, de la profesori la părinți, așa cum se întâmplă

când educatorul adoptă o atitudine de comunicare unidirecțională. O modalitate eficientă pentru educația copilului în procesul colaborării dintre educatori și părinți este aceea a unui schimb de opinii, de informații despre copil. Promovând cu părinții un dialog despre copil, profesorul atașează mult mai ușor pe părinți de școală și de activitatea desfășurată în cadrul ei. Profesorul va folosi dialogul, pentru a urmări să obțină de la părinți informații despre copil, să le cunoască opiniile despre comportarea lui. La rândul său, profesorul va informa pe părinți despre conduita școlară a copilului și despre rezultatele la învățătură. O dificultate ce trebuie învinsă de educatori în relațiile sale cu părinții elevilor constă în subiectivismul părinților. Profesorul trebuie să se apropie cu tact de părinții care nu sunt obiectivi în aprecierile făcute asupra copilului. El va trebui să-i asculte pe părinți și să le solicite informații despre copil. Cunoașterea de către profesori a cauzelor familiale care determină eșecul școlar al elevului, a dificultăților pe care el le întâmpină în pregătirea unor lecții va ușura activitatea școlii în utilizarea mijloacelor adecvate pentru educarea copiilor.

Relația de interdependență și interacțiune școală-familie se manifestă într-o formă instituționalizată: comitetul de părinți.

Funcțiile pe care le îndeplinește comitetul de părinți în viața școlii amplifică relația școală-colectivitate socială. Comitetul de părinți, ales de părinți în prima adunare generală de la începutul anului școlar îndeplinește următoarele funcții:

a) Organizarea activității părinților.

În colaborare cu diriginții și conducerea școlii, comitetul de părinți participă la organizarea unor activități mai ample:

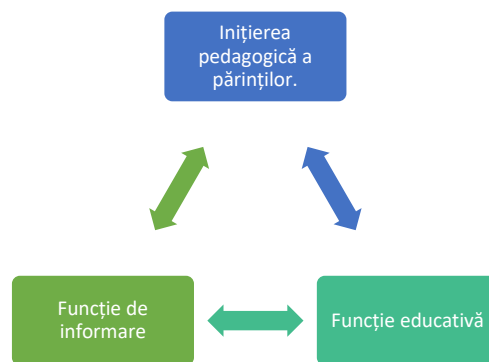

Figura 1. Organizarea activității părinților.

a) Inițierea pedagogică a părinților

Comitetul de părinți compus din cetățeni cu un nivel cultural-pedagogic mai ridicat și cu o conduită familială și cetățenească exemplară, ia parte la acțiunea de întărire a capacității educative a unor familii. Participarea unor membri ai comitetului de părinți la convorbirile organizate de diriginți cu părinții, la vizitele făcute de diriginți în familie și expunerea unor probleme educative de către părinți în fața celorlalți părinți constituie un act de inițiere pedagogică a părinților.

b) Funcție de informare a conducerii școlii despre comportarea extrașcolară a elevilor și despre modul de petrecere a timpului liber de către copii;

c) Funcție educativă, care constă în ajutorul acordat școlii pentru școlarizarea contingentelor de copii, participarea la manifestările extrașcolare ale elevilor, supravegherea

conduitei lor extrașcolare, expuneri în fața elevilor cu prilejul unor zile festive, dezbaterea problemelor pedagogice ivite într-o clasă sau într-o școală, etc. Prin aceste funcții, colectivitatea socială participă la acțiunea educativă organizată de școală. În multe școli însă, activitatea comitetului de părinți este restrânsă la planul organizatoric - administrativ.

În relațiile lor cu părinții elevilor, profesorii au de învins subiectivismul părinților în aprecierile pe care aceștia le fac asupra copiilor. Înțelegând greșit aprecierile care se fac asupra copiilor lor, unii părinți se îndepărtează de școală, creând o atmosferă de neîncredere și suspiciune în jurul profesorilor. Pentru a evita astfel de situații este necesar ca profesorii să abordeze cu mult tact discuția cu părinții. Din cauza nivelului pedagogic scăzut și a diminuării funcției educative a familiilor, acestea nu răspund invitațiilor de a vizita școala și privesc cu indiferență acțiunea formativă a școlii.

Sunt școli care întâmpină dificultăți din partea unor părinți datorită înțelegerii greșite a rolului pe care-l are școala în formarea viitorului cetățean. Pentru unii părinți școala devine un scop în sine, nu un mijloc de formare a personalității copilului. Frecvențarea școlii înseamnă și realizarea scopului în concepția acestor părinți și urmarea este că ei nu se mai interesează de situația școlară a copilului. Unele dificultăți care pot bloca funcționarea normală a relației școală - familie izvorăsc și din conduita greșită a unor învățători și profesori. Didacticismul exagerat și tonul moralizator în discuțiile profesorilor

cu părinții îi îndepărtează pe aceștia de școală. Cadrele didactice nu trebuie să piardă din vedere că în relațiile lor cu părinții calitatea de părinte se păstrează și atunci când tatăl sau mama unui elev a venit la școală să se intereseze de situația școlară a copilului lor. În discuțiile cu părinții conduita educatorilor trebuie să fie alta decât în relațiile cu elevii [4, p.130].

Dificultățile ivite în mecanismul relației școală - familie pot fi învinse printr-o susținută muncă de ridicare a nivelului cultural al familiei și de inițiere pedagogică a părinților. Asta ar atrage după sine și schimbarea atitudinii părinților față de școală. Ei vor înțelege rolul școlii în lărgirea orizontului cultural al tinerei generații și în pregătirea ei pentru viață. Însă inițierea pedagogică a familiei nu poate fi restrânsă la prezentarea în fața părinților a sarcinilor școlare ale elevilor și a atribuțiilor școlii ci poate fi realizată cu mai mult randament dacă părinților li se fac expuneri referitoare la unele aspecte ale educației în familie. Conținutul și metoda expunerilor au un rol hotărâtor în dezvoltarea interesului părinților pentru probleme pedagogice și în atragerea lor spre școală.

Pentru a realiza o cooperare fructuoasă cu familia, școala trebuie să cunoască mediul socioprofesional din familie, ambianța culturală și morală în care sunt crescuți copiii, numărul lor în familie, atributele climatului afectiv și stabil din familie, cu rol hotărâtor în stabilirea comportamentului copilului. Întrucât elevul se formează în două medii diferite - familia și școala -cooperarea dintre acești

factori trebuie să se bazeze pe cunoașterea reciprocă. De aceea este necesar ca școala să posede informații sociologice asupra grupului familial. Ce trebuie să cunoască un profesor despre familiile elevilor săi? Datele prezentate în rândurile ce urmează despre

aspectele următoare ale vieții de familie ar ajuta dirigintei să explice comportamentul unui elev, să determine factori sociali ai randamentului școlar și să aibă o imagine adecvată asupra mediului familial.

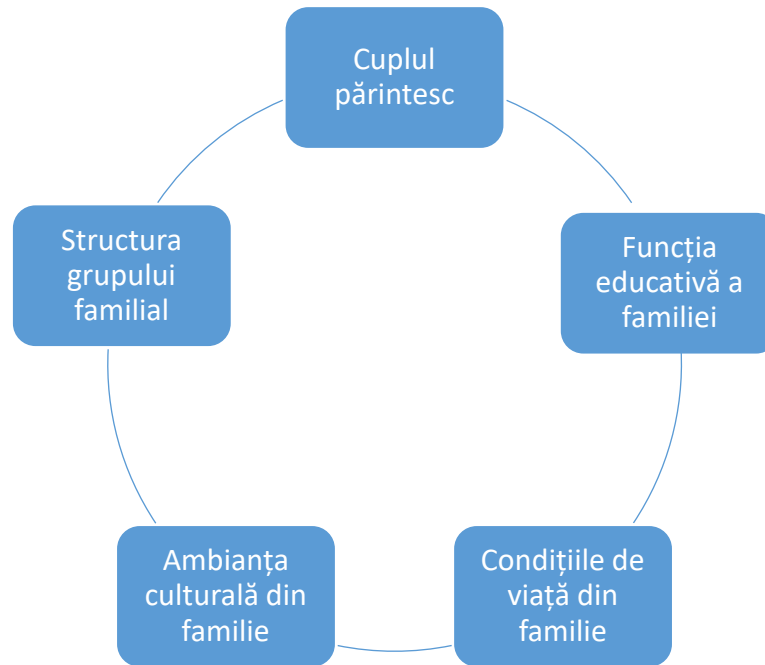

Figura 2. Factorii sociali ai randamentului școlar

1. Cuplul părintesc: unit, disociat, descompletat, vârsta și profesiunea părinților, locul de muncă, dacă lucrează în schimburi sau nu, pregătirea școlară a părinților, relațiile cuplului familial, relațiile lor cu copiii.
2. Structura grupului familial: numărul membrilor în familie, numărul copiilor și vârsta lor, câți copii frecventează școala, relațiile dintre copii, dintre frați și surori.

3. Funcția educativă a familiei: când își pregătesc copiii lecțiile, cine-i supraveghează, unde se joacă, cum își petrec timpul liber, dacă sunt antrenați în activități intelectuale și fizice hotărâte de părinți, de ce mijloace de informare în masă dispune familia, ce metode utilizează părinții pentru formarea conduitei copiilor, spre ce profesii doresc să orienteze copilul, atitudinea părinților față

de școală și valoarea pe care i-o acordă ei în viața copilului.

4. Ambianța culturală din familie. Ce preocupări intelectuale au părinții, dacă familia dispune de bibliotecă, la ce reviste sunt abonați, dacă merg cu copiii la teatru, cinematograful, manifestări culturale.

5. Condițiile de viață din familie. Tipul de locuință, spațiul de muncă al copilului, locul de joc de care dispune copilul, ocupațiile copilului în familie, bugetul familiei.

Importanța cooperării școlii cu familia a fost sesizată de profesori și de stat. În condițiile industrializării și urbanizării rapide a lumii, în diverse țări au fost create instituții speciale, menite să organizeze și să îndrume relațiile școlii cu familia.

Concluzii

Implicarea părinților în activitatea școlară a copilului introduce un intermediar în raporturile școală-elev. Încrederea sau neîncrederea elevului în valorile școlare și în cadrele didactice, autoritatea de care se bucură acestea, reușita sau eșecul, motivarea copilului și eficacitatea instituției școlare depind într-o măsură deloc neglijabilă de această mediere. În societățile contemporane nu se poate vorbi despre educație familială fără a se ține seama de raporturile familiei cu școala, așa cum nu se poate vorbi despre educație școlară fără a se ține cont de raporturile școlii cu familiile elevilor.

Privind în ansamblu relația dintre școală și familie, cercetările întreprinse au validat următoarele aspecte:

1. Între acțiunile educative ale celor doi factori educativi – școala și familia – există mai degrabă un raport de *complementaritate*, decât de rivalitate, acțiunea fiecăruia venind să o completeze pe a celuilalt.
2. Calitatea relațiilor dintre învățător și părinți reprezintă un predictor al calității educației. Relațiile de *încredere și respect* între partenerii implicați în educație sunt indispensabile în crearea și susținerea conexiunilor școlilor cu familiile.
3. Comunicarea dintre școală familie și comunitate este unul dintre instrumentele cele mai importante de stabilire și menținere a relației de parteneriat pentru școală. Datele studiului indică necesitatea unei *comunicări mai deschise* între părinți cadrele didactice și comunitate, astfel încât conlucrarea și cooperarea cotidiană să devină o experiență frumoasă.
4. *Legăturile școală-familie nu sunt statice*, ci constituie un fenomen complex care poate varia prin factori ca vârsta elevului, fundamentul social și educațional al familiilor, experiența acestora, varietatea activităților implementate, determinarea și atitudinea cadrelor didactice de a continua drumul colaborării etc.
5. Nivelul de aspirație al părinților vine în dezacord cu atitudinea lor față de tot ceea ce privește activitatea școlară a copilului: comunicare și activități împreună, control și sprijin, raporturi cu agenții educației formale, atitudine marcată într-o mare măsură de insuficiență și uneori, dezinteres. Copiii sunt în mare parte neglijați

din acest punct de vedere, lăsați să se descurce singuri, în vreme ce părinții imaginează pentru ei scenarii idealiste de reușita viitoare.

6. Construirea implicării comunității este o activitate *multidimensională*; nu se bazează pe o singură acțiune, ci pe combinarea unui număr de acțiuni diferite cu scopuri similare.
7. Toate acțiunile de atragere a părinților necesită *acțiuni bine planificate*, astfel încât părinții, membrii comunității și cadrele didactice să se întâlnească în mod organizat, să discute și să ia decizii în mod democratic.
8. Stabilirea unui *mediu cald, primitiv în școală* este fundamentul tuturor programelor care își propun să atragă părinții. Pentru a verifica prima ipoteză formulată, interesul cercetării s-a îndreptat spre factorii ce îi determină pe părinți să participe la activitățile școlii la care învață copiii lor.

Analiza a descoperit cinci condiții cauzale:

1. motivarea copilului;
2. verificarea relatărilor lui despre activitatea la școală;
3. verificarea rezultatelor obținute la învățatură și purtare;
4. construirea și susținerea imaginii lui la școală;
5. îndeplinirea unei obligații.

Cu siguranță mai sunt și alți factori care determină părinții să participe la diferite activități în cadrul școlii, dar relevant este faptul că sunt părinți care nu conștientizează încă în totalitate importanța și efectele benefice ale implicării lor în activitatea școlară a copilului. Ei consideră participarea la activitățile școlii mai mult o obligație, o datorie.

Recomandări

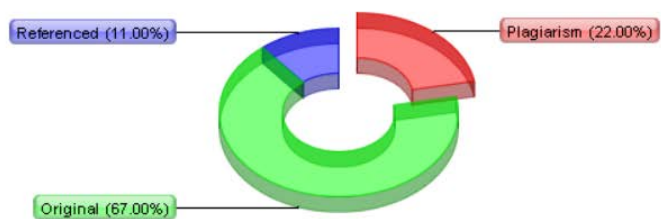
Colaborarea cu alte instituții nu este întotdeauna ușoară, unii răspund pozitiv, alții nu. Este parte a rolului școlii să ajungă la comunitate, să încurajeze și să convingă organizațiile să se implice; uneori oamenii vor rezista din cauza a ceea ce văd ca granițe profesionale.

Bibliografie:

1. Agabrian, M; Millea V., *Parteneriate școală-familie-comunitate*, Polirom, Iași, 2005.
2. Băran-Pescaru, A., *Parteneriat în educație, familie-școală-comunitate*, Editura Aramis Print, București.
3. Chiru, M., *Cu părinții la școală-ghid pentru profesori*, București, 2003, 215 p.
4. Pescaru, Băran, A. „*Parteneriat în educație*”, Editura Aramis Print, București, 2004.
5. Petrovan A, *Parteneriatele educaționale de la teorie la practică*, Alba Iulia, 2011.

Диаграмма соотношения частей:

IMPROVEMENT OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCES OF DIDACTIC STAFF OF KOMRAT STATE UNIVERSITY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING

Sergei ZAHARIYA

PhD, associate professor
Rector, Comrat State University

There is a need for professional training of university teachers in accordance with modern requirements. The requirements for the teacher's psycho-pedagogical competence are constantly becoming more complicated. Competent approach to the training of modern specialists puts in the number of prime importance not only the problem of forming the socio-professional competencies of students, but also the development of the teacher's psychological-pedagogical competence. New forms and methods of training on the basis of computer technology are becoming widespread in universities. The implementation of information technology in the higher school educational process promotes a number of new requirements for the professional competence of the teacher.

Keywords: *university teachers, professional training, modern specialists, competencies of students.*

The problem of improving the professional competence of teachers of higher education in recent decades has acquired special significance and has identified current aspects. The pedagogical reality that has developed in the higher school proclaims that the need for the professional training of the university teachers in accordance with modern requirements is urgently needed. The requirements for the teacher's psychological-pedagogical competence are constantly getting complicated, which is caused by a number of reasons.

First, the social procurement for the training of highly qualified personnel capable,

that are able to develop an innovative economy and ensuring the competitiveness of the state requires a comprehensive improvement of the educational process in the university, and its quality improving.

Secondly, the integration of education systems, established under the signing of the Bologna Declaration, implies the introduction of innovative approaches to the training of students and, accordingly, submits increased demands on the competence of university teachers. The modern educational paradigm shifts the emphasis from traditional teaching to the control of independent cognitive activities of students, which requires the

teacher to master new pedagogical approaches, as well as methods and forms of work.

Thirdly, the informatization of education expands the capabilities of teachers in the transfer of educational knowledge, creates a need for mastering modern information technologies, including distance learning technologies. All this changes the position and role of the teacher in the didactic process of the university, the nature of communicative interaction with students [1].

And, finally, the competence-based approach to the training of modern specialists, provided for by the reform of higher education, places among the top priorities not only the problem of forming the social and professional competencies of students, but also the development of the teacher's psychological and pedagogical competence.

The need for psycho-pedagogical training of teachers in higher education is also dictated by the fact that some of them do not have a basic vocational and pedagogical education. Psychological and pedagogical knowledge is acquired empirically, with the profession mastering, and in many ways are random, unsystematized, and therefore are not a reliable theoretical basis for the successful solution of professional problems.

Thus, in recent years, the tendency to compulsory psychological and pedagogical training of university teachers in the system of additional vocational education increases.

The problem of the competence development of the university teacher has

acquired special significance together with the spread of the concept of competence-oriented education, which formed the basis for documents related to the reform of the higher school.

The main goal of the competence-based approach is to strengthen the practical orientation of education, going beyond the limited „knowledge“ paradigm. Competent-oriented education, therefore, involves mastering students' basic methods of working, developing their willingness to flexible and mobile use of the available knowledge, skills, and abilities to solve real-life and professional problems.

The need for students to develop social and professional competencies capable of further successful adaptation and competitiveness in a market economy makes it necessary to look at the problem of the competence of university teachers from a new perspective - how much they themselves have the appropriate set of competencies in order to fulfil more fully imposed on them task of preparing modern specialists.

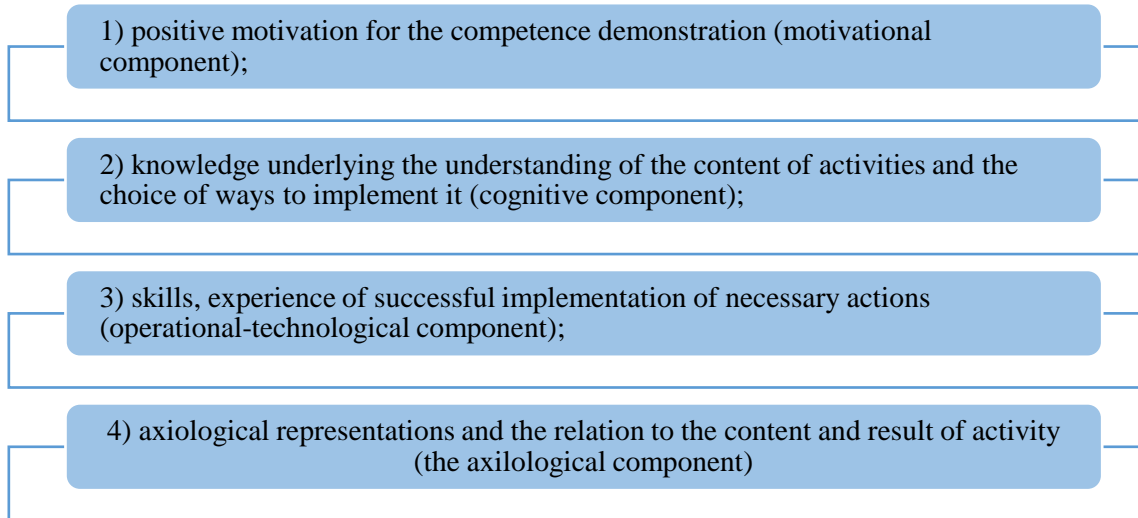
Considering that the activity of the teacher of higher education is multifunctional and includes not only pedagogical, but also scientific, research, methodological, technical and didactic and other activities, it is advisable to divide professional and pedagogical competence. At the same time, pedagogical competence is an integral part of the teacher's professional competence. And since education and mentoring presuppose direct communication with students, the use

of methods of psychological influence on them, the methods of self-regulation of mental states etc., it is advisable to use a broader concept – „psycho-pedagogical competence” of a teacher of higher education.

Thus, the competence of a high school teacher is understood to mean the complex of

professional knowledge, skills, values, and the willingness to use them for effective implementation of activities.

In the structure of the teacher's competence, the following components can be distinguished [4]:

The criteria for assessing the formation of the competence of a university teacher are, therefore, the totality of his professional knowledge, skills, values, which he follows in his activity, and motivational readiness to perform professional functions with a high level of quality.

The social procurement for the training of specialists who must be in demand on the labour market, the changing economic and sociocultural conditions of life, scientific and technological achievements – all this determines the new requirements for the profes-

sional activity of the teacher. Thus, for example, the internationalization of education or the introduction of information technologies of teaching fundamentally changes the pedagogical process in the university and simultaneously facilitates the acquisition by the teacher of new knowledge, the formation of new ways of activity. The expansion of the teacher's functions eventually is fixed in the qualification characteristic, reflecting the scientifically substantiated composition of professional knowledge, skills and abilities. The qualification characteristic is nothing

more than a normative model of professional competence.

The new forms and methods of training on the basis of computer technology are becoming widespread in universities. We have to state that the introduction of information technology in the higher school educational process advances a number of new requirements for the teacher's professional competence.

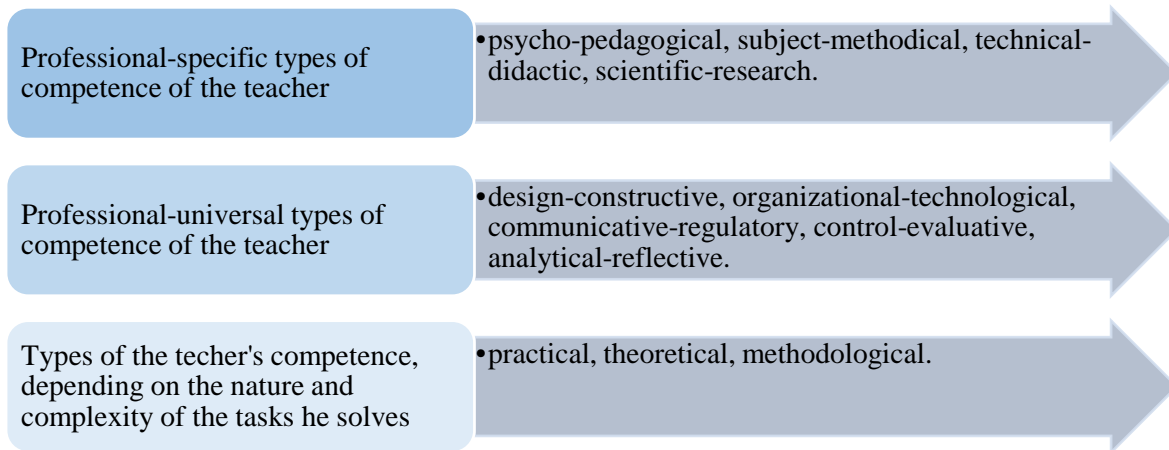
First, the importance of technical and didactic training, knowledge of the pedagogical capabilities of information technology increases. In this context, there is a need for readiness for constant improvement in this area.

Secondly, the teacher requires the competence to prepare training courses in their electronic presentation.

Thirdly, the wide opportunities offered by modern technical means require the teacher the good command of new forms and methods of teaching, first of all, the methodology of lecture-presentation, simulation laboratory work, webinar, chat, teleconference, etc...

The teacher even now has to take into account the new realities of the functioning of high education institutions: an increase in the economic dimension in their activities, an increase of competition, the total introduction of information tools of education, the integration processes in the education field.

Taking into account that the professional competence of the teacher is formed in the activity, it is quite justified to identify the types of competencies in accordance with the types of activity:

The psycho-pedagogical competence of the teacher is demonstrated in his ability and

readiness to interact with the students competently, to manage their cognitive

activities, communication and simultaneously to regulate their own behaviour and activities. The psycho-pedagogical competence is based on the corresponding knowledge, skills, moral and ideological values and assumes the readiness of their creative realization in professional activity for achieving its high results. The development of the teacher's psycho-pedagogical competence is affected by many factors: the nature of basic vocational training, the natural abilities and inclinations, work motivation, the pedagogical personality orientation.

The psycho-pedagogical competence of the teacher is formed within the professional activity, which directly depends on the educational situation in the country and the world, therefore one it cannot be ignored a number of social factors. The social procurement for the training of specialists capable of developing an innovative economy and ensuring the competitiveness of the state, the drawing together of national higher education systems within the framework of integration processes, and the wide informatization of education all impose new demands on the teacher's psycho-pedagogical competence. He even now has to develop syllabus taking into account the different levels of student training, to use the information technology training, to focus on the formation of social and professional competencies of graduates, in order to improve their competitiveness in the labour market.

In order to implement the pedagogical idea of the need to build a system for

improving the pedagogical skills of teachers at the Comrat State University, a program has been set up to increase the psychological and pedagogical competence of higher school teachers.

In this context, we note that since 2010-2011 academic years the Centre for Life-long Education of Didactic Personnel functions at the university. It is a structural subdivision that implements a wide range of additional educational programs for professional retraining for general and higher education specialists.

One of the directions of the Centre's work is the organization and realization of the courses on the psycho-pedagogical module since 2014. The courses are oriented for teachers of higher education, didactic cadres of the system of professional and additional education, who do not have special psycho-pedagogical training.

The goal of professional development is the growth of professionalism that can be achieved in the process of solving the following problems:

- motivation of self-development, self-education, professional growth, career;
- the increase of competence: social, psychological, pedagogical, economic, legal, special etc.;
- the development of psychological properties, professionally important qualities, correction of professional forms of behaviour;
- the development of auto competence (personal competence) and adjustment of the teacher's psycho-professional profile;

– providing conditions for self-development, self-education of the individual [2].

The acquisition of the psycho-pedagogical module is designed to help the teacher to understand the need to eliminate from old stereotypes, change his own professional position on the basis of its reflexive analysis and mastering of modern scientific ideas. This approach contributes to: giving the higher education system steadiness and expediency; the development of teachers' independence and responsibility, self-awareness, leadership and creative attitude to pedagogical activity [3].

The additional reserve is represented by the use of certain technologies of distance education, interactive IT-tools. This became possible as a result of the participation of the teachers of Comrat State University in the European project TEACH ME and the reorganization of the existing Centre for Lifelong Education in the framework of this project in November 2017. The centre is arranged with modern computer equipment

that meets the needs of the university. The aim of the project is to prepare innovative and educational proposals for teachers involved in professional development courses, as well as to increase the attractiveness and access to continuing education by reviewing and adapting the e-learning methodology.

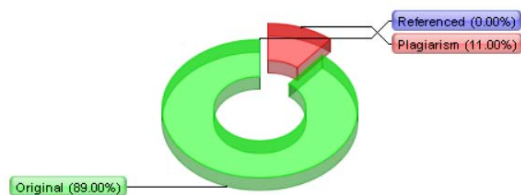
So, the investment potential of the university often depends on the innovative nature of the development of scientific, educational and practical activities of the subjects of the educational process, their involvement in the innovation system. Taking into account these factors, the educational process in Comrat State University is built on the basis of modern educational technologies and organizational forms of education in order to transfer the main emphasis of the learning process to the student, to develop and encourage his initiative, creativity, independence, responsibility for the results of his work.

Bibliography:

1. Андреев А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа [Электронный ресурс]: электрон. данные. Москва: Научная цифровая библиотека PORTALUS.RU, 30 октября 2007. Режим доступа: http://portalus.ru/modules/shkola/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1193748437&archive=1194448667&start_from=&ucat=& (свободный доступ).
2. Гапонова Г.И. Совершенствование профессиональной компетентности преподавателя высшей школы как средство реализации потенциального ресурса образовательной среды ВУЗа. – Режим доступа: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2012/7/pedagogika/gaponova.pdf.

3. Кер Л.С., Куртева О.В., Ткач Л.Ф., Яниогло М.А. Психопедагогический модуль. Куррикулум интегрированного курса. Учебное пособие для дидактических кадров высшей школы. Комрат: 2013. 60 с.
4. Красинская Л.Ф. Психолого-педагогическая компетентность преподавателя высшей школы Учеб. пособие. Самара: СамГУПС, 2010. 140 с.

Диаграмма соотношения частей:

EDUCAȚIA - PERSPECTIVĂ ECONOMICĂ PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Victoria BURLACU,
masterandă, Facultatea Științe Economice, USPEE „Constantin Stere”

In the new economic context, characterized by instability, crisis and competitive pressures, human capital is an essential pillar leading to growth and economic development, and it is recognized that it is one of the engines of economic development, both at the social and community level, individual level. Closely linked to human capital, the importance of education is rediscovering in the academic world, and not only the importance of education, and it is well known that the educational systems that have been practiced over time have sought either to adapt to the imperatives of economic change or to provoke those transformations that ensured the desired social co-operation.

„Cea mai importantă lege dintre toate este legea dezvoltării continue. Sub acțiunea ei, oamenii capătă înțelepciune pe măsură ce înaintează în vârstă, iar societatea se perfecționează.”

Christian Nestell Bovee [1]

Oamenii de știință își îndreaptă atenția întâi de toate spre factori care generează prosperitate cum ar fi: capitalul uman, progresul tehnic, stabilitatea macroeconomică, guvernanta corporativă, legislația, funcționarea transparentă și eficientă a instituțiilor, lipsa corupției, concepția de piață, modernizarea firmelor, condițiile cererii, dimensiunea pieței. La nivel global, se identifică tot mai des faptul că societatea în ansamblul ei se îndreaptă spre o eră a cărei viitoare esență va fi determinată de priceperea indivizilor de a utiliza în mod eficient

cunoașterea și de a-și adapta competențele la schimbările mediului economico-social.

Astăzi, educația face diferența. În interesul politicilor generale apare tot mai mult centrat puterea educației, în special a celei superioare. Economisti renumiți au demonstrat în timp că între nivelul de evoluție al unei națiuni și educație există o strânsă legătură și condiționare reciprocă, astfel încât în zilele noastre dacă am pleca de la ceea ce „părintele științei economice” (Adam Smith) afirma în secolul al XVIII-lea - „o țară este bogată dacă are indivizi bogați” am putea

ajunge la „o țară este bogată dacă are indivizi educați”. [4].

Fragmentarea cunoașterii ghidează indivizii spre economisire și investire în capital uman, transformând educația într-o mașinărie importantă al politicii de incluziune socială. La nivelul UE, progresul este mai evident. În timp s-a observat creșterea numărului de studenți, creșterea numărului de instituții, lucru cert de înțeles. Trăim într-o economie bazată pe cunoaștere, iar cererea pentru studii este firesc să înregistreze o ascensiune. Cu părere de rău dar în țara noastră situația este una nesatisfăcătoare, după cum vom observa în ultima secțiune a lucrării.

Capitalul uman - factor inițiator al creșterii economiei. Cercetările și documentele atestă faptul că la începutul secolului al XIX-lea majoritatea bărbaților și o treime din femeile din America de Nord și Europa Occidentală aveau cunoștințe de scriere și citire. Acest fapt explică transformările economice masive, reprezentate în special de revoluția industrială. Imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, cercetările privind capitalul uman au luat o amploare deosebită, ca urmare a planurilor de ajutorare a regiunilor nimicite de război (Europa Occidentală, Japonia), dar și a altor regiuni subdezvoltate (Africa, Asia). Aceste proiecte presupuneau transferuri de capital și de tehnologie.

Eficiență și finalitatea lor era strict dependentă de nivelul de educație a populației autohtone. În același timp, cercetările din Statele Unite au ajuns la concluzia că peste 40% din creșterea de venit pe cap de locuitor din aceasta țară este consecința investițiilor educaționale.[1]

Ceva timp mai târziu, pe baza unor studii inedite cu privire la capitalul uman, C. A. Anderson și M. J. Bowman (1963) au emis ipoteza că învățământul primar (acolo unde practic se realizează alfabetizarea societății) influențează mult mai mult nivelul de dezvoltare economică decât cel secundar sau terțiar. Această idee s-a dovedit a fi incorectă. Experiența umană a dovedit că nu este de ajuns dezvoltarea învățământului primar pentru a obține o dezvoltare economică [1], ci este nevoie de un studiu mai amplu al domeniului, pentru fi în stare să execuți o analiză, să poți argumenta o idee utilizând termenii corespunzători.

De-a lungul timpului conceptul de capital uman a dat naștere unei serii de controverse. Astfel, printre promotorii teoriei capitalului uman sunt enumerați exponenții noii școli de la Chicago din cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea: Th. W. Schultz, J. Mincer și G. Becker. Părerile acestora sunt expuse în tabelul ce urmează. Odată cu evoluția temporală conceptele lor suportă schimbări esențiale.[4].

Tabelul 1. Evoluție temporală a abordărilor capitalului uman

Economişti preocupați de studiul capitalului uman	Problematica abordată cu privire la capitalul uman
William Petty (1623 - 1687)	Dezvoltarea individului este un element care face trimitere la capitalul fix. Capacitățile individului de producție constituie element de capital circulant.
Adam Smith (1723 - 1790)	Capitalul educațional, definit drept „capacitățile dobândite și folosite ale tuturor locuitorilor sau membrilor societății”, provine dintr-o investiție anterioară care are comportamentul capitalului fix. Diviziunea muncii are ca avantaj creșterea abilităților indivizilor. Investițiile în educație sunt considerate sursele generatoare de venit.
Leon Walras (1834 - 1910)	Subliniază atribuțiile educației în formarea cunoștințelor și experienței.
Friedrich List (1789 - 1846)	Avuția națională este rezultatul investițiilor în educație și pregătirea profesională.
Alfred Marshall (1842 - 1924)	Emanciparea socială nu putea fi realizată fără o emancipare educațională. Cercul vicios pe care îl descoperă marshall - oamenii erau săraci, pentru că nu erau educați, dar nu se puteau educa pentru că erau săraci - s-ar fi transformat într-unul virtuos dacă statul ar fi intervenit.
Karl Marx (1818 - 1883)	Capacitățile de producție ale individului reprezintă capital circulant. Relația între instruire și salarizare. Rolul capitalului intelectual în formarea capitalului etnic.
Irving Fisher (1867 - 1947)	Educația reprezintă o investiție care are capacitatea de a influența nivelul veniturilor viitoare și este inclusă în noțiunea de capital.
Jacob Mincer (1922 - 2006)	Evidențiază rolul capitalului uman în creșterea economică, acesta fiind văzut ca stoc de abilități și cunoștințe. Capitalul uman presupune investiție în sănătate. Studiază relația între educație, pregătirea la locul de muncă și venit. Mincer a considerat că singurul cost al unui an suplimentar de școală este venitul anticipat, ignorând astfel costurile directe, cum sunt taxele destudii.
Theodore W. Schultz (1902-1998)	Pune în discuție noțiunea de capital, insistând asupra definirii capitalului ca alocare de timp în care figurează și capitalul uman. Cunoașterea este o valoare economică foarte particulară sau, altfel spus, știința este o activitate rațională rezervată celor suficient de instruiți ca să o înțeleagă.
Lester C. Thrurow (n.1938)	Capitalul uman este strâns legat de purtător. Are cea mai redusă lichiditate. Investițiile în educație sunt pentru o durată

<p>Gary S. Becker (n.1930)</p>	<p>Capitalul uman reprezintă activitățile monetare și non-monetare care influențează veniturile monetare viitoare ale individului.</p> <p>Aceste activități includ: educația școlară, formarea profesională în timpul lucrului, cheltuielile medicale, migrarea, căutarea informațiilor despre prețuri și venituri.</p> <p>Investiția în capital uman este influențată de o serie de motivații: determinantul principal îl constituie profitul/randamentul ce se așteaptă de la sumele investite în capitalul uman, iar cel secundar remunerarea, care depinde de sumele investite în capitalul uman, iar acestea sunt determinate, la rândul lor, de comparația între costuri și beneficii.</p>
---	--

Sursa: elaborat în baza [Economie teoretică și aplicată Volumul XIX (2012), No. 12(577), pp. 122-139], [1].

În prezent, se observă că acele teorii încep să capete din ce în ce mai multă importanță care demonstrează că putem privi capitalul uman drept un factor ce sporește economia (Lee, Kim, 2009, Keller, 2006, Kwabena et al., 2006, Petrakis, Stamakis, 2002, Krueger, Lindahl, 2001, Mankiw et al., 1992). În plus, există astăzi preocupări legate și de studierea trinomului educație - capital uman - creștere economică. Astfel, G. Bertocchi și M. Spagat (1998) au demonstrat că învățământul gimnazial este pozitiv legat de creșterea PIB-ului pentru țările sărace. E.A. Hanushek și D.D. Kimko (2000) au constatat că scorurile obținute la testarea de tip internațional la matematică și științe reprezintă indicatori ai calității forței de muncă, iar aceste scoruri sunt puternic corelate pozitiv cu creșterea economică (Hanushek, Kimko, 2000). S. Chen și M. Luoh (2009), cu toate acestea, susțin că punctajele mari obținute la matematică și științe reflectă doar o abilitate în pregătirea pentru examene și nu neapărat și o calitate excepțională a capitalului uman. În plus, aceștia au arătat că „numărul de cercetători / cap de locuitor” și

„articolele științifice și tehnice / cap de locuitor” sunt indicatori reali care atestă calitatea forței de muncă și susțin creșterea economică (Tsai et al., 2010, p. 42). [4].

Analiza învățământului superior din Republica Moldova. Literatura economică prezintă multe argumente referitoare la particularitatea educației în dezvoltarea economică, însă nu elucidează modalitățile în care școala influențează indivizii pentru a deveni mai productivi și nici nu a studiat nici efecte necuantificabile care contribuie indirect la dezvoltarea economică. În ceea ce privește efectele necuantificabile ale educației, analizele s-au bazat pe două direcții mari:

1) Relația dintre educație și sistemul politic. Studiile efectuate ne sugerează faptul că educația contribuie la dezvoltarea economică numai în cazul dacă există un sistem politic democratic, ce poate să asigure un transfer de putere corect.

2) Relația dintre educație și creșterea demografică. Analizele efectuate au dovedit teza potrivit căreia creșterea demografică este fundamentată pe mărirea speranței de viață.

Iar, speranța de viață se bazează pe educație, datorită modului de hrană și a diagnosticilor îmbunătățite, a reducerii timpului de muncă și a dificultății muncii. [1].

Pentru a face careva concluzii, pozitive ori negative, de primă importanță este să analizăm cât mai amănunțit situația educației superioare în Republica Moldova. În acest sens, am consultat Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, unde m-am documentat referitor la situația demografică, speranța la viață, și desigur numărul de persoane înmatriculate și numărul de persoane care au absolvit o instituție de învățământ superior.

În ultimele decenii în țară a fost marcată o scădere continuă a populației, determinată de deteriorarea structurii celor trei compartimente ale dinamicii populației – natalitatea, mortalitatea și migrația externă.

Aceste fenomene implică o multitudine de consecințe sociale, economice, politice și culturale nefavorabile care vor necesita elaborarea unor politici demografice eficiente menite să schimbe actualele tendințe în domeniul dezvoltării umane.

De ceva timp Republica Moldova se confruntă cu pericolul unui declin demografic grav, care presupune dezechilibre economico-sociale. Astfel, actualele reforme în sfera social-economică, în domeniul asistenței sociale, urmează să țină cont de dinamica proceselor demografice. Asigurarea elaborării unor politici demografice complexe constituie o necesitate stringentă și vor contribui la dezvoltarea economică a țării noastre. Problema demografică este vitală, deoarece anume ea proiectează perspectiva modului în care vom trăi și ne vom dezvolta ca națiune.

Tabelul 2. Evoluția principalilor indicatori demografici în anii 2012–2015

Denumirea indicatorilor	2012	2013	2014	2015	2014 în % față de 2013	2015 în % față de 2014
Numărul populației la sfârșitul anului, mii persoane	3559,5	3557,6	3555,2	3553,1	99,9	99,9
Născuți-vii, persoane	39435	37871	38616	38610	102,0	100,0
Decedați, persoane	39560	38060	39494	39906	103,8	101,0
din care, copii sub 1 an	387	359	372	375	103,6	100,8
Scădere naturală	125	189	878	1296	de 4,6 ori	de 1,5 ori
Rata totală de fertilitate	1,28	1,24	1,26	1,30	101,6	103,2

Sursa: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5641&parent=0> [12]

Numărul populației stabile al Republicii Moldova la 1 ianuarie 2016 a constituit 3553,1 mii persoane, din care 1511,1 mii (42,5%) - populația urbană și 2042,0 mii (57,5%) - cea rurală. Repartizarea populației după sexe se prezintă astfel: 51,9% (1844,0 mii persoane) - femeii și 48,1% (1709,1 mii persoane) - bărbați, menținându-se, astfel, proporțiile anului precedent. Structura pe vârste a populației poartă amprenta caracteristică unui proces de îmbătrânire demografică, datorat în principal nivelului scăzut al natalității. Comparativ cu 1 ianuarie 2000, se remarcă reducerea ponderii copiilor (de 0-14 ani) de la 23,8% la 16,0% (-298,2 mii persoane), și creșterea ponderii celei vârstnice (de 65 ani și peste), de la 9,4% la 10,7% (+39,3 mii persoane).

Natalitatea și fertilitatea. Numărul născuților-vii [13] în anul 2015 a fost de 38610, rata natalității constituind 10,9 născuți-vii la 1000 locuitori (nivelul anului 2014). Nivelul natalității în localitățile rurale (12,3‰) este mai înalt decât în localitățile

urbane (9,0‰). Anual se nasc mai mulți băieți decât fete. În 2015, din numărul copiilor născuți-vii 51,7% au fost băieți, raportul de masculinitate fiind de 107 băieți la 100 fete. [13].

Mortalitatea. În anul 2015, au decedat 39906 persoane [12], cu 412 persoane (1,0%) mai mult comparativ cu anul precedent. Rata mortalității generale a constituit 11,2 decedați la 1000 locuitori. Se menține decalajul între ratele mortalității generale pe medii: în mediul urban au fost înregistrați 8,8 decedați la 1000 locuitori, în cel rural - 13,1. [13].

Speranța de viață la naștere în 2015 s-a schimbat nesemnificativ în comparație cu 2014 și constituie 71,6 ani. Femeile trăiesc mai mult decât bărbații în medie cu 8 ani. Acest decalaj se datorează nivelului mai înalt al mortalității premature a bărbaților. Datorită nivelului diferențiat al mortalității, durata medie a vieții locuitorilor din mediul urban a fost mai mare decât a celor din mediul rural, cu 4,2 ani. [13].

Tabelul 3. Speranța de viață la naștere în anii 2012-2015

Anii	Total			Mediul urban			Mediul rural		
	Ambele sexe	Bărbați	Femei	Ambele sexe	Bărbați	Femei	Ambele sexe	Bărbați	Femei
2012	70,99	67,08	74,86	73,42	69,31	77,24	69,55	65,71	73,40
2013	71,85	68,05	75,55	74,01	70,08	77,60	70,53	66,76	74,29
2014	71,48	67,52	75,39	74,10	70,35	77,51	69,81	65,81	74,01
2015	71,56	67,54	75,55	74,12	70,15	77,77	69,90	65,91	74,08

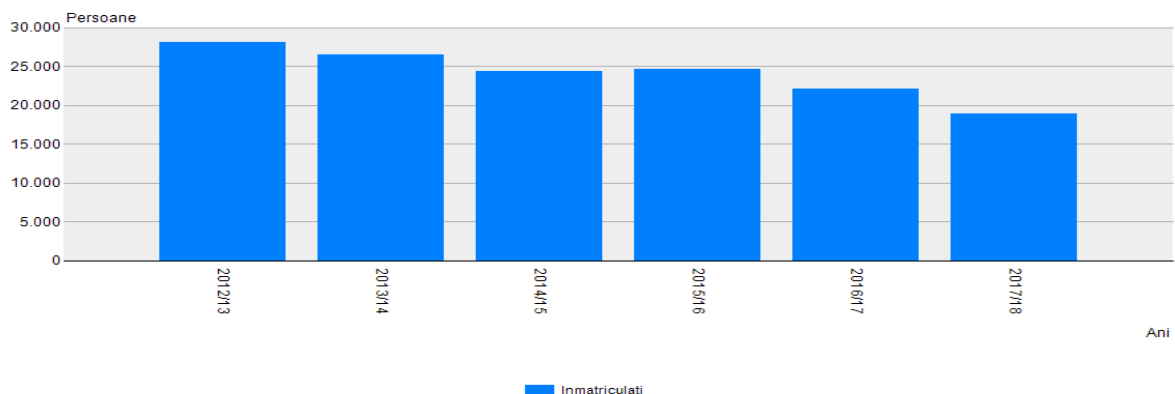
Sursa: <http://www.statistica.md/> [12].

Migrația populației. Migrația externă. Pe parcursul anului trecut din țară au plecat pentru a se stabili cu domiciliul permanent în străinătate 2236 persoane[12]. Numărul cetățenilor Republicii Moldova, ce și-au ales noul domiciliu în Rusia a constituit 961 persoane, Ucraina - 312, S.U.A. - 287, Germania - 253, Israel - 174. Majoritatea emigranților, atât femei, cât și bărbați, fac parte din grupele de vârstă 20-29 de ani și 30-39 de ani. În mare parte emigranții, indiferent de sex, au un nivel de educație mediu, liceal. Emigranții cu studii superioare constituie 13,2% din total. [13].

Niciodată încă în istoria umanității nu s-a înregistrat o creștere economică fără o creștere a populației. Din cele expuse mai sus rezultă faptul că situația demografică contemporană în Republica Moldova este nesatisfăcătoare. Creșterea tendinței de

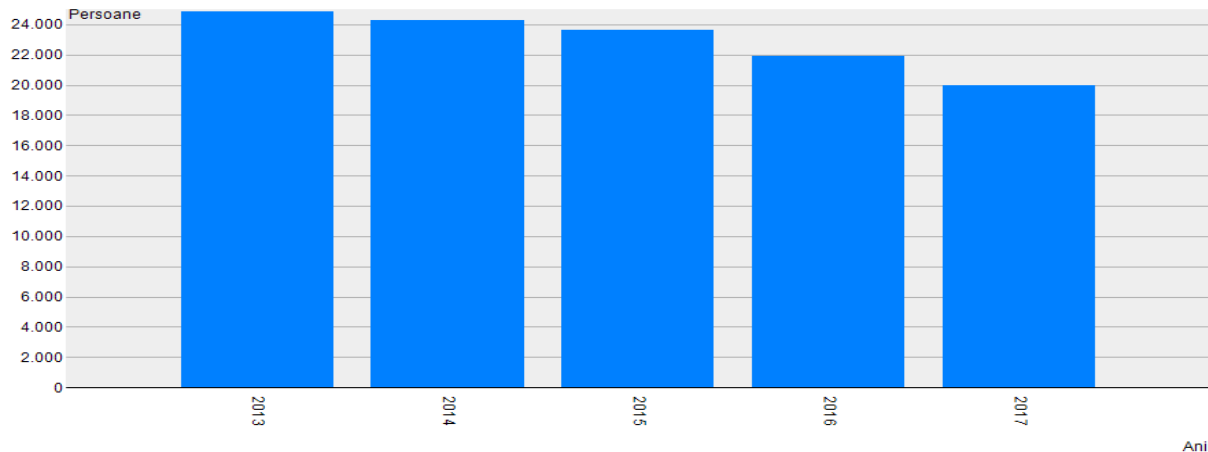
îmbătrânire a populației este însoțită de scăderea natalității cu numărul stabil înalt de decese, înrăutățirea problemelor familiare, prezența migrației, ceea ce determină o situație dificilă în domeniul resurselor umane. Nivelul scăzut al natalității și înalt al mortalității este rezultatul influenței îndelungate a unui șir de factori socialiști economici. Copiii în prezent devin factorul esențial al sărăciei, de aceea refuzul familiei de a naște copii, sau limitarea numărului lor, este modul social de autoapărare, și respectiv acesta este factorul principal al numărului scăzut de persoane înmatriculate la studii.

În ceea ce privește statistica instituțiilor superioare, situația nu este una mai îmbucurătoare. La fel, se disting descreșteri considerabile. Acestea se pot observa în următoarele scheme:

Schema 1. Persoane înmatriculate într-o instituție de învățământ superior

Sursa: <http://www.statistica.md/> [12].

Schema2. Absolvenții instituțiilor de învățământ superior pe forme de învățământ și sexe 2013-2017
Sursa: <http://www.statistica.md/> [12].

Analizând aceste două diagrame distingem că este necesar să se realizeze în continuare un efort considerabil pentru ameliorarea modului în care sistemul de învățământ funcționează. Acest fapt îl observăm din numărul scăzut de studenți înmatriculați: 2013-2014 - 26 450 persoane, în 2014-2015 - 24 378 persoane, 2015-2016 - 24 617 persoane iar în anul de studii 2016-2017 - 22 144 persoane.

Deci, observăm o descreștere considerabilă de aproximativ 4.000 persoane în 4 ani. Numărul de persoane care absolvesc o instituție de învățământ superior, de asemenea, înregistrează o scădere, în 2013 numărul de absolvenți era - 24.848, iar în 2017 - 19.943. Desigur că există mai mulți factori care au facilitat acest fapt cum ar fi: migrarea elevilor/studentilor; inexistența

resurselor financiare pentru studii, abandonarea studiilor în favoarea altor principii. Astfel drept cauză efect au de suferit atât universitățile cât și întreprinderile private, și statul. Din lipsa de cadre înalt calificate și dorință de a evolua, profitabilitatea lor are și continuă să aibă de suferit.

Este evident faptul că rolul educației este unul extrem de important, acest fapt îl afirmă și Nelson Mandela că: „Educația este cea mai puternică armă pe care o poți folosi să schimbi lumea”, tocmai de aceea în Republica Moldova se încearcă o creștere a accesului la formele de educație superioară.

Cert este faptul că, în prezent, învățământul superior trebuie să răspundă câtorva provocări majore și anume:

- atingerea unui nivel calitativ ce va trece testul comparării pe plan internațional;

- perfecționarea managementului financiar și control intern;
- sporirea nivelului de finanțare;
- diversificarea surselor de finanțare.

Aceste scopuri majore vor implica schimbări în învățământul superior, întrucât ne aflăm într-o situație destul de dificilă. A sosit timpul unor acțiuni energice de identi-

ficare și stimulare a calității educației, acolo unde există, și de sancționare, îndrumare și îmbunătățire a calității, acolo unde este nevoie, or ne conservăm într-o stare de automulțumire, care riscă să ne cufunde într-o omogenitate pe cât de uniformă, pe atât de lipsită de perspectivă și competitivitate.

Bibliografie:

1. <http://mer.ase.ro/files/2005-1/6.pdf>
2. ECOSTUDENT - Revistă de cercetare științifică a studenților economiști, Nr.1/2013
http://www.utgjiu.ro/ecostudent/ecostudent/pdf/2013-01/9_Surdila%20Madalina.pdf
3. Sociologia educației, 2007-2008 Suport de curs Prof.univ.dr. Elisabeta Stanciuescu
https://elisabetastanciuescu.ro/wp-content/uploads/2011/03/Modulul-3_Educatie-bunastare-individuala-si-crestere-macroeconomica.pdf
4. Economie teoretică și aplicată Volumul XIX (2012), No. 12(577), pp. 122-139
http://store.ectap.ro/articole/811_ro.pdf
5. Economia seria Management, Anul VIII, Nr. 1, 2005 <http://mer.ase.ro/files/2005-1/6.pdf>
6. Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova, Autori: Oana Banu, Sorin Cace, Corina Cace, Diana Cheianu-Andrei, Gheorghe Cuciureanu, Ionela Ionescu, Andra Panait, Andrei Pârvan, Smaranda Rotaru, Nicolae Sali
7. http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/growth-jobs_ro
8. Becker S. Garry „Capitalul uman. O analiză teoretică și empirică cu referire specială la Educație”, Editura ALL, București, 2007
9. Marinescu C. „Educația-perspectiva economica”, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 2011
10. The role of education and training in the implementation of the Europe 2020 Strategy (february 2011);
11. Becker S. Garry „Capitalul uman. O analiză teoretică și empirică cu referire specială la Educație”, Editura ALL, București, 2007
12. <http://www.statistica.md/>
13. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5225>
14. http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__07%20INV__INV060/INV061000.px/table/tableViewLayout1/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802
15. http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__07%20INV__INV060/INV060300.px/table/tableViewLayout1/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802
16. Liana Badea, Angela Rogojanu *Controverse privind relația educație superioară – capital uman – competitivitate*, p. 123

ASIGURAREA ECHILIBRULUI FINANCIAR (BUGETAR) ÎN SISTEMUL BUGETAR

Sofia SCUTARI,
doctor în economie, USPEE

This article describes the importance and use of financial (budget) balance in the budget system. The author also describes the dynamics of revenues, expenditures and surplus (deficit) of national public budget for the years 2005-2014. It also is investigated the wight of revenue, expenditures and surplus (deficit) of national public budget in Gross Domestic Product.

This article will be useful for central and local public authorities, teachers, students dealing with economics and public administration.

Keywords: *financial (budget) balance, budget system, public finances, revenue, expenditures, national public budget, and deficit.*

Acest articol descrie importanța echilibrului financiar (bugetar) în sistemul bugetar. Autorul descrie, de asemenea, dinamica veniturilor, cheltuielilor și a excedentului (deficitului) bugetului public național pentru anii 2005-2014. Sunt cercetate, de asemenea, ponderea veniturilor, cheltuielilor și a excedentului (deficitului) bugetului public național în Produsul Intern Brut.

Acest articol va fi util pentru autoritățile publice centrale și locale, profesori, studenți care se ocupă cu științele economice și administrației publice.

Cuvinte cheie: *echilibru financiar (bugetar), sistem bugetar, finanțe publice, venituri, cheltuieli, bugetul public național, deficit.*

Sistemul bugetar reprezintă un ansamblu de acțiuni și măsuri întreprinse de autoritățile publice la etapele consecutive ale procesului bugetar.

Sistemul bugetar este un sistem unitar de bugete și fonduri, care constituie bugetul public național, cuprinzând:

- a) bugetul de stat;
- b) bugetul asigurărilor sociale de stat;

- c) fondurile asigurărilor obligatorii de asistență;
- d) bugetele locale [1 capitolul III].

Scopurile acestor bugete sunt următoarele:

1. Implementarea strategiilor și obiectivelor economice, sociale și de altă natură ale Guvernului;

2. Formarea fondurilor bănești necesare pentru finanțarea acțiunilor Guvernului;
3. Asigurarea echilibrului financiar (bugetar) necesar pentru menținerea unei situații macroeconomice stabile a statului.

Astfel, în scopul asigurării dezvoltării durabile a finanțelor publice, și gestionării eficiente și transparente a resurselor publice, procesul complex al elaborării și execuției bugetului este supus unor principii și reguli aprobate prin acte legislative și normative în vigoare.

În Republica Moldova aceste principii sunt prevăzute în Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181 din 25 iulie 2014.

Procesul bugetar este procesul care începe cu elaborarea bugetului și se termină cu aprobarea raportului despre executarea lui pentru anul bugetar respectiv. Aceste etape a procesului bugetar îl prezentăm în Figura 1.

Fig. 1. Etapele procesul bugetar.
Sursa. Elaborat de autor în baza sursei [1 capitolul IV]

Astfel, procesul bugetar constituie un factor important în reglarea macroeconomică și asigurarea echilibrului financiar (bugetar).

Bugetul prezintă un act de previziune administrativă și, în același timp, este un tablou comparativ al veniturilor și cheltuielilor publice aferente perioadei la care se referă.

Astfel, bugetul trebuie să reflecte cât mai real posibil resursele ce pot fi mobilizate și destinația acestora, să permită compararea la finele exercițiului bugetar a veniturilor încasate și a cheltuielilor efectuate, și să ofere posibilitatea analizării veniturilor pe surse de proveniență și a cheltuielilor pe destinații.

În procesul elaborării bugetului public național o problemă importantă este determinarea nivelului optim la care se constituie echilibrul financiar (bugetar). Acest nivel poate fi definit atât prin mărimea absolută a resurselor financiare, potențial mobilizate în perioada dată, în vederea satisfacerii nevoilor sociale, cât și prin mărimea relativă a acestora, adică prin creșterea procentuală prevăzută pentru realizare, comparativ cu

perioada de bază. Nivelul resurselor financiare depinde, în primul rând, de mărimea produsului intern brut realizabil în perioada dată și de proporția în care acesta servește pentru consum și, respectiv, pentru formarea brută de capital.

În tabelul 1, prezentăm dinamica Produsului Intern Brut, care ne demonstrează situația financiară reală în Republica Moldova pe anii 2005-2014.

Anii	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Produsul Intern Brut Prețuri curente, mil. lei	37652,0	44754,0	53430,0	62922,0	60430,0	71885,0	82379,0	88228,0	100510,0	111557,0
în % față de anul precedent (prețuri comparabile)	107,5	107,8	104,8	107,8	94,0	107,1	106,8	99,3	109,4	104,6

În opinia noastră, cu cât mai mare este produsul intern brut, cu atât mai mari sunt posibilitățile de constituire a fondurilor de resurse financiare. Fluxurile financiare prezentate prin principalii indicatori macroeconomici contribuie la menținerea echilibrului financiar (bugetar).

Din literatura de specialitate echilibrul financiar (bugetar) se referă la resursele și necesitățile financiare ale sectorului public. [2, p. 624]

Conceptul de echilibru reflectă evoluția fluxurilor financiare permanente de intrare și ieșire a banului public în fondurile financiare publice. Această evoluție se înscrie într-o structură complexă a sistemului bugetar. Procesul bugetar include evoluția tuturor veniturilor

și a cheltuielilor bugetului public național.

Asigurarea echilibrului financiar la nivelul macroeconomic constituie o necesitate atât în condițiile conducerii centralizate, pe bază de plan imperativ, a economiei, cât și în economia de piață, în care programul de dezvoltare economico-socială, schițat de organe specializate de stat, are un caracter pur operativ. În funcție de mecanismul de funcționare a economiei, diferă și instrumentele folosite la constituirea și dirijarea fondurilor de resurse financiare, la proiectarea echilibrului financiar și la restabilirea acestuia în caz de perturbații apărute pe parcurs [2, p. 623]

Echilibrul financiar are ca scop asigurarea echilibrată a fluxurilor financiare de

intrare și ieșire, astfel asigurând echilibrul financiar al Bugetului Public Național. În caz de dezechilibru, se caută soluții, în primul rând, prin atragerea împrumuturilor. Prin urmare, echilibrul financiar este o necesitate vitală pentru economia națională [3, p. 40].

Deficitul bugetar a devenit un fenomen caracteristic lumii contemporane.

Deficitul bugetar este caracteristic nu numai țărilor dezvoltate, ci și țărilor în curs de dezvoltare, pentru care aceasta este o problemă foarte grea.

În general, execuția bugetară corespunde funcționării echilibrate a economiei naționale considerându-se că realizarea echilibrului finanțelor publice și constituie un criteriu de bună gestiune economică.

Se afirmă că deficitul bugetar sunt instrumentele de politică financiară prin care poate promova prosperitatea.

Deficitul bugetar sunt binevenite oricând și că ar trebui tolerată succesiunea lor la nesfârșit; aceasta, cu atât mai mult, dacă se ia în considerare și faptul că perioada fiscală nu se identifică cu durata ciclului de afaceri. Uneori efectul pozitiv al deficitului bugetar poate fi anulat de deficitul balanței de plăți externe sau de creșterea prețurilor, ori de către ambele. Statul poate să acționeze asupra nivelului activității economice și fără să dezichilibreze bugetul; fiind astfel preferată starea de echilibru financiar (bugetar).

Suntem de părerea că, echilibrul financiar (bugetar), proiectat la nivelul macroeconomic pe instituțiile publice din Republica Moldova, nu ar fi suficient, dacă s-ar asigura menținerea lui pe întreg parcursul

anului de referință. Echilibrul financiar (bugetar) pe întregul sistem bugetar se asigură cu ajutorul bugetului public național, care îndeplinește un rol activ în fundamentarea programului economic. Acest program are, însă, un caracter orientativ, ceea ce face ca în timpul execuției sale să apară, după caz, abateri favorabile sau nefavorabile față de prevederi, care se răsfrâng în mod inevitabil asupra indicatorilor financiari.

Astfel, bugetul public național se perfecțiază pe componente de către instituțiile publice, anual, trimestrial, cu descifrări lunare. Aceste previziuni permit aproximarea împrumuturilor pe termen scurt necesare sau a posibilităților de depozitare pe termen scurt, dar nu dau răspuns menținerii echilibrului financiar de la o zi la alta. Este necesară estimarea cât mai precisă a încasărilor și plăților, zilnic sau săptămânal. A gestiona încasările și plățile zi cu zi înseamnă a avansa sau devansa în timp cheltuielile și încasările instituției, respectând angajamentele asumate.

Menționăm că determinarea mărimii dezechilibrului financiar, la nivelul bugetului public național în Republica Moldova, se face în funcție de veniturile și cheltuielile bugetare planificate. De asemenea, volumul cheltuielilor primare este determinat atât de ansamblul legilor și actelor normative ce reflectă obligațiile statului, a agenților economici, cât și de eficiența privind finanțarea instituțiilor publice.

De aceea, prezentăm în tabelul 2 dinamica veniturilor, cheltuielilor, excedentului (deficitului) bugetului public național pentru anii 2005-2014.

Tabelul 2. Dinamica veniturilor, cheltuielilor, excedentului (deficitului) bugetului public național în anii 2005-2014 (Executat mil. lei)

Anii	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Indicatori										
Veniturile (mil.lei)	14527,7	17847,8	22292,0	25516,9	23517,7	27540,2	30139,7	33530,3	36899,5	42446,8
Pondere în PIB, %	38,59	39,88	41,72	40,55	38,92	38,31	36,60	38,00	36,71	37,98
Cheltuielile (mil.lei)	13949,3	17973,9	22 415,7	26 147,0	27 354,3	29 326,4	32 101,0	35373,5	38651,3	44 393,1
Pondere în PIB, %	37,05	40,17	42,0	42,0	45,3	40,8	39,0	40,1	38,5	39,7
Excedentul (deficitul) (mil.lei)	578,4	-126,1	-123,6	-630,0	-3836,6	-1786,2	-1961,3	-1843,2	-1751,8	-1946,3
Pondere în PIB, %	1,54	-0,28	-0,23	-1,00	-6,35	-2,48	-2,38	-2,09	-1,74	-1,74

Sursa: Elaborat de autor în baza surselor Ministerului Finanțelor al RM și a datelor Biroului Național de Statistică. [www.mf.gov./](http://www.mf.gov/) / www.statistica.md

În urma analizei efectuate, considerăm că, deficitul bugetar poate provoca creșterea ratei inflației, criza valutară, dificultăți la achitarea datoriei externe și alte fenomene ce influențează negativ asupra procesului de stabilizare macroeconomică. Analiza deficitului bugetar trebuie să ocupe un loc deosebit în cadrul elaborării politicii bugetar-fiscale, în vederea asigurării echilibrului financiar (bugetar).

În măsură în care statul ar putea finanța el însuși aceste cheltuieli, prin realizarea unor

venituri ordinare suplimentare sau prin restructurarea nivelului cheltuielilor, deci fără a se apela la împrumuturi și emisiune, debuzetizarea ar prezenta numai o diversificare a tehnologiilor de finanțare.

De aceea, sunt necesare reforme structurale profunde pentru a ajusta deficitul bugetar și a asigura o creștere economică sănătoasă, pe termen mediu și lung, întru echilibrarea sistemului bugetar.

Bibliografie:

1. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181 din 25 iulie 2014;
2. Iu. Văcărel și alții. *Finanțe publice*. Editura Didactică și Pedagogică R.A, București, 2007, p. p. 623, p. 624.
3. T. Manole, S. Scutari. *Trezoreria – serviciu al statului de asigurare a echilibrului valoric*. Editura INCE, Chișinău, 2014, ISBN 978-9975-9799-6-2, p. 40, p. 78.
4. Rapoarte și informații a Ministerului Finanțelor 2005-2015. [online][accesat: 29.01.2016]. Disponibil: [http: www.minfin.md](http://www.minfin.md).
5. Rapoarte de activitate a Biroului Național de Statistică [online][accesat: 28.01.2016]. Disponibil: [http: www.statistica.md](http://www.statistica.md).

A STUDY OVER TO PRODUCTIVITY AFFECT OF STRESS STRUCTURE OF TAX OFFICERS

Osman ŞAHİN,

Doctoral Student, South Russia, South Russia University, Institute of Management,
Business and Law, Rostov-Na-Donu, Russian Federation,
I ahmetsamilsahin@hotmail.com

***Abstract:** Stress is existing in every moment of human life and affects people in various ways. Daily stress can manifest in every moment of life individuals are helpless in the face of different events and different solutions people are pushing edging. This situation affects the quality of life of the people. Individuals at home, at work, at short due to problems they encounter in daily life is exposed to stress. In this case against the individuals' home, family, business, job-related issues falling to worry about fulfilling responsibilities. In business stress affects the performance and efficiency of the individuals' work. One of the many sources of stress acting on the individual's performance. Varies according to the source of the stress reactions of individuals. If organizational structure employees in a positive direction if we can talk about positive stress but effective, otherwise this is not even in question. Another aspect of the individual's own shopping in the case of reverse psychology with the drop in the working environment, negative stress is raised hoist power and individual causes a negative reflection on the performance of shopping. The aim of this study is between stress and stress sources of public employees and is to the effects of the performance of employees.*

***Keywords:** Stress, Stress sources, public employees, performance*

Although the many changes taking place in the world where people are always exposed to the concept of stress is never changed. Human encounters with stress in many states and conditions. One of these cases is the stress experienced by individuals working in a business environment. An individual working day, a large part of his time in the business environment where most exposed to workplace stress is being spent on. People have characteristics they are effective in creating organizational

stress factors and stress for many reasons. Working life can be considered from two perspectives, including the private sector and the public sector in terms of people. A general view that was more stressful to have a busy schedule due to the private sector. But the public sector also has at least as much as the private sector in stress situations. Forming properties due to stress, it carries many units in the public sector has a structure. One of these units is also Finance Organization performing work related

duties. Tax officials stress that one of the employees of this institution is located in the most public employees living in group. Because the tax officers on duty to supervise the fulfillment of the obligations of taxpayers Individuals who live an intense job stress. In addition, tax collectors, and they did not carry the financial responsibility for the collection of money from taxpayers. Thus the formation of stress takes place in a natural way. therefore, stress that what they are doing with tax officials are also affected. Tax officers can experience loss of productivity due to stress. Interruption of work, which means pressure on employees' productivity leads to increased loss of taxpayers. said the study „The Impact of Tax Officers Efficiency of Buildings A Study on Stress” is. Descriptive study was prepared by the method. said the study „The Impact of Tax Officers Efficiency of Buildings A Study on Stress” is. Descriptive study was prepared by the method. said the study „The Impact of Tax Officers Efficiency of Buildings A Study on Stress” is. Descriptive study was prepared by the method.

1. Stress Concept

Many people's physical or emotional event, their response to the situation and circumstances are expressed as stress. Hans Selye, they gave no significant response in cases where people have been identified as stress¹. Many different result² The notion that

---

¹ ÖZKALP AnwarandKırel Çiğdem, Organizational Behavior, (Eskişehir, Ankara University Open

stress can create positive or negative effects³. But is that the general perception of the negative effects of the stress. Failure can occur if the opinion is advocated that the positive results of the stress and obtain successful results. Stress the positive impact of the efficiency of employees in the presence of a disciplined management approach exemplified in the business environment to increase.

1.1. Stress in the Business Life

Stress is a condition where people live every moment. Business life is another stress environment in which people live. Because people spend a significant portion of the business environment in days. different views in the literature on stress in the workplace are available. McGrath⁴ organizational stress factors that occur in the business environment has stated as follows:

- Task-related stress,
- Role-related stress,
- Behavioral stress resulting from environment,
- Stress caused by the physical environment,

Education Publications: 2003), pp. 187-190. (Eskişehir, Ankara University Open Education Publications: 2003)

² Acar Baltas and Zuhul Baltaş, Stress and Coping Strategies, Remzi Bookstore, 14.Bas I, Istanbul, 1995, s. 73-74

³ Sit down, Perseverance. And Stress Management in Business: Respect Effect on Performance Analysis. Efficiency Magazine. Say: 1994/4, ss. 113-128

⁴ McGrath, JE (1976), Stress And Behavior In Organizations, in mddunet (Ed), Handbook Of Industrial And Organizational psychology Chicago

- The stress arising from the social environment,
- Individual self-caused stress.

In another opinion Luthans⁵ organizational stress factors that occur in the business environment has announced four titles.

- Organizational policies,
- Structural characteristics of the organization,
- Physical conditions
- Organizational processes

Eroğlu explaining the organizational stress factors⁶ The formed six domains:

- General causes of stress,
- Physical environmental conditions,
- Economic conditions, social life,
- Work life
- Personality structure.

Aydın⁷ organizational causes of stress:

- Why stress caused by organizational policy,
- Organizational structure resulting stress causes,
- The causes of stress caused by physical conditions in the business environment,
- Job-related stress causes the structure
- The organization has summarized the causes of stress caused by interpersonal relationships.

---

⁵ Luthans, Fred (1992), Organizational Behavior. McGraw-Hill Inc., New York pp. 403-412 Six Edition

⁶ Eroğlu F., 1998, Behavioral Sciences, Beta Publishing, Istanbul ss. 310-326.

⁷ Aydın, Sule, 2004, „Organizational Stress Management”, Journal of Dokuz Eylül University Institute of Social Sciences, Vol. 6, Issue. 3

The most important stress factor of a person's working life and the job itself. Because of the intensity of work, work-related problems, work on their psychological functioning of the individual and the fatigue is one of the main reasons that may cause exposure to stress. In addition, the individual's own characteristics are influenced by stress. The capabilities of the individual, personal boundaries, it is influenced by the formation of stress and they can not do. Owned by individuals may also affect the efficiency of stress. Usually losses adversely affected the efficiency may be encountered. But the reverse situation can also occur. Increasing stress on an individual's job motivation stemming from the work itself can also lead to efficiency gains.

2. Results

2.1. Problem of Research

Stress affects people who have everything in your life in any way. Because in effect starting from the periphery and the man himself and reveals a response. People live their working life the impact and consequences of stress. Labor productivity is the most important concept of life is also affected by stress. This is how it is affected by the stress of productivity in research and the impact of general business and private life stress will be explained how it is.

2.2. Methods and Models of Research

Research is prepared according to General Scanning model. Description method is used. Defining a situation without

changing the existing method based on the description of the General Scanning model has an approach aimed at⁸ events or circumstances are telling the scan pattern as observe. That is a scientific depiction⁹ It is made.

2.3. The Relationship between Stress Structure and Productivity of Tax Officers

Many of those involved in the public sector tax officers¹⁰. It represents a moiety. Each employee productivity in business life as affected by many factors, tax collectors is exposed to stress factors. business itself is the cause of stress for an individual is influenced by a lot of positive or negative result. But the job is not alone cause stress. The imbalance in the distribution of work in the work environment, job satisfaction of employees, wage imbalance and stress are among the factors constituting several reasons. This is the primary factor in terms of running costs of the factors. It is willing to be satisfied with the fees charged by individual employees. Fees received from individuals¹¹ Because

satisfaction is least expected it difficult to be happy about efficiency.

Tax officers is another stress factor becomes dull and monotonous work for working in the public sector. Because individuals in the monotony of work that occurs because a certain intimidation pace, it makes weariness occur. This situation leads to individual undergoes stress.

Organizational stress factors that are important in our age and mobbing is a factor arising¹² (Bullying, psychological pressure) remains valid for tax officials. Tax officers mobbing¹³ factors they are exposed to in terms of organizational management style. Management felt the pressure too much tax officers are exposed to stress. Even in this case up to insult it is supported by statements in an advanced stage. Therefore, loss of productivity in employees is made. Mobbing¹⁴ not only does not lead to loss of productivity. mobbing that may cause the employee to leave work.¹⁵ It may cause individuals to suffer the psychological and physical disease. Business¹⁶ employees

---

⁸ Karasar, N.(1984). **Bilimsel Araştırma Metodu**. Ankara: Hacetepe Taş Kitapçılık, s. 74

⁹ Yıldırım C.(1966). **Eğitimde Araştırma Metotları**. Ankara: Akyıldız Matbası

¹⁰ Gülümser KESKİN. Örgütsel Stres ve Erzurum da Kamu Çalışanları Üzerine Bir Uygulama. Verimlilik Dergisi. Say: 1997/2, ss. 141-164

¹¹ YAMUÇ(2014) V.A., Kadın Ve Erkek Çalışanların Stresle Baş Etme Sürecinde Yönetimden Beklentilerine İlişkin Nitel Bir Araştırma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlib Dergisi, Nisan 2014, 9(1), 21-40

---

¹²http://www.canaktan.org/yonetim/psikoloji-k-siddet/genel-olarak.htm#_edn5.Access.03.09.2015

¹³ Sahin, O, Salmanlı, E. (2015), Made In mobbing Employees On The Concept And Work Stress Study, The Journal of Academic Social Science, vol. 20, 355-368

¹⁴<http://www.leymann.se/english/12100e.htm>. Access.03.09.2015

¹⁵ Sahin, O, Salmanlı, E. (2015), Made On The Concept And Employees Work Stress Study of mobbing, The Journal of Academic Social Science, vol. 20, 355-368

¹⁶<http://www.ceis.org.tr/dergidocs/makale23.pdf>. Access.03.10.2015

exposed to stress in your life, there are some expectations in this life. expectations of employees can also turn to the reasons which lead to stress. The work is the first to work an employee expectations fee. If the individual is not satisfied with the wages of unhappy individuals can be exposed to stress. The result is composed inefficiency. One of the expectations is the job satisfaction of employees¹⁷. The satisfaction of the individual's work directly affects productivity. An employee who is happy on the job, an employee doing their job fondly one can strive to be more productive and hardworking. But otherwise, it is not unlikely to expect from the individual. In terms of job satisfaction of employees subject to tax officers and taxpayers are getting into too much administration. Because of an employee who loves his work so as to cover this aspect of business administration, attitudes and behaviors of taxpayers against those who are among the most important factors affecting job satisfaction. happy to be in the business of tax officials, therefore exposure to stress directly affects productivity. reduce employee productivity hinder this case the taxpayers get the service that is expected from officers and administration officials also expect from the work efficiency.

Another factor affecting the stress of running a workload distribution. Staff

---

¹⁷ AKGÜNDÜZ Sevgül, „Job Satisfaction of employees of the Organizational Sources of Stress and Its Impact on Bank Employees Made For A Survey”, Dokuz Eylül University Institute of Social Sciences, Unpublished Master Thesis, İzmir, 2006

members include workload will increase the workload on some individuals not distributed in a fair way. Increased workload will lead to more fatigue of individuals. It will also lead to psychologically wear. Because individuals are exposed to stress due to overwork. the productivity is lost due to the stress in individuals. In individuals with less workload it is composed of different results. a monotone and monotonous work life for the individual's job is made less. This situation is caused by the employee's monotonous. bored in the business environment shows early states such as suffocation. Also in this case it consists of stress. Thus, loss of productivity as a result consists in this case. One example of this situation in terms of tax officials are the timeout period. Some of the employees during this period occurred in the last months of the calendar year consists in an excessive workload. In this case the more usual workload, which causes stress levels of employees to attract more. Thus, the decline in the efficiency of tax officials is composed¹⁸.

Factors affecting organizational stress and the stress levels of employees in the public sector is different organizational structures can vary. A hospital worker with a public security officer of stress factors and levels are not the same. Hence the stress factors can vary according to tax officials and other public employees.

---

¹⁸ Tolga Erdoğan, A. Sinan Ünsar, Necdet Süt, Stresin Çalışanlar Üzerindeki Etkileri: Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2009, C.14, S.2 S.447-461.

The assessment of the tax officers by the managers is one of the stress factors that put pressure on the employees. When executives decided to favor one side in an unfair situation it arises officers. Thus, a group consists wronged. With this positive decision in favor of conflict between groups may occur. Conflict is increasing the stress level on both sides. increasing tax officials stressed structure leads to loss of productivity. Conflict environment may be a factor that increases productivity in some cases. It may lead to increase the number of work done by creating competition among tax officials. Therefore, productivity is increased naturally.

Many features can influence the stress of the employees of the public sector. Often designated for the emergence of tax officials, administrators unfair evaluations, uncertainty in the job description are some of these features. Because many of these and it is affected by tax officials stress factors at the organizational level. Organization is reflected again from stress-induced negative impact on the organization. Because the factors that cause stress destroys the efficiency of tax officials. Hence they also maintain a negative impact on organizational reasons.

Individual properties owned by tax officials also are important factors affecting stress. The individual's age, sex, features such as character among the reasons that lead to stress. Being old tax officer can lead to negative consequences in some ways. slow due to this reason the remaining employees in the use of technology in particular exposed

to stress and fertility is decreasing. But it can improve the efficiency of experienced owned by the same employees. Young is young individuals tax officers who are weak in terms of technology yaşanmazken experience problems due to a problem in use may be susceptible to stress and loss of productivity will suffer from this angle viable.

Exposure to stress can vary due to the gender of the tax officials. Men working in a unit where a female employee may not work comfortably outnumber workers, among others. Feel comfortable that the tax officer can become stressed. Thus it may experience loss of productivity. In addition, the character of the female employees¹⁹ as the cause to remain weak in dealing with the stress of having an emotional structure. The result also experienced the loss of efficiency. Male employees are considered to be more successful when in a stressful situation that mainly act more logic in this regard. In this respect can not lose efficiency.

3. Conclusion

Stress is a phenomenon that exists in human life. One of the areas where most intense is the work environment. Because individuals spend most of the time in a work environment in their daily lives. Stress also has implications for the productivity of individuals in the work environment. This effect is the cause of many influences

---

¹⁹ Nergüz Bozkurt, Stres, „Öğretmen Stresi ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri”, Kişisel Gelişimde Çağdaş Yönelimler Sempozyumu, 27-28 Nisan 2004 Ankara, s.142

positively or negatively affect stress²⁰ it can be effected. Learn stress-free life can not be considered positive or negative results must be capable of learning how to manage stress. This should be done both in the individual sense of organizational sense. Because the subject of our study is „to employee productivity within an organization stress“ due to the influence of both the employee and the stress mention should be made aware of the organization. In addition, while both of these should be done in parallel with each other. So be positive results. Individuals coping with stress and those proposed to be done to manage stress: Recreation and motivation, fitness and balanced nutrition, training and development, self-knowledge and understanding thereof. Organization of coping with stress and those proposed to be done to manage stress: Stress management training, time management, socialsupport.

---

²⁰ Robert H. Rosenand Lisa Berger. The Healthy Company: Eight Strategies to Develop People, Productivity and Profits. New York: Jeremy P. Teacher/Perigee Books, 1991,s. 9; Tim Hindle. Reducing Stress. London: Dorling Kindersley, 1998, s.10.

Bibliography:

1. AKGEMCİ, Tahir (2001) „Örgütlerde Stres ve Yönetimi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1-2.
2. AKGÜNDÜZ Sevgül, „Örgütsel Stres Kaynaklarının Çalışanların İş Tatminleri Üzerindeki Etkisi ve Banka Çalışanları İçin Yapılan Bir Araştırma”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006
3. AYDIN, Şule, 2004, „Örgütsel Stres Yönetimi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 6, Sayı. 3
4. BALTAŞ, Acar ve Zuhul, Stres ve Başaçıkma Yolları, Remzi Kitabevi, 14.Basım, İstanbul, 1995, s.73-74
5. BOZKURT, Nergüz, Stres, „Öğretmen Stresi ve Stresle Başaçıkma Yöntemleri”, Kişisel Gelişimde Çağdaş Yönelimler Sempozyumu, 27-28 Nisan 2004 Ankara, s.142
6. ERDOĞAN T.,A. ÜNSAR S., SÜT N., Stresin Çalışanlar Üzerindeki Etkileri : Bir Araştırma,Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2009, C.14, S.2 S.447-461.
7. EROĞLU F., 1998, Davranış Bilimleri, Beta Basım Yayım, İstanbul.
8. KESKİN, Gülümser. Örgütsel Stres ve Erzurum da Kamu Çalışanları Üzerine Bir Uygulama. Verimlilik Dergisi. Say : 1997/2, ss. 141-164.
9. LUTHANS,Fred (1992), OrganizationalBehaviour. McGrawHillInc.,Six Edition New York
10. MCGRATH,J.E.(1976),Stres AndBehaviour İn Organizations,M.D.Dunette (Ed), Handbook Of IndustrialAndOrganizationalPsychology.Chicago
11. ÖZTÜRK, Azim. İşletmelerde Stres ve Yönetimi: Performansa Etkisi Bakımından Bir Analiz. Verimlilik Dergisi. Say :1994/4, ss.113-128
12. ROSEN, Robert H. and Lisa Berger. TheHealthyCompany: EightStrategiestoDevelop People, Productivity andProfits. New York: Jeremy P. Teacher/PerigeeBooks, 1991,s. 9; Tim Hindle. ReducingStress. London: DorlingKindersley, 1998, s.10.
13. SOYSAL, Abdullah (2009), „Farklı Sektörlerde Çalışan İşgörenlerde Örgütsel Stres Kaynakları: Kahramanmaraş Ve Gaziantep'te Bir Araştırma” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 14, Sayı 2.
14. ŞAHİN, O.(2015) „Analysis of Effects of Stress on 112
15. Emergency Service MedicalStaff” The Russian AcademicJournalVol. 32, #2,54-59
16. ŞAHİN, O.(2015) „Examination of Effects of Stress on PublicOfficers” The Russian AcademicJournalVol. 32, #2,8-13
17. ŞAHİN, O.(2015) „ChecktheEffects of Foreign Language Learning Stress” The Russian AcademicJournalVol. 32, #2,94-97
18. ŞAHİN, O, SALMANLI, E.(2015) Effect Of Performance Of A Study On Stress And Stress Sources Of PublicEmployees, TheJournal Of Turk And Islam World Social Studies, vol.5, 251-259
19. ŞAHİN, O, SALMANLI, E.(2015), HealthIndustry'sCommercialPotential As SeenThe Nature Of TheStress, TheJournal of International Management Research, vol.1, 62-74
20. ŞAHİN, O, SALMANLI, E.(2015), Made On The Concept And Work Stress Mobbing İn Employees Study, The Journal of AcademicSocialScience, vol. 20, 355-368

21. Yılmaz, A. ve Ekici, S. (2003), „Örgütsel yaşamda stresin kamu çalışanlarının performansına etkileri üzerine bir araştırma”, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 10(2), 1-19
22. YILMAZ Abdullah ve Süleyman EKİCİ (2006), „Örgütsel Yaşamda Kamu Çalışanlarının Örgütsel Stres Kaynakları Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 11, Sayı 1.
23. http://www.canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/genel-olarak.htm#_edn5. Erişim.03.09.2017
24. <http://www.leymann.se/English/12100E.HTM>. Erişim.03.09.2017
25. <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale237.pdf>. Erişim.03.09.2017

STRUCTURATREZORERIEI DE STAT ȘI ROLUL ÎN GESTIONAREA FINANTELOR PUBLICE

Sofia SCUTARI,
doctor în economie,
lector universitar USPEE

This article describes the new structure of the Treasury of the Ministry of Finance and the importance of managing public finances through the budget system. The author also describes the dynamics of revenues, expenditures and the surplus (deficit) of the national public budget for 2008-2017. The share of revenues, expenditures and the surplus (deficit) of the national public budget in the Gross Domestic Product is also researched. This article will be useful for central and local public authorities, teachers, students dealing with economics and public administration.

Keywords: Treasury, regional treasury, financial balance, budget system, public finances, revenues, expenditures, national public budget, surplus.

Acest articol descrie structura nouă a Trezoreriei de Stat a Ministerului Finanțelor și importanța gestionării finanțelor publice prin sistemul bugetar. Autorul descrie, de asemenea, dinamica veniturilor, cheltuielilor și a excedentului (deficitului) bugetului public național pentru anii 2008-2017. Este cercetat, de asemenea, ponderea veniturilor, cheltuielilor și a excedentului (deficitului) bugetului public național în Produsul Intern Brut. Acest articol va fi util pentru autoritățile publice centrale și locale, profesori, studenți care se ocupă cu științele economice și administrației publice.

Cuvinte cheie: trezorerie, trezorerie regională, echilibru financiar, sistem bugetar, finanțe publice, venituri, cheltuieli, bugetul public național, excedent, deficit.

Conceptul de trezorerie reprezintă o instituție publică cu funcții organizatorice și administrative, care efectuează servicii executorilor de bugete întru gestionarea banilor publici ai statului.

Trezoreria finanțelor publice este concepută drept o instituție financiară, prin care sectorul public își efectuează operațiunile de încasări și plăți, asupra cărora Ministerul

Finanțelor exercită controlul fiscal și financiar.

În opinia cercetătorilor cu privire la definiția conceptului de trezorerie, trezoreria publică reprezintă un ansamblu de operațiuni bănești și financiare pe care le efectuează o instituție, în scopul asigurării mijloacelor bănești necesare desfășurării în bune condiții a activității sale economice.

Alți cercetători definesc trezoreria publică o instituție care gestionează mijloacele bugetare și ține sub control echilibrul bugetar pe termen scurt.

Prin urmare, trezoreria este instituția publică, ce gestionează fluxurile financiare și asigură executarea de casă, evidența contabilă și raportarea bugetului public național.

Din literatura de specialitate, Trezoreria îndeplinește mai multe funcții, dar evoluția funcțiilor evidențiază două funcții clasice și anume:

- funcția de casier al statului
- funcția de bancă a statului[1,2, 3, 4].

Funcția de casier al statului efectuează toate operațiunile de încasări și plăți privind mijloacele publice încasate prin trezorerie în numerar sau prin decontări în cont, efectuează controlul asupra cheltuielilor utilizate din bugetul public național și asigură lichiditățile necesare pentru elaborarea prognozelor de plată, inclusiv a celor privind finanțarea deficitului bugetar și a serviciului datoriei publice externe și interne.

Trezoreria efectuează, precum un casier al statului, un mare număr de încasări și plăți. Acestea sunt, mai întâi, operațiuni prevăzute în legea bugetară, adică venituri și cheltuieli bugetare propriu-zise, precum și operațiuni ale conturilor speciale ale trezoreriei [4].

Prin funcția de bancă a statului, Trezoreria are ca sarcină vegherea mijloacelor bănești a statului, emiterea bonurilor de trezorerie și gestionarea datoriei publice.

Trezoreria publică este considerată ca o bancă și prin faptul că instituțiile publice au

deschise conturi de disponibilități, prin care se efectuează operațiuni de încasări și plăți, gestionând, astfel, fondurile publice ale statului.

Trezoreria publică mai efectuează și operațiunile de contractare a împrumuturilor de către Guvern pentru finanțarea deficitului bugetar și refinanțarea datoriei publice.

Autorii care se ocupă de cercetarea finanțelor publice și gestionarea acestora prin trezorerie identifică cinci funcții contemporane, după cum urmează:

- *administrator al banului public;*
- *intermediar financiar;*
- *mandatar al puterii publice;*
- *agent al intervenției financiare publice în economie;*
- *gardian al marilor echilibre* [3,4].

Astăzi, rolul Trezoreriei de Stat în economia de piață este mult mai vast, reieșind din faptul că trezoreria realizează mai multe atribuții, sarcini și are o responsabilitate mai enormă.

În prevederile Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 39 din 10 martie 1993 cu privire la Trezoreria de Stat și Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181 din 25 iulie 2014 au fost stabilite sarcinile pentru formarea, administrarea, utilizarea și controlul încasărilor din instituțiile publice.

Printre atribuțiile de serviciu se numără: asigurarea executării bugetului public național, înregistrarea veniturilor din impozite și taxe de la agenții economici și contribuabili, efectuarea plăților dispuse de executorii de bugete în limita creditelor

bugetare aprobate, deschiderea și închiderea conturilor bancare în lei moldovenești și valută străină în Contul Unic Trezorerial, executarea auditului financiar preventiv asupra încasărilor atât a veniturilor, cât și a încadrării cheltuielilor dispuse de executorii de bugete în limita și destinația aprobată prin bugetele de venituri și cheltuieli, asigurarea funcționării sistemului informațional privind raportarea executării bugetului la partea de venituri și cheltuieli, precum și alte atribuții.

Putem constata că atribuțiile Trezoreriei sunt orientate spre gestionarea banilor publici ai statului, dirijarea și monitorizarea lichidităților, supravegherea, organizarea și rambursarea datoriei de stat, achitarea dobânzii și altor plăți aferente în scopul asigurării echilibrului bugetar. Rolul Trezoreriei în gestionarea banilor publici este considerat cel mai potrivit sistem de organizare a executării de casă a bugetului public național.

Trezoreria de Stat, în structura Ministerului Finanțelor a Republicii Moldova, s-a format în temeiul Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 39 din 10 martie 1993, mai întâi ca Direcție, apoi ca Departament, iar de la 01 august 2005, ca Trezorerie de Stat cu statut de direcție generală, constituită din Trezoreria Centrală și unitățile teritoriale ale Trezoreriei de Stat (trezoreriile teritoriale). Din noiembrie 2008, conform anexei nr. 2 a Hotărârii Guvernului nr. 1265 din 14 noiembrie 2008 și a modificărilor operate în Hotărârea Guvernului nr. 403 din 13 iunie 2012 – ca Trezorerie de Stat (cu statut de direcție generală) și, conform anexei nr. 3 a aceleiași hotărâri, s-au format trezorerii

teritoriale. Ultima modificare a structurii Trezoreriei de Stat a fost în 2017 conform anexei nr.4, modificată prin Hotărârea Guvernului nr. 900 din 06 noiembrie 2017, care a intrat în vigoare pe data de 10 noiembrie 2017, ca Direcție a Trezoreriei de Stat și trezorerii regionale ale Ministerului Finanțelor [4,5,6].

Reforma cu privire la reorganizarea Trezoreriei de Stat și formarea noilor structuri în cadrul Ministerului Finanțelor-Trezoreriei de Stat (trezorerii regionale) urmărește scopul de implementare a politicii statului în domeniul gestionării eficiente a finanțelor publice.

Modificările introduse în noul Regulament stipulează noi elemente întru gestionarea mijloacelor bugetului public național.

Printre elementele esențiale se evidențiază:

- optimizarea structurii sistemului trezorerial al Ministerului Finanțelor prin regionalizarea serviciului respectiv;
- consolidarea atribuțiilor ce țin de gestionarea finanțelor publice și a asistenței financiare externe;
- formarea și funcționarea trezoreriilor regionale ale Ministerului Finanțelor, ca servicii publice desconcentrate în teritoriu ale acestuia, exercitând atribuțiile ministerului în domeniul organizării și funcționării sistemului trezorerial [7].

Se prezintă noua structură a Trezoreriei de Stat, care este o subdiviziune structurală a Ministerului Finanțelor (cu statut de direcție), constituită din 4 secții, conform figurii nr.1.1

Figura nr. 1.1. Structura Trezoreria de Stat
Elaborat de autor în baza Anexei nr.4, Hotărârea Guvernului nr.900 din 06 noiembrie 2017.

În cadrul Ministerului Finanțelor se organizează și funcționează trezoreriile regionale ca servicii publice desconcentrate în teritoriu ale acestuia, fără statut de persoană juridică, care exercită atribuțiile ministerului în domeniul organizării și funcționării sistemului trezorerial.

Modul de organizare și funcționare a trezoreriilor regionale ale Ministerului Finanțelor se stabilește de ministrul finanțelor.

Mai jos vom descrie structura trezoreriilor regionale ale ministerului finanțelor (vezi figura nr. 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6)

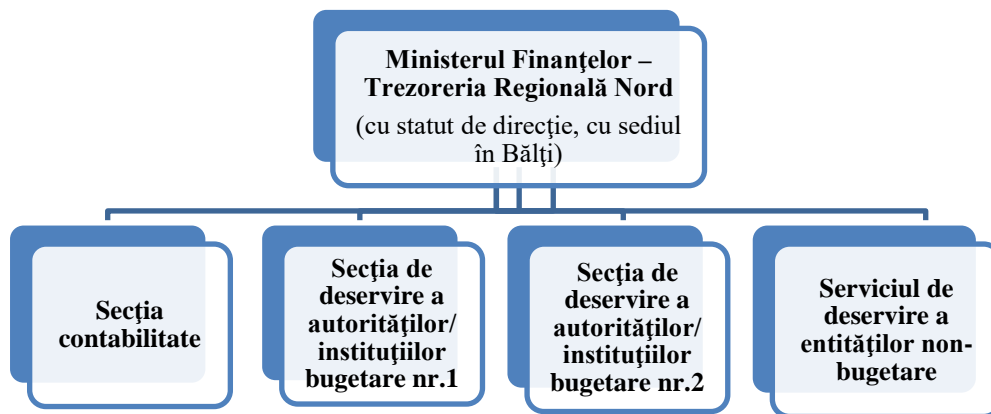

Figura nr. 1.2 Structura Trezoreriei Regionale Nord
Elaborat de autor în baza Anexei nr. 4, Hotărârea Guvernului nr.900 din 06 noiembrie 2017.

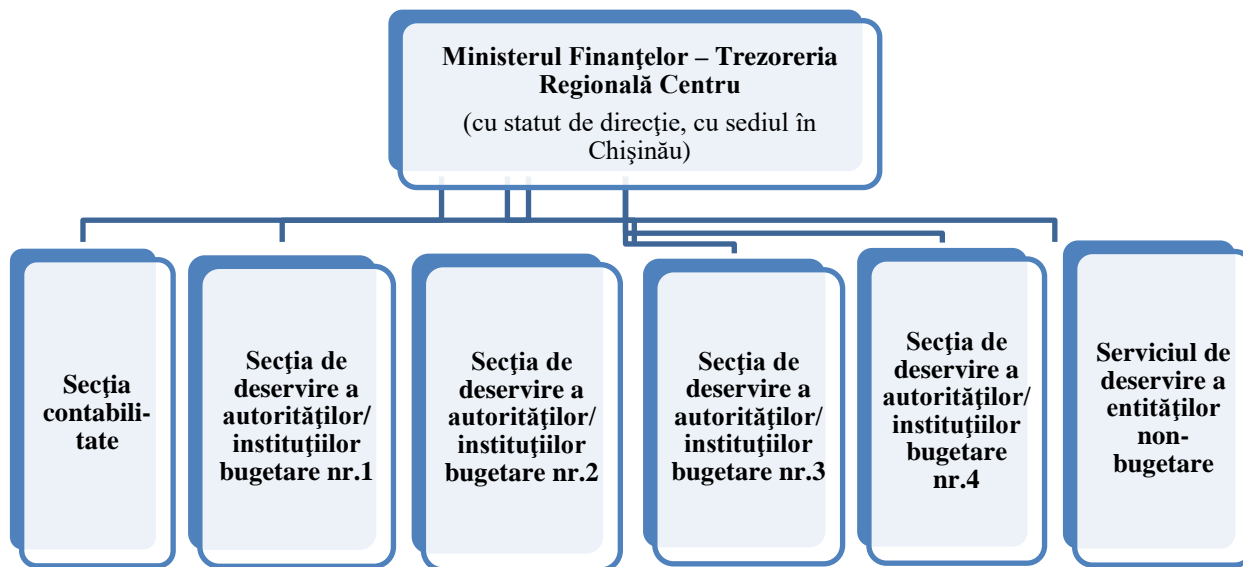

Figura nr. 1.3 Structura Trezoreriei Regionale Centru

Elaborat de autor în baza Anexei nr. 4, Hotărârea Guvernului nr.900 din 06 noiembrie 2017.

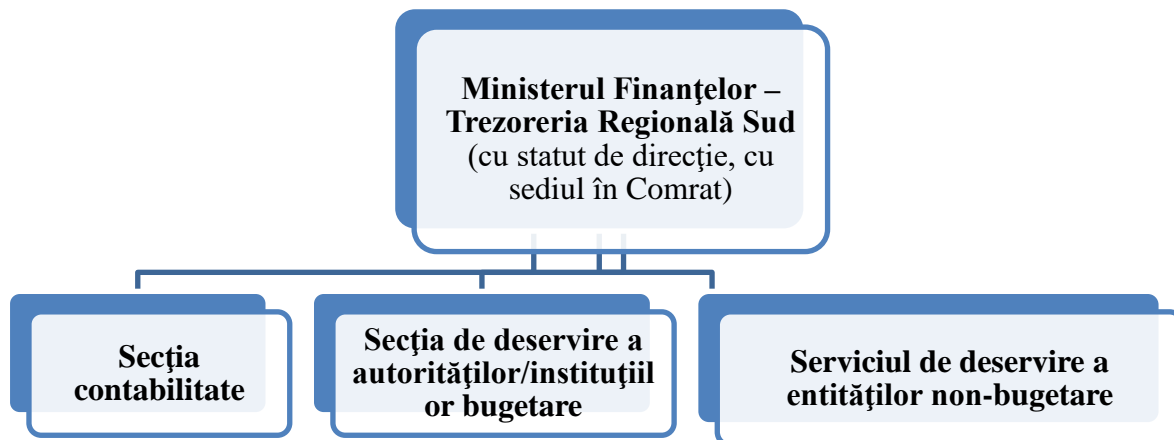

Figura nr. 1.4 Structura Trezoreriei Regionale Sud

Elaborat de autor în baza Anexei nr.4, Hotărârea Guvernului nr.900 din 06 noiembrie 2017.

Ministerul Finanțelor – Trezoreria Regională Cahul
(cu statut de secție, cu sediul în Cahul)

Figura nr. 1.5 Structura Trezoreriei Regionale Cahul
Elaborat de autor în baza Anexei nr. 4, Hotărârea Guvernului nr. 900 din 06 noiembrie 2017.

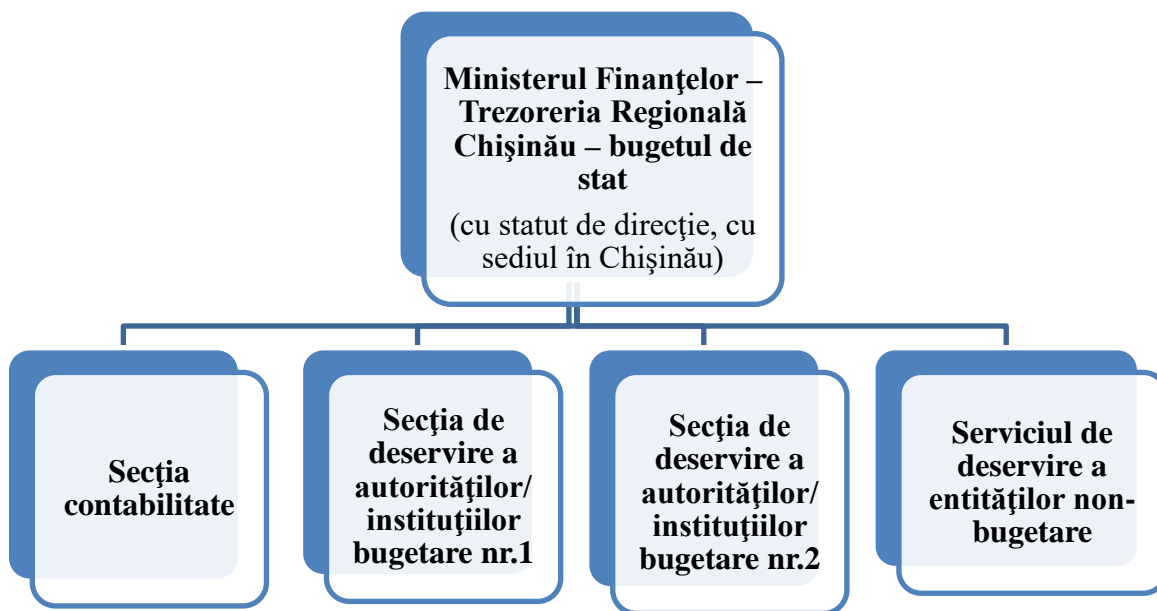

Figura nr. 1.6 Structura Trezoreriei de Stat
Elaborat de autor în baza Anexei nr. 4, Hotărârea Guvernului nr. 900 din 06 noiembrie 2017.

Noua structură a Trezoreriei de Stat și a trezoreriilor regionale asigură executarea de casă a bugetului public național, prin elaborarea politicilor și a metodologiei privind gestionarea mijloacelor publice ale statului.

Încasarea mijloacelor publice prin sistemul trezorerial se efectuează prin Contul Unic Trezorerial (CUT).

Utilizarea mijloacelor publice este asigurată cu ajutorul unui sistem informațional integrat de gestionare a finanțelor publice (SIGFP).

Datorită acestui sistem, toate datele privind încasările și plățile ce se procesează prin CUT și ajută la prognozarea lichidităților, identifică perioada medie a întârzierii

rilor, care contribuie la realizarea prognozelor viitoare, identifică abuzurile de sistem, a întârzierilor excesive ale plăților.

Totodată, ne oferă diferite informații privind planificarea bugetului, aprobarea, realizarea controlului, contabilizarea și raportarea tuturor componentelor bugetului public național.

Actualmente, societatea dispune de un sistem trezorerial tot mai performant, ce contribuie la sporirea eficiență a gestionării finanțelor publice.

Aceste schimbări au un impact decisiv în reformarea sistemului trezorerial și constituie un element cheie în asigurarea bazei de date în vederea luării deciziilor la nivel macroeconomic pentru acoperirea deficitului contului general al Trezoreriei Statului.

Respectiv, Ministerul Finanțelor dispune de un instrument pentru determinarea politicilor strategice pe termen lung și scurt în domeniul finanțelor statului, cunoscând ansamblul informațiilor cu privire la executarea de casă a bugetului public național.

Astfel, rolul Trezoreriei de Stat și a trezoreriilor regionale este exprimat printr-un sistem integrat și unitar de fonduri publice, care asigură efectuarea operațiunilor de încasări și plăți în condiții de siguranță, în

limitele aprobate prin acte legislative și normative.

În Republica Moldova, încasările și plățile la bugetul public național în ultimii ani au un rol deosebit în fundamentarea programului economic. Acest program are, însă, un caracter orientativ, ceea ce face ca în timpul execuției sale să apară, după caz, abateri favorabile sau nefavorabile față de prevederi, care se răsfrâng, în mod inevitabil, asupra indicatorilor financiari.

Astfel, bugetul public național se perfecțiază pe componente de bugete. A gestiona încasările și plățile zi cu zi înseamnă a avansa sau devansa în timp cheltuielile și încasările instituției, respectând angajamentele asumate.

Determinarea mărimii dezechilibrului financiar, la nivelul bugetului public național în Republica Moldova, se face în funcție de veniturile și cheltuielile bugetare planificate. De asemenea, volumul cheltuielilor primare este determinat atât de ansamblul legilor și actelor normative ce reflectă obligațiile statului, ale agenților economici, cât și de eficiența privind finanțarea instituțiilor publice.

De aceea, în tabela 1.1. vom analiza dinamica veniturilor, cheltuielilor, excedentului (deficitului) bugetului public național pe anii 2008-2017.

Anii Indicatori	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Produsul intern brut	62922,0	60430,0	71849,0	82174,0	88228,0	100510,0	111757,0	121851,0	135400,0	150400,0
Veniturile (mil.lei)	25516,9	23517,7	27540,2	30139,7	33530,3	36899,5	42446,8	43681,1	45953,9	53377,6
<i>Ponderea în PIB, %</i>	40,55	38,92	38,31	36,60	38,00	36,71	37,90	35,80	33,94	35,49

Cheltuielile (mil.lei)	26146,9	27354,3	29326,4	32101,0	35373,5	38651,3	44393,1	46395,8	48462,6	54522,4
<i>Ponderea în PIB, %</i>	41,60	45,27	40,80	38,98	40,90	38,46	39,72	38,10	35,79	36,25
Excedentul (deficitul) (mil.lei)	-630,0	-3836,6	-1786,2	-1958,5	-1843,2	-1269,4	-1946,3	-2730,8	-2508,7	-1144,8
<i>Ponderea în PIB, %</i>	-1,00	-6,35	-2,49	-2,39	-2,10	-1,20	-1,70	-2,20	-1,80	-0,70

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Ministerului Finanțelor și a datelor Biroului Național de Statistică (www.mf.gov.md/www.statistica.md) [8,9]

Datele tabelii 1.1 reflectă faptul că volumul veniturilor colectate în anii 2008-2011, la nivelul bugetului public național, nu acoperă necesitățile de cheltuieli ale statului. Anul 2012 înregistrează o creștere a volumului veniturilor în PIB de la 36,6% la 38,0%. În perioada 2013-2017 se înregistrează o creștere a volumului veniturilor, dar, concomitent, se majorează și cheltuielile, urmărindu-se o creștere a deficitului bugetar în anul 2008 de la - 1,0% la - 6,35% în 2009, apoi o descreștere începând cu anul 2010 până în 2013 în mărime de - 2,49%, 2,39%, 2,1%, 1,2%. Anii 2014, 2015 iarăși înregistrează o creșterea deficitului bugetar în mărime de 1,7%, 2,2%, apoi în 2016, 2017 o descrește lentă de la 1,8% la 0,7%.

Principalele surse din care se finanțează deficitul bugetar sunt mijloacele din privatizare, valorile mobiliare de stat și împrumuțurile externe. Astfel, se constată o dependență aproape integrală a finanțării deficitului bugetar de sursele externe, ce în condițiile actuale reprezintă un risc semnificativ.

Cheltuielile bugetului public național începând cu anul 2008 și până în anul 2017 au fost în creștere. Pe perioada respectivă

cheltuielile au crescut în 2017 față de anul 2008 de două ori, ceea ce constituie suma de 54522,4.

Politica promovată în domeniul cheltuielilor în perioada dată a fost una prudentă, orientată spre asigurarea stabilității bugetului public național în repartizarea finanțelor publice.

Întru asigurarea alocării mai eficiente și mai transparente a resurselor bugetare, a fost implementată integral bugetarea pe bază de programe, accentul fiind pus pe indicatorii de performanță, evaluarea și analiza cheltuielilor în raport cu rezultatele obținute. Măsurile de politică întreprinse pe parcursul anilor 2008-2017 s-au axat pe asigurarea implementării în continuare a reformelor structurale demarate în domeniul educației, protecției sociale, justiției și organelor afacerilor interne, în condițiile constrângerilor bugetare, cauzate de conjunctura economică regională și internă.

În urma analizei efectuate, deficitul bugetar poate provoca creșterea ratei inflației, criza valutară, dificultăți la achitarea datoriei externe și alte fenomene ce influențează negativ asupra procesului de stabilizare macroeconomică. Analiza deficitului

bugetar trebuie să ocupe un loc deosebit în cadrul elaborării politicii bugetar-fiscale, în vederea asigurării echilibrului financiar public.

De aceea, sunt necesare reforme radicale pentru a ajusta deficitul bugetar și a asigura o creștere economică avantajoasă, pe termen mediu și lung, întru echilibrarea sistemului bugetar.

Bibliografie:

1. Văcărel Iu. și alții, *Finanțe publice*. Editura Didactică și Pedagogică. București, R.A 2007.
2. Moisescu F., *Gestiunea resurselor și audit*. Chișinău: Valinex SA, 2004.
3. Moșteanu T., *Buget și trezorerie publică*. București: Tribuna Economică, 2002.
4. Manole T., *Scutari S. Trezoreria - serviciu al statului de asigurare a echilibrului valoric*.
5. Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 39 din 10 martie 1993,,Cu privire la Trezoreria de Stat”.
6. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181 din 25 iulie 2014.
7. Hotărârea Guvernului nr. 696 din 30 august 2017,,Cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Finanțelor”.
8. Rapoarte și informații a Ministerului Finanțelor 2008-2017. [online][accesat: 22.11.2018]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md>.
9. Rapoarte de activitate a Biroului Național de Statistică 2008-2017. [online][accesat:23.11.2018]. Disponibil: <http://www.statistica.md>.

IMPACT ON JOB SATISFACTION OF ORGANIZATIONAL STRESS RESOURCES FOR BANK STAFF

İbrahim TÜRÜT

Doctoral Student, South Russia, South Russia University,
IMBL, Rostov-Na-Donu, Russian Federation, I
ibrahim.turut@hotmail.co

***Abstract:** In general, the order caused by factors that disturb the stress disorder is defined as the response of the individual body. It is therefore seen as a negative situation. However, a sufficient level of stress in individuals' personal development and to contribute to the solution of the problems mentioned issues. This is the positive side of stress. When we look at the organizational aspects of the situation fails to meet the expectations of the job and working conditions of organizational stress arises. On the other hand, the motivation of employees in terms of achieving targets related to individual and organizational goals are important. Individuals also if they can motivate themselves to a certain extent, increase the motivation of employees in the organization also it has an important contribution and responsibility. Here's the low or high motivation that has significance in terms of organizational stress. In this regard, it is useful to know that only what the effect on work motivation level of organizational stress. This study analyzed the effect in question in terms of bank employees. In addition, both organizational stress, as well as the presentation of the elements necessary to know whether that measure work motivation to show significant differences by demographic variables, studies have examined these issues.*

***Key Words:** Bank Employee, Stress, Organizational Stress, Job Satisfaction*

Today, organizations are paying very large fees to cope with stress. People on both organizational and see if they experience serious damage as a result of individual stress. There fore the organization, they biliçlen about organizational stress, and take the necessary measures to keep stress under control and the optimum level of stress has become a necessity. It constitutes an important part of people's daily life, business or profession. Business is also the only

person in the world has an important function in terms of not economically and psychologically. Job satisfaction of employees is related to their own thoughts about how they see their work and business. Organizations that require them to give importance to many reasons for job satisfaction is concerned. factors that adversely affect employees' job satisfaction of managers are required to be conscious and sensitive about. It is also known to have a negative impact on job satisfaction of

employees of organizational stress. by research carried out in the bank's employees work in this direction; The relationship between job satisfaction and organizational sources of stress are analyzed.

1.1. The concept of organizational stress

The success or failure of the organization is no doubt that employees are directly related to the success or fail. The success of the employees of the organization will lead to success. The satisfaction of employee, is one of the goals of the organization. Another aim of the organization is to ensure satisfaction in itself. In other words, it is not active. The organization of individual satisfaction and operable to provide organizational efficiency and to meet the needs of the organization and must take place in a balanced manner from both sides of the object. However, it is currently defined as the concept of quality customer satisfaction. organizations to achieve this satisfaction; to act responsibly towards their customers, so they can understand customers' needs and expectations and are required to meet these expectations and requirements. External factors to satisfy customers, so that internal customers are not satisfied with the condition of the employees for the success of the organization. Job satisfaction of employees is related to their own thoughts about how they see their work and business.

2. Research Methodology

There is a survey of banks in the banking sector carried out on the branch

employees. In this section, the demographics of the bank employees, employees are given to the relationship between stress levels and job satisfaction and job satisfaction levels and demographic characteristics and included review on the relationship between organizational stress levels.

Performance by measuring the productivity of employees in organizations (success) and the first studies to examine the concept of performance evaluation in a systematic and formal, in the early 1900s through Taylor's work measurement application is being made in organizations as scientific. There is a nearly 80-year history of the studies on performance evaluation in Turkey and this work is done in the public sector is seen as the first (and us is that Gümüştekin Oztem, 2005, 280).

2.1. The sampling and Boundaries of Research

Rather theoretical and general or specific sample is fed from the funds of the practical work, mainly research literature literature and constitute the limits of the sample of the research.

2.2. Collection and Analysis of Datas

The literature on the subject is made. Theoretical framework has been prepared. for researchThe effect of bank staff job satisfaction of organizational stress sourcesIt will be set forth in the theory and practice of performing evaluation studies.

3. Results

The research was conducted with the participation of 60 employees of the bank. Research is formed from three sections. Age related to demographics Personal Information Form in the first chapter, gender, educational background, work experience, work time, position, every demographic feature in the answers given to questions like choosing my status, select willingly work was assessed as a percentage and in itself. Of those surveyed in the evaluation of the data collected, • More than half of (54.0%) consists of women, • More than half of (56.7%) were between 21 and 30 years of age, • the majority (83.2%) were university graduates, • Nearly half (48.7%) were administrative denomination has no employees • more than half of (57.7%) are 4 years and over time that people who do the banking profession, • the majority (81.5%) that they voluntarily chose their profession, • Nearly half of (47.3%) from 1 to 3 years already emerged in the bank they work they work. Developed by Aydin in order to determine the stress levels of employees in Research Resources Organizational Stress Scale were used. Aydin (2004; 341) in the study of physical conditions in the business environment is considered as sources of organizational stress, physical conditions in the business environment in some of the other studies on this subject are discussed as environmental factors. 3 questions was developed by the researchers to assess their individual stress factors in this section. In this case the scale comprises five sub-dimensions. The last dimension when analyzing organi-

zational stress factor 4 is designed to evaluate the size of the individual stress factors. Organizational stress factors, stress due to organizational policy, organizational structure resulting from stress, stress related to the nature of the work, are grouped as stress from interpersonal relationships. In the third part of the study is to measure the satisfaction levels of employees Eroglu (2004; 143) by Minessot Job Satisfaction Scale was used which improved job satisfaction scale basis. job satisfaction due to job satisfaction and work content originating from around the scale comprises two dimensions including job. The results of the factor analysis, the scale of the Erogluer (2004) as detecting the study confirm that consists of two dimensions. work with data collected on demographic characteristics of the sample in the study satisfaction, the relationship between stress levels. The relationship between stress levels and job satisfaction were examined. dimensions of organizational stress levels of employees in the study were found to be as similar to each other and mediocre level. However, employees have emerged relatively stress because they live up to the organizational structure. Relatively employees' stress levels have emerged about the nature of the work is at the lowest level. On the other hand, employees were found to be mediocre level of individual stress levels. However, the stress level of individual bank employees participated in the survey, which is significantly lower than the level of organizational stress. Stress from interpersonal relationships in the supply of

banking experience in organizational stress, stress caused by organizational policy, and individual stress has emerged as a significant effect on stress caused by organizational structure. The resulting stress levels of employees arising from organizational policy which is less than 1 year based on the results of banking experience, is lower than the longer employees with banking experience. insufficient wages and salaries imbalance of stress resulting from organizational politics, authority and incompatibility of responsibility, displacement of frequent business, the lack of task-related responsibilities, do both of the jobs contradictory, performance evaluation and promotion injustice and banking experience factors such as excessive disciplined working environment We can say that much, which creates more stress on people. banking experience less of a negative effect on a person's banking experience is stress from interpersonal relations than those with more. Banking experience of workers with less than 1 year, the problems in the superior-subordinate relationship, overly competitive situation, the factors that create stress arising from relationships between people, such as the lack of conflict and support by longer working with banking experience possible to say that less affected. Again banking experience 1 employees the same job with less stress on the lower level of the year they live according to the individual who is 4 years and older. Made banking experience in research 1 year less, than it is between 4-7 years of experience in banking appeared to be a negative effect on the stress caused by

organizational structure. Still working people in the bank as working time in the case where less than 1 year, 4-7 years experience stress is stress resulting from lower individual and organizational policy by working in the same bank. If the position of the bank employees revealed that they have a significant effect on the stress arising from the structure of the business. According to employees at the lower levels of employees in managerial positions at higher levels of mid-level executive positions with respect to the structure of the business it can say they experience stress. of employees who are in the middle-level managerial positions in the bank, time pressure, working hours in an uncertain situation, the monotony of work, excessive workload, we can say customers menuniyetsizlig and complained of fear and that they were more affected by factors such as excessive bureaucracy and was under more stress due to these reasons. When the job satisfaction of employees who participated in the study were examined around the employee should work in terms of content and business were found to be inadequate level of job satisfaction. Relatively satisfied employees are more prized than the content of the work around the business. When the job satisfaction of employees caused by the business environment it looks at the relationship between demographic characteristics; satisfaction levels of employees they need around the business of banking experience, selection position and the banking profession willingly except in cases where no significant difference was

seen compared to other demographics. According to the banking experience of people between the results obtained not less than 1 year 4-7 years of banking experience, arising around 1-3 years 8 years and job satisfaction and work according to the above is effective on the negative. At this point in the banking industry for 8 years and older with experience of employees according to the person with 4-7 years experience more job satisfaction heard of, they have a positive opinion of these employees if they meet the requirements related to the business environment, organizations they work can be a result of more confusion. The gender of employees according to the research results obtained, age, education level and seniority could tell no difference between the effects in terms of job satisfaction and situations arising around their business. As previously it highlighted the work, like the work that the business is foremost factors of job satisfaction. Using the capabilities of the employee's job is suitable, innovations in learning, be possible to develop, employee creativity, change and take responsibility, routing the employee based on solving a problem that is necessary features to satisfy the liking of business and business (Basaran, 2000; 218). Society was not adopted by enough to imagine that individuals and business life while preparing himself to work in the study of job satisfaction decreases. According to the results of this study also voluntarily have chosen the profession of banking employees, business and business environment arising from the content of the

work according to those who voluntarily choose a higher level of satisfaction. Also studies were found to be related to the position of the periphery of the work due to job satisfaction. of those in senior management positions in Research, work caused by working at other positions around the job satisfaction is clear that a higher level. In this case, the employees' quality of life could be explained by factors that increase a person with rising levels of job satisfaction. The management team is working in that instill the idea that how important the work that that person, compared to non-administrators to ensure that more job satisfaction. Relations between job satisfaction and demographic characteristics resulting from the job content is seen that a significant effect on job satisfaction resulting from the nature of the termination of the work is examined. 1 is currently running less than a year to work in a bank, according to the seniority of the facilities promoted between 1 and 3 years of work, working conditions, to see if the money's done a good job, more job satisfaction than they were able to obtain useful work for the company because it is the feeling of accomplishment to get up and running. At the same time that people in senior management positions, according to employees arising from the job content in the mid-level and lower-level management positions and other positions have a positive effect on job satisfaction it is. Senior managers in both the working position and from the content of the job of job satisfaction levels resulting from the periphery of the

work will be higher than that in the lower position its employees in the organization. intermediate and lower level executive positions resulting from business content and business by employees at other positions and have a positive effect on satisfaction. Senior managers in both the working position and from the content of the job of job satisfaction levels resulting from the periphery of the work will be higher than that in the lower position its employees in the organization. intermediate and lower level executive positions resulting from business content and business by employees at other positions and have a positive effect on satisfaction. Senior managers in both the working position and from the content of the job of job satisfaction levels resulting from the periphery of the work will be higher than that in the lower position its employees in the organization.

Conclusions and recommendations

A large part of the day people are spending their working places. It is negatively affect many sources of stress in the work environment of staff, so no need to prepare the groundwork for the formation of the workplace as well as at home many unwanted situations. In particular, stress in the workplace employees from both spiritually and physically to get sick and may cause the efficiency of the work as a result. In this study, a study was made on issues related to the stress of working in the vegetable oil factory. As a result of studies; employees' ages increased, reduced the effects of stress caused by the transmitter itself in the form of

interpretation, the increasing age of the worker to decrease the effects of stressful arising from the structure, education with high levels of self from the stressful arising from the interpretation in the form of education level are affected much more than those with low levels of education with a high rating from stressful due to the nature of the work, education level more affected than those with low, highly educated workers, physical environment reflected stressful for they are more sensitive and it found they were affected in a negative way. In addition, employees of man or by the fact that women on the gender of the stressful no significant difference between stressful that have the same effect, the staff's wife works or stress ERDOGAN with not working - UNS is - MILK 460 2009 is not a significant difference between the makers, social workers, who is married they experience more stress than single-makers in terms of stress, According to those who use social stressful for employees and stressful arising form self-reviews smokers it was found to have more stress. Finally, the SS among white-collar workers with work blue-collar workers surveyed, KY, OS, and that there is no difference in terms of FC, of stressful of the two groups of influence in the same direction and stressful working life has been shown to cause similar effects on both groups. Businesses who work in stressful resources managers and employees should be aware of the diagnosis should be good. Thus, they can protect themselves both employees should take measures in advance and they will do with the application.

References:

1. NETWORK 1 Fatma Dawn, „Business Life Causes and Negative Effects of Stress, University Leap”, Institute of Social Sciences, Unpublished Master Thesis, Ankara, 2007.
2. AKGÜNDÜZ Sevgül, „Job Satisfaction of employees of the Organizational Sources of Stress and Its Impact on Bank Employees Made For A Survey”, Dokuz Eylül University Institute of Social Sciences, Unpublished Master Thesis, İzmir, 2006
3. BALTAŞ Acer and BALTAŞ Zuhâl, Stress and Coping Strategies, Remzi Bookstore, 14.Bas, İstanbul, 1995. 4. BALTAŞ Acer, Sources of Stress Scale, Stress, <http://stu.inonu.edu.tr/~emgurbuz/stres.html>
5. Bilkent University, Student Development and Counseling Center (SDCC), Stress Coping http://www.bilkent.edu.tr/~dos/ogdm/b_stres.html#2 Accessed: 18/01/2008
6. Nergüz Bozkurt, Stress, “Teacher Stress and Coping Methods”, Contemporary Trends in Personal Development Symposium, 27-28 April 2004 in Ankara.
7. Ali Hikmet Demir, “Coping Behavior of Stressful Manager and Student Behavior in Elementary School Students”, Ankara University Institute of Educational Sciences, Unpublished Master Thesis, Ankara, 2002
8. Erdogan İlhan, Business Management Organizational Behavior, Istanbul University Faculty of Business Publication Publication No: 266, Istanbul, Avcıol Press-Publication 1996, Employee's Effect on Stress: A Research 461 A.14, S.2
9. ERTEKİN Yücel, and Stress Management, TODAİE Publications, Ankara, 1993.
10. SOUTH Saleh, Behavioral Sciences, Nobel, 2nd Edition, Ankara, 2000.
11. IRONSO Gail, Work, “Job Stress and Health”, Work, Families and Organizations, IA Sheldon Zedeck (ed), San Francisco, Calif.: josseybass, 1992
12. Laurie J Mullins, Management and Organizational Behavior, Fourth Edition, Pitman Publishing, London, 1993
13. NEWSTRO John W. Davis and Keith, Organizational Behavior, International Edition, McGraw-Hill Com. 2002.
14. Stephen P. Robbins, Organizational Behavior, Eighth Edition, New Jersey, 1998.
15. Schnau Mel E., Human Relations, Merrill Publishing Company, Ohio, 1990.
16. REMOVAL Alptekin, Stress Cause Determination of the Hospitality Industry Leaders Gender Factor: An Empirical Research in Adana, Economic and Social Research Journal, Fall 2005, <http://www.iibf.ibu.edu.tr/dergiguz2005/makale1.pdf>, access Date: 20.03.2008
17. ŞENYİĞİT Gyumri, the „Stress at Work”, Journal of Productivity, Ankara, MPM publication (July 2004)
18. TINAZ Pinar, Case Studies of Work Life, Beta Publishing Distribution Inc. Istanbul, 2005.
19. Jere E. YATES, Under Voltage Manager, Rotana Broadcast Advertisement Tic.Ltd.Şti, İstanbul, 1989.

MEDIEREA ÎN REPUBLICA MOLDOVA - REALITATE ȘI TENDINȚE

Svetlana SLUSARENCO,

Doctor în drept, conferențiar universitar,

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: *Medierea reprezintă în primul rând o alternativă în raport cu justiția prin care se soluționează pe cale amiabilă un conflict între părțile aflate în conflict. Medierea își are originea încă în antichitate. Ea se regăsește în Codificarea justiniană. Strămoșii noștri au păstrat instituția medierii și în feudalism, iar în epoca modernă, doar în mediul rural. La etapa actuală, procedura medierii a luat amploare în majoritatea statelor europene. Avantajele medierii extrajudiciare sunt: durata redusă, flexibilitatea procedurii medierii, părțile pot să-și identifice și să adopte singure soluții. Printre dezavantaje, mentionam: caracterul neobligatoriu al hotărârilor, hotărâri inatacabile, nu există garanția unei soluționări de succes. Anume dezavantajele medierii au servit drept temei pentru unele state, inclusiv Moldova, de a reglementa normativ obligativitatea medierii pentru unele categorii de cauze. Pe această cale au mers și Italia, și România.*

Cuvinte-cheie: *medierea, originea medierii, acqusul comunitar privind medierea, avantajele medierii.*

Summary: *Mediation is first and foremost an alternative to the justice that solves amicably a conflict between the parties to the conflict. Mediation has its origin in antiquity. It is found in the Justinian Codification. Our ancestors have preserved the institution of mediation in feudalism, and in modern times only in rural areas. At the present stage, the mediation procedure has grown in most European countries. The advantages of out-of-court mediation are: shorter duration, flexibility of the mediation procedure, parties can identify and adopt their own solutions. Among the disadvantages we mention: the non-binding character of the decisions, the inaccurate decisions, there is no guarantee of a successful solution. Specifically, the disadvantages of mediation have served as grounds for some states, including Moldova, to regulate the mandatory mediation for some categories of cases. This is how Italy and Romania went.*

Key words: *mediation, origin of mediation, community mediation, mediation benefits.*

Conflictul apare ca o situație în care interesele mai multor persoane se opun în așa fel încât este imposibil ca toate aceste interese să fie satisfăcute. Metodele alternative de soluționare a conflictelor au drept scop reglementarea situației părților, astfel încât, după epuizarea acestor metode, părțile își vor continua colaborarea

pe baza aceluiași contract. Numai în cazul în care părțile eșuează în soluționarea conflictului, ele vor solicita reglementarea situației lor pe calea arbitrajului sau a litigiului desfășurat în fața instanțelor de drept comun. Astfel, și-au făcut apariția noi concepte ce vizau rezolvarea pe cale amiabilă a conflictelor cunoscute sub numele de A.D.R.

- Alternative Dispute Resolution - Metode alternative de soluționare a conflictelor. În scurt timp, s-a constatat eficacitatea noilor metode de soluționare alternative a conflictelor, fapt care a dus la preluarea acestora în legislațiile vest europene (Marea Britanie, Franța, Germania etc.), iar mai târziu și în cele est europene. Medierea reprezintă în primul rând o alternativă în raport cu justiția prin care se soluționează pe cale amiabilă un conflict între părțile aflate în conflict, de către o terță persoană, neutră, imparțială și fără putere de decizie: mediatorul este cel ce ajută părțile să găsească împreună o soluție care să rezolve diferendele dintre ele [15, 19].

Instituția medierii devine din ce în ce mai cunoscută. Fiind o instituție de importanță majoră pentru un stat de drept cu o populație al cărei nivel de dezvoltare culturală a crescut în ultimii două zeci de ani.

Metode aplicate și materiale utilizate

În procesul realizării investigațiilor, am aplicat pe larg istorică, metoda comparativă folosită pentru a evidenția diferența dintre cadrul normativ național și cel al altor state, care dispun de reglementări juridice mai performante în ceea ce privește medierea, metoda analitico-sintetică etc.

Rezultate obținute și discuții

Medierea își are originea încă în antichitate. Ea se regăsește în Codificarea justiniană, în structura ei quadripartită: Codul (Codex), Digestele (Digesto sive Pandectae), Instituttele (Institutiones) și Novelele (Novellae). În cadrul acestor codificări, în cazul

contractelor de bună-credință, care-și aveau originea în vechile arbitrării (lites) (medieri în accepțiunea actuală) - criteriile de apreciere a judecătorului (judex) roman în acțiunile de bună-credință (fide-bona) erau supuse, la alegerea părților, examinării de către bărbații înțelepți ai comunității, ca persoane particulare și dezinteresate, la fel ca în prezent, când, după aceleași principii, funcționează și corpul mediatorilor autorizați. Asupra acestor litigii, judecătorul nu putea decât să cerceteze și să aprecieze asupra intenției și buneii credințe a părților, ca elemente esențiale ale acestuia, asupra onestității executării dispozițiilor contractuale, asupra consimțământului fiecărei părți pentru a degaja viciile precum: dolul, eroarea și violența.

Așadar, pe filieră romană instituția medierii a ajuns și pe meleagurile noastre încă din evul mediu. Geto-dacii au păstrat și adaptat din sistemul de drept roman, prin procedura de judecată a oamenilor buni și bătrâni și/sau a conjuratorilor, proceduri asemănătoare medierii în soluționarea unor litigii în afara sistemului judiciar, litigii asemănătoare litigiilor din dreptul roman supuse, la alegerea părților, examinării de către bărbații înțelepți ai comunității, persoane particulare și dezinteresate. Strămoșii noștri au păstrat instituția medierii și în feudalism, iar în epoca modernă doar în mediul rural, întrucât aveau aceeași concepție cu privire la binele social, iar oamenii buni și bătrâni erau tocmai aceia care prin comportamentul lor întruneau calitățile corespunzătoare (asemănătoare calităților cerute în prezent mediatorilor) și de aceea

erau chemați să aprecieze conduita semenilor lor [17].

La etapa actuală, procedura medierii a luat amploare în majoritatea statelor europene, fiind impulsionată de semnarea unor instrumente în domeniul ADR:

- Recomandarea Comisiei din 30 martie 1998 cu privire la principiile aplicabile organelor responsabile pentru soluționarea extrajudiciară a litigiilor consumatorilor [17], consacră principiile pe care trebuie să le întrunească toate organismele existente sau care urmează a fi create având competența de a rezolva extrajudiciar litigiile legate de consum, și anume independența, transparența, contradictorialitatea, eficacitatea, legalitatea, libertatea, reprezentarea.

- Recomandarea Comisiei din 4 aprilie 2001 cu privire la principiile aplicabile organelor extrajudiciare însărcinate cu soluționarea consensuală a litigiilor consumatorilor [10, 56]: recomandarea se aplică organismelor terțe responsabile cu procedura de soluționare extrajudiciară a litigiilor în materie de consum care, indiferent de titulatură, încearcă să rezolve un litigiu prin apropierea părților pentru a le convinge să găsească o soluție de comun acord. Ea nu se aplică serviciului de rezolvare a reclamațiilor consumatorilor care implică o soluționare directă de către firmă sau mecanismelor ce asigură acest serviciu pentru firmă sau în numele ei. Principiile propuse sunt imparțialitatea, transparența, eficacitatea, echitatea.

- Codul european de conduită pentru mediatori din 2004 [2]: stabilește un număr de principii pe care fiecare mediator se poate

angaja în mod voluntar să le respecte. Acest cod este destinat a fi aplicat în cazul tuturor tipurilor de mediere în materie civilă și comercială. Organizațiile care furnizează servicii de mediere pot de asemenea să se angajeze să respecte acest cod, cerând acest lucru mediatorilor care lucrează sub egida acestora. Organizațiile au posibilitatea să pună la dispoziție informațiile privind măsurile pe care le iau pentru a promova respectarea codului de către fiecare mediator, de exemplu, prin intermediul formării, evaluării și monitorizării. Respectarea codului nu aduce atingere legislației naționale sau normelor de reglementare a fiecărei profesii. Este posibil ca organizațiile care furnizează servicii de mediere să dorească să dezvolte coduri mai detaliate, adaptate atât contextelor specifice ale fiecăreia sau tipurilor de servicii de mediere pe care le oferă, cât și în funcție de domenii specifice cum ar fi medierea familială sau medierea în domeniul activității de consum.

- Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială [12, 4]: obiectivul directivei, care trebuie implementată de statele membre ale UE până la 21 mai 2011, este de a facilita accesul la soluționarea alternativă a litigiilor și de a promova soluționarea pe cale amiabilă a acestora prin încurajarea utilizării medierii și asigurarea unei relații echilibrate între mediere și procedurile judiciare.

Prezintă interes în primul rând articolele 3 și 5 din Directiva sus-menționată.

Astfel, conform articolului 3 litera (a), prima teză, „mediere înseamnă un proces în care două sau mai multe părți într-un litigiu încearcă, din proprie inițiativă, să ajungă la un acord privind soluționarea litigiului dintre ele, cu asistența unui mediator”. Cu alte cuvinte, de esența procedurii ar fi caracterul voluntar al acesteia. De altfel, la articolul 5 alin. (2), se precizează mai explicit faptul că „prezenta directivă nu aduce atingere legislației naționale conform căreia recurgerea la mediere, înainte sau după începerea procedurii judiciare, este obligatorie sau face obiectul unor stimulente sau sancțiuni cu condiția ca o astfel de legislație să nu împiedice părțile să își exercite dreptul de acces la sistemul judiciar” [20].

Directiva 2013/11/UE privind soluționarea alternativă a litigiilor în materie de consum [4].

Pentru prima dată, în Republica Moldova, instituția medierii a fost reglementată de Legea nr. 134-XVI din 14 iunie 2007 cu privire la mediere [13].

În varianta inițială, legea lăsa la discreția părților implicate în conflict de a apela la procedura medierii. [13, cap. 5] Medierea poate fi solicitată de către oricare dintre părți, cu acordul părților, și de către instanța judecătorească sau, după caz, de organul de urmărire penală. În cazul în care una dintre părți a propus lansarea procedurii de mediere, iar acceptul din partea celeilalte părți nu a parvenit într-un termen de 15 zile, se consideră că medierea nu a fost acceptată. Medierea poate fi solicitată repetat în modul prevăzut de lege pentru inițierea medierii. În

cazul în care părțile acceptă medierea, ele vor încheia un contract de mediere. [13, art. 25]

La 3 iulie 2015, Parlamentul a adoptat o nouă *Lege cu privire la mediere* nr. 137 [14]. Aceasta pune accent pe medierea extrajudiciară benevolă, efectuată de mediatori profesioniști. Medierea poate fi inițiată de către oricare dintre părți, din proprie inițiativă, precum și la recomandarea autorităților publice, instanțelor judecătorești sau organului de urmărire penală. În cadrul procesului judiciar, instanța propune părților să participe la o ședință de informare cu privire la soluționarea litigiilor prin mediere [14, art. 25]. În cazul în care există cerere de chemare în judecată și a fost primită spre examinare, în faza de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare, judecătorul va fi obligat de a oferi părților calea alternativă de rezolvare a pricinii. Acest fapt este prevăzut de articolul 185 alin. (1) litera d) ale CPC al RM, judecătorul, în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare, îndeplinește următoarele acte: ia măsuri pentru concilierea părților, explică părților dreptul de a recurge la mediere, le informează despre esența, avantajele și efectele medierii sau le propune să participe la o ședință de informare cu privire la soluționarea litigiilor. În același timp, judecătorul stabilește termenul de judecare a pricinii, termen care poate fi modificat la cererea ambelor părți. În cazul dat, conform art. 191 alin. (1), litera b) CPC judecătorul va amâna ședința, acordând părților un termen pentru încheierea tranzacției, pe calea medierii [21, 28].

Există o tendință pentru aplicarea medierii la un număr din ce în ce mai mare de țări europene: în prezent, în 38 de țări sunt folosite procedurile de mediere. În cazuri de drept civil (litigiile comerciale, de dreptul familiei și cazuri de concedieri) există deseori un mediator privat sau un judecător care mediază. Când dreptul administrativ este un domeniu juridic separat, există un mediator privat care intervine în disputele dintre cetățeni și autoritățile executive [19].

Dintre avantajele medierii extrajudiciare ar putea fi menționate următoarele:

Un avantaj al medierii îl reprezintă durata redusă a acesteia (poate să dureze de la câteva zile la câteva luni), datorită faptului că medierea necesită mult mai puțină solemnitate, proceduralitate prescrisă, cât și timp pentru soluționarea litigiului propriu-zis. Dacă procesul de judecată durează luni sau ani de zile, medierea poate dura doar câteva ore.

Flexibilitatea procedurii, părțile putând conveni cu mediatorul data, ora și chiar locația în care doresc să se desfășoare medierea.

Un alt avantaj important îl reprezintă confidențialitatea. Mediatorul are obligația de a păstra confidențialitatea discuțiilor, el neputând fi citat ca martor referitor la actele sau faptele aflate în cursul medierii.

Alt avantaj al medierii îl reprezintă faptul că părțile pot să-și identifice și să adopte singure soluțiile cele mai apropiate de nevoile și interesele lor.

Economisire – în dependență de condițiile din țara în care se desfășoară,

medierea poate contribui la economisirea de bani.

Printre dezavantaje am menționa:

Caracterul neobligatoriu – cu referire la hotărârile obținute în urma medierii, pentru acestea nu pot fi aplicate mijloacele de asigurare a acțiunii și executare silită, decât prin intermediul instanțelor de judecată.

Hotărâri inatacabile – este imposibilă exercitarea căilor de atac asupra hotărârii medierii.

Instabilitatea – procesul de cooperare poate fi oricând întrerupt sau târăgănat în absența unui control din partea unei părți independente. De asemenea, nu există mecanismul aducerii forțate, care poate crea neplăceri pentru partea care este interesată în soluționarea cât mai rapidă a pricinii.

Nu există garanția unei soluționări de succes, aceasta depinzând de capacitatea părților de a ajunge la un acord. Sunt cunoscute cazurile când mediatorul, văzând că situația nu va putea fi rezolvată prin mediere, este nevoit să recunoască eșecul medierii pentru litigiul dintre anumiți subiecți [21, 29].

Anume dezavantajele medierii au servit drept temei pentru unele state, inclusiv Moldova, de a reglementa normativ obligativitatea medierii pentru unele categorii de cauze. Pe această cale a mers și Italia, Romania.

Legiuitorul italian a avut curajul să declare medierea ca măsură obligatorie înainte de orice pas făcut spre instanța de judecată, tocmai pentru a evita complet instanța. Medierea nu este văzută în Italia ca

o condiție preprocesuală – asta ar însemna că drumul pe la mediator să fie doar unul în plus pentru cetățean și acesta să aibă în plan tot procesul în instanță, ci medierea în Italia este o condiție extraprocusuală – asta înseamnă că drumul la mediator se face în vederea medierii propriu-zise, având ca scop precis soluționarea conflictului în prima ședință cu părțile sau acestea să se înțeleagă cu mediatorul privind desfășurarea procesului de mediere în mai multe etape/ședințe.

Cum doar o prima ședință de mediere este obligatorie la un mediator autorizat și înscris în Tabloul Mediatorilor ținut de Ministerul Justiției din Italia, avocații au găsit repede artificii pentru eludarea medierii și scopului medierii. Aceștia își luau împuternicire avocațială de la părțile pe care le reprezentau și mergeau în locul lor la mediator unde cereau finalizarea primei ședințe de mediere în cel mai scurt timp posibil, interesul lor fiind de a nu media cazul, ci, dimpotrivă, de a merge în instanță, locul lor confortabil atât financiar, cât și profesional. Așadar, părțile, așa cum se întâmplă mai în toate cazurile preluate de avocați unde părțile sunt reprezentate și nu sunt în persoană pentru a vedea exact ce se întâmplă cu litigiul lor, nu știau ce se întâmplă în mediere și nici mediatorul nu știa în fapt conflictul și interesele lor. Ori medierea unui conflict nu poate avea nici măcar rădăcini dacă mediatorul nu discută conflictul ca părțile în persoană și nu aude din gura lor interesele lor în cauză, interese ce reies din conflict ori din cele spuse de ele.

Pentru ca medierea obligatorie să nu ajungă o procedură birocratică în plus pentru cetățeanul italian, doar în mâna și la latitudinea avocaților, Tribunalul din Florența a emis un decret (Trib. Firenze, ord. del 19.03.2014) prin care dispunea ca, la medierea obligatorie, părțile trebuie să se prezinte în persoană, asistați (și nu reprezentați) de avocați. Prezența personală a părților în fața unui mediator este o condiție pentru ca medierea să fie „efectiv activată”, spune aceasta instanță. Totodată, în soluție se menționează că prima ședință de mediere nu se va rezuma la informarea părților privind medierea, ci la medierea efectivă a conflictului în scopul soluționării lui, rămânând la latitudinea părților rezultatul final al procesului de mediere [9].

În cele din urmă, prin Hotărârea nr. 272 din 24 octombrie 2012, Curtea Constituțională italiană a declarat neconstituționale o serie de prevederi (printre care și articolul 5) din Decretul legislativ nr. 28/2010, anulând caracterul obligatoriu al medierii. Totuși, după un an, guvernul italian a adoptat Decretul legislativ nr. 69 din 21 iunie 2013 privind măsuri urgente pentru relansarea economiei [5, 3] care, la articolul 84, a reintrodus prevederile declarate anterior neconstituționale. A fost modificat cu această ocazie domeniul de aplicare, fiind scoase de sub incidența obligativității medierii despăgubirile pentru prejudiciile care rezultă din circulația vehiculelor și a bărcilor. În schimb, avocații au primit un cadou neașteptat: au fost declarați mediatori de drept (art. 16 – *„Gli avvocati iscritti all’albo sono di diritto*

mediatori”). Este adevărat că prin Legea nr. 98 din 9 august 2013, de aprobare și modificare a Decretului legislativ nr. 69/2013 [6, 63], această prevedere a fost nuanțată, introducându-se condiția unei formări „adecvate” în mediere. În rest, majoritatea prevederilor au rămas identice [22].

O critică punctuală a sistemului italian a fost făcută de Giudice di pace di Mercato San Severino în cadrul unei cereri de întrebări preliminare adresate Curții de Justiție a Uniunii Europene (denumită în continuare „CJUE”) [22].

Comisia Europeană a apreciat la momentul respectiv, în observațiile prezentate în fața CJUE în cauza în discuție, că modelul italian al medierii obligatorii încalcă Directiva 2008/52/CE în măsura în care împiedică părțile să încheie – în orice moment – procedura de mediere și în măsura în care prevede o mediere obligatorie oneroasă. Prin urmare, având în vedere faptul că, de fapt, reglementarea medierii ca procedură prealabilă obligatorie a rămas aceeași după adoptarea noilor reglementări, inclusiv sub aspectele criticate de Comisie, credem că aceasta ar putea iniția chiar o procedură de constatare a neîndeplinirii obligațiilor împotriva Italiei, în temeiul articolului 258 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

Italia a fost data exemplu european pozitiv în Raportul Parlamentului european din februarie 2015, cu 200.000 de cazuri mediate [22].

În România medierea obligatorie a fost declarată neconstituțională prin Decizia nr.

266/2014 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 200 din Codul de procedură civilă, precum și celor ale art. 2 alin. (1) și (1²) și art. 60¹ din Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator. Referitor la prevederile art. 2 alin. (1) și art. 60¹ din Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, autoarea excepției susține, în esență, că aceste texte de lege sunt neconstituționale și contravin art. 21 și art. 53 din Constituție, în măsura în care instanțele de judecată consideră că, prin refuzul părților de a se prezenta la sesiunea privind avantajele medierii, se poate aplica sancțiunea anulării cererii de chemare în judecată sau se pot aplica sancțiuni procedurale de natură a duce la suspendarea cererii de chemare în judecată.

Curtea Constituțională a constatat că, deși atât legislația națională, respectiv Legea nr. 192/2006 și Codul de procedură civilă [art. 227 alin. (2) teza finală], cât și Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului consacră medierea ca fiind o procedură facultativă, alternativă și informală, art. 2 alin. (1) din Legea nr. 192/2006 prevede că părțile sunt obligate să participe la sesiunea de informare privind avantajele medierii, sub sancțiunea inadmisibilității cererii de chemare în judecată, instituită de alin. (1²) din același articol. Așa fiind, deși medierea este facultativă, totuși sesiunea de informare privind avantajele medierii este obligatorie.

Curtea apreciază, totodată, că reglementarea legală criticată, respectiv art. 2 alin.

(1) din Legea nr. 192/2006, prin care părțile sunt obligate la parcurgerea procedurii de informare asupra medierii, răstoarnă prezumția irefragabilă „*nemo censetur ignorare legem*”. Dacă legea, în speță Legea nr. 192/2006, cu toate modificările ei, este publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, potrivit acestui adagiu, cetățeanul beneficiază de prezumția de cunoaștere a legii. Ca atare, nu este justificată o procedură specială de informare asupra conținutului unei atare legi. În mod indubitabil, această obligație instituită sub orice sancțiune, nu doar sub aceea a inadmisibilității cererii de chemare în judecată, contravine dispozițiilor art. 21 din Constituție, care prevăd că nicio lege nu poate îngreuna exercitarea accesului liber la justiție. Obligativitatea participării la informarea despre avantajele medierii reprezintă o îngreunare a accesului liber la justiție, deoarece se constituie într-un filtru pentru exercitarea acestui drept constituțional, iar prin sancțiunea inadmisibilității cererii de chemare în judecată, acest drept este nu doar îngreunat, ci chiar interzis.

Ca atare, Curtea considera că procedura prealabilă obligatorie a informării asupra avantajelor medierii apare ca fiind o piedică în calea realizării și obținerii de către cetățean a drepturilor sale în justiție. Mai mult, o procedură constând în informarea asupra existenței unei legi apare, neîndoielnic, ca o încălcare a dreptului de acces la justiție, ce pune asupra justițiabilului o sarcină inoportună, cu atât mai mult cu cât procedura se rezumă la o simplă obligație de informare, și nu la încercarea efectivă de

soluționare a conflictului prin mediere, astfel încât participarea părților la ședința de informare în fața mediatorului este una cu caracter formal

Curtea apreciază ca art. 60¹ din Legea nr. 192/2006 trebuie privit din prisma efectelor declarării ca neconstituționale a prevederilor art. 2 alin. (1) și (1²) din Legea nr. 192/2006. Astfel, în cazul în care părțile vor opta pentru mediere, în scopul rezolvării diferendelor existente între ele, acestea se vor prezenta la ședința de informare cu privire la avantajele medierii doar în situația în care vor considera necesară participarea la o astfel de ședință, pentru informații și lămuriri cu privire la avantajele medierii [18, 1].

Cu referire la Republica Moldova, medierea a suferit un șir de modificări, în sensul că, medierea voluntară a fost substituită cu medierea judiciară. Astfel, CPC prin Legea nr. 31 din 17.03.2017 a fost completat cu un nou capitol XIII¹ „Medierea judiciară”, în vigoare de la 05.05.2017. Astfel, medierea judiciară este o modalitate obligatorie de soluționare amiabilă a pretențiilor adresate instanței judecătorești, cu ajutorul și sub conducerea acesteia, în cazurile ce țin de: protecția consumatorilor; litigiile de familie; litigiile privind dreptul de proprietate asupra bunurilor între persoane fizice și/sau juridice de drept privat; litigiile de muncă; litigiile care rezultă din răspunderea delictuală; litigiile succesoriale; litigiile civile a căror valoare este sub 200.000 de lei (inițial, se propunea valoarea de 50.000 de lei), cu excepția litigiilor în care s-a pronunțat o hotărâre executorie de intentare a procedurii

de insolvabilitate. La solicitarea părților, medierea judiciară poate avea loc și în alte cazuri. Totodată, tranzacția părților este posibilă și în afara medierii judiciare, în condițiile stipulate de Cod [3, art. 182¹].

Modificarea este nefericită atât ca noțiune, cât și ca rațiune a textului, conducând la o formalizare excesivă.

Modificările și completările Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, prin care medierea judiciară, devine obligatorie este criticată de juriști și societatea civilă:

- procedura medierii judiciare obligatorii contravine principiilor fundamentale ale medierii;
- părțile nu sunt libere să-și aleagă mediatorul (conform proiectului – judecătorul desemnat aleatoriu va media cazul);
- judecătorul este obligat să comunice părților posibila soluție, ceea ce constituie, de fapt, o încălcare expresă a principiului neutralității și imparțialității mediatorului;
- părțile nu au controlul asupra modului în care se desfășoară procedura de mediere judiciară, fiind, de facto, obligate să se prezinte în instanță când judecătorul o cere.
- creșterea nivelului de supraîncărcare a instanței de judecată. Judecătorul va trebui să examineze dosare în procedură prealabilă de mediere judiciară, suplimentar numărului imens de cauze aflate deja pe rol [1, 3].

Însuși termenul „obligatorie”, care ar însemna ca părțile în litigiu să fie impuse la o astfel de procedură, ar încalcă mai multe drepturi, inclusiv dreptul la apărare și la

alegerea mijloacelor efective de apărare într-un proces civil, dar și multe altele [7, 1]. Medierea judiciară obligatorie s-a dovedit a fi inefficientă. Din 100 de dosare, în jur de 20 sunt soluționate pe calea medierii judiciare, restul ajung, până la urmă, în instanță. Chiar și președintele CSM susține că trebuie să fie promovată medierea extrajudiciară, pentru că în țările dezvoltate doar 10 la sută din dosare ajung în instanța de judecată, restul fiind soluționate prin această metodă. Mai mult, prin medierea extrajudiciară s-ar face economii la buget, deoarece statul nu achită nimic [16].

Dacă legislatorul a optat pentru o mediere judiciară obligatorie, credem că era cazul de revăzut și denumirea acestei instituții. Medierea clasică presupune o alternativă de soluționare a litigiilor între două sau mai multe părți, de către un terț neutru, care acționează ca mediator între părți, facilitând negocierea unei dispute în cazul medierii judiciare.

Deși juriștii și societatea civilă au criticat vehement obligativitatea medierii judiciare, la 26 aprilie 2018, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre privind constituționalitatea unor prevederi din Legea privind modificarea Codului de procedură civilă a RM, nr. 225 din 30 mai 2003. La originea cauzei se află o excepție de neconstituționalitate ridicată de către dl avocat Alexandru Prisac, în fața Judecătoriei Căușeni, sediul Ștefan-Vodă. În excepție sunt contestate articolele 182¹, 182², 182³, 182⁴ și 182⁵ din Legea privind Codul de procedură civilă nr. 225 din 30 mai 2003, care regle-

mentează procedura medierii judiciare. Autorul excepției susține că obligativitatea medierii judiciare este contrară dreptului la un proces echitabil garantat de articolul 20 din Constituție.

Curtea a observat că obiectivele procedurii medierii judiciare sunt soluționarea mai rapidă a unor categorii de litigii, descongestionarea instanțelor judecătorești și evitarea cheltuielilor de judecată. Astfel, Curtea a constatat că aceste obiective pot fi subsumate scopului legitim general al ordinii publice prevăzut de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

Curtea a reținut că o procedură de mediere judiciară pur facultativă nu este la fel de eficientă ca o procedură obligatorie care trebuie să precedă orice litigiu. Ea arătată că, chiar dacă una sau chiar ambele părți se arată reticente față de această procedură, există totuși șanse ca în cursul ei să apară posibilități de soluționare a litigiului pe care părțile nu le puteau prevedea înainte.

Cu privire la existența unui echilibru corect între principiile concurente, Curtea a stabilit că procedura medierii judiciare nu determină, în condiții obișnuite, o întârziere substanțială pentru a avea parte de judecarea unui proces într-un termen rezonabil. În acest sens, ea a făcut trimitere la alineatele (1) și (5) ale articolului 182² din Codul de procedură civilă care prevăd că procedura medierii judiciare trebuie finalizată în termen de cel mult 50 de zile de la data depunerii cererii de chemare în judecată.

Curtea a constatat că în cadrul medierii judiciare părțile sunt cele care dețin prero-

gativa admiterii sau a respingerii oricărei soluții de rezolvare amiabile a litigiului, judecătorul având doar rolul de a asista și facilita discuțiile părților, tratându-le dintr-o poziție neutră.

Curtea a reținut că atingerea adusă dreptului la judecarea unei cauze într-un termen rezonabil în situația persoanelor care nu ar ajunge la un acord de mediere trebuie calificată drept minimă, pentru că avantajele asociate procedurii surclasează cu mult dezavantajele. Cele 50 de zile pe care le presupune procedura de mediere judiciară prealabilă nu constituie o întârziere substanțială pentru introducerea acțiunii în justiție.

Curtea a constatat că procedura medierii judiciare reglementată de prevederile Capitolului XIII¹ din Codul de procedură civilă nu încalcă dreptul garantat de articolul 20 din Constituție, sub aspectul judecării cauzei într-un termen rezonabil [8].

Deși Curtea Constituțională a RM a constatat că medierea judiciară obligatorie nu încalcă dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil, totuși în ceea ce privește implicarea directă a judecătorilor în funcționarea instituției medierii, Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni, organism consultativ de pe lângă Consiliul Europei, a adoptat *Opinia nr. 6 (2004) cu privire la judecarea echitabilă și într-un termen rezonabil și rolul judecătorilor în procese având în vedere mijloacele alternative de soluționare a litigiilor*. Concluziile acestui document sunt următoarele: *Recurgerea la mediere, în procedurile civile și administrative, poate fi făcută la iniția-*

tiva părților sau, alternativ, trebuie să i se permită judecătorului să o recomande; trebuie să li se permită părților să refuze recurgerea la mediere; refuzul nu trebuie să încalce dreptul părții de a obține o hotărâre judecătorească în cauza sa [23].

Consider că medierea trebuie să rămână benevolă și doar la inițiativa părților conflictului, deoarece anume mediatorul ajută părțile să comunice în modul cel mai eficient, asista părțile în contextul egalității; Părțile

intră în mod liber în mediere, își aleg mediatorul, decid timpul alocat procedurii, beneficiază de o informare din partea mediatorului. Medierea presupune o rezolvare rapidă a conflictului; flexibilitatea sedințelor de mediere; costuri mici (nu achită taxa de stat, asistența juridică a avocatului în cadrul ședințelor de judecată, cheltuieli de judecată); aduce beneficiul folosirii în mod inteligent a timpului.

Bibliografie:

1. Anișenco Andrei, *Medierea judiciară obligatorie, criticată de avocați și societatea civilă*, p. 3
2. Codul a fost întocmit de un grup de lucru cu asistența Comisiei Europene și a fost lansat public în cadrul unei conferințe organizate la Bruxelles, pe 2 iulie 2004.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, Nr. 225 din 30.05.2003, Monitorul Oficial nr. 130-134 din 21.06.2013, art. 182¹
4. Consiliul de Mediere, *Comunicat*, <http://www.cmediere.ro/page/1054/comunicat>
5. Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 136, 24.5.2008, p. 3;
6. Directiva 2013/11/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2013 privind soluționarea alternativă a litigiilor în materie de consum și de modificare a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 și a Directivei 2009/22/CE (Directiva privind SAL în materie de consum), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 165, 18.6.2013, p. 63;
7. Grecu Viorica, *Medierea judiciară obligatorie, criticată de avocați și societatea civilă*, p. 2
8. Hotărârea Curtii Constitutionale a RM, nr.8 din 26.04.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003 (medierea judiciară), Sesizarea nr. 3g/2018 <http://constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=745&l=ro>
9. Ilie Dorin, *Scurtă paralelă a medierii obligatorii în Italia și România*, www.juridice.ro
10. Jurnalul Oficial al Comunităților Europene L 109 din 19.04.2001, p. 56-61.
11. Jurnalul Oficial al Comunităților Europene L 113 din 17.04.1998, p. 31-34.
12. Jurnalul Oficial al Comunităților Europene L 136 din 24.05.2008, p. 3-8.
13. Lege cu privire la mediere, nr. 134 din 14.06.2007, *Abrogată prin LP137 din 03.07.15, MO224-233/21.08.15 art.445; în vigoare 21.08.15*
14. Legea RM cu privire la mediere, nr. 137 din 03.07.2015, Monitorul Oficial Nr. 224-233

15. Marin Florentina, Medierea - o alternativă în soluționarea conflictelor, Medierea - tehnică și artă, nr. 26, noiembrie 2012, anul 3 nr.2, p. 19
16. Medierea judiciara a esuat, <https://www.bizlaw.md/2018/02/16>
17. Mihalescu Constantin, Modelul italian al legii medierii poate relansa economia românească, www.ziaruldepenet.ro
18. Obligativitatea procedurii de informare privind avantajele medierii declarata neconstitutionala, Curierul Judiciar, 26 iunie 2014, p. 1
19. Raportul *European Judicial System*, edition 2008, raport întocmit de către CEPEJ, www.just.ro.
20. Studiu de caz - medierea obligatorie în Italia, <http://www.contributors.ro/administratie/justitieordine>
21. Studiu privind funcționarea profesiei de mediator în Republica Moldova, întocmit în cadrul realizării acțiunii 3.2.1.(1) din Planul de Acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, p. 28-29
22. Tanul Ciprian, Studiu de caz - medierea obligatorie în Italia, www.contributors.ro
23. www.coe.int/ccje

EVOLUȚIA DATORIEI DE STAT EXTERNE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Sofia SCUTARI,
doctor în economie,
lector universitar USPEE

This article describes the evolution of external debt, domestic debt and the costs of debt servicing, which is a goal pursued by the State, based on financial market conditions.

Also in this article it is analyzed the share of expenditure for external debt servicing in GDP and the share of expenditure for domestic debt servicing in GDP.

This article will be useful for central and local public authorities, teachers, students dealing with economics and public administration.

Keywords: *External state debt, lending, credit, commercial lending, currency and deposits, Special Drawing Rights, allocations, international relations, unfulfilled obligations, current commitments, share of expenses.*

Conceptul de **datorie externă** este o noțiune largă ce oferă multiple posibilități de interpretare.

Unii cercetători consideră că **datoria externă** reprezintă totalitatea împrumuturilor sau creditelor primite de o țară sau de agenții economici particulari în cadrul relațiilor internaționale, precum și alte obligații financiare, rezultate din contextul integrării economiei mondiale.

Alți cercetători afirmă că, **datoria externă** include totalitatea obligațiilor bănești pe care rezidenții unei țări, le au față de străinătate pe o anumită perioadă de timp.

În lucrarea sa, Iulian Văcărel constată că, **datoria externă brută** cuprinde sumele de bani și alte valori pe care rezidenții unei țări,

persoane fizice și juridice, le datorează străinătății la un moment dat [2].

În concepția Băncii Mondiale, **datoria externă** include sumele datorate unor creditori publici și privați, în valută străină, bunuri și servicii cu o perioadă de rambursare mai mare de un an; sumele datorate de persoanele private, dar garantate de o autoritate publică, **datoria** formată ca rezultat al tranzacțiilor cu Fondul Monetar Internațional [7].

În conformitate cu prevederile Legii Republicii Moldova „Privind datoria de stat și garanțiile de stat”, **datoria de stat externă** constituie parte integrantă a datoriei de stat reprezentând totalul sumelor obligațiilor neonorate și dobânzilor datorate și neono-

rate, contractate, în numele Republicii Moldova, de Guvern, prin intermediul Ministerului Finanțelor, de la nerezidenții Republicii Moldova [1].

În Republica Moldova **datoria externă** este elaborată conform standardelor recomandate de către Fondul Monetar Internațional în manualul *Statistica datoriei externe-ghid pentru compilatori și utilizatori* și a recomandărilor suplimentare de înregistrare a alocărilor Drepturilor Speciale de Tragere.

Datoria de stat externă a Republicii Moldova la o anumită dată este egală cu suma tuturor angajamentelor curente, efective necondiționate ale rezidenților față de nerezidenți ce implică debitorului una sau mai multe plăți de principal / sau de dobândă la unul sau mai multe momente în viitor.

Datoria de stat externă a Republicii Moldova include următoarele componente:

- Titlurile de angajamente (valori mobiliare de natura obligațiunilor);
- Împrumuturi;
- Alocări de DST (Drepturi Speciale de Tragere);
- Credite comerciale;

- Valută și depozite;
- Alte angajamente aferente datoriei;
- Investiții curente: creditare infragrup

[3].

În scopuri analitice, datoria de stat externă se prezintă după scadența inițială a instrumentului: termen lung și termen scurt și după tipul debitorului: publică sau privată.

Datoria de stat externă este parte integrantă a datoriei publice și reprezintă angajamentele față de nerezidenți. Ea include datoria de stat, datoria Băncii Naționale a Moldovei, datoria corporațiilor publice (întreprinderi de stat și societăți comerciale în capitalul social al căror statul deține mai mult de 50%).

Datoria privată externă include angajamentele sectorului privat (bănci și alte unități economice private) față de nerezidenți, contractate cu sau fără garanția guvernului și deservite de către sectorul privat. Mai jos vom încerca să analizăm conform anexei 1 datoria externă brută a Republicii Moldova pentru perioada anilor 2005-2014 (milioane USD)

Anexa 1. Datoria externă brută a Republicii Moldova pentru perioada 2005-2014 (milioane USD)

Anii	31.12. 2005	31.12. 2006	31.12. 2007	31.12. 2008	31.12. 2009	31.12. 2010	31.12. 2011	31.12. 2012	31.12. 2013	31.12. 2014
Sectorul guvernamental	657,56	718,19	765,76	778,26	957,50	1,116,17	1,157,92	1,265,59	1305,17	1320,37
<i>Pe termen scurt</i>	36,25	0,13								
Alte angajamente aferente datoriei	36,25	0,13								
Arierate	36,25	0,13								
<i>Pe termen lung</i>	621,31	718,06	765,76	778,26	957,50	1,116,17	1,157,92	1,265,59	1305,17	1320,37

Obligațiuni și alte titluri de angajamente	25,40	19,04	12,69	6,35						
Împrumuturi	595,91	699,02	753,07	771,91	773,63	934,89	977,77	1084,144	1123,89	1149,88
Alocări de DST					183,87	181,28	180,15	181,45	181,28	170,49
Autorități monetare	95,44	140,96	159,36	166,97	153,33	204,24	327,05	467,34	445,07	390,70
<i>Pe termen lung</i>	95,44	140,96	159,36	166,97	153,33	204,24	327,05	467,34	445,07	390,70
Împrumuturi	95,44	140,96	159,36	166,97	153,33	204,24	327,05	467,34	445,07	390,70
Bănci	86,71	150,29	358,98	561,36	457,59	406,62	544,51	581,82	856,84	579,32
<i>Pe termen scurt</i>	50,95	106,78	198,93	283,13	189,98	113,18	184,17	189,32	443,37	298,80
Împrumuturi			10,14	56,78	10,60	10,60	28,85	38,85	62,56	57,12
Valută și depozite	50,95	106,78	178,49	226,35	179,38	101,97	148,99	144,80	371,33	233,57
Alte angajamente aferente datoriei			10,30			0,61	6,33	5,67	9,48	8,11
<i>Pe termen lung</i>	35,76	43,51	160,05	278,23	267,61	293,44	359,94	392,50	413,47	280,52
Împrumuturi	35,76	43,51	160,05	278,23	267,61	293,44	359,94	392,50	413,47	280,52
Alte sectoare	980,30	1092,86	1,432,28	1,784,56	1905,46	2100,09	2,372,80	2665,71	2933,10	3146,41
<i>Pe termen scurt</i>	683,02	744,56	918,12	1,052,71	1,137,97	1,320,76	1543,14	1646,73	1811,30	1983,85
Împrumuturi	1,40	0,80	30,87	16,87	13,07	18,85	18,93	21,34	68,68	19,26
Credite comerc.	338,64	387,41	501,73	622,95	683,96	775,72	947,34	987,77	1066,57	1136,92
Alte angajamente aferente datoriei	342,98	356,35	385,52	412,89	440,94	526,19	576,87	637,62	676,05	827,67
Arierate	51,79	34,00	40,74	50,88	67,13	93,35	121,80	125,87	136,77	172,34
Altele	291,19	322,35	344,78	362,01	373,81	432,84	455,07	511,75	539,28	655,33
din care datoria pentru resurse energetice	286,64	317,80	343,16	360,39	372,19	419,64	453,45	505,67	537,66	653,71
<i>Pe termen lung</i>	297,28	348,30	514,16	731,85	767,49	779,33	829,66	1018,98	1121,80	1162,56
Împrumuturi	297,28	348,30	514,16	731,85	767,49	779,33	829,66	1018,98	1121,80	1162,56
Investiții directe: credite intragrup	258,00	386,23	601,33	788,18	853,19	883,97	957,03	1039,36	1134,19	1133,45
Angajamente față de investitorii străini	258,00	386,23	601,33	788,18	853,19	883,97	957,03	1039,36	1134,19	1133,45
<i>Pe termen scurt</i>	18,37	46,23	50,51	62,20	75,20	84,26	100,59	111,26	116,87	155,20
Arierate	18,37	46,23	50,51	62,20	75,20	84,26	93,57	97,72	107,16	142,21
Împrumuturi de la investitorii străini							7,02	13,54	9,71	12,99
<i>Pe termen lung</i>	239,63	340,00	550,82	725,98	777,99	799,71	856,44	928,10	1017,32	978,25
Împrumuturi de la investitorii străini	239,63	340,00	550,82	725,98	777,99	799,71	856,44	928,10	1017,32	978,25
total	2078,01	2488,53	3,317,71	4,079,33	4,327,08	4,711,10	5,358,91	6019,82	6674,37	6570,25

Sursa: Banca Națională a Moldovei. www.bnm.md. [6].

Evoluția datoriei externe brute a țării în perioada 2005 până în anul 2013 a fost în creștere. În perioada 2005-2014, datoria externă brută a Republicii Moldova a crescut de circa 3,2 ori, ajungând la finele anului 2014 la suma de 6570,25 miliarde dolari SUA sau cu 4492,24 mai mult față de anul 2005.

Dacă vorbim despre datoria externă în termeni absoluți, anul 2014, atestă o ușoară scădere a soldului datoriei externe. Potrivit datelor Băncii Naționale a Moldovei, diminuarea este rezultatul micșorării datoriei externe a băncilor comerciale.

Obligațiile externe ale Republicii Moldova sunt datoriile private care constituie, circa 73% din datoria totală. Datoria externă publică constituie astfel 27% din total și nu depășește încă plafonul de 40% din Produsul Intern Brut, stabilit de Banca Mondială.

Anexa 2. Datoria de stat externă la situația din 31.12- pe anii 2005-2014 (mil.unități)

Indicatorii	Valuta	Datoria de stat externă
La 31/12/2005	USD	657,56
La 31/12/2006	USD	718,19
La 31/12/2007	USD	765,76
La 31/12/2008	USD	778,26
La 31/12/2009	USD	957,50
La 31/12/2010	USD	1116,17
La 31/12/2011	USD	1157,92
La 31/12/2012	USD	1,265.59
La 31/12/2013	USD	1,305.17
La 31/12/2014	USD	1320,37

Sursa: Banca Națională a Moldovei. www.bnm.md.
Ministerului Finanțelor www.mf.gov [4; 6].

Datoria de stat externă pe parcursul anilor 2005-2014, indică o creștere cauzată de majorarea intrărilor de împrumuturi (suma intrărilor ce depășește suma rambursărilor), de dobânda reeșalonată, calculată conform condițiilor acordurilor de reeșalonare a datoriei, în baza Protocolului semnat cu creditorii-membri ai Clubului de la Paris. De asemenea, și de fluctuația negativă a cursului dolarului SUA față de alte valute străine. Astfel, soldul datoriei de stat externe la situația din 31 decembrie 2014 a constituit suma de 1320,37 mil. dolari.

Datoria de stat externă, constituie o problemă a politicii macroeconomice a Republicii Moldova. Pentru a asigura o stabilitate macroeconomică necesară creșterii durabile, a unui mediu de afaceri mai bun, a investițiilor străine mai mari, a unor rezultate mai eficiente în reducerea sărăciei și îmbunătățirii poziției financiare internaționale, Moldova trebuie să realizeze o politică fiscală prudentă, să îmbunătățească disciplina fiscală agregată și alocarea strategică a resurselor, să continue reformele structurale și politice, să amelioreze eficiența tehnică a administrării publice.

Pentru aceasta este necesar de a promova o politică eficientă, în rezultatul căreia să fie atinse obiectivele necesare, care ar soluționa problemele legate de politica împrumuturilor externe pentru asigurarea creșterii economice.

În continuare, vom analiza situația datoriei internă pe anii 2005-2014 conform anexei 3.

Anexa 3. Datoria de stat internă la situația din 31.12- pe anii 2005-2014 (mil.unități)

Indicatorii	Valuta	Datoria de stat internă
La 31/12/2005	MDL	3787,06
La 31/12/2006	MDL	3790,18
La 31/12/2007	MDL	3.748,66
La 31/12/2008	MDL	3.509,86
La 31/12/2009	MDL	5.104,9
La 31/12/2010	MDL	5304,9
La 31/12/2011	MDL	5841,9
La 31/12/2012	MDL	6158,94
La 31/12/2013	MDL	6675,79
La 31/12/2014	MDL	7075,36

Sursa: Banca Națională a Moldovei. www.bnm.md.
Ministerului Finanțelor www.mf.gov [4; 6].

Din anexa 3, *datoria de stat internă* a constituit la situația din 31 decembrie 2006 suma de 3790,18 mil. lei. La situația din 31 decembrie 2007, datoria de stat internă, comparativ cu anul 2006 s-a diminuat cu 41.5 mil. lei și a constituit 3748,66 mil.lei. Modificarea datoriei de stat interne s-a produs din contul micșorării datoriei Guvernului față de BNM cu 160,0 mil. lei și majorării emisiunii valorilor mobiliare de stat în sumă de 118.5 mil. lei.

În decembrie 2008, datoria de stat internă, comparativ cu situația de la începutul anului, s-a micșorat cu 238,8 mil. lei și a constituit 3509,9 mil. lei. Datoria de stat internă este complet formată din valori mobiliare de stat, deoarece în decursul trimestrului I al anului 2008 a fost efectuată convertirea împrumuturilor de stat contrac-

tate anterior de la BNM în valori mobiliare de stat în sumă de 1813,4 mil. lei. Modificarea datoriei de stat interne s-a produs din contul micșorării datoriei Guvernului față de BNM cu 118,8 mil. lei și reducerii emisiunii valorilor mobiliare de stat prin licitație în sumă de 120,0 mil. lei.

În decembrie 2009, datoria de stat internă, comparativ cu situația de la începutul anului, s-a majorat cu 1595,0 mil. lei și a constituit 5104,9 mil. lei. Modificarea datoriei de stat interne s-a produs din contul majorării emisiunii valorilor mobiliare de stat în sumă de 1595,0 mil. lei.

La situația din 31 decembrie 2010, datoria de stat internă, comparativ cu anul 2009 s-a majorat cu 200,0 mil. lei și a constituit 5304,9 mil. lei. Modificarea datoriei de stat interne s-a produs din contul majorării emisiunii valorilor mobiliare de stat emise prin licitații în sumă de 450,0 mil. lei. și răscumpărarea valorilor mobiliare de stat plasate prin subscriere în sumă de 250,0 mil. lei.

La situația din 31 decembrie 2011, datoria de stat internă, comparativ cu situația de la începutul anului s-a majorat cu 537,0 mil. lei și a constituit 5841,9 mil.lei. Modificarea datoriei de stat interne s-a produs din contul majorării emisiunii valorilor mobiliare de stat emise prin licitații în sumă de 264,5 mil. lei și răscumpărarea valorilor mobiliare de stat plasate prin subscriere în sumă de 100,0 mil. lei, precum și emisiunii valorilor mobiliare de stat pentru asigurarea stabilității financiare în sumă de

428,5 mil. lei și răscumpărarea acestora în sumă de 55,9 mil. lei.

La situația din 31 decembrie 2012, datoria de stat internă, comparativ cu situația de la începutul anului s-a majorat cu 317,04 mil. lei și a constituit 6158,94 mil. lei.

Modificarea datoriei de stat interne s-a produs din contul majorării emisiunii VMS pe piața primară în sumă de 560,1 mil. lei, precum și răscumpărării VMS convertite în sumă de 150,0 mil. lei și VMS pentru asigurarea stabilității financiare în sumă de 93,1 mil. lei.

La situația din 31 decembrie 2013, datoria de stat internă comparativ cu situația de la începutul anului s-a majorat cu 516,9 mil. lei și a constituit 6675,8 mil. lei. Modificarea datoriei de stat interne s-a produs din contul majorării emisiunii VMS pe piața primară în sumă de 610,0 mil. lei și răscumpărării VMS pentru asigurarea stabilității financiare în sumă de 93,1 mil. lei.

La situația din 31 decembrie 2014, datoria de stat internă comparativ cu situația de la începutul anului s-a majorat cu 399,6 mil. lei și a constituit 7075,4 mil. lei. Modificarea datoriei de stat interne s-a

produs din contul majorării emisiunii VMS pe piața primară în sumă de 492,7 mil. lei și răscumpărării VMS pentru asigurarea stabilității financiare în sumă de 93,1 mil. lei.

Datoria de stat internă constituie una din cele mai importante probleme a politicii macroeconomice a Republicii Moldova. Pentru soluționarea acesteia este necesar menținerea nivelului datoriei de stat în limite rezonabile, deoarece datoria de stat este o parte componentă a bugetului public național și influențează asupra sistemului economic al Republicii Moldova.

O problemă pentru bugetul de stat în Republica Moldova este creșterea de la an la an a cheltuielilor privind deservirea datoriei de stat interne. Aceste cheltuieli se datorează, în primul rând, gradului de îndatorare internă a statului. Nevoia de resurse financiar-valutare, resimțită în condițiile industriei, agriculturii și ale calamităților naturale, a condus la apelarea, în mod frecvent, la contractarea împrumuturilor de stat.

În anexa 4 vom prezenta ponderea cheltuielilor de deservire a datoriei de stat interne și a datoriei de stat externe pe anii 2002-2011.

Anexa 4. Evoluția cheltuielilor privind deservirea datoriei de stat și ponderea acestora în PIB în anii 2005-2014

Anii	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Indicatori										
Deservirea datoriei de stat interne	193,2	197,5	410,2	558,3	629,9	367,4	478,5	489,8	306,4	377,7
<i>Ponderea cheltuielilor de deservire a datoriilor interne în PIB</i>	0,5	0,4	0,8	0,9	1,0	0,5	0,6	0,6	0,3	0,3

Deservirea datoriei de stat externe	277,3	231,1	199,6	163,3	204,3	180,2	183,9	176,6	186,2	214,1
<i>Pondereea cheltuielilor de deservire a datoriei externe în PIB</i>	0,7	0,5	0,4	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Total cheltuieli de deservire a datoriei de stat	470,5	428,6	609,8	721,6	834,2	547,6	662,4	666,4	492,6	591,8
<i>Pondereea cheltuielilor de deservire a datoriei în PIB</i>	1,2	0,9	1,2	1,1	1,3	0,8	0,8	0,8	0,5	0,5

Sursa: Banca Națională a Moldovei. www.bnm.md.

Biroului Național de Statistică. www.statistica.md. Ministerului Finanțelor www.mf.gov [4; 5;6].

Din anexa 4, rezultă concluzia principală – angajarea bugetelor viitoare în rambursarea dobânzilor și comisioanelor la datoria publică. O asemenea situație va avea implicații negative în viitor atât asupra structurii cheltuielilor bugetare, diminuându-se alocările bugetare pentru sfera economică și socială, cât și asupra poverii fiscale, în sensul creșterii acesteia.

Obiectivul urmărit de stat este limitarea cheltuielilor de deservire a datoriei de stat interne și a datoriei de stat externe, reieșind din condițiile pieței financiare, precum și menținerea riscurilor aferente deservirii datoriei de stat în limitele rezonabile.

Bibliografie:

1. Legea cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat nr. 419 din 22 decembrie 2006, aprobată de Parlamentul Republicii Moldova;
2. Iu. Văcărel și alții. Finanțe publice. Editura Didactică și Pedagogică R.A, București, 2007, p. 501.
3. T. Manole, S. Scutari. Trezoreria – serviciu al statului de asigurare a echilibrului valoric. Editura INCE, Chișinău, 2014, ISBN 978-9975-9799-6-2, p.114.
4. Rapoarte și informații a Ministerului Finanțelor 2005-2014. [online][accesat: 04.03.2016]. Disponibil: [http: www.minfin.md](http://www.minfin.md).
5. Rapoarte de activitate a Biroului Național de Statistică 2005-2014. [online][accesat: 06.03.2016]. Disponibil: [http: www.statistica.md](http://www.statistica.md).
6. Rapoarte și informații a Băncii Naționale a Moldovei 2005-2014 [online][accesat: 07.03.2016]. Disponibil: [http: www.bnm.md](http://www.bnm.md).
7. Informația Băncii Mondiale <http://www.worldbank.org/ro/country/moldova>. [online][accesat: 11.03.2016].

ПРОБЛЕМЫ КВАЛИФИКАЦИЙ И ИДЕНТИФИКАЦИЙ КОНСТРУКЦИИ ДИСТРИБЬЮТОРСКОГО ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ ДОГОВОРОВ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Сергей ЗАХАРИЯ,

Доктор, доцент кафедры «Частное право»

Ректор Комратского госуниверситета,

Игорь АРСЕНИ,

Магистр права, докторант

И.о. зав. кафедрой «Частное право» Комратский госуниверситет

The authors in this article carried out a comprehensive scientific and legal analysis of the distribution contract as an unnamed contract. Distribution agreement, the authors identified as unnamed and qualified as an independent civil law contract. In the system of civil law contracts, the design of the distribution contract takes an independent place. The authors substantiate the conclusion about the necessity of the legal regulation of the distribution agreement in the Civil Code of the Republic of Moldova.

***Keywords:** distribution contract, legal qualification, unnamed contract, judicial practice, civil law contracts.*

В ст. 667 ГК РМ закреплено и раскрыто содержание принципа свободы договора. В Книге третьей «Обязательства» Раздела III «Отдельные виды обязательств» ГК РМ легально закреплены отдельные виды гражданско-правовых договоров. В частности, в ч. (3) ст. 667 ГК РМ закреплено, что «стороны могут заключать договоры, не предусмотренные законом (не названные в законе договоры), а также договоры, в которых содержатся элементы других договоров, предусмотренных законом (смешанные договоры).

Таким образом, в Разделе III «Отдельные виды обязательств» ГК РМ закреплены поименованные договоры, поскольку закон предусмотрел их понятие, существенные условия, ответственность сторон, порядок расторжения и прекращения действия договора и т.д.

Дистрибьюторский договор на современном этапе развития торговых отношений является важнейшим механизмом, позволяющим поставщику (производителю) оперативно реализовывать произведенные им товары через дистрибьюторы другим покупателям розничной сети. [15, с.35-36].

По общему правилу, условия дистрибьюторского договора не должны противоречить требованиям и нормам действующего законодательства и это зависит непосредственно от содержания договора. В момент заключения дистрибьюторского договора невозможно учесть всех условий, в том, числе субъективные факторы, которые стороны могут спрогнозировать и включить в содержание договора. Буквальное толкование ст. 8 ГК РМ позволяет констатировать, что все сделки и договоры, в том числе непоименованные или не предусмотренные законом, должны соответствовать требованиям законодательства, в том числе антимонопольного, регулирующего отдельные вопросы дистрибьюторской деятельности. Стороны при заключении дистрибьюторского договора обязаны учитывать запретительные меры антимонопольного законодательства, касающегося формирования цен и соблюдения территорий сбыта товаров. В связи с этим стороны при заключении дистрибьюторского договора не могут спрогнозировать всех требования антимонопольного законодательства, которые могут стороны нарушить при дальнейшем исполнении договора и поэтому при включении условия в договор они не должны противоречить действующему законодательству [1, с.52-53].

Вопрос правовой природы и юридической квалификации

дистрибьюторского договора до настоящего времени является спорным как в науке, так и в правоприменительной практике судов. Чаще всего дистрибьюторский договор рассматривают как поименованный договор и к нему применяют нормы гражданского законодательства о поставке, агентирования, франчайзинга, оказания услуг. Кроме того, дистрибьюторский договор рассматривают как смешанную договорную конструкцию и применяют к нему соответствующие нормы того или иного договора [14, с.15-16].

В науке гражданского и коммерческого права отмечается, что при квалификации дистрибьюторского договора, как непоименованного возникают проблемы при применении норм при рассмотрении споров, вытекающих из дистрибьюторских правоотношений.

Данная проблематика не исследована в судебной и правоприменительной практике Республики Молдова, однако отдельные судебные дела, связанные с отношениями, возникающими из дистрибьюторского договора, имеются, но чаще всего это споры, связанные с взысканием задолженности, возникшей в результате ненадлежащего исполнения дистрибьюторского договора. Так, в частности следует отметить, решение суда Каушаны по гражданскому делу № 18-2e-1102-05062012 по исковому заявлению «AG» SRL к «OG» SRL о взыскании

задолженности по договору купли-продажи с условием дистрибьюции. В решении судебная инстанция установила, что сторонами был подписан и исполнялся договор купли-продажи с условием дистрибьюции. Суд признал, что договор по своему содержанию и правовой природе является договором купли - продажи с условием дистрибьюции. Как отмечено, было судом: «условие дистрибьюции» предполагает обязанности покупателя осуществлять и реализовывать товары продавца строго на территории определенной сторонами, не осуществлять продажу товаров вне территории, предусмотренной договором, выполнять установленный объем продаж, всячески продвигать товар продавца путем рекламы и маркетинговых механизмов, осуществлять логистику и доставку товаров розничным продавцам, воздержаться от продажи такого же рода товаров других производителей или поставщиков. В свою очередь в рамках дистрибьюции продавец не имеет права осуществлять поставку товаров другим покупателям, постоянно обеспечивать соответствующий объем товаров и постоянно поддерживать необходимый объем товаров, предусмотренный договором, не отказывать и необоснованно приостанавливать поставку товаров, за исключением случаев несвоевременной оплаты покупателем стоимости товаров, обеспечивать покупателя всей необходимой рекламной и иной

информаций для надлежащего исполнения договорных условий [19].

Анализ вышеуказанного решения позволяет сделать вывод, что судебная инстанция при рассмотрении вышеуказанного дела, выделила специфические особенности дистрибьюторского договора, которые указывают на самостоятельность данного договора, хотя сторонами был заключен смешанный договор (договор купли-продажи с условием дистрибьюции) и тем самым суд признал данный договор как отдельный, поскольку выделил его специфические условия, присущие исключительно данной договорной конструкции.

В частности следует отметить Постановление Пленума Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации «О свободе договора и ее пределах» №16 от 14.03.2014г.[17], которое устанавливает правила и порядок применения судами норм к непоименованному договору. В данном Постановлении к непоименованным договорам относят и дистрибьюторский договор, к которому не могут применяться нормы об отдельных договорах в случае отсутствия признаков смешанности. Закон допускает применение к непоименованным договорам в таком случае аналогии закона при наличии схожести договорных правоотношении и при отсутствии соглашения сторон, а также возможность применения императивных норм по аналогии закона

допускается в целях защиты интересов более слабой стороны в договоре.

В судебной практике зарубежных стран дистрибьюторский договор квалифицируется как смешанный. Так следует отдельно отметить Постановление Федерального суда Поволжского округа от 03.08.2011г. по делу №А55-26891/2009[18] согласно содержанию, которого следует, что между ООО «Биола – Русь» и ООО «Акватория» (дистрибьютор) был заключен дистрибьюторский договор, предметом, которого является закупка и реализация дистрибьютором товаров поставщика под его торговой маркой на территории г. Самара и Самарской области. Предметом спора выступало взыскание долга поставщиком с дистрибьютора за поставленные товары. В обоснование своих доводов дистрибьютор пояснил суду, что в рамках исполнения дистрибьюторского договора оплачивал услуги торговых агентов в целях более оперативной реализации товаров поставщика и в связи с этим требовал уменьшения суммы задолженности, на сумму уплаченной агентам. Суд квалифицировал дистрибьюторский договор как смешанный, и отметил, что дистрибьюторский договор - это соглашение между дистрибьютором, который в рамках коммерческой деятельности осуществляет покупку и реализацию товаров, приобретенных у поставщика на оговоренной территории, а поставщик в свою очередь воздерживается от самостоятельных

продаж и реализаций через третьих лиц на договорной территории. В этом контексте суд относит дистрибьюторский договор к числу смешанных, который содержит в себе элементы различных поименованных в гражданском законодательстве договоров, среди которых договор купли - продажи, договор агентирования, коммерческой концессии, хранения и т.д.

С данным доводом суда не можем согласиться, поскольку смешанность договора предусматривает сочетание в себе элементов различных урегулированных законом договоров. Действительно, дистрибьюторский договор может быть рассмотрен как самостоятельный и включать в себя элементы различных поименованных договоров, но он по своей правовой природе является самостоятельной договорной конструкцией, так как включает в себя особый комплекс обязанностей дистрибьютора, а также специфические действия дистрибьютора, направленные на сохранение коммерческой репутации поставщика и постоянное увеличение продажи товаров, произведенных поставщиком.

Международный коммерческий арбитражный суд при Торгово-промышленной палате Российской Федерации, в Решении от 13.07.2012 по делу №196/2011[20] также определил дистрибьюторский договор как смешанную договорную конструкцию, содержащую элементы различных

договоров, предусмотренных в гражданском законе. В рамках производства по данному делу судом рассматривалась, возможность применения Венской Конвенции о купле продажи товаров [13] и в этом контексте суд отметил, что «дистрибьюторский договор относится к числу смешанных, поскольку включает в себя не только условия договора купли-продажи, но и правоотношения, вытекающие из агентского договора или договора концессии. Согласно условиям соглашения, заключенного между сторонами, истец передает, а ответчик принимает для дальнейшей продажи товары на обусловленной территории, с обязательностью оплатить стоимость купленных товаров. Судом, также было констатировано, применение исключительно норм, касающихся поставки товаров и невозможность применения норм п. 2 ст. 3 Венской Конвенции о купле-продаже товаров, поскольку дистрибьюторский договор был признан смешанным.

Дополнительное постановление Двенадцатого арбитражного апелляционного суда от 27.01.2012 по делу №А12-11251/2011[8] наиболее обоснованно раскрывает правовую природу дистрибьюторского договора, в котором суд отметил, что согласно условиям дистрибьюторского договора дистрибьютор обязуется приобретать товар у поставщика и осуществлять его дальнейшую продажу и продвижение на

договорной территории, а поставщик обязуется воздержаться от самостоятельной реализации товаров на указанной территории или через третьих лиц. В частности, в данном постановлении был впервые определен предмет дистрибьюторского договора, который представляет собой действия дистрибьютора по продвижению товаров поставщика на оговоренной территории. Следует отметить, что суд правильно определил сущность дистрибьюторского договора, но неправильно определил его признаки как смешанного договора. В обоснование этого суд констатирует и выделяет особую обязанность дистрибьютора, по реализации товаров, приобретенных у поставщика, но и включает в себя комплекс условий, закрепленных в других договорах, предусмотренных в гражданском законодательстве. В частности, дистрибьюторский договор может включать в себя содержание таких договоров, как купля-продажа, агентирование, хранение, оказание услуг и т.д.

На современном этапе развития юридической науки практически отсутствуют ученые, которые квалифицировали и выделяли бы дистрибьюторский договор как отдельный вид поименованного договора, закрепленного в нормах гражданского законодательства. Чаще всего в доктрине ведутся споры относительно смешанного или непоименованного характера

дистрибьюторского договора в ГК, однако четкой и конкретной позиций по данному поводу нет.

Следует отметить, что вопрос понятийного характера смешанности и непоименованности дистрибьюторского договора весьма сложный и многогранный.

Согласно ч.(3) ст. 667 ГК РФ стороны могут заключать договоры, содержащие элементы различных договоров, предусмотренных законодательством (смешанные договоры).

Однако, что понимается под «элементами различных договоров» не дано и не раскрывается ни в гражданских кодексах стран СНГ, ни в науке, ни в многочисленных комментариях к законодательству.

По нашему мнению, для квалификации договора, необходимо взять за основу работу Татарской Е.В. Так, в частности, она отмечает, что, *во-первых*, необходимо определить предмет договора, поскольку новое название не свидетельствует о новой договорной конструкции. *Во – вторых*, установить соответствие договора основным системным признакам, присущим гражданско- правовым договорам, среди которых экономическая и правовая цель (направленность), возмездный или безвозмездный характер, объект, субъект. Если невозможно определить новую договорную конструкцию по признаку возмездности или безвозмездности, а также нет возможности определить по субъекту, то новая модель договора

подлежит проверке по объекту и цели. *В- третьих*, четко определенный предмет договора классифицируется по целевой направленности. В случае несоответствия предмета договора признаку целенаправленности, предусмотренному в законе, то такого рода договор может считаться непоименованным. *В – четвертых*, чаще всего дополнительно проверяется объект договора. Если объекту договора присущи специфические признаки, которые не позволяют квалифицировать такой договор как законодательно предусмотренный, то такой договор относится к числу непоименованных [23, с.10-12].

По нашему мнению, вышеуказанное позволяет сделать вывод, что применительно к национальному гражданскому законодательству дистрибьюторский договор в его классическом содержании относится к числу непоименованных договоров по признаку целенаправленности.

При столь широком числе составляющих, неверным будет считаться квалификация дистрибьюторского соглашения в качестве смешанного, потому что интерес поставщика при заключении дистрибьюторского договора состоит в получении дистрибьютором комплекса обязательств в рамках единого договора, состоящих в продаже и продвижении товаров поставщика, а также оказание услуг (хранение товаров, реклама товаров, исследование рынка и

т.д.). При осуществлении коммерческой деятельности, как и при любых возникающих при исполнении дистрибьюторского договора вопросов следует исходить из того, какой интерес преследуют стороны при исполнении данного договора, поскольку именно интерес играет важную роль в достижении сторонами цели в их коммерческой деятельности.

Попытка рассматривать дистрибьюторский договор предложенного Функом Я.И. [26, с.111] как «сложный», включающий в себя отношения, купли-продажи, оказания услуг, сервисное обслуживание, передачи прав интеллектуальной собственности, представляется неверным и усложненным. В таком случае дистрибьюторский договор будет отвечать признакам, скорее всего смешанности, нежели сложности.

Как справедливо отмечает Партина А., что выделение в дистрибьюторском договоре элементов поименованных договоров приведет к негативным последствиям, поскольку дистрибьюторский договор может и не содержать всех существенных условий, присущих поименованным видам договоров, что приведет в конечном итоге к признанию в данной части дистрибьюторского договора не заключенным [16, с.62].

В правоприменительной практике необходимо учесть тот факт, что комплекс элементов, присущих различным договорам, предусмотренным в

гражданском законе, свидетельствует о самостоятельном характере дистрибьюторского договора, что исключает возможности рассмотрения его как смешанного вида договора, так как поставщик преследует цель заключить договор с одним лицом на продажу товаров на постоянной основе путем сочетания различного рода обязанностей без заключения различных договоров с множеством отдельных контрагентов.

В судебной практике, по общему правилу, применяются нормы, регулирующие поименованные договоры в той части, которая регулирует спорные отношения: если это вытекает из правоотношений купли-продажи, то соответственно применяются нормы о купле - продажи, такой же порядок применим и к правоотношениям вытекающих из договора оказания услуг.

Приведенное выше мнение о самостоятельности дистрибьюторского договора теоретически обоснованно, но будет приводить в судебной практике к определенным трудностям до тех пор, пока договорная конструкция дистрибьюторского договора не будет законодательно закреплена, как это имеет место в действующем гражданском законодательстве при регулировании отдельных видов договоров (лизинг, франчайзинг).

В рамках данного исследования предлагается принять специальный закон «Об основах дистрибьюторской деятельности в Республике Молдова»,

который позволит урегулировать весь спектр дистрибьюторских правоотношений, а также дополнить ГК РМ отдельной главой, в которой будут закреплены нормы, регулирующие дистрибьюторский договор с определением его предмета, содержания, существенных условия и ответственности сторон.

Романец Ю.В. обосновано отметил, что «законодателю необходимо стремиться к своевременному созданию новых типов договоров, что будет отражать юридическую значимость разнообразия коммерческого оборота».

Самостоятельный характер дистрибьюторского договора дополнительно обосновывается, тем, что поставщик в смысле получения прибыли не имеет взаимосвязей с дистрибьютором в рамках исполнения договора, как это имеет место в агентском договоре [4, с.389].

В науке гражданского и коммерческого права предлагается имплементация дистрибьюторского договора в правовую систему государства [9, с.108].

Имплементация (от лат. – impleo – «исполняю»), что означает взятие государством обязательства исполнять, или осуществлять нормы международного права.

В науке международного права существуют различные точки зрения относительно термина «имплементация».

Гавердовский А.С. рассматривает имплементацию как «государственную

деятельность, направленную на реализацию принятых международно - правовых обязательств» [6, с.62].

Гаврилов В.В. раскрывает имплементацию как «правотворческий процесс с сочетанием организационно - административной деятельностью» [7, с.55].

Толочко О.Н. указывает, что «имплементация – это механизм оказания воздействия норм международного права на отношения, возникающие внутри государства». [25, с.211]

Баринова М.Н. приводит термин «трансформация», что означает «процесс преобразования норм международных актов в национальную систему государства путем придания им определенной формы с последующим исполнением» [2, с.11].

В настоящее время существует проблема имплементации дистрибьюторского договора в правовую систему Республики Молдова, поскольку в международном праве нет норм, которые регламентировали бы договорную конструкцию дистрибьюторского договора. Другими словами, можно сказать, что для имплементации норм международного права, регулирующих дистрибьюторский договор, необходимо, чтоб такая норма содержалась в международном праве. В международном праве отсутствуют нормы императивного права, которые бы регламентировали правовое регулирование

дистрибьюторского договора, в результате чего возникает проблема заимствования дистрибьюторского договора в правовую систему Республики Молдова.

Брагинский М.И. отмечает, что «непоименованные договоры могут быть, использованы в качестве модели путем имплементации из законодательства другого государства или из международного права» [5, с.47]. С данным мнением следует согласиться, поскольку не все нормативные акты, в том числе международные могут предусматривать появление новых видов договоров в будущем. Правоотношения могут фактически существовать в коммерческой практике, но их правовое регулирование в законодательстве будет отсутствовать.

Что касается дистрибьюторского договора, то следует отметить, что с одной стороны отсутствует международный акт, содержащий императивные нормы, регламентирующий дистрибьюторский договор на международном уровне, а также возможности руководствоваться рекомендациями, принятыми международными организациями относительно дистрибьюторского договора, выработанными ими нормами и правилами.

В данном случае следует отметить Руководство Международной Торговой Палаты по составлению международных дистрибьюторских соглашений, а также о Публикации №518 «Типовой дистрибьюторский контракт.

Монопольный импортер-дистрибьютор» [24, с.12].

Данные Руководства касаются лиц, которые намереваются заключить дистрибьюторский договор и содержащие подробные разъяснения относительно правовой природы дистрибьюторского договора, условий, которые он должен содержать, каким образом они формулируются, условия об ответственности. Указанное Руководство носит рекомендательный характер и стороны, вступающие в договорные отношения, вправе самостоятельно избирать, будут ли включены рекомендательные условия в текст дистрибьюторского договора, либо нет.

Типовой дистрибьюторский контракт представляет собой образец дистрибьюторского договора, который стороны могут перенять при заключении собственного дистрибьюторского договора. Он содержит условия и приложения, которые необходимо заполнить сторонам, если они будут руководствоваться типовой формой. Принципал и дистрибьютор вправе как полностью заимствовать условия типового дистрибьюторского договора, рекомендованного МТП, так и отдельные его условия. В отношении некоторых условий предусматриваются варианты выбора модели поведения и стороны могут избрать приемлемый для них вариант.

Бахин С.В. приводит развернутую характеристику применения типовых

контрактов в современном коммерческом обороте, при этом типовые контракты неправительственных организаций занимают ведущее место. Также Бахиным С.В. предлагается термин «формулярное право», но с оговоркой, что «этот термин обозначает совокупность правовых норм, направленных на регулирование сделок, при заключении которых были использованы типовые контракты» [3, с.207].

В связи с тем, что отсутствуют императивные нормы для сторон коммерческих правоотношений, в международном праве, регламентирующих правовую природу дистрибьюторского договора, вышеуказанные рекомендации представляют собой совокупность элементов, на которые стороны могут опираться при составлении текста дистрибьюторского договора. При включении в правовую систему гражданско-правовых договоров Республики Молдова дистрибьюторского договора следует использовать разработанные уже рекомендации, так как другие акты, касающиеся дистрибьюторского договора, на международном уровне отсутствуют. В качестве норм, которые могут быть, заимствованы и включены в молдавскую правовую систему, могут служить также нормы, регулирующие дистрибьюторский договор в зарубежных странах.

По нашему мнению, не все новые договорные конструкции коммерческой деятельности можно законодательно закрепить в ГК РМ. Целесообразно принятие отдельного законодательного акта. Так при появлении нового вида договора не всегда возникает необходимость в его законодательном урегулировании, поскольку он может, характеризоваться признаками смешанности и в этом случае к нему будут применяться нормы отдельных видов договоров.

Мысль о необходимости выделения и законодательного закрепления дистрибьюторского договора как самостоятельной договорной конструкции высказал Руденко А.В. [21, с.30]

Такого же мнения придерживается Мозгов М.В., который отметил, что «наличие специального правового регулирования дистрибьюторского договора, позволит защитить специфические права дистрибьютора и поставщика, упорядочит применение термина «дистрибьюторский договор», а также позволит единообразно квалифицировать и применять дистрибьюторский договор судами» [14, с.18].

Аргументом, о том, что принятие специального закона, который будет регулировать отдельные виды договорных конструкций, повлечет за собой чрезмерное правовое регулирование, а это может привести к необходимости

выделения всех договоров, не предусмотренных в правовой системе, в отдельный закон, а по отношению к дистрибьюторскому договору опровергается спецификой данного договора, которая была раскрыта выше в настоящем исследовании.

В качестве доказательства о необходимости принятия отдельного закона, который будет регламентировать весь спектр вопросов, касающихся дистрибьюторской деятельности, можем привести существующие в правовой системе Республики Молдова специальные законы, регулирующие конкретные виды договоров. Речь идет о Законе РМ «О лизинге» № 59 от 28.04.2005г. [10], Законе РМ «Об ипотеке» №142 от 26.06.2008г.[12] и Законе РМ «О франчайзинге» №1335 от 01.10.1997г.[13]

Первый закон посвящен правовому регулированию всех аспектов лизинговых отношений, отдельно регламентируется содержание и основные элементы договора лизинга.

Второй закон посвящен ипотечным правоотношениям, который не имеет отдельной детализаций в действующем ГК РМ.

В третьем законе регламентирован весь спектр вопросов, касающихся франчайзинга, в частности, выделяются виды и типы франчайзинга, отдельно раскрывается правовая природа договора франчайзинга и его содержание.

Все указанные законы еще раз подтверждают необходимость принятия специального закона, который будет регламентировать все вопросы, касающиеся дистрибьюторских отношений.

Таким образом, в связи с содержанием в дистрибьюторском договоре комплекса различных обязательств, его характера непоименованности и отсутствия в нем признаков смешанности, потребностям правоприменительной практики будет отвечать принятие специального органического закона, в котором будут приведены особенности предмета и специфика исполнения дистрибьюторского договора, либо внесение изменений в ГК РМ в виде отдельной главы, посвященной регулированию дистрибьюторского договора. Принятие предлагаемых изменений, позволит включить дистрибьюторский договор в законодательство Республики Молдова.

Библиография:

1. Арсени И. Место дистрибьюторского договора в системе гражданско – правовых договоров Республики Молдова. În: *Legea și Viața*. Chișinău, 2016, № 9.
2. Баринаева М. Н. Трансформация частноправовых норм международных актов. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Саратов, 2004.172 с.

3. Бахин С. В. Субправо (международные своды унифицированного контрактного права) / Ассоциация Юридический Центр; Юридический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. С-Петербург.: Юридический центр Пресс, 2002. 311с.
4. Беликова К. М., Габов А. В., Гаврилов Д. А. и др.; «Координация экономической деятельности в российском правовом пространстве: монография» // отв. ред. М.А.Егорова. Москва: Юстицинформ, 2015. 665с.
5. Брагинский М. И. Основы учения о непоименованных (безымянных) и смешанных договорах / М. И.Брагинский. Москва: Статут, 2007. 79 с.
6. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права. Киев: Вища шк., 1980. 320 с.
7. Гаврилов В. В. Теории трансформации и имплементации норм международного права в отечественной правовой доктрине. В: Московский журнал международного права. 2001, №2.
8. Дополнительное постановление Двенадцатого арбитражного апелляционного суда от 27.01.2012 по делу №А12-11251/2011 // <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=RAPS012;n=20291> (посещен 26.04.2018)
9. Доронькина В.Ю. Имплементация дистрибьюторского договора в российское право: диссер. канд. юрид. наук: 12.00.03. С- Петербург, 2016. 166 с.
10. Закон РМ « О лизинге» № 59 от 28.04.2005. В: Официальный Монитор Республики Молдова № 92-94 от 08.07.2005.
11. Закон Республики Молдова «Об ипотеке» №142 от 26.06.2008. В: Официальный Монитор Республики Молдова №165-166 от 02.09.2008.
12. Закон РМ «О франчайзинге» №1335 от 01.10.1997. В: Официальный Монитор Республики Молдова №82-83 от 11.12.1997.
13. Конвенция Организации Объединенных Наций о договорах международной купли-продажи товаров (Заключена в г. Вене 11.04.1980) // <http://docs.cntd.ru/document/9010417> (посещен 26.04.2018).
14. Мозгов М. В. Квалификация и правовое регулирование дистрибьюторских договоров: предложения по изменению законодательства. В: Арбитражная практика. 2009, №10.
15. Сосна Б., Арсени И. Правовое регулирование дистрибьюторского договора в РМ. В: Национальный юридический журнал: теория и практика. Кишинэу, 2014, № 1.
16. Партин А. Дистрибьюторское соглашение в системе договоров по гражданскому праву России. В: Хозяйство и право. 2009, №1.
17. Постановление Пленума Высшего Арбитражного суда Российской Федерации «О свободе договора и ее пределах» №16 от 14.03.2014 // http://www.arbitr.ru/as/pract/post_plenum/106573.htm (посещен 26.11.2017).
18. Постановление Федерального Арбитражного суда Поволжского округа от 03.08.2011 по делу №А55-26891/2009 // www.eg-online.ru/document/adjudication/213354/ (посещен 26.04.2018).
19. Решение суда Каушаны № 18-2е-1102-05062012 от 30.12.2012 // <http://www.jcs.instante.justice.md/> (посещен 26.11.2017)

20. Решение Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово - промышленной палате Российской Федерации от 13.07.2013 по делу №196/2011// <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ARB;n=329401> (посещен 26.04.2018).
21. Руденко А. В. О дистрибьюторском договоре. В: Юрист. Москва: Юрист, 2006, № 8.
22. Система договоров в гражданском праве России / Романец Ю. В.; Вступ. ст.: Яковлев В. Ф. Москва: Юристъ, 2001. 496 с.
23. Татарская Е.В. Непоименованные и смешанные договора. В: Российская юстиция. 2007, №4.
24. Типовой дистрибьюторский контракт МТП. Монопольный импортер-дистрибьютор. Публикация № 646 Е. Серия: „Издания международной торговой палаты”. 2-е изд. на рус. и англ. яз. Москва: Консалтбанкир, 2005.144с.
25. Толочко О. Н. Международное экономическое право и имплементация его норм в национальное законодательство (на примере Республики Беларусь). С-Петербург.: СКФ «Россия-Нева», 2012. 320 с.
26. Функ Я. И. Право международной купли-продажи товаров и торгового посредничества: Минск: Дикта,2005. 296с.

ПРОБЛЕМЫ.txt

Отчет №1   ПРОВЕРЕНО: 10.10.2018 11:00:31   ДЛИТЕЛЬНОСТЬ: 00:00:01

▲ ЗАИМСТВОВАНИЯ 25,46%   ЦИТИРОВАНИЯ 0%   ОРИГИНАЛЬНОСТЬ 74,54%   [ОТКРЫТЬ](#)

РЕВИЗИИ

Модуль поиска Интернет   25,46%   0% 74,54%

O RETROSPECTIVĂ ISTORICĂ A INSTITUȚIEI MEDIERII

Svetlana SLUSARENCO,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova”

Rezumat: Activitatea de mediere a fost practică din cele mai vechi timpuri. Medierea a fost și este folosită ca o metodă de soluționare a litigiilor într-o varietate de culturi diferite de mai mult de 3 000 ani. Primul conflict cunoscut, din punct de vedere religios, a avut loc între primii oameni creați, Adam, Eva și creatorul lor, Dumnezeu. În Antichitate, conflictul se afla la baza lucrurilor bune, dar și a celor negative. În filosofia lui Aristotel se regăsește prima mențiune a conflictului. În perioada medievală, se considera că, conflictul trebuie eliminat și înlocuit de o bunătate unilaterală. În Evul Mediu, medierea era privită diferit – uneori practicarea ei era restricționată sau chiar interzisă fiind rezervată doar unor autorități centrale. Medierea, în înțelesul ei modern, este atestată documentar din anul 1680. Începând cu anul 1980, apare conceptul de ADR (Alternative Dispute Resolution).

Cuvinte-cheie: mediere, conflict, conflictul între rațiune și emoții, Sfatul Bătrânilor, modelul Harvard, Alternative Dispute Resolution

Summary: The mediation has been practiced since ancient times. Mediation has been and is being used as a method of settling disputes in a variety of different cultures for more than 3,000 years. The first known conflict, from a religious point of view, took place between the first created men, Adam, Eve and their creator, God. In antiquity, conflict is at the root of both good and negative things. In Aristotle's philosophy is the first mention of the conflict. In the medieval period it was considered that conflict should be eliminated and replaced by unilateral goodness. In the Middle Ages, mediation was viewed differently – sometimes its practice was restricted or even prohibited being reserved only to central authorities. Mediation, in its modern meaning, is documented since 1680. Since 1980, the concept of ADR (Alternative Dispute Resolution) appears.

Keywords: Mediation, Conflict, Conflict of Reason and Emotions, Older Advice, Harvard Model, Alternative Dispute Resolution.

Activitatea de mediere a fost practică din cele mai vechi timpuri. Istoricii situează apariția acesteia în perioada comerțului fenician. Practicile din Grecia Antică și din Roma Antică au adus un înțeles adecvat termenului de „mediere”.

Romanii au folosit mai multe denumiri pentru persoanele care se ocupau de acest proces, precum: medium, interpolator, conciliator, interlocutor și în final, mediator [7].

Medierea este, fără îndoială, o instituție legală nouă, dar la o privire mai atentă, ea

este în realitate o idee veche, adânc înrădăcinată în istoria relațiilor umane, în special în Europa, în ciuda diferențelor introduse în sistemele juridice și cristalizate de statele-națiuni [6, 8].

Medierea a fost și este folosită ca o metodă de soluționare a litigiilor într-o varietate de culturi diferite de mai mult de 3 000 ani. Urmărirea rădăcinilor practice reprezintă o călătorie prin curturile lumii. Argumentele erau frecvent soluționate cu „sabia”. Necăutând la aceasta, multe civilizații apelau la înțelepții sau bătrânii din fiecare localitate sau la preoții bisericilor locale.

Originile etimologice ale termenului „mediere” se află în latinescul „mediare” care avea sensul de „a împărți în două”. Termenul în actuala sa formă a fost introdus în Statele Unite în anul 1970, fiind ulterior preluat ca atare în limbile engleză și germană, pentru ca apoi să devină denumirea pentru una dintre cele mai importante modalități alternative de soluționare a conflictelor. Medierea este necesară într-un conflict și se face de către persoane terțe, nepărtinitoare și neutre, cu scopul de a găsi o soluție acceptată de toate părțile implicate.

Prin intervenția medierii și a mediatorilor într-un conflict, șansele unui final pozitiv sunt sporite semnificativ, deoarece astfel se evită dezvoltarea conflictului.

Conflictul a fost o temă abordată de curentele filosofice conservatoare și reformiste. Gânditorii diverselor școli filosofice au făcut mereu trimitere la ideea de conflict. Societatea umană, de la origini și până în

prezent, a fost caracterizată de existența conflictelor în interiorul ei, fiind prin esență o societate conflictuală.

Primul conflict cunoscut, din punct de vedere religios, a avut loc între primii oameni creați, Adam, Eva și creatorul lor, Dumnezeu, și a avut la bază neascultarea manifestată de primii oameni față de porunca lui Dumnezeu de a nu mânca din „pomul cunoașterii”.

În Grecia Antică, știința și arta de a convinge s-a dezvoltat. Mediatorii non-maritali erau denumiți proxeneți.

Legislația romană recunoștea medierea și îi desemna pe mediatorii printr-o varietate de nume, cum ar fi: internuncius, medium, intercessor, philanthropus, interpolator, conciliator, interlocutor, interpres, mediator [8].

În Antichitate, conflictul era perceput de o manieră complexă, ca fiind la baza lucrurilor bune, dar și a celor negative care se iscau în urma acestuia. În filosofia lui Aristotel se regăsește prima urmă de explorare a conflictului, rostind una dintre cele mai traice metafore: conflictul dintre „rațiune” și „emoție”, dezvoltând teoria bazată pe ipoteza că emoțiile și rațiunea sunt în permanență în conflict.

Emoțiile, potrivit lui Aristotel, sunt primitive, neinteligente și expresii umane animalice; în consecință aceste impulsuri emoționale periculoase sunt sclavul și trebuie să fie suprimate, în timp ce raționalul, înțelepciunea și judecata trebuie să fie stăpânul, care să aibă un control ferm. Din această perspectivă, conflictul este un atribut uman negativ care trebuie eliminat și înlocuit de rațiune [7]. Aristotel a făcut o analiză a

amiciției. Acesta distingea trei forme de amiciție în funcție de finalitățile lor: interes, agrement și virtute. Punctul comun al acestor trei forme îl constituie egalitatea între cei care le practică. Pentru mediere, o deosebită importanță o are amiciția ca relație etică bazată pe virtute. Prietenii se recunosc în interiorul acestei relații ca semeni egali care se află în căutarea binelui comun. Pentru Aristotel, amiciția reprezintă inima legăturii sociale. Această filozofie a relației există și astăzi în Occident [2, 26].

De-a lungul epocii medievale, filosofia creștină a fost preocupată de noțiunea de conflict dintre virtute și păcat și dintre demonic și angelic. Conflictul a persistat în numele religiei, ideologiei și al credinței în națiune. Noțiunea potrivit căreia conflictul trebuie eliminat și înlocuit de o bunătate unilaterală, a fost predominantă în acea perioadă. Conflictul ce trebuie eliminat și înlocuit de o bunătate unilaterală rămâne predominant și în societatea noastră modernă. Din această perspectivă, conflictul însuși, poate fi considerat o povară nefastă pe care umanitatea trebuie să o stârpească.

În spațiul românesc practica medierii este cunoscută din timpuri foarte îndepărtate, un prim exemplu constituindu-l „Sfatul Bătrânilor” din străvechile așezări românești, cărora comunitatea le recunoștea calitatea de înțelepți ai satului și aveau între altele competența de a mijloci împăcarea unor membri ai comunității, aflați în dispută. Un alt exemplu, ținând de dreptul familiei și întâlnit, de asemenea, din vechime este acela că dintotdeauna în tradiția românească, finii

merg la nași pentru ca aceștia să medieze diferitele dispute apărute în familia lor. Obligatoriu trebuie avută în vedere activitatea preoților care în parohiile lor, din cele mai îndepărtate vremuri, practicau medierea nu numai prin încercări de împăcare a unor enoriași aflați în dispută, ci și prin implicarea lor în încercarea de stingere sau aplanare a unor conflicte de amploare, între grupuri de membri ai comunității sau între membrii comunității și autoritate. De altfel, nu numai preotul își asuma astfel de responsabilități, ci și dascălul (învățătorul) satului, precum și primarul. Observăm că astfel, cei aflați în dispută apelau la persoane care se bucurau de prestigiu social în cadrul comunității respective, ceea ce oferea garanția, pentru părțile aflate în dispută, că mediatorul ales de ele sau recomandat de comunitate va da dovadă de înțelepciune, neutralitate și imparțialitate în abordarea și găsirea căilor de soluționare a conflictului lor [5, 45].

În Evul Mediu, medierea era privită diferit – uneori practicarea ei era restricționată sau chiar interzisă fiind rezervată doar unor autorități centrale. Sistemul de comunicare umană a continuat să trezească interesul diverșilor specialiști, iar în mod practic au apărut noi tipuri de activități, cum ar fi retorica prin scrisori și prin discursuri. Unele culturi privesc mediatorul ca pe o figură sacră, care se bucură de un respect deosebit [8].

De-a lungul timpului, filosofii au demonstrat cum concepția comună privind conflictul ca fiind o caracteristică umană negativă poate fi văzută și ca o caracteristică

pozitivă intrinsecă a condiției umane și nu neapărat un atribut ostil. Există de asemenea și un corolar al conflictului: „împăcarea”, cu un sens uman pozitiv. Potrivit lui Aureli: „Cea mai importantă generalizare care iese la iveală în urma celor două decenii de lucru cu împăcarea (adică reunirea amiabilă după conflict a părților oponente) la primate este aceea că indivizii care se împacă este posibil să aibă o legătură socială puternică [7].

Procedurile de mediere se bazează de regulă pe principiul echilibrării intereselor. Conform acestui principiu, conflictele vor putea fi soluționate într-un mod mai eficient și mai „ieftin” atunci când dreptatea sau puterea se află într-un plan secund. Această metodă a fost dezvoltată la Universitatea Harvard, fiind cunoscută și sub numele de „Modelul Harvard”. Soluționarea conflictelor prin mediere este o procedură larg răspândită – mai larg decât s-ar crede. Ea este folosită în cazul disputelor de familie sau maritale ca mediere la divorțuri sau moșteniri, în domeniul justiției penale ca mediere între autori și victime, în domeniul mediului ambiant, în politica comunală sub forma unor „mese rotunde” sau în școli, sub forma unor programe de soluționare a conflictelor între elevi [8].

Medierea, în înțelesul ei modern, este atestată documentar din anul 1680. În acest an, Johann Wolfgang Textor descrie standardele esențiale ale medierii internaționale, care poate fi considerată prima lucrare de specialitate din domeniul medierii [10].

Începând cu anul 1980, apare conceptul de ADR (Alternative Dispute Resolution), în

1982 se înființează Academia Mediatorilor (de conflicte) de Familie, iar anii '90 reprezintă perioada de expansiune a medierii, în special și a ADR-ului, în general. Încep să se impună tipuri noi de mediere („Peer mediation”, „On-line mediation”), însă ADR este cea mai apreciată formă, folosirea acesteia în soluționarea conflictelor fiind obligatorie în majoritatea contractelor [5, 20].

Primii autori care au prezentat într-o manieră cuprinzătoare noțiunea și semnificația ADR, atât din punct de vedere conceptual, cât și ca mișcare, au fost Goldberg, Green și Sandler. În lucrarea lor „Rezolvarea disputelor” (1985), care susțineau că: „Interesul prezent în găsirea unor alternative, nu este un fenomen inedit, arbitrajul este folosit de sute de ani în rezolvarea litigiilor comerciale, iar medierea a reprezentat o manieră obișnuită de rezolvare a conflictelor în comunitățile religioase din Anglia colonială”. Pe continentul nord-american, pasul cel mai important în transformarea ADR într-o adevărată mișcare a fost reprezentat de mișcările de emancipare și conflictele la scară socială care le-au însoțit în perioada anilor '60. Pe parcursul acestei întregi decade, istoria Statelor Unite a fost marcată de conflicte și frământări semnificative [9, 7].

Având în vedere ordinea cronologică a domeniilor în care a intervenit medierea, de-a lungul timpului, o primă abordare se referă la medierea în cadrul conflictelor de muncă. În SUA, medierea este cel mai des întâlnit proces de rezolvare alternativă a disputelor folosit pentru rezolvarea conflictelor de

muncă. În Franța, primul domeniu în care a fost folosită medierea a fost acela al întreprinderilor. În ceea ce privește medierea conflictelor de muncă, aspectele importante atinse în cuprinsul lucrării de față sunt referitoare la cauzele diverse ale conflicte de muncă, la stabilirea regulilor de bază ale medierii în cadrul conflictelor de muncă, dar mai ales la categoriile de mediatori care pot interveni pentru soluționarea acestora - este vorba despre categoria mediatorii externi întreprinderii și mediatorii din interiorul întreprinderii, așa cum au fost aceștia identificați în literatura de specialitate franceză și americană, dar și la beneficiile folosirii medierii în managementul conflictelor de muncă [4, 30].

Un alt domeniu în care medierea a cunoscut o evoluție prosperă este cel familial. Prezentarea medierii în viața de familie pornește de la identificarea parcursului istoric pe care aceasta l-a avut în acest domeniu, pornind cu afirmarea sa în anii '70 în SUA și Canada, și apoi în Marea Britanie în 1978. În anii ce au urmat, medierea în viața de familie s-a extins și în alte state, dintre care am reținut exemplele Franței și Italiei. Deși inițial câmpul medierii era stabilit la rezolvarea problemelor emoționale și de relaționare dintre soți, actualmente, câmpul medierii s-a lărgit cuprinzând toți membrii familiei, și nu numai. Medierea familială nu își propune rezolvarea tuturor problemelor iscate în conflictele familiale, ci favorizarea redeschiderii proceselor de comunicare și relaționare a subiecților, mai ales în cazuri de separație sau de divorț. În acest context,

medierea familială reprezintă o cale voluntară de gestionare a conflictului care apare într-o familie, cu condiția ca subiecții să fie interesați de identificarea soluțiilor reciproc acceptabile [3, 91].

Experiența nord-americană de utilizare a medierii în relația cu instanțele juridice a fost argumentul principal pentru ca medierea să fie promovată și în Europa. Dintre cazurile trimise anual la mediere, rata de succes înregistrată în SUA se plasează constant între 70% și 90%. De asemenea, la nivel mondial, piața medierii se ridică la miliarde de dolari. Potrivit studiului Institutului Internațional pentru Prevenirea și Soluționarea Conflictului, dat publicității în 2007 la New York, aproximativ 98% din cazurile pe care le-au avut cele 126 de companii de top din SUA, în rândul cărora s-a făcut cercetarea, au fost soluționate înainte de a se ajunge în instanță. Succesul financiar a fost un argument serios pentru introducerea medierii și pe continentul european.

Medierea, ca formă de negociere asistată, a început să fie promovată la nivel european începând cu 1996, iar în 1997 la Conferința Europeană pentru prevenirea conflictelor s-a lansat Apelul de la Amsterdam pentru crearea unei platforme europene pentru prevenirea conflictelor și construirea păcii. În 1998 a fost adoptată prima Recomandare a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru utilizarea medierii în cauze legate de familie (cu precădere pentru soluționarea disputelor vizând încredințarea copilului).

Scopul declarat la nivel european al promovării medierii este acela de a crește calitatea actului de justiție prin degrevarea instanțelor de cauze care implică în totalitate sau într-o mare măsură înțelegeri între părți [9, 11].

Aplicarea medierii în diferite țări europene a condus la efecte benefice în sensul creșterii calității actului de justiție prin degrevarea instanțelor de judecată. În aceste țări au fost adoptate fie noi acte normative, fie modificări ale celor existente pentru a face

posibilă utilizarea medierii conform recomandărilor.

La nivelul Statelor Membre, reglementări cu privire la mediere au fost practic adoptate în toate țările Uniunii Europene, iar diferențele apar în principal cu privire la domeniile în care medierea a fost prioritar văzută ca utilă. Medierea este un procedeu general recunoscut în Germania, Anglia și Franța, în țările scandinave, în statele Benelux, în Austria și Elveția. În unele țări est-europene medierea începe să se impună din ce în ce mai mult.

Bibliografie:

1. Adam Gersch, *Mediation skills and techniques, A practical guide to conciliation and mediation*, Routledge Falmer, Londra, New York, 2003, pp. 162-164.
2. Ancheș Diana-Ionela, *Medierea în viața social-politică*, rezumat la teza de doctor, Cluj-Napoca, 2010, p. 26
3. Antonio Tiberio, Alberto Cericola, *Vi Dichiario Separati. Separazione, divorzio e mediazione*, FrancoAngeli, Milano, 1999, p. 91.
4. Arnaud Stimec, *La Médiation en entreprise. Faciliter le dialogue. Gérer les conflits. Favoriser la coopération*, p. 30;
5. Dr. Nicolae Zecheru, *Medierea unor conflicte de natură penală, alternativă pentru modernizarea sistemului judiciar*, București, 2013, p. 20
6. Florin Fainisi, Victor Alexandru Fainisi, *O institutie juridic tanara – Medierea*, Editura Pro Universitaria, 2016, p. 8
7. Gabriela Leonte, *Istoricul medierii*, Buzău, 2016, www.medierea-buzau.ro
8. Maftei Tudor, *Istoricul medierii*, <https://biroumediere.wordpress.com/medierea-in-ue/>
9. Strategia privind medierea și dezvoltarea profesiei de mediator pentru anii 2008-2013, București, 2008, p. 7
10. Prof. univ. dr. Neculae Năbârjoiu, *Medierea conflictelor*, Note de curs doctoral, Academia de Poliție, 2010.

